

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

ΘΕΜΑ: ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ
ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Α. ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: ΚΟΥΤΣΟΥΡΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ, Αναπληρωτής Καθηγητής Γ.Π.Α.

ΑΘΗΝΑ, 2014

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

ΘΕΜΑ: ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ
ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Α. ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: ΚΟΥΤΣΟΥΡΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ, Αναπληρωτής Καθηγητής Γ.Π.Α.

ΑΘΗΝΑ, 2014

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

ΘΕΜΑ: ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ
ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Α. ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: ΚΟΥΤΣΟΥΡΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ, Αναπληρωτής Καθηγητής Γ.Π.Α.

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Κουτσούρης Αλέξανδρος, Αναπληρωτής Καθηγητής Γ.Π.Α. (Επιβλέπων)

Καζακόπουλος Λ., Καθηγητής Γ.Π.Α.

Λουλούδης Λ., Καθηγητής Γ.Π.Α.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Πρωτίστως οφείλω ένα μεγάλο ευχαριστώ μέσα από την καρδιά μου στον κύριο Κουτσούρη Αλέξανδρο, Αναπληρωτή Καθηγητή του τμήματος Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης, του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών, καθώς η ευκαιρία που μου δόθηκε να εντρυφήσω σε κάποιο βαθμό στη μελέτη του αγροτουρισμού και της τοπικής ανάπτυξης οφείλεται αποκλειστικά και μόνο στον ίδιο. Το να τον ευχαριστήσω για την πολύτιμη βοήθεια, επιστημονική και ηθική και τις εξίσου πολύτιμες συμβουλές που μου πρόσφερε κατά τη διάρκεια εκπόνησης της μελέτης, είναι αυτονόητο αλλά ίσως και λίγο.

Ευχαριστώ επίσης τα μέλη της εξεταστικής επιτροπής της μελέτης μου, τον κύριο Καζακόπουλο Λεωνίδα και τον κύριο Λουλούδη Λεωνίδα, Καθηγητές του Τμήματος Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών, για τις καίριες παρατηρήσεις τους και τις συμβουλές τους.

Ευχαριστίες θα πρέπει να αποδοθούν στην ΑΧΑΪΑ - ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ Α.Ε. για την παραχώρηση πληροφοριών σχετικά με την κοινοτική πρωτοβουλία LEADER II, LEADER+ και Ο.Π.Α.Α.Χ. και στο Κ.Τ.Α.Δ.Α Α.Ε. (Κέντρο Τοπικής Ανάπτυξης Δυτικής Αχαΐας Α.Ε.) για την παραχώρηση πληροφοριών σχετικά με την κοινοτική πρωτοβουλία LEADER I.

Επίσης ένα μεγάλο ευχαριστώ σε όλους τους ιδιοκτήτες αγροτουριστικών επιχειρήσεων του Δήμου Καλαβρύτων, οι οποίοι συνεργάστηκαν με προθυμία και υπομονή για τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων.

Τέλος, οφείλω μεγάλη ευγνωμοσύνη στην οικογένειά μου για την ηθική συμπαράσταση τους και γιατί είναι πάντοτε δίπλα μου.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	9
ABSTRACT	11
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	13

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

1.1.	Τουρισμός.....	16
1.1.1.	Εισαγωγή στον τουρισμό.....	16
1.1.2.	Τουρισμός στην Ελλάδα.....	17
1.1.3.	Μορφές/ Διακρίσεις τουρισμού.....	17
1.2.	Τι είναι ο Αγροτουρισμός.....	18
1.3.	Μορφές Αγροτουρισμού.....	19
1.4.	Αγροτουρισμός και ανάπτυξη.....	20
1.5.	Στόχοι Αγροτουρισμού.....	22
1.6.	Πλεονεκτήματα και οφέλη Αγροτουρισμού.....	23
1.7.	Δυσμενείς επιπτώσεις Αγροτουρισμού.....	23
1.8.	Προδιαγραφές αγροτουριστικών επιχειρήσεων.....	26
1.9.	Σήμα ποιότητας Αγροτουρισμού.....	27
1.10.	Προφίλ Αγροτουρίστα.....	28

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΔΗΜΟΣ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ

2.1	Συνοπτική περιγραφή της αναπτυξιακής φυσιογνωμίας του Δήμου...30
2.1.1	Θέση – γεωγραφικά στοιχεία.....30
2.1.2	Κύρια χαρακτηριστικά Δημοτικών Ενοτήτων Δήμου Καλαβρύτων..31
2.1.3	Γενική διάγνωση των χαρακτηριστικών και των προοπτικών του Δήμου.....34
2.1.4	Περιγραφή και αποτύπωση της περιοχής του Δήμου.....36
2.1.5	Πληθυσμιακά – Δημογραφικά στοιχεία.....39
2.2	Το κοινωνικοοικονομικό προφίλ της περιοχής.....42
2.2.1	Δημογραφικές τάσεις.....42
2.2.2	Δημογραφικοί δείκτες.....44
2.2.3	Οι οικονομικές επιδόσεις της περιοχής.....49
2.2.4	Ο πρωτογενής τομέας.....57

2.2.5	Ο δευτερογενής τομέας – Μεταποίηση.....	61
2.2.6	Ο τριτογενής τομέας – Τουρισμός.....	62
2.2.7	Φυσικό και Πολιτισμικό περιβάλλον.....	70
2.2.7.1	Χλωρίδα – Βλάστηση – Δάση.....	70
2.2.7.2	Προστατευόμενες περιοχές.....	72
2.2.7.3	Υδατικοί πόροι.....	73
2.2.7.4	Αθλητισμός – Αναψυχή.....	74
2.2.7.5	Περιβαλλοντικοί φορείς – Οργανώσεις.....	75
2.3	Υποδομές – Αναπτυξιακές παρεμβάσεις.....	76
2.3.1	Τεχνική υποδομή.....	76
2.3.1.1	Οδικό δίκτυο – υποδομή στις μεταφορές.....	76
2.3.1.2	Ενεργειακή υποδομή – τηλεπικοινωνίες.....	78
2.3.1.3	Εκπαίδευση.....	79
2.3.1.4	Υποδομές υγείας.....	81
2.3.1.5	Κοινωνική πολιτική – Πρόνοια.....	82
2.3.1.6	Υποδομές ύδρευσης – άρδευσης.....	85
2.3.1.7	Υποδομές αποχέτευσης.....	87
2.3.2	Θεσμικό περιβάλλον – διοικητική οργάνωση.....	88
2.3.2.1	Αυτοδιοίκηση.....	88
2.3.2.2	Συνεργασίες.....	89
2.3.2.3	Αξιολόγηση της οργάνωσης και λειτουργίας του Δήμου.....	89
2.3.3	Διαρθρωτικές παρεμβάσεις έως σήμερα.....	91
2.3.3.1	Γενικό πλαίσιο λειτουργίας – Η στρατηγική του Δήμου.....	92
2.3.3.2	Οι άξονες, τα Μέτρα & οι στόχοι του Στρατηγικού Σχεδίου.....	93

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ LEADER

3.1	Εισαγωγή.....	96
3.2	Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER I.....	97
3.2.1	Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER I στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα....	97
3.2.2	Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER I στην Ελλάδα.....	99
3.3	Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER II.....	100
3.3.1	Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER II στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα.....	100
3.3.2	Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER II στην Ελλάδα.....	102
3.4	Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER +.....	104

3.4.1	Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER + στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα.	104
3.4.2	Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER + στην Ελλάδα.....	107

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ – ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ

4.1	Αναπτυξιακά προγράμματα.....	109
4.1.1	LEADER I.....	109
4.1.1.1	Στόχοι μέσω της πρωτοβουλίας LEADER.....	109
4.1.1.2	Περιγραφή του προγράμματος.....	110
4.1.1.3	Πορεία υλοποίησης του προγράμματος.....	112
4.1.1.4	Δυσχέρειες.....	113
4.1.1.5	Μέτρο 3: Αγροτουρισμός – Τουρισμός.....	114
4.1.1.5.1	Περιεχόμενο μέτρου.....	114
4.1.1.5.2	Στρατηγικοί στόχοι του Μέτρου.....	114
4.1.1.5.3	Βασικά οικονομικά στοιχεία.....	115
4.1.1.5.4	Πορεία υλοποίησης του Μέτρου.....	115
4.1.2	LEADER II.....	118
4.1.2.1	Στόχοι τοπικού – θεματικού προγράμματος.....	118
4.1.2.2	Περιγραφή προγράμματος.....	119
4.1.2.3	Γενικά αποτελέσματα – Επιπτώσεις και δυσχέρειες που αναπτύχθηκαν κατά την εφαρμογή του προγράμματος.....	122
4.1.2.4	Μέτρο 3: Αγροτουρισμός.....	123
4.1.2.4.1	Στόχοι μέτρου.....	123
4.1.2.4.2	Βασικά οικονομικά στοιχεία.....	124
4.1.2.4.3	Αποτελέσματα Μέτρου.....	125
4.1.3	LEADER +.....	128
4.1.3.1	Στόχοι και στρατηγική του τοπικού προγράμματος.....	128
4.1.3.2	Περιγραφή του προγράμματος.....	129
4.1.3.3	Δυσχέρειες που συναντήθηκαν κατά την υλοποίηση του Τοπικού Προγράμματος.....	134
4.1.3.4	Μέτρο 2: «Ενισχύσεις σε επενδύσεις – Στήριξη στην επιχειρηματικότητα.....	135
4.1.3.4.1	Περιεχόμενο Μέτρου.....	135
4.1.3.4.2	Στόχοι Μέτρου.....	136

4.1.3.4.3	Χρηματοοικονομικά στοιχεία του Μέτρου (σε €).....	137
4.1.4	Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου (Ο.Π.Α.Α.Χ.).....	138
4.1.4.1	Στόχοι.....	138
4.1.4.2	Περιγραφή προγράμματος.....	140
4.2	Αναπτυξιακές Εταιρείες.....	144
4.2.1	Κ.Τ.Α.Δ.Α. (Κέντρο Τοπικής Ανάπτυξης Δυτικής Αχαΐας).....	144
4.2.1.1	Προφίλ.....	144
4.2.1.2	Σκοπός – Στόχοι.....	146
4.2.2	ΑΧΑΙΑ – ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ Α.Ε.....	149
4.2.2.1	Προφίλ.....	149
4.2.2.2	Σκοπός – Στόχοι.....	150
4.2.2.3	Συμμετοχή σε δίκτυα – Συνεργασίες.....	158

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

5.1	Σκοπός της έρευνας.....	159
5.2	Μεθοδολογία της έρευνας.....	159

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

6.1	Προσωπικά στοιχεία επενδυτών.....	162
6.2	Χαρακτηριστικά των συζύγων των επενδυτών.....	168
6.3	Χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων.....	170
6.4	Τα παιδιά των επιχειρηματιών – προοπτικές διαδοχ.....	179
6.5	Αγροπεριβαλλοντικές τεχνικές – προγράμματα LEADER/ΟΠΑΑΧ.....	181
6.6	Η άποψη των επενδυτών για τα προγράμματα, την αναπτυξιακή εταιρεία και την τοπική ανάπτυξη.....	181

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να μελετήσει μια συγκεκριμένη μορφή ήπιας τουριστικής ανάπτυξης, τον αγροτουρισμό, στην περιοχή του δήμου Καλαβρύτων και τη συμβολή του στην ανάπτυξη της περιοχής. Στο πλαίσιο αυτό γίνεται προσπάθεια να σκιαγραφηθούν τα χαρακτηριστικά των αγροτουριστικών επιχειρήσεων και των επιχειρηματιών.

Η έρευνα στηρίχτηκε σε μεγάλο βαθμό σε μελέτη στοιχείων του Δήμου Καλαβρύτων του Νομού Αχαΐας. Ως γνωστόν η οικονομία της περιοχής εξαρτάται κυρίως από τη γεωργία-κτηνοτροφία και τον τουρισμό. Την τελευταία δεκαετία με την ενίσχυση των αναπτυξιακών προγραμμάτων, στην περιοχή έρευνας παρατηρείται σημαντική ανάπτυξη του τουρισμού, που όμως δεν αφορά στον αγροτουρισμό αλλά στον τουρισμό υπαίθρου. Αυτό προκύπτει και από τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας τα οποία δείχνουν ότι πολύ μικρό ποσοστό των ιδιοκτητών των τουριστικών επιχειρήσεων που εντάχθηκαν σε προγράμματα αγροτουρισμού ασχολείται με τη γεωργία. Οι αγροτουριστικές επιχειρήσεις στην περιοχή έρευνας δεν ανταποκρίνονται επαρκώς στον ορισμό του Ελληνικού Οργανισμού Τυποποίησης (Ε.Λ.Ο.Τ.)¹ ούτε συμβάλλουν ουσιαστικά στην ενίσχυση των διαρθρώσεων των αγροτικών εκμεταλλεύσεων.

Σε σχέση με τα εισοδήματα των επιχειρηματιών, από την έρευνα διαπιστώνεται ότι ούτε η γεωργία ούτε η αγροτουριστική επιχείρηση είναι ικανές να αποφέρουν ικανοποιητικά επίπεδα εισοδήματος στα νοικοκυριά όταν δε λειτουργούν συνδυαστικά. Έτσι, η πλειοψηφία των επιχειρηματιών δεν δηλώνει ικανοποιημένη με τη σημερινή κατάσταση.

---

¹«Ηπια μορφή τουριστικής ανάπτυξης και πολυδραστηριότητας στον αγροτικό χώρο που έχει ως στόχο να συμβάλλει ώστε ο επισκέπτης να γνωρίσει τις αγροτικές περιοχές, τις αγροτικές ασχολίες, τα τοπικά προϊόντα, την παραδοσιακή κουζίνα και την καθημερινή ζωή των κατοίκων, τα πολιτισμικά στοιχεία και τα αυθεντικά χαρακτηριστικά του χώρου αυτού. Επίσης, έχει ως στόχο να φέρει τον επισκέπτη σε επαφή με τη φύση και με τις δραστηριότητες στην ύπαιθρο, στις οποίες μπορεί να συμμετέχει, να ψυχαγωγηθεί και να νιώσει τη χαρά της περιήγησης, της γνώσης και της ανακάλυψης. Τέλος, υποστηρίζεται ότι μέσα από αυτή τη μορφή τουρισμού ικανοποιούνται οι παραγωγικές, πολιτισμικές και αναπτυξιακές δυνάμεις του τόπου συμβάλλοντας έτσι στην αειφόρο περιβαλλοντική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του αγροτικού χώρου.»

Όσον αφορά στις τάσεις που διαγράφονται για τα επόμενα χρόνια, ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι απαντήσεις των επιχειρηματιών σχετικά με τις επιθυμίες των παιδιών τους όσον αφορά στη μελλοντική τους απασχόληση. Συγκεκριμένα, πολύ μικρό ποσοστό των παιδιών επιθυμεί να ασχοληθεί με τη γεωργία ενώ, αντιθέτως, μεγάλο ποσοστό φαίνεται πως επιθυμεί να ασχοληθεί μελλοντικά με την αγροτουριστική επιχείρηση.

Λέξεις Κλειδιά: Αγροτουρισμός, Τοπική Ανάπτυξη, Γεωργία, LEADER

ABSTRACT

This paper attempt to study a particular form of a genial tourist development, the agrotourism, in the borough of Kalavryta and also his contribution in the development of the area. In this context there is an endeavour to outline the characteristics of agrotouristic businesses and businessmen. The research largely lean on study of elements in Kalavryta, Achaia. As is known the economy of the area depends mainly on agriculture, livestock and tourism. The last decade with the assistance of developmental programs, in region of search observed a significant development of tourism. Nevertheless this development does not apply the agrotourism but the rural tourism. This also follows from the results of this research, which show that a very small percentage of owners of tourism businesses that enrolled in agrotourism programs dealing with agriculture. The agrotourism exploitation in research do not sufficiently meet the definition of Greek Organization for Standardization (ELOT)² nor contribute significantly to strength the structure of agricultural holdings. In relevance with outcomes of businessmen and from research recorded that either the agriculture neither the agrotouristic business are able to provide satisfactory levels of income in households when they do not work combined, so the majority of businessmen do not are satisfied with the current situation. As far as concerns the trends that outline for the coming years, what is interesting is the responses of businessmen on the wishes of their children with regard to their future employment. Specifically, a very small percentage of children wishing to deal with agriculture and

---

² Genial form of tourist development and multi activity in rural areas which target to contribute that the visitor to discover the rural areas, the farming activities, the local products, the traditional kitchen and everyday lives of residents, cultural elements and original features of this area. Moreover, aims to bring visitors closer to nature and outdoor pursuits on which may be involved, entertained and feel the joy of touring, learning and discovery. Finally, is supported that through this form of tourism satisfy the productive, cultural and developmental potentials of the site thereby contributing to sustainable environmental, economic and social development of rural area.”

instead of this a large percentage seems to want to occupy with the agrotouristic business in future.

Key words: agrotourism, local development, agriculture, LEADER.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο αγροτουρισμός είναι μια ήπια μορφή βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και αποτελεί μία από τις ποικίλες εναλλακτικές μορφές τουρισμού που παρουσιάζουν σημαντική ανάπτυξη και δυναμική στον ευρωπαϊκό χώρο. Η εμφάνισή του δεν έγινε παντού ταυτόχρονα. Συγκεκριμένα, ενώ στη Β. Ευρώπη τοποθετείται περίπου στη δεκαετία του '50, ενδεχομένως και πολύ νωρίτερα με διαφορετική μορφή, στην Ελλάδα και γενικά στις χώρες της Μεσογείου, η εμφάνισή του καθυστέρησε αρκετά (Τσάρτας και Θανοπούλου,1994).

Η συγκεκριμένη μορφή τουρισμού παρουσιάζει αρκετά μεγάλη ετερογένεια ως προς τον τρόπο εφαρμογής της (Pina και Delfa,2004). Για παράδειγμα, υπάρχουν χώρες στις οποίες ο αγροτικός τουρισμός ταυτίζεται σχεδόν αποκλειστικά με τον τουρισμό στα αγροκτήματα. Σε άλλες περιπτώσεις ως αγροτουριστικές θεωρούνται εκείνες οι οικονομικές δραστηριότητες οι οποίες λαμβάνουν χώρα σε τουριστικό πλαίσιο και απλώς εντοπίζονται σε αγροτικές περιοχές (Roberts και Hall,2003). Στην Ελλάδα, ο αγροτικός τουρισμός θεωρήθηκε ως μία τοπική –περιφερειακή δραστηριότητα που θα μπορούσε να συμβάλει στην αναγέννηση του αγροτικού χώρου και την αντιστροφή του αποπληθυσμού του. Θεωρήθηκε επίσης δραστηριότητα ικανή να προσφέρει μια εναλλακτική λύση στα οικονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μειονεκτικές περιοχές της χώρας, στις οποίες η κύρια πηγή εισοδήματος για τον τοπικό πληθυσμό βρίσκεται στον πρωτογενή τομέα. (Ιακωβίδου, 1991)

Οι ορεινές και μειονεκτικές περιοχές τις Ελλάδας, αποτελούσαν για χρόνια ένα παραμελημένο πεδίο ενδιαφέροντος σχετικών σχεδιασμών, χρηματοδοτήσεων και δραστηριοτήτων. Σήμερα με τη βοήθεια των αναπτυξιακών εταιρειών, των κρατικών φορέων και με την εφαρμογή των επενδυτικών προγραμμάτων, εθνικών και ευρωπαϊκών, οι ορεινές περιοχές υπόκεινται σε μία ειδική μεταχείριση που θέτει ως στόχο τη διαφοροποίηση των αγροτικών οικονομιών, ώστε να μην εξαρτώνται αποκλειστικά από το γεωργικό εισόδημα. Ο κυριότερος στόχος των χρηματοδοτικών προγραμμάτων, όπως τα LEADER και τα ΟΠΑΑΧ, είναι η συμβολή στην ανάπτυξη της υπαίθρου και της στήριξης των αγροτών.

Στην παρούσα εργασία αποτυπώνεται η χρήση των συγκεκριμένων προγραμμάτων στο δήμο Καλαβρύτων, ο οποίος την τελευταία δεκαετία παρουσιάζει έντονη τουριστική κίνηση και πληθώρα αγροτουριστικών επιχειρήσεων, καταλυμάτων και χώρων εστίασης. Το γεγονός αυτό υπήρξε έναυσμα για τη διεξοδική μελέτη της περιοχής και την εκπόνηση της έρευνας, με στόχο να διαπιστωθεί εάν ο

αγροτουρισμός συνδέεται με τον αγροτικό τομέα και κατά πόσο συμβάλει στην τοπική ανάπτυξη της περιοχής, με την προώθηση και προβολή της τοπικής ταυτότητας, του φυσικού κάλους και των τοπικών προϊόντων. Επίσης, καλείται να απαντήσει κατά πόσο η εφαρμογή των αναπτυξιακών προγραμμάτων συνέβαλε στο αγροτικό εισόδημα, ενισχύοντας την τοπική οικονομία, βοήθησε στη συγκράτηση του πληθυσμού στα απομακρυσμένα και μειονεκτικά χωριά και τέλος αν οι αγροτουριστικές επιχειρήσεις θα είναι μελλοντικά βιώσιμες.

Αυτή λοιπόν τη διερεύνηση καλείται να πραγματοποιήσει το παρόν πόνημα, παρουσιάζοντας διεξοδικά πλούσιες και ποικίλου ενδιαφέροντος πληροφορίες, οι οποίες κατανέμονται και συγκεντρώνονται σε πέντε βασικά κεφάλαια.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η τουριστική μορφή του αγροτουρισμού. Για να μπορέσουμε να συμπεράνουμε κατά πόσο ο αγροτουρισμός συμβάλει και με ποιον τρόπο στην τοπική ανάπτυξη θα πρέπει να αντλήσουμε πληροφορίες σχετικά με τις μορφές του, τους στόχους, τα πλεονεκτήματα και τα οφέλη, αλλά και τις επιπτώσεις του σε μία ορεινή περιοχή. Επίσης, εδώ θα αναφερθούν οι προδιαγραφές σύμφωνα με τις οποίες μία επιχείρηση μπορεί να χαρακτηριστεί ως αγροτουριστική.

Στο δεύτερο κεφάλαιο επιχειρείται η γνωριμία με την περιοχή του δήμου Καλαβρύτων μέσα από πληροφορίες για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που διαθέτει, το κοινωνικό-οικονομικό προφίλ του, τις οικονομικές και κοινωνικές υποδομές του και τις διαρθρωτικές παρεμβάσεις που έχουν πραγματοποιηθεί έως σήμερα.

Στη συνέχεια, το τρίτο κεφάλαιο παρέχει μία γενική εικόνα σχετικά με την Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER. Εδώ γίνεται μια αναδρομή, ξεκινώντας με το αναπτυξιακό πρόγραμμα LEADER I (1991-1993), το οποίο ακολουθεί το LEADER II (1994-1999) και τέλος το LEADER+ (2000-2006). Πιο συγκεκριμένα, περιγράφεται η σημασία του LEADER, οι στόχοι του και η σπουδαιότητά του τόσο σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, όσο και στον Ελληνικό χώρο.

Ακολούθως, στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται πλήρης περιγραφή των αναπτυξιακών προγραμμάτων LEADER I, LEADER II, LEADER+ και ΟΠΑΑΧ που αφορούν το νομό Αχαΐας. Επίσης, αναφέρονται οι στόχοι των προγραμμάτων και τα αποτελέσματά τους, ενώ γίνεται λεπτομερής αναφορά στο μέτρο που αφορά τον αγροτουρισμό. Ο γενικός στόχος της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER ήταν η ανάπτυξη των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών. Σε τι βαθμό επιτεύχθηκε ο στόχος θα το μελετήσουμε στην έρευνά μας. Ακόμη, στο συγκεκριμένο κεφάλαιο, δίνονται στοιχεία για το κέντρο Κ.Τ.Α.Δ.Α. (Κέντρο Τοπικής Ανάπτυξης Δυτικής Αχαΐας) και

για την ΑΧΑΙΑ – ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ Α.Ε., πιο συγκεκριμένα δίνονται πληροφορίες για τον τρόπο λειτουργίας τους και τις δράσεις τους.

Στο πέμπτο κεφάλαιο περιγράφεται ο σκοπός και η μεθοδολογία της έρευνας. Στο έκτο κεφάλαιο καταγράφονται λεπτομερώς τα αποτελέσματα της έρευνας όπως διαμορφώθηκαν από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων σε αυτή.

Τέλος, ο σχολιασμός των αποτελεσμάτων αποτελεί μόνο μία οπτική, αφήνοντας περιθώριο στον καθένα να βγάλει τα συμπεράσματα του και να αξιολογήσει με τα δικά του κριτήρια τα ευρήματα της έρευνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

1.1 Τουρισμός

1.1.1 Εισαγωγή στον τουρισμό

Σήμερα ο τουρισμός δεν αποτελεί απλά μία δραστηριότητα, αλλά αφορά στο σύνολο των δραστηριοτήτων και σχέσεων που προκύπτουν από την αλληλεπίδραση των τουριστών, των επιχειρηματιών που προσφέρουν υπηρεσίες και προϊόντα στους τουρίστες, των διοικητικών αρχών της χώρας και της φιλοξενούσας κοινότητας, στη διαδικασία προσέλκυσης και φιλοξενίας των τουριστών και επισκεπτών. Είναι ένας τρόπος αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου αλλά και κοινωνική παροχή που συμβάλλει στην ψυχολογική ισορροπία των ατόμων. Παγκοσμίως, ο τουρισμός είναι ένας τομέας που συμβάλλει όσο κανένας άλλος στο σχηματισμό του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος (αντιπροσωπεύοντας το 10-12% τόσο από πλευράς δημιουργίας εισοδήματος) όσο και από πλευράς αύξησης της απασχόλησης και των επενδύσεων. Ο τουρισμός αποτελεί μία τεράστια οικονομική δραστηριότητα, η οποία είναι πρώτη σε παγκόσμιο επίπεδο, υποσκελίζοντας ακόμη και την αυτοκινητοβιομηχανία, ενώ βρίσκεται πολύ ψηλότερα από τις βιομηχανίες χημικών, τροφίμων ή καυσίμων. Η Ευρώπη είναι ο πρώτος τουριστικός προορισμός στην παγκόσμια τουριστική κίνηση με ποσοστό γύρω στο 64% λόγω των ποικίλων αξιοθέατων και της ποιότητας των τουριστικών υπηρεσιών, με πρώτη θέση να κατέχει η Γαλλία, δεύτερη η Ισπανία και τρίτη οι Η.Π.Α.

Η σημερινή τουριστική ζήτηση εμφανίζεται διαφοροποιημένη σε σχέση με τα πρότυπα του μαζικού τουρισμού που είχε επικρατήσει διεθνώς τις μεταπολεμικές δεκαετίες. Η διαφοροποίηση αυτή έχει οδηγήσει στην ανάπτυξη νέων ειδικών μορφών τουρισμού που στοχεύουν στην παροχή ποιοτικών υπηρεσιών. Ο σημερινός τουρίστας παρουσιάζει διαφορετικές απαιτήσεις σε σχέση με τον παραδοσιακό τουρίστα του μαζικού τουρισμού. Η αναγνώριση των διακοπών ως απαραίτητο μέρος της φυσιολογικής ζωής κάθε ατόμου οδήγησε σε αύξηση των απαιτήσεων των σύγχρονων τουριστών. Συνεπώς το τουριστικό προϊόν πρέπει να είναι διαφοροποιημένο και ποιοτικά αναβαθμισμένο ώστε να εξυπηρετεί τις νέες αυτές απαιτήσεις.

1.1.2 Τουρισμός στην Ελλάδα

Η Ελλάδα αποτελεί κορυφαίο τουριστικό προορισμό παγκοσμίως. Η Ελλάδα κατατάσσεται ανάμεσα στους Top 10 τουριστικούς προορισμούς για το 2010 σύμφωνα με τη Lonely Planet και επίσης βρίσκεται στη δεύτερη θέση σύμφωνα με τα Telegraph Travel Awards 2008 της Αγγλίας στην κατηγορία της Καλύτερης Ευρωπαϊκής Χώρας.

Την τελευταία δεκαετία, ο αριθμός των τουριστών αυξάνεται σταθερά. Το 2004, 14,2 εκατομμύρια άτομα επισκέφθηκαν την Ελλάδα, αριθμός που αυξήθηκε σε 17 εκατομμύρια το 2008 και αναμένεται ότι οι επισκέπτες θα αυξηθούν σε 20 εκατομμύρια τα επόμενα χρόνια, σχεδόν το διπλάσιο του πληθυσμού της χώρας.

Η συμβολή τα τουριστικής οικονομίας το 2012 στο ΑΕΠ της Ελλάδας έφτασε το 16,4% (το 2011 ήταν στο 15,8%), ενώ η συνολική απασχόληση στην τουριστική οικονομία (688.800 θέσεις εργασίας) αντιστοιχίσει στο 18,3% των απασχολουμένων. Συγκρινόμενος, σε παγκόσμιο επίπεδο, ο ελληνικός τουρισμός καταγράφει ικανοποιητικές επιδόσεις. Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (WTO), η Ελλάδα το 2012 ήταν 17η σε επίπεδο διεθνών αφίξεων και 23η σε επίπεδο εσόδων. Επίσης, σύμφωνα με το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ (WEF) το 2013, η χώρα μας καταλαμβάνει την 32η θέση μεταξύ 140 χωρών στο Δείκτη Ταξιδιωτικής και Τουριστικής Ανταγωνιστικότητας, ενώ στο Γενικό Δείκτη Ανταγωνιστικότητας καταλαμβάνει μόλις την 96η.

Τα στοιχεία αυτά αποδεικνύουν ότι ο ελληνικός τουρισμός είναι ένας από τους ελάχιστους τομείς της εθνικής οικονομίας, ο οποίος είναι ανταγωνιστικός σε παγκόσμιο επίπεδο(www.sete.gr).

1.1.3 Μορφές/ Διακρίσεις τουρισμού

Ο τουρισμός χωρίζεται σε 2 κύριες κατηγορίες, τον μαζικό τουρισμό που αναφέρεται κυρίως σε μεγάλους αριθμούς τουριστών και στον εναλλακτικό τουρισμό που συνήθως είναι ήπιας ανάπτυξης.

Όπως όμως είναι γνωστό, ο συμβατικός μαζικός τουρισμός, αναπτυσσόμενος άναρχα, προκαλεί έντονες πιέσεις στο φυσικό περιβάλλον, σπαταλά τους φυσικούς πόρους, αλλοιώνει το δομημένο περιβάλλον και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά (πολιτιστικά, κλπ.) των περιοχών, ενώ ένα άλλο χαρακτηριστικό του είναι η άνιση περιφερειακή κατανομή των κερδών. Η κατάσταση αυτή, σε συνδυασμό με την ευαισθητοποίηση των πολιτών στα περιβαλλοντικά προβλήματα που δημιουργεί ο μαζικός τουρισμός,

οδήγησε στην ανάγκη για ανάπτυξη νέων, ήπιων μορφών τουρισμού, που συμβάλλουν στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτισμικής κληρονομιάς, ενώ παράλληλα ενισχύουν το εισόδημα των κατοίκων στις περιοχές-προορισμούς. Ο εναλλακτικός τουρισμός σηματοδοτεί μία νέα περίοδο τουριστικής ανάπτυξης και τουριστικής πολιτικής για τον ελληνικό χώρο. Οι πρώτες προσπάθειες ξεκίνησαν από το τέλος της δεκαετίας του 1980. Τα κοινωνικά στρώματα που συμμετέχουν σε αυτό τον τουρισμό είναι μέσης και άνω μόρφωσης αλλά και εισοδήματος. Οι εναλλακτικές αυτές μορφές τουρισμού συνθέτουν ένα νέο πρότυπο, αειφορικής τουριστικής ανάπτυξης, οι σημαντικότερες μορφές του οποίου γενικά είναι ο οικοτουρισμός, ο αγροτουρισμός, ο γαστρονομικός τουρισμός, ο πολιτιστικός τουρισμός, ο θρησκευτικός τουρισμός, ο φυσιολατρικός και περιπατητικός τουρισμός, ο ορεινός τουρισμός, ο ορειβατικός τουρισμός, ο χειμερινός τουρισμός, ο θαλάσσιος τουρισμός, ο αθλητικός τουρισμός, ο εκπαιδευτικός τουρισμός, ο συνεδριακός τουρισμός, ο τουρισμός υγείας, ο χιονοδρομικός τουρισμός κ.λπ. (Ραφαήλ, Μ., 2001)

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού διαφέρουν από τον μαζικό τουρισμό όταν:

- Είναι μικρής, ελεγχόμενης και ρυθμιζόμενης κλίμακας
- Ενισχύουν οικονομικά και κοινωνικά τις τοπικές κοινωνίες
- Ελαχιστοποιούν τις αρνητικές επιδράσεις στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον
- Έχουν ποικιλία δραστηριοτήτων σε ατομική βάση
- Στηρίζονται σε βιώσιμα πρότυπα ανάπτυξης

1.2 Τι είναι ο αγροτουρισμός

Πολλές ασαφείς τοποθετήσεις, αλλά και κακή χρήση του όρου έχουν δημιουργήσει σχετική σύγχυση. Σύμφωνα με την πρώτη τοποθέτηση του Ελληνικού Κέντρου Αγροτουρισμού, ο Αγροτουρισμός στην Ελλάδα είναι:

«Η παράλληλη ανάπτυξη δραστηριοτήτων, που αποσκοπεί στην οικονομική και κοινωνική αναβάθμιση των αγροτικών χώρων και της υπαίθρου, με τη στήριξη της τοπικής αγροτικής παραγωγής, της εμπορίας, της ήπιας και μικρής κλίμακας προσφοράς τουριστικών υπηρεσιών και της ανάδειξης του πολιτιστικού και φυσικού πλούτου κάθε περιοχής.» (Ασκέλη Σ., 2007)

Ο Ελληνικός Οργανισμός Τυποποίησης (ΕΛ.Ο.Τ.) (2003) ορίζει εξάλλου τον αγροτουρισμό για την περίπτωση της Ελλάδας ως:

“Ήπια μορφή τουριστικής ανάπτυξης και πολυδραστηριότητας στον αγροτικό χώρο που έχει ως στόχο να συμβάλλει ώστε ο επισκέπτης να γνωρίσει τις αγροτικές περιοχές, τις αγροτικές ασχολίες, τα τοπικά προϊόντα, την παραδοσιακή κουζίνα και την καθημερινή ζωή των κατοίκων, τα πολιτισμικά στοιχεία και τα αυθεντικά χαρακτηριστικά του χώρου αυτού. Επίσης, έχει ως στόχο να φέρει τον επισκέπτη σε επαφή με τη φύση και με τις δραστηριότητες στην ύπαιθρο, στις οποίες μπορεί να συμμετέχει, να ψυχαγωγηθεί και να νιώσει τη χαρά της περιήγησης, της γνώσης και της ανακάλυψης. Τέλος, υποστηρίζεται ότι μέσα από αυτή τη μορφή τουρισμού ικανοποιούνται οι παραγωγικές, πολιτισμικές και αναπτυξιακές δυνάμεις του τόπου συμβάλλοντας έτσι στην αειφόρο περιβαλλοντική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του αγροτικού χώρου.”

1.3 Μορφές Αγροτουρισμού

Ο Αγροτουρισμός είναι μία ήπια μορφή βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και πολυδραστηριότητας στον αγροτικό χώρο, με την οποία ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να γνωρίσει τις αγροτικές περιοχές, τις αγροτικές δραστηριότητες, την τοπική κουλτούρα, τα τοπικά προϊόντα κάθε περιοχής, την παραδοσιακή τοπική κουζίνα, την καθημερινή ζωή των κατοίκων, τα αυθεντικά χαρακτηριστικά του χώρου αυτού, με σεβασμό πάντα προς το περιβάλλον και την παράδοση. Ο επισκέπτης έχει

τη δυνατότητα να συμμετάσχει στις αγροτικές δραστηριότητες, να ψυχαγωγηθεί και να νιώσει τη χαρά της περιήγησης, της γνώσης και της ανακάλυψης.

Παράλληλα, κινητοποιεί τις παραγωγικές, πολιτιστικές και αναπτυξιακές δυνάμεις ενός τόπου, συμβάλλοντας έτσι στην αειφόρο περιβαλλοντική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του αγροτικού χώρου.

Πολλές επιχειρήσεις σε όλη τη χώρα, προσφέρουν τη δυνατότητα της απόλαυσης μοναδικών πλεονεκτημάτων της ελληνικής υπαίθρου, μέσω ειδικών προγραμμάτων αγροτουρισμού. Οι επιχειρήσεις αυτές κατατάσσονται στις παρακάτω κατηγορίες:

- πρατήρια/ εκθετήρια αγροτουριστικών προϊόντων
- αγροτουριστικά κέντρα εστίασης και αναψυχής
- τουριστικά γραφεία, που αναλαμβάνουν τη διοργάνωση ή την υλοποίηση προγραμμάτων υπαίθριων δραστηριοτήτων και περιηγήσεων οικοτουριστικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος
- αγροκτήματα
- επιχειρήσεις παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων
- εργαστήρια λαϊκής τέχνης

Δύο είναι οι κύριες μορφές αγροτουρισμού σε επίπεδο γεωργικής εκμετάλλευσης. Η πρώτη περιλαμβάνει διακοπές στην αγροτική εκμετάλλευση (farm house holidays) και υφίσταται σε περιοχές και χώρες όπου η έννοια αγρόκτημα είναι συνυφασμένη με τη μεγάλη γεωργική εκμετάλλευση (φιλοξενία στο ίδιο οίκημα με τους ιδιοκτήτες ή σε ξεχωριστό οίκημα, πανσιόν, κάμπινγκ, αυτοκινούμενα οχήματα, τροχόσπιτα, σκηνές κλπ μέσα στο αγρόκτημα) (π.χ. Σκωτία, Αυστρία, Γερμανία). Η δεύτερη μορφή είναι γνωστή ως διανυκτέρευση με πρωινό (bed and breakfast), η οποία υφίσταται σε περιοχές και χώρες μικρών γεωργικών εκμεταλλεύσεων (Ιρλανδία, Ιταλία, Γαλλία, Ελλάδα) (Λαγός και Τομάρας, 2005)

1.4 Αγροτουρισμός και ανάπτυξη

Ο αγροτουρισμός αποτελεί για τη χώρα μας νέο «προϊόν» και μέσα από τον κατάλληλο χειρισμό μπορεί να αναδειχθεί σε μία δυναμικά εξελισσόμενη στη χώρα μας δραστηριότητα. Αναμφίβολα η χώρα μας προσφέρεται για την ανάπτυξη της μορφής αυτής τουριστικής δραστηριότητας, η οποία αναδεικνύεται σε ισχυρό μέσο πολιτικής αναπτυξιακής παρέμβασης στην αγροτική μειονεκτική περιφέρεια, σε βαθμό που όχι απλά διασφαλίζει την πραγματοποίηση συμπληρωματικού

εισοδήματος και απασχόλησης στα μέλη της αγροτικής οικογένειας αλλά παράλληλα μπορεί να συμβάλλει στη γενικότερη ανάπτυξη όλων των τομέων οικονομικής δράσης της περιοχής (Παπακωνσταντινίδης, 1993). Επίσης, με τον αγροτουρισμό επιτυγχάνεται η παραμονή των κατοίκων στις περιοχές τους, η διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, η ανακαίνιση σπιτιών και αρχοντικών που εγκαταλείφθηκαν στο χρόνο και τέλος προβάλλεται η πολιτιστική κληρονομιά, η μοναδικότητα της κάθε περιοχής που χάνεται και διαβρώνεται. Επιπλέον, δεν πρέπει να παραβλεφτεί το γεγονός ότι αποτελεί μία ευκαιρία προσέγγισης αλλοδαπών επισκεπτών και των τοπικών κοινωνιών παρόλες τις διαφορετικές πολιτισμικές και θρησκευτικές παραδόσεις. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία οι επιδράσεις του αγροτουρισμού μπορούν να διακριθούν σε τρεις κατηγορίες: τις κοινωνικό-ψυχολογικές, τις οικονομικές και τις χωρικές και περιβαλλοντικές (Ιακωβίδου, 2000). Οι πρώτες συνδέονται με τον αυξανόμενο σεβασμό προς την αγροτική κοινωνία, τη μίξη αγροτικών και αστικών πολιτισμών καθώς και με την ευκαιρία που δίνεται στους ανθρώπους να απολαύσουν την επαφή με τον παραδοσιακό τρόπο ζωής της αγροτικής κοινότητας και περιλαμβάνουν την απόκτηση νέων ικανοτήτων, γνωριμίες με νέους ανθρώπους, την αναγέννηση αγροτικών παραδόσεων και την εκπαίδευση. Οι οικονομικές επιδράσεις αφορούν την τόνωση της ανάπτυξης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων (αγροκτημάτων), την παραγωγή πρόσθετων πηγών εισοδήματος τόσο για τα αγροτικά νοικοκυριά όσο και για τις τοπικές ή περιφερειακές κοινότητες. Στην κατηγορία των οικονομικών επιδράσεων περιλαμβάνονται επίσης, η επέκταση των εγκαταστάσεων διαμονής, νέες θέσεις εργασίας, επιπρόσθετες πηγές εισοδήματος, εισόδημα για τις κοινότητες, αντιμετώπιση της οικονομικής ύφεσης και προώθηση της κοινωνικό-οικονομικής ανάπτυξης. Δεδομένου ότι ο αγροτουρισμός στη διαδικασία της ανάπτυξης του χρησιμοποιεί στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος, οι χωρικές και περιβαλλοντικές επιδράσεις περιλαμβάνουν τις συνέπειες της ανάπτυξης του αγροτουρισμού στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον. Ειδικότερα οι επιδράσεις αυτές περιλαμβάνουν, την ενισχυμένη φροντίδα για το περιβάλλον, την ανάπτυξη της τοπικής υποδομής, τη βελτιωμένη αισθητική αξία των σπιτιών, την αξιοποίηση των παλιών, συχνά εγκαταλελειμμένων κτιρίων και την καταπολέμηση της μαζικής μετανάστευσης από τις αγροτικές περιοχές.

1.5 Στόχοι του Αγροτουρισμού

Ο αγροτουρισμός στοχεύει σε δύο παράλληλους στόχους, αρχικά όσον αφορά τον τουρίστα, στον οποίο προσφέρει ήρεμες διακοπές μέσα στη φύση, έξω από το πλαίσιο του μαζικού τουρισμού, μέσα σε ένα φιλόξενο κλίμα που δημιουργεί η ίδια η φύση και οι άνθρωποι της. Όσον αφορά στον επαγγελματία, ενισχύεται το εισόδημά του με την εκμετάλλευση των καταλυμάτων, με τα προϊόντα της ντόπιας αγροτικής παραγωγής καθώς και με την προώθησή τους και με την τοπική λαϊκή τέχνη. Συνεπώς ο αγροτουρισμός αποτελεί μία ανεπτυγμένη μορφή τουρισμού που στοχεύει:

- Στο συνδυασμό και τη συνεργασία των τριών τομέων της παραγωγής μιας χώρας (πρωτογενούς, δευτερογενούς και τριτογενούς)
- Στην περιφερειακή ανάπτυξη, αφού η ύπαρξή του αποτελεί σημαντικό λόγο δημιουργίας αναπτυξιακών έργων υποδομής και ανωδομής
- Στην ελαχιστοποίηση των περιβαλλοντικών και οικολογικών επιβαρύνσεων
- Στην άνοδο του οικονομικού επιπέδου των περιοχών υποδοχής και στη συμπλήρωση του εισοδήματος των κατοίκων καθώς και στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας του αγροτικού πληθυσμού
- Στη διασφάλιση και στη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης, έχοντας συγχρόνως θετική επίδραση στη συγκράτηση των πληθυσμών στον τόπο κατοικίας. Παράλληλα, με τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας επιβιώνουν συχνά επαγγέλματα που τείνουν να εκλείψουν και τέτοια στη χώρα μας θεωρούνται αυτά που σχετίζονται με χειρωνακτικές τέχνες, όπως η ξυλογλυπτική, η αργυροχρυσοχοΐα, η κεραμική, η υφαντική.
- Στη βελτίωση και διάθεση των τοπικών και γεωργικών προϊόντων καθώς και στη γνωριμία τους με το κοινό
- Στη διατήρηση, την προβολή και την αξιοποίηση της αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής μας κληρονομιάς
- Γνωριμία με τη φύση και ψυχολογική ικανοποίηση και ανάταση του τουρίστα από την επαφή του με αυτή
- Στην ενεργοποίηση του τοπικού πληθυσμού με την ανάπτυξη νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων σε περιοχές που μέχρι σήμερα παρέμεναν αναξιοποίητες, ενώ στη πραγματικότητα διαθέτουν δυναμική ανάπτυξης.

1.6 Πλεονεκτήματα και οφέλη Αγροτουρισμού

Ως προς το περιβάλλον και την κοινωνία, οι δραστηριότητες που βασίζονται στον αγροτουρισμό, δηλαδή στηρίζονται σε αειφόρα πρότυπα ανάπτυξης, ελαχιστοποιούν τις αρνητικές επιδράσεις στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον.

Το σημαντικότερο πλεονέκτημα του αγροτουρισμού είναι η συγκράτηση του πληθυσμού στην ύπαιθρο, αφού δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας. Το πλεονέκτημα αυτό αποκτά ιδιαίτερη σημασία στις περιοχές που αντιμετωπίζουν σημαντική πληθυσμιακή μείωση και δημογραφική γήρανση. Η δημιουργία των νέων θέσεων αυτών εργασίας είναι καθοριστική για τις ευαίσθητες, από άποψη εργασίας, κοινωνικές ομάδες των νέων και των γυναικών. Ένα άλλο όφελος του αγροτουρισμού είναι η δημιουργία υποδομών ήπιας κλίμακας, οι οποίες εναρμονίζονται με το φυσικό περιβάλλον και συμβάλλουν στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου των μόνιμων κατοίκων.

Ακόμη, η προώθηση των τοπικών παραδοσιακών προϊόντων στην αγορά που συνεπάγεται αύξηση των εσόδων των ατόμων που ασχολούνται με τον γεωργικό τομέα. Ο αγροτουρισμός αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της δυνατότητας συνδυασμού της περιφερειακής ανάπτυξης και της προστασίας και ανάδειξης του φυσικού περιβάλλοντος. Είναι μια τουριστική δραστηριότητα που δεν δρα ανταγωνιστικά προς τους φυσικούς πόρους. Αντίθετα, συμβάλλει στην ευαισθητοποίηση τόσο των μόνιμων κατοίκων όσο και των επισκεπτών στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς. Τέλος, ο αγροτουρισμός, ως δραστηριότητα, αναπτύσσεται όλες τις εποχές του χρόνου, αμβλύνοντας έτσι το πρόβλημα της τουριστικής εποχικότητας, που ως γνωστόν, αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα του ελληνικού τουρισμού.

1.7 Δυσμενείς επιπτώσεις αγροτουρισμού

Παρά τα σημαντικά πλεονεκτήματα του αγροτουρισμού, είναι δυνατόν τα αποτελέσματά του να μην είναι πάντα τα επιθυμητά και να μην οδηγεί σε ομαλή ανάπτυξη μίας περιοχής. Πιο συγκεκριμένα, όταν η ανάπτυξη του αγροτουρισμού δεν είναι συμβατή με τις αρχές της αειφορικής διαχείρισης έχει ως αποτέλεσμα δυσμενείς επιπτώσεις στο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον. Σε ορισμένες περιπτώσεις η ανάπτυξη του αγροτικού τουρισμού επηρεάζει πολύ αρνητικά το ίδιο το «αγροτικό όνειρο», αφού οι επεμβάσεις που γίνονται καταστρέφουν ή αλλοιώνουν σημαντικά

τους φυσικούς πόρους (Barke, 2004). Πιο συγκεκριμένα, ορισμένες από τις αρνητικές επιπτώσεις που επιφέρει ο αγροτουρισμός σε μία περιοχή είναι (Δαράκης, 2009):

- Ο κίνδυνος ανάπτυξης του αγροτουρισμού εις βάρος της αγροτικής ζωής. Στην πράξη έχει παρατηρηθεί ότι σε ορισμένες περιπτώσεις εγκαταλείπονται οι αγροτικές εργασίες σε βάρος ενός βραχυχρόνιου τουριστικού κέρδους, που είναι σαφώς μεγαλύτερο. Οι αγρότες που αποφασίζουν να ασχοληθούν επαγγελματικά με τον αγροτουρισμό εστιάζουν κυρίως στη δημιουργία υπηρεσιών διαμονής και εστίασης που τους αποφέρει μεγαλύτερα κέρδη στην επιχείρησή τους, παραμελώντας έτσι το κομμάτι των υπηρεσιών που σχετίζεται με τη συμμετοχή των φιλοξενούμενων σε αγροτικές δραστηριότητες στο πλαίσιο της τουριστικής μονάδας, την εκπαίδευσή τους σε καλλιεργητικά και περιβαλλοντικά θέματα και την ανάπτυξη δραστηριοτήτων που προβάλλουν και αξιοποιούν πολιτιστικά, λαογραφικά και γαστρονομικά στοιχεία της περιοχής.
- Η δημιουργία ημιαπασχόλησης και εποχικής απασχόλησης, που αποτελούν μέτρα μερικής αντιμετώπισης της ανεργίας της περιοχής και δεν επιτρέπουν στους εργαζόμενους να καλύψουν πλήρως τις βιοτικές τους ανάγκες. Λόγω της σύνθετης φύσης του αγροτουρισμού είναι αρκετά δύσκολο μία μονάδα να είναι σε θέση να προσφέρει καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου υπηρεσίες οι οποίες αφορούν τη συμμετοχή σε αγροτικές δραστηριότητες (μάζεμα της ελιάς, τρύγος κ.α.), καθώς αυτές επηρεάζονται από εξωτερικούς παράγοντες όπως, το φυσικό περιβάλλον, οι καιρικές συνθήκες κλπ.
- Οι αυξήσεις των τιμών λόγω αναβάθμισης της περιοχής. Συχνά το γεγονός της αύξησης τουριστών σηματοδοτεί την αύξηση των τιμών των προϊόντων και των υπηρεσιών διαμονής, καθώς οι κάτοικοι της περιοχής θέλουν να επωφεληθούν, καταχρηστικά τις περισσότερες φορές, το ότι οι επισκέπτες διαθέτουν υψηλότερο εισόδημα από τους ίδιους.
- Η δημιουργία αισθήματος εισβολής τουριστών στην περιοχή. Το όραμα ορισμένων αγροτών να επενδύσουν σε μία μονάδα αγροτουριστική, πολλές φορές δε τυγχάνει της ίδιας αποδοχής από όλους. Οι ντόπιοι αντιμετωπίζουν πολλές φορές με φόβο και προκατάληψη τους τουρίστες και μπορούν να διαδραματίσουν καταλυτικό ρόλο στην τουριστική εξέλιξη της περιοχής και την επιτυχία της μονάδας.

- Η εισαγωγή ξένης κουλτούρας που αλληλεπιδρά με τον παραδοσιακό τρόπο ζωής των τουριστών. Το γεγονός αυτό μπορεί να αποτελέσει έναν ακόμα λόγο για την πρόκληση εχθρότητας εκ μέρους του τοπικού πληθυσμού.
- Η δημιουργία νέων αναγκών και υποδομών που δεν μπορεί να υποστηρίξει η περιοχή. Μία αγροτουριστική μονάδα μπορεί να είναι άρτια οργανωμένη προκειμένου να καλύπτει τις ανάγκες των φιλοξενουμένων της, κάτι που δεν ισχύει για την ευρύτερη περιοχή στην οποία βρίσκεται. Οι αγροτικές περιοχές και κυρίως οι απομακρυσμένες εμφανίζουν σημαντικές ελλείψεις υποδομής (οδικό δίκτυο, τηλεπικοινωνιακό δίκτυο, δίκτυο ηλεκτρισμού, κ.α.) ενώ συχνά παρατηρούνται ελλείψεις καταναλωτικών αγαθών στην αγορά, ειδικά όταν παρουσιάζονται ακραία καιρικά φαινόμενα. Γενικότερα, η δυνατότητα μιας περιοχής να ταυτιστεί με ένα συγκεκριμένο είδος τουρισμού εξαρτάται από την ικανότητα της να προσαρμοστεί στις νέες απαιτήσεις της ζήτησης.
- Η επιρροή της βιοποικιλότητας και η υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος των περιοχών, που είναι αποτέλεσμα δημιουργίας αγροτουριστικής μονάδας χωρίς μελέτη. Συνεπώς το οικοσύστημα και γενικά οι οικολογικά ευαίσθητες περιοχές αλλοιώνονται, ενώ αυξάνεται η περιβαλλοντική ρύπανση, μέσω της αύξησης των απορριμμάτων, του θορύβου, κ.α. (Αποστολόπουλος και Σδράλη, 2009).

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι κάθε μορφής τουριστική ανάπτυξη πρέπει να επιτυγχάνει ένα σημείο ισορροπίας ανάμεσα στις ανάγκες των επισκεπτών και του οφέλους των ατόμων που αναπτύσσουν τον αγροτουρισμό. Προϋπόθεση της επιτυχίας αυτής είναι να υπάρχει συνεχής έλεγχος και παρακολούθηση των επιπτώσεων που ο τουρισμός επιφέρει στην περιοχή. Ο έλεγχος αφορά κυρίως τον αγροτικό τομέα, ώστε να μη χάσει ο αγροτουρισμός τη φυσιογνωμία του, προκειμένου να διασφαλιστούν τα χαρακτηριστικά που τον καθιστούν μοναδικό, και τις άλλες οικονομικές δραστηριότητες που αναπτύσσονται στην περιοχή, οι οποίες οφείλουν να λειτουργούν συμπληρωματικά προάγοντας την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής (Ματζουράνη και Τζιφάκη, 2006)

1.8 Προδιαγραφές αγροτουριστικών επιχειρήσεων

Επιχειρήσεις αγροτουρισμού μπορούν να θεωρηθούν τουριστικές επιχειρήσεις μικρής κλίμακας, οι οποίες χαρακτηρίζονται πρωτίστως από τη σαφή και προδιαγεγραμμένη σύνδεση της λειτουργίας τους με:

- την τοπική παραγωγή/ μεταποίηση γεωργικών (φυτικών και κτηνοτροφικών) προϊόντων,
- την τοπική κουζίνα,
- τις συνήθειες των κατοίκων, και
- τα ιδιαίτερα πολιτισμικά χαρακτηριστικά (παραδοσιακή αρχιτεκτονική, έθιμα, λαϊκή τέχνη) της περιοχής όπου λειτουργούν.

Επιθυμητό στον Αμιγή Αγροτουρισμό είναι οι ιδιοκτήτες - κάτοχοι - διαχειριστές των επιχειρήσεων αυτών να είναι ταυτόχρονα ιδιοκτήτες γεωργικών/ κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων στην ίδια γεωγραφική ενότητα, έτσι ώστε να μπορεί να επιτευχθεί το ζητούμενο της φιλοσοφίας του Αγροτουρισμού, δηλαδή η συγκράτηση των κατοίκων στην ύπαιθρο, η τόνωση του αγροτικού εισοδήματος, η ανάμιξη και εμπλοκή στην όλη διαδικασία της τοπικής κοινότητας και των λοιπών οφειλών που προαναφέραμε. Τα προϊόντα που παράγονται από αυτές τις γεωργικές – κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις διατίθενται προς κατανάλωση / πώληση στους πελάτες τους.

Τέτοιες επιχειρήσεις μπορεί να είναι τα αγροτουριστικά καταλύματα (κατάλυμα σε αγρόκτημα, σπίτι του αγρότη), τα καταλύματα ήπιων μορφών εναλλακτικού τουρισμού (αγροικίες, καταλύματα σε ανεξάρτητες αγροτικές οικίες εντός παραδοσιακού οικισμού, ξενώνες), τα καταλύματα σε παραδοσιακά/ διατηρητέα κτίρια (παραδοσιακοί ξενώνες και παραδοσιακές κατοικίες), επιχειρήσεις ήπιων εναλλακτικών μορφών τουρισμού (επισκέψιμα αγροκτήματα, επισκέψιμα εργαστήρια μεταποίησης αγροτικών προϊόντων, πρατήρια-εκθετήρια τοπικών προϊόντων, αγροτουριστικά κέντρα εστίασης και επιχειρήσεις διεξαγωγής υπαίθριων δραστηριοτήτων).

Σύμφωνα με τους ορισμούς της Προδιαγραφής, ΕΛΟΤ ΠΡΔ 1417, αγροτουριστικές επιχειρήσεις είναι οι επιχειρήσεις εκείνες που δραστηριοποιούνται σε αγροτουριστικούς προορισμούς, σε περιοχές δηλαδή με μικρό πληθυσμό και περιορισμένη ανάπτυξη τουριστικών υποδομών - και παρέχουν μία από τις παρακάτω υπηρεσίες:

- Διαμονή
- Εστίαση
- Περιήγηση στη φύση
- Ευαισθητοποίηση, περιβαλλοντική εκπαίδευση
- Γνωριμία με τα πολιτισμικά στοιχεία μιας περιοχής, επίσκεψη στα ιστορικά και λοιπά αξιοθέατα, συμμετοχή σε υπαίθριες δραστηριότητες αναψυχής
- Γνωριμία με παραδοσιακά επαγγέλματα, αγροτικές μεθόδους παραγωγής και καλλιέργειας καθώς και παραγωγικές διαδικασίες που έχουν εκλείψει

Για την έκδοσή της συνεργάστηκε ο ΕΛΟΤ που ως κρατικός φορέας τυποποίησης συνέστησε ομάδα εργασίας, στην οποία, εκτός των εκπροσώπων του ΕΛΟΤ, συμμετείχαν με εκπροσώπους τους η ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ Α.Ε. και ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (ΕΟΤ).

1.9 Σήμα ποιότητας αγροτουρισμού

Στην Ελλάδα η ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ Α.Ε. χορηγεί το σήμα ποιότητας αγροτουρισμού στα καταλύματα τα οποία έχει πιστοποιήσει για την ποιότητά τους. Η επιχείρηση που φέρει το σήμα έχει αποδείξει ότι παρέχει υπηρεσίες υψηλού επιπέδου και ότι ακολουθεί ένα τέτοιο σύστημα οργάνωσης που ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις και στις προσδοκίες των πελατών, συνεπώς και ο τουρίστας-καταναλωτής έχει κάθε λόγο να επιλέξει τη συγκεκριμένη επιχείρηση. Το σήμα ποιότητας αγροτουρισμού είναι ένα ισχυρό εργαλείο προβολής και ανταγωνισμού για όλα τα καταλύματα ήπιας μορφής τουρισμού υπαίθρου που θα το αποκτήσουν. Το σήμα απονέμεται στις επιχειρήσεις εκείνες που έχουν ολοκληρώσει επιτυχώς τη σχετική διαδικασία πιστοποίησης, κατά την οποία αξιολογούνται οι υπηρεσίες που παρέχουν και το σύστημα οργάνωσης και λειτουργίας τους. Το σήμα δηλώνει ότι η επιχείρηση ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις για την ποιότητα σύμφωνα με την Ελληνική προδιαγραφή ΕΛΟΤ ΠΡΔ 1417. Η πιστοποίηση και το σήμα ποιότητας αγροτουρισμού έχουν διάρκεια ισχύος τα τρία χρόνια.

Η ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ Α.Ε. έχει την έγκριση του ελληνικού κράτους για την ικανότητά της να αξιολογεί και να πιστοποιεί υπηρεσίες αγροτουριστικών καταλυμάτων με τρόπο ανεξάρτητο, αμερόληπτο και αντικειμενικό.

Πιστοποίηση χρειάζονται όλες οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στο χώρο του αγροτουρισμού- τουρισμού υπαίθρου, οι οποίες θέλουν να βελτιώσουν τις υπηρεσίες

και την ποιότητά τους, να αυξήσουν την ανταγωνιστικότητά τους, συνεπώς να γίνουν διακριτές στο κοινό στο οποίο απευθύνονται.

Ο αγροτουρισμός, αυξάνεται ραγδαία στη χώρα μας και είναι εύλογο ότι το διακριτικό σήμα που θα φέρει η κάθε πιστοποιημένη επιχείρηση βοηθάει τον πελάτη να διακρίνει και να επιλέξει ανάμεσα σε άλλες εκείνη η οποία ανταποκρίνεται στις ανάγκες και στις απαιτήσεις του.

1.10 Προφίλ αγροτουρίστα

Για να γίνουν πιο κατανοητά τα χαρακτηριστικά του αγροτουρίστα, θα πρέπει να γίνει μία αναφορά στους παράγοντες που οδήγησαν στη δημιουργία αυτής της εναλλακτικής μορφής τουρισμού. Σύμφωνα με τον Τσάρτα (1996) ο αγροτουρισμός εμφανίστηκε μετά το 1980, ως νέο πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης, το οποίο θα ανταποκρινόταν στις σύγχρονες ανάγκες τουριστών και κοινωνικές απαιτήσεις για υψηλή ποιότητα, καθαρό περιβάλλον, σεβασμό στις τοπικές ιδιομορφίες, αποκέντρωση και συμμετοχή των κατοίκων στις αναπτυξιακές διαδικασίες. Οι παράγοντες που συνέβαλλαν στη διαμόρφωση του αγροτουρισμού προέρχονταν κατά κύριο λόγο από μεταβολές που σημειώθηκαν τα τελευταία χρόνια στο κοινωνικο-πολιτισμικό περιβάλλον. Τέτοιοι παράγοντες είναι το ολοένα και αυξανόμενο ενδιαφέρον για την παγκόσμια κλιματική αλλαγή, οι αναδυόμενες νέες αξίες των γενεών, το έντονο ενδιαφέρον για υγιεινή ζωή, η επιθυμία για δραστηριότητες, βασιζόμενες σε εμπειρίες, η ισχυρότερη περιβαλλοντική συνείδηση, η διεύρυνση του χάσματος μεταξύ αστικής και αγροτικής ζωής και οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης (Beurle, 2011)

Οι αγροτουρίστες αναζητούν ξεκούραση, χαλάρωση σε ένα ήρεμο περιβάλλον, προσπαθώντας να αποκοπούν προσωρινά από τη ρουτίνα της αστικής τους καθημερινότητας. Επιζητούν την επαφή με την φύση, προκειμένου να γευτούν τόσο την αγροτική ζωή όσο και τους αγρότες, τους ντόπιους που θα τους μνήσουν σε ένα διαφορετικό και άγνωστο για πολλούς από αυτούς τρόπο ζωής. Θέλουν να απολαύσουν την αυθεντικότητα της επαρχιακής ζωής, την ανεπιτήδευτη φιλοξενία, την καθαρότητα του τοπίου και την καθαριότητα του περιβάλλοντος, τα παραδοσιακά, σπιτικά εδέσματα, να γίνουν κοινωνοί σε μια ζωή που έχει να τους πει πολλά για το πρόσφατο παρελθόν τους. Οι τουρίστες αυτοί θεωρούνται πολυταξιδεμένοι και έμπειροι. Είναι άτομα που έχουν ήδη χορτάσει τους τουριστικούς προορισμούς με την μορφή του μαζικού τουρισμού και κορεσμένοι από

το συγκεκριμένο πρότυπο, συνεπώς αναζητούν στον προορισμό μια νέα διάσταση, εντρυφώντας στην πολιτιστική και φυσιολατρική του υπόσταση αλλά και στην δυνατότητα για ανθρώπινη επαφή και επικοινωνία. Αναζητούν στις διακοπές τους τη «φόρμουλα των 3Φ» (Φύση-Φιλοξενία-Φιλία), έχουν συγκεκριμένα ενδιαφέροντα, ενώ εμφανίζουν και μία ιδιαίτερη ευαισθησία στα περιβαλλοντικά και κοινωνικά προβλήματα(Σφακιανάκης, 2000, ΓΕΩΤΕΕ, 2000).

Οι αγροτουρίστες ανήκουν σε ένα ευρύ ηλικιακό φάσμα. Σε χώρες της Ευρώπης όπου ο αγροτουρισμός έχει παράδοση δεκαετιών, αποτελεί έναν τρόπο ζωής ο οποίος απευθύνεται σε όλη την οικογένεια και διεκδικεί το ήμισυ των ετήσιων οικογενειακών διακοπών. Τα νεότερα άτομα είναι αυτά που προτιμούν να συνδυάζουν το πακέτο αγροτουρισμού με «σπορ περιπέτειας», ενώ οι μεγαλύτεροι με πιο ήπιες δραστηριότητες, με περιηγήσεις πολιτιστικού, θρησκευτικού, λαογραφικού κλπ. περιεχομένου.

Από τα σπουδαιότερα όμως χαρακτηριστικά που διακρίνουν τα άτομα που επιλέγουν τον αγροτουρισμό είναι το υψηλό οικονομικό αλλά και μορφωτικό τους επίπεδο. Τα άτομα αυτά θεωρούνται ότι έχουν αυξημένη οικολογική συνείδηση, πολυποίκιλα ενδιαφέροντα, διάθεση για μόρφωση και πολιτιστική προσέγγιση. Δεν παρασύρονται από τον μιμητισμό και τα πρότυπα της καταναλωτικής κοινωνίας, είναι εκλεπτυσμένοι και με υψηλές απαιτήσεις ως προς την ποιότητα και το επίπεδο των υπηρεσιών που τους παρέχονται. Σε όλο τον κόσμο ο αγροτουρίστας θεωρείται ποιοτικός, υψηλών προδιαγραφών και σημαντικής αγοραστικής δύναμης. Ξέρει ακριβώς τι ζητάει και δεν αρκείται σε καταστάσεις που δεν τον ικανοποιούν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΔΗΜΟΣ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ

2.1 Συνοπτική περιγραφή της αναπτυξιακής φυσιογνωμίας του Δήμου.

2.1.1 Θέση – γεωγραφικά στοιχεία

Ο νέος Δήμος Καλαβρύτων σχηματίζεται με βάση το Ν. 3852/2010 (Καλλικράτης) και αποτελείται από τους πρώην Δήμους Καλαβρύτων, Αροανίας, Κλειτορίας και Παΐων με έδρα του δήμου να είναι τα Καλάβρυτα. Ο Δήμος καλύπτει το νοτιοανατολικό τμήμα του νομού Αχαΐας, συνορεύει δυτικά με το νέο Δήμο Ερυμάνθου και το νομό Ηλείας, νότια με το νομό Αρκαδίας, βορειοανατολικά με το νέο Δήμο Αιγιαλείας και νοτιοανατολικά με το νομό Κορινθίας. Η έκταση του Δήμου αντιστοιχεί στο 34% της έκτασης του νομού Αχαΐας και στο 9,3% της έκτασης της Περιφέρειας της Δυτικής Ελλάδας. Η έδρα του νέου Δήμου (Καλάβρυτα) απέχει 200 χλμ. από της Αθήνα, 90 χλμ. από την Πάτρα, 55 χλμ. από το Αίγιο και 82 χλμ. από την Τρίπολη.

Συνολικά, ο νέος Δήμος χαρακτηρίζεται από γεωγραφική ομοιογένεια, άνιση αναπτυξιακή πορεία των οικισμών του, τάσεις πληθυσμιακής αποδυνάμωσης και γεωγραφική απομόνωση. Ο Δήμος χαρακτηρίζεται ως ορεινός καθώς το σύνολο των Τοπικών Κοινοτήτων που τον απαρτίζουν είναι χαρακτηρισμένες ως ορεινές, σύμφωνα με την Οδηγία 75/268/ΕΟΚ, ενώ ο μέσος σταθμικός των υψομέτρων των Τοπικών Κοινοτήτων του Δήμου κυμαίνεται από 540 – 1140 μ. υψόμετρο. Πιο συγκεκριμένα ορεινές περιοχές χαρακτηρίζονται οι δήμοι, οι κοινότητες και οι οικισμοί που παρουσιάζουν τα εξής χαρακτηριστικά:

- Η κτηματική τους έκταση βρίσκεται σε υψόμετρο πάνω από 800 μέτρα,
- Η κτηματική τους έκταση βρίσκεται σε υψόμετρο κάτω από 600 μέτρα και η κλίση εδάφους είναι τουλάχιστον 20%.
- Η κτηματική τους έκταση βρίσκεται μεταξύ 600-800 μέτρων και η κλίση εδάφους είναι πάνω από 16%.

Εάν ένας δήμος, κοινότητα ή οικισμός έχει μία από τις παραπάνω περιπτώσεις σε ποσοστό κτηματικής έκτασης τουλάχιστον 80% ή το άθροισμα των τριών περιπτώσεων είναι τουλάχιστον 80% επί του συνόλου της κτηματικής τους έκτασης, τότε είναι δυνατόν να ενταχθεί στις ορεινές περιοχές (Παπαδημάτος και Ρόκος,

2001). Ο πληθυσμός του Δήμου Καλαβρύτων χαρακτηρίζεται ως ορεινός, σύμφωνα με το σχετικό ορισμό της ΕΛ.ΣΤΑΤ³ και η περιοχή είναι ομοιογενής ως προς τα βασικά φυσικογεωγραφικά χαρακτηριστικά της.

2.1.2 Κύρια χαρακτηριστικά Δημοτικών Ενοτήτων Δήμου Καλαβρύτων

- Δημοτική Ενότητα Καλαβρύτων

Η Δημοτική Ενότητα Καλαβρύτων, είναι από τις ιστορικότερες περιοχές της Ελλάδας, αφού συνδέεται τόσο με την Ελληνική Επανάσταση του 1821, όσο και με το Ολοκαύτωμα του 1943, στη νεότερη ιστορία μας.

Σήμερα είναι ένας δυναμικά εξελισσόμενος τουριστικά δήμος, αφού έχει πλήθος αξιοθέατων ιστορικής αξίας, όπως μονές, αρχαιολογικούς χώρους, τόπο θυσίας, μουσεία, και πολύ σημαντική αρχιτεκτονική κληρονομιά. Έχει έκταση 532.000 στρέμματα (η μεγαλύτερη σε έκταση Δ.Ε. της Αχαΐας) και 8.580 κατοίκους.

Στην περιοχή δραστηριοποιείται το Χιονοδρομικό Κέντρο Καλαβρύτων (Χ.Κ.Κ.), το οποίο βρίσκεται στη βορειοδυτική πλευρά του Χελμού και σε υψόμετρο 1.700 μ. (Ξερόκαμπος) έως 2.340 μ. (Νεραϊδόραχη) και αποτελεί την πιο σημαντική αναπτυξιακή τουριστική υποδομή που έγινε στα Καλάβρυτα και την Αχαΐα. Η άλλη πολύ σημαντική υποδομή είναι εκείνη του οδοντωτού σιδηρόδρομου Διακοπτού – Καλαβρύτων που εκσυγχρονίστηκε πρόσφατα, μετά από μεγάλες καθυστερήσεις. Όμως το Χιονοδρομικό Κέντρο αντιμετωπίζει μία σειρά προβλημάτων που δίχως τη συνδρομή και την ενεργή υποστήριξη του κράτους αδυνατεί να αντιμετωπίσει. Τα κυριότερα προβλήματα σχετίζονται με τις περιορισμένες και προβληματικές υποδομές, την περιορισμένη εποχική χρονική λειτουργία και τις ανεπαρκείς επενδύσεις που έγιναν τα τελευταία χρόνια, σε συνδυασμό με τις αρνητικές καιρικές συνθήκες (μικρή διάρκεια, περιορισμένες χιονοπτώσεις). Το πιο βασικό ζήτημα είναι η ανεπαρκής και άκρως επικίνδυνη οδική σύνδεση και υποτυπώδης συγκοινωνιακή εξυπηρέτηση. Ο Δημοτικός φορέας του χιονοδρομικού Καλαβρύτων είναι μικρός και

---

³ Ορεινός πληθυσμός: ο πληθυσμός των κοινοτήτων, των οποίων η επιφάνεια είναι κατεξοχήν κεκλιμένη και ανώμαλη, διακόπτεται από χαράδρες ή καλύπτεται από απότομους ορεινούς όγκους, οι οποίοι δημιουργούν στο έδαφος βαθιές και πολλαπλές πτυχώσεις με υψομετρικές διαφορές σημείων της κοινότητας πάνω από 400 μέτρα, καθώς επίσης, και των κοινοτήτων των οποίων ολόκληρη η ³ Ορεινός πληθυσμός: ο πληθυσμός των κοινοτήτων, των οποίων η επιφάνεια είναι κατεξοχήν κεκλιμένη και ανώμαλη, διακόπτεται από χαράδρες ή καλύπτεται από απότομους ορεινούς όγκους, οι οποίοι δημιουργούν στο έδαφος βαθιές και πολλαπλές πτυχώσεις με υψομετρικές διαφορές σημείων της κοινότητας πάνω από 400 μέτρα, καθώς επίσης, και των κοινοτήτων των οποίων ολόκληρη η επιφάνεια ή μεγάλο μέρος αυτής βρίσκεται σε υψόμετρο πάνω από 800 μέτρα από την επιφάνεια της θάλασσας.

αδύναμος για μεγάλες επενδύσεις και αδυνατεί σχεδόν να καλύψει και να συντηρήσει στοιχειωδώς τις δαπάνες των άλλων βασικών υποδομών και λειτουργιών της περιοχής.

Κύρια παραγωγική δραστηριότητα της περιοχής είναι η γεωργοκτηνοτροφία, που εκτιμάται ότι με κατάλληλη υποστήριξη μπορεί να αποτελέσει έναν ιδιαίτερα αποδοτικό και προσοδοφόρο εισοδηματικό πόρο για την περιοχή. Η περιοχή έχει ιδιαίτερη παράδοση στην παραγωγή γαλακτοκομικών προϊόντων (κυρίως τυροκομικά, καθώς στα όρια της Δ.Ε. δραστηριοποιούνται τρεις δυναμικές μονάδες επεξεργασίας γάλακτος. Σημαντική ανάπτυξη εμφανίζει τα τελευταία χρόνια (κυρίως μετά τη λειτουργία του Χ.Κ.Κ.) ο τριτογενής τομέας, λόγω της ανάπτυξης υποστηρικτικών τουριστικών υποδομών στην περιοχή.

- Δημοτική Ενότητα Κλειτορίας

Η έδρα της δημοτικής ενότητας είναι η Κλειτορία, η οποία είναι και το εμπορικό και πολιτιστικό κέντρο της περιοχής με αρκετή τουριστική κίνηση. Η πόλη είναι κτισμένη σε μία καταπράσινη πεδιάδα όπου παντού τρέχουν νερά, καθώς και στο πλάι της κυλά ο Αροάνιος ποταμός. Υπάρχουν καλλιέργειες από καρυδιές, μηλιές, αχλαδιές, μουριές και κηπευτικά. Οι κάτοικοι από παλιά ασχολούνται με τη γεωργία και τη κτηνοτροφία, ενώ αρκετοί ασχολούνται και με τη μελισσοκομία. Παράλληλα, λόγω του σημαντικού υδάτινου στοιχείου, υπάρχουν και εκμεταλλεύσεις ιχθυοκαλλιέργειας (περιοχή Πλανητέρου). Επίσης στην περιοχή της Κλειτορίας δραστηριοποιείται μονάδα παραγωγής τυροκομικών προϊόντων, ενώ στον ποταμό Αροάνιο λειτουργεί μικρός υδροηλεκτρικός σταθμός παραγωγής ενέργειας.

Στην Κλειτορία υπάρχει Λαογραφικό Μουσείο, στο οποίο εκτίθεται παραδοσιακός γεωργικός και αγροτικός εξοπλισμός, υφαντά, τοπικές φορεσιές, κεντήματα, παραδοσιακά οικιακά σκεύη και άλλα είδη λαογραφικής κληρονομιάς της περιοχής.

Η πλούσια χλωρίδα και πανίδα της ευρύτερης περιοχής, οδήγησαν το 1993 στη ίδρυση του πρώτου στην Ελλάδα «Κέντρου Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης». Σε μικρή απόσταση από την Κλειτορία, στο δρόμο προς τα Καλάβρυτα και κοντά στο χωριό Καστριά, βρίσκεται το ξακουστό Σπήλαιο των Λιμνών το οποίο αποτελούσε παλαιά κοίτη υπόγειου ποταμού, με εξερευνημένο μήκος 1.980 μ. Άλλα αξιοθέατα της περιοχής είναι ο Αρχαίος Κλείτορας, μονές, σκήτες και παραδοσιακά γεφύρια. Στην περιοχή υπάρχουν τουριστικές υποδομές, διαμονής και εστίασης.

- Δημοτική Ενότητα Αροανίας

Η Δημοτική Ενότητα Αροανίας, βρίσκεται νότια του όρους Ερύμανθος και νοτιοανατολικά της Περιφερειακής Ενότητας Αχαΐας και συνορεύει με τις Π.Ε. Ηλείας και Αρκαδίας. Η περιοχή είναι ορεινή και η οικονομία της στηρίζεται κυρίως στην κτηνοτροφία και λιγότερο στη γεωργία. Έδρα της Δ.Ε. είναι η Ψωφίδα (Τριπόταμα) που γειτνιάζει με τον ομώνυμο σημαντικό αρχαιολογικό χώρο στη συμβολή των ποταμών Ερυμάνθου, Αροανίου και Σειραίου.

Στην εδαφική περιφέρεια της Αροανίας υπάρχει πλήθος αξιοθέατων, όπως ιστορικές μονές, ο Πλάτωνας του Πausανία, νερόμυλοι και ταμπακόμυλοι, παραδοσιακά και αρχοντικά αλλά και μία μαγευτική φύση όπου κυριαρχούν τα ελατοδάση.

- Δημοτική Ενότητα Παίων

Η Δημοτική Ενότητα Παίων με έδρα τη Δάφνη, έχει έκταση 99.400 στρέμματα και 2.579 κατοίκους. Η περιοχή έχει ως κέντρο αναφοράς τον ποταμό Λάδωνα, ο οποίος προσφέρεται για κατάβαση με κανόε –καγιάκ και ράφτινγκ, ακόμη και για αρχάριους λόγω της ήρεμης ροής του, για πεζοπορία, για ψάρεμα και ακόμα και για κολύμπι.

Η πανίδα και η χλωρίδα της περιοχής είναι από τις πιο σπάνιες, ενώ μπορεί κανένας να συναντήσει στην περιοχή του Λάδωνα πολλά είδη της άγριας πανίδας. Στην περιοχή εδρεύει ο Ναυτικός Όμιλος Δάφνης, που δραστηριοποιείται με ποτάμια αθλήματα στο Λάδωνα και προσελκύει αρκετούς επισκέπτες. Λόγω των ανωτέρω δραστηριοτήτων τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μία αύξηση της επισκεψιμότητας της περιοχής ενώ παράλληλα αναπτύχθηκαν και τουριστικές υποδομές διαμονής και εστίασης. Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού ασχολείται με παραδοσιακές αγροτικές – κτηνοτροφικές δραστηριότητες.

Η περιοχή παρουσιάζει σημαντική πληθυσμιακή αποδυνάμωση και πληθυσμιακή γήρανση τα τελευταία χρόνια και μέχρι πρότινος στερείτο ανάπτυξης. Ωστόσο, αυτή η «εγκατάλειψη» της περιοχής διέσωσε τον ιδιαίτερο παραδοσιακό και πολιτιστικό χαρακτήρα της με αποτέλεσμα η φύση και τα μνημεία της να παραμείνουν αναλλοίωτα. Τόσο η έδρα (Δάφνη) του πρώην Δήμου, όσο και οι άλλοι οικισμοί, παρουσιάζουν εξαιρετικό αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον με ένα πλήθος παραδοσιακών κτισμάτων. Στην περιοχή συναντά κανείς πέτρινες θολωτές βρύσες, αξιόλογα πέτρινα θολωτά γεφύρια και επιβλητικές πέτρινες εκκλησίες. Από τα σημεία ενδιαφέροντος της περιοχής, εκτός της περιοχής Λάδωνα, είναι το Βυζαντινό Μοναστήρι της Ευαγγελίστρας κοντά στη Δάφνη και η αρχαία Πάος κοντά στον χαρακτηρισμένο παραδοσιακό οικισμό Βεσινίου.

2.1.3 Γενική διάγνωση των χαρακτηριστικών και των προοπτικών του Δήμου

Η περιοχή του Δήμου στο σύνολό της χαρακτηρίζεται από:

Σχετική ομοιογένεια όσον αφορά τα γεωγραφικά και εδαφολογικά χαρακτηριστικά του. Ο Δήμος αποτελείται στο σύνολό του από ορεινούς οικισμούς, που ανήκουν σε γειτνιάζουσα χωροταξικά σύνολα με παρόμοια χαρακτηριστικά, ενώ και ο πληθυσμός του είναι κατ' εξοχήν ορεινός πληθυσμός.

Εσωτερική ανομοιογένεια, όσον αφορά την αναπτυξιακή πορεία και το δυναμισμό των οικισμών («οικισμών πρώτης ταχύτητας») ανήκουν κυρίως τα Καλάβρυτα, τα οποία έχουν αναπτυχθεί ως σημαντικό κέντρο χειμερινού τουρισμού μετά την κατασκευή και λειτουργία του Χιονοδρομικού Κέντρου Καλαβρύτων (Χ.Κ.Κ.), καθώς και ως πόλος έλξης ειδικού τουρισμού (κυρίως ιστορικού, θρησκευτικού) λόγω των ιστορικών μνημείων της περιοχής. Η τουριστική περίοδος των Καλαβρύτων επηρεάζει και τους οικισμούς της ευρύτερης περιοχής του Δήμου. Αντίστοιχα αποτελέσματα, σε μικρότερη όμως κλίμακα, είχαν οι παρεμβάσεις ανάδειξης του Σπηλαιίου των λιμνών στα Καστριά και της ανάπτυξης δραστηριοτήτων εναλλακτικού τουρισμού (ποτάμιες δραστηριότητες) στην περιοχή της Δάφνης, που δημιούργησαν θετικές συνθήκες για την προσέλκυση αυξημένου αριθμού επισκεπτών και τη δημιουργία συμπληρωματικών πηγών εισοδήματος στις τοπικές οικονομίες. Άλλοι οικισμοί της περιοχής οι οποίοι εμφανίζουν μία αναπτυξιακή δυναμική είναι η Κλειτορία, η οποία συγκεντρώνει κάποιες αξιόλογες παραγωγικές δραστηριότητες στον τομέα της αγροτοβιομηχανίας και της επεξεργασίας πρώτων υλών και η Ψωφίδα (Τριπόταμα). Οι υπόλοιποι οικισμοί ανήκουν σε κατηγορία χαμηλότερης αναπτυξιακής δυναμικής (οικισμοί «δεύτερης ταχύτητας»), οι οποίοι χαρακτηρίζονται από σχεδόν πλήρη εξάρτηση των τοπικών οικονομιών από παραδοσιακές δραστηριότητες του πρωτογενούς τομέα.

Έντονες τάσεις πληθυσμιακής αποδυνάμωσης, η πορεία της οποίας έχει αρχίσει από δεκαετίες και συνεχίζεται αμείωτη, με μικρή εξαίρεση τη δεκαετία 1991- 2001 και για μερικούς μόνο οικισμούς. Ως αποτέλεσμα, παρατηρείται μείωση του συνολικού πληθυσμού (ιδιαίτερα του νεανικού) και έντονη τάση πληθυσμιακής γήρανσης.

Γεωγραφική απομόνωση και απομάκρυνση από τα κυριότερα τοπικά κέντρα οικονομικής δραστηριότητας, λόγω ελλιπών συνδέσεων με τα κύρια εθνικά δίκτυα, καθώς και δυσχερούς εσωτερικής επικοινωνίας, λόγω του ιδιαίτερα έντονου φυσικού ανάγλυφου, το οποίο χαρακτηρίζεται από βαθιές χαράδρες και κοιλάδες, δηλαδή φυσικά εμπόδια που μειώνουν τη συνολική προσπελασιμότητα της περιοχής. Το

συγκεκριμένο μειονέκτημα είναι ιδιαίτερα έντονο στις Δ.Ε. Παΐων και Αροανίας, λόγω της κακής κατάστασης των βασικών οδικών αξόνων σύνδεσης της περιοχής (Ε.Ο.Πατρών – Τριπόλεως (111) και επαρχιακό οδικό δίκτυο μέχρι τα Καλάβρυτα).

Η περιοχή του Δήμου χαρακτηρίζεται από αναπτυξιακή υστέρηση που προσδιορίζεται από:

Σημαντικές ελλείψεις στον τομέα των βασικών υποδομών, ιδιαίτερα στους τομείς της οδοποιίας, της ύδρευσης, του αστικού εξοπλισμού και της διαχείρισης απορριμμάτων. Οι ελλείψεις αυτές λειτουργούν περιοριστικά για την αναπτυξιακή δυναμική της περιοχής και γίνονται ιδιαίτερα έντονες στους οικισμούς που εμφανίζουν σημαντική τουριστική δύναμη.

Χαμηλά εισοδήματα (χαμηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ), αποκλειστική εξάρτηση όλων των οικισμών «δεύτερης ταχύτητας» από τον πρωτογενή τομέα, αδυναμία αναπροσανατολισμού των οικονομικών δραστηριοτήτων, κυρίως λόγω πληθυσμιακής αποδυνάμωσης.

Παρά τις δυσμενείς συνθήκες σε ότι αφορά την αναπτυξιακή πορεία και τον πληθυσμιακό δυναμισμό της περιοχής μελέτης, τα δυνητικά συγκριτικά της πλεονεκτήματα δεν είναι καθόλου αμελητέα και επιτρέπουν τη χάραξη αναπτυξιακής στρατηγικής. Συγκεκριμένα:

Το παραγωγικό δυναμικό του πρωτογενούς τομέα, παρότι αποδυναμωμένο λόγω πληθυσμιακής μείωσης, εξακολουθεί να εμφανίζει σημαντικό δυναμισμό και προοπτικές στην κατεύθυνση της παραγωγής προϊόντων ποιότητας, επώνυμων και βιολογικών προϊόντων, δεδομένου ότι διατηρούνται σε μεγάλο βαθμό οι παραδοσιακές παραγωγικές τεχνικές και το τοπικό παραγωγικό οικοσύστημα δεν είναι ιδιαίτερα επιβαρημένο από εντατική εκμετάλλευση.

Η περιοχή εμφανίζει πολύ υψηλό τουριστικό δυναμικό, σε ότι αφορά την προσέλευση ειδικών κατηγοριών τουρισμού (θρησκευτικού, ιστορικού, χειμερινού, αθλητικού, ορεινού τουρισμού, οικοτουρισμού, αγροτουρισμού κλπ.), που το συνθέτουν οι πλούσιοι φυσικοί και τουριστικοί της πόροι, ή ιδιαίτερα έντονη ιστορικότητά της, η ύπαρξη σημαντικών τουριστικών πόρων και υποδομών ειδικού ενδιαφέροντος και ένα πολύ ενδιαφέρον από τουριστικής πλευράς σύνολο οικισμών και κατασκευών παραδοσιακής λαϊκής αρχιτεκτονικής.

Η μακρά παράδοση της περιοχής όσον αφορά την κτηνοτροφία και τις δραστηριότητες που συνδέονται με αυτή και ιδιαίτερα στον τομέα της τυροκομίας.

Η γεωγραφική εγγύτητα τα περιοχής με τα αστικά κέντρα του Αιγίου, της Πάτρας, αλλά και με το αστικό συγκρότημα των Αθηνών, σε συνδυασμό με τα σημαντικά υλοποιούμενα έργα βελτίωσης του οδικού και σιδηροδρομικού δικτύου στον παραλιακό άξονα της Αχαΐας.

Η δραστηριότητα των εκπαιδευτικών και ερευνητικών ιδρυμάτων της ευρύτερης περιοχής.

Η γειτνίαση με τον παγκοσμίου εμβέλειας πολιτιστικό πόρο της Αρχαίας Ολυμπίας.

2.1.4 Περιγραφή και αποτύπωση της περιοχής του Δήμου

Φυσικοί πόροι

Ανάγλυφο – ορεινοί όγκοι

Μορφολογικά, η περιοχή του Δήμου χαρακτηρίζεται από την ανάπτυξη μεγάλων ορεινών όγκων οι οποίοι ουσιαστικά αποτελούν την προέκταση της οροσειράς της Πίνδου στην Πελοπόννησο. Το μέσο υψόμετρο ανέρχεται σε 835 μ. για τη Δ.Ε. Καλαβρύτων, 804 για τη Δ.Ε. Κλειτορίας και 677 μ. για τη Δ.Ε. Παΐων.

Τα όρη που κυριαρχούν είναι ο Χελμός (ή Αροάνια) με υψόμετρο 2341 μ., που βρίσκεται στο ανατολικό τμήμα του Δήμου και ακολουθεί ο Έρύμανθος (ή Ωλενός) με υψόμετρο 2224 μ., στο δυτικό τμήμα.

Γεωλογία

Από γεωτεκτονική άποψη η ευρεία περιοχή της μελέτης ανήκει στη μεγάλη γεωτεκτονική ζώνη Ωλονού – Πίνδου. Η ζώνη Ωλονού – Πίνδου θεωρήθηκε σαν η πιο βαθιά Ελληνική αύλακα ανάμεσα στα υβώματα Πελαγονικής προς τα ανατολικά και Γαβρόβου προς τα δυτικά.

Ορυκτοί πόροι

Ο Ν. Αχαΐας δεν είναι ιδιαίτερα ευνοημένος σε ορυκτό πλούτο. Οι μόνες ορυκτές ύλες (αν εξαιρεθούν τα λατομικά αδρανή υλικά) οι οποίες απαντούν σε συγκεντρώσεις (κοιτάσματα) που θα μπορούσαν υπό προϋποθέσεις να τύχουν οικονομικής εκμετάλλευσης είναι οι λιγνίτες και τα μαγγανιομεταλλεύματα. Και οι δύο απαντούν κατά κύριο λόγο στην περιοχή Καλαβρύτων.

Λιγνίτες: Στην ευρύτερη λεκάνη Καλαβρύτων σημειώνεται η παρουσία τριών λιγνιτικών κοιτασμάτων, που έχουν κατά καιρούς τύχει εκμετάλλευσης. Πρόκειται για τα κοιτάσματα Παλαιοχωρίου, Ξύδια (νοτιοδυτικά της πόλης), Δροσάτου (κοντά στο ομώνυμο χωριό). Δεν έχουν αναπτυχθεί σημαντικές εκμεταλλεύσεις, αλλά μόνο

μικρής κλίμακας και περιστασιακές εξορύξεις, όπως οι υπαίθριες εξορύξεις του Δροσάτου.

Οι γεωλογικές συνθήκες υπό τις οποίες απαντούν τα λιγνιτικά κοιτάσματα και των τριών περιοχών – και κυρίως η τυχαία βύθισή τους κάτω από μεγάλο πάχος υπερκείμενους σχηματισμούς – δεν επιτρέπουν την ανάπτυξη μεγάλης κλίμακας υπαίθριων εκμεταλλεύσεων.

Μαγγάνιο: μαγγανομεταλλεύματα της Αχαΐας, περιέχουν αρκετά χαμηλό ποσοστό μετάλλου μαγγανίου, που τα κατατάσσει γενικά στα φτωχά μαγγανομεταλλεύματα. Παρά τη χαμηλή τους ποιότητα όμως, παρουσιάζουν σχετικά οικονομικό ενδιαφέρον λόγω των αξιόλογων αποθεμάτων τους και της δυνατότητας ανάπτυξης υπαίθριων εξορύξεων μεγάλης κλίμακας. Περιορισμένες έκτασης υπαίθριες εξορύξεις έχουν γίνει κατά καιρούς στα κοιτάσματα μαγγανίου της Αροανίας, του Δρυμού και της Άνω Βλασίας.

Κλίμα

Η ευρύτερη περιοχή των Καλαβρύτων χαρακτηρίζεται από τυπικά ορεινό κλίμα με δριμύ χειμώνα και άνομβρο καλοκαίρι. Η μέση ετήσια θερμοκρασία ανέρχεται στους 10,50 °C, ενώ το μέσο ετήσιο ύψος βροχής ανέρχεται σε 960 mm. Το μέγιστο ύψος των βροχοπτώσεων παρατηρείται κατά τη χειμερινή και εαρινή περίοδο. Κατά τη θερινή περίοδο παρατηρείται μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό της συνολικής ετήσιας βροχόπτωσης. Παρατηρούνται δύο περίοδοι με εκ διαμέτρου αντίθετα κλιματικά χαρακτηριστικά. Η πρώτη (υπέρυγη) διαρκεί από το Νοέμβριο μέχρι και το Φεβρουάριο με πολύ χαμηλές θερμοκρασίες και μεγάλο ύψος ατμοσφαιρικών κατακρημνισμάτων. Η δεύτερη (υπέρξηρη) διαρκεί από τον Ιούνιο μέχρι και το Σεπτέμβριο και περιλαμβάνει σημαντική έλλειψη βροχοπτώσεων και σχετικά υψηλές θερμοκρασίες. Συνηθισμένο είναι το φαινόμενο της χιονόπτωσης κατά τη χειμερινή περίοδο καθώς και οι παγωνιές που ακολουθούν ως αποτέλεσμα των πολύ χαμηλών θερμοκρασιών που επικρατούν. Ο μέσος ετήσιος αριθμός ημερών χιονιού ανέρχεται σε 14,5. Στην περιοχή επικρατούν οι βόρειοι άνεμοι κατά τη χειμερινή περίοδο και στη συνέχεια οι νότιοι με σχετικά μικρή ένταση (E.M.Y.- Στοιχεία Μ.Σ. Καλαβρύτων)

Χρήσεις γης

Αναφορικά με τις χρήσεις γης, ο Δήμος Καλαβρύτων έχει συνολικά έκταση 1060 χιλ. στρέμματα, από την οποία το 56,7% αντιστοιχεί σε δασικές εκτάσεις (δάση, μεταβατικές δασώσεις- θαμνώδεις εκτάσεις και συνδυασμούς θαμνώδους και/ή

ποώδους βλάστησης), 26,5% αντιστοιχεί σε καλλιεργούμενες εκτάσεις και αγραναπαύσεις (αρόσιμη γη, μόνιμες καλλιέργειες και ετερογενείς γεωργικές περιοχές), το 5,3% σε βοσκοτόπους, 0,9% καταλαμβάνουν οι οικισμοί (κτίρια, δρόμοι, πλατείες κλπ.) και 8,5% καλύπτεται από άλλες εκτάσεις (εκτάσεις με αραιή ή καθόλου βλάστηση, ορυχεία, χώροι απόρριψης απορριμμάτων, εργοτάξια κλπ.). Διαπιστώνουμε ότι το ποσοστό κάλυψης από βοσκοτόπους είναι σημαντικά υψηλότερο από αυτό σε επίπεδο Αχαΐας (5,3% έναντι 3,7%) και υψηλότερο και από το αντίστοιχο της Περιφέρειας (5,0%), ενώ αντίθετα οι γεωργικές εκτάσεις αντιστοιχούν σε ένα σχετικό μικρό ποσοστό της έκτασης του Δήμου (26,5%), τόσο σε σχέση με την Π.Ε. Αχαΐας (40,1%) όσο και με την Περιφέρεια (41,9%) και τη χώρα (38,4%). Η κατανομή αυτή καταδεικνύει ότι η κτηνοτροφία αποτελεί πολύ σημαντικότερο παράγοντα για την περιοχή συγκριτικά με τη φυτική παραγωγή. Η συγκεκριμένη διαπίστωση προκύπτει και από την κατανομή των καλλιεργειών (όπως εμφανίζεται στη συνέχεια στην ανάλυση του πρωτογενούς τομέα), οι οποίες αφορούν σε μεγάλο βαθμό την παραγωγή σιτηρών και ζωοτροφών που αφορούν κυρίως την κατανάλωση ζωϊκού κεφαλαίου της περιοχής (ιδιοκατανάλωση). Επίσης, σημειώνεται ότι στην περιοχή παρατηρούνται έντονα συγκρούσεις χρήσεων γης, κυρίως μεταξύ δασικών εκτάσεων και βοσκοτόπων.

Πίνακας 1: Κατανομή της έκτασης στις βασικές κατηγορίες χρήσης/ κάλυψης (2000)
(Εκτάσεις σε χιλιάδες στρέμματα)

Περιοχή	Καλλιεργούμενες εκτάσεις και αγραναπαύσεις	Βοσκοτόποι	Δάση	Εκτάσεις καλυπτόμενες από νερά	Εκτάσεις οικισμών (κτίρια, δρόμοι κλπ.)	Άλλες εκτάσεις (εκτάσεις με αραιή ή καθόλου βλάστηση, ορυχεία, εργοτάξια, κλπ.)
Σύνολο Ελλάδας	50684,6	14451,6	57968,9	1790,1	2307,5	4779,6
Περιφέρεια	4738,9	566,3	5032,5	332,6	167,0	480,9

Δυτικής Ελλάδας						
Π.Ε. Αχαΐας	1313,9	121,8	1536,7	14,7	75,9	209,7
Δ.Ε. Αροανίας	20,2	5,0	120,1	0,0	1,4	27,6
Δ.Ε. Καλαβρύτων	173,4	15,6	295,2	0,0	4,3	41,6
Δ.Ε. Κλειτορίας	55,4	14,2	161,2	0,0	2,7	18,5
Δ.Ε. Παΐων	31,0	21,3	43,3	0,0	1,1	2,4
Σύνολο Δήμου Καλαβρύτων	280,0	56,1	619,8	0,0	9,5	90,1

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

2.1.5 Πληθυσμιακά – Δημογραφικά στοιχεία

Ο νέος Δήμος με έδρα τα Καλάβρυτα, έχει έκταση 1.058 τετραγωνικά χιλιόμετρα και πληθυσμό 17.602 κατοίκων σύμφωνα με την απογραφή ΕΣΥΕ 2001 (πραγματικός πληθυσμός), ενώ σύμφωνα με την πρόσφατη απογραφή (2011), ο μόνιμος πληθυσμός ανέρχεται σε 11.220 κατοίκους (προσωρινά στοιχεία). Ο νέος Δήμος περιλαμβάνει 66 τοπικές κοινότητες (128 οικισμοί), ως κάτωθι:

Πίνακας 2.: Πραγματικός πληθυσμός⁴ και εκτάσεις ανά Δημοτική Ενότητα και Τοπική Κοινότητα του Δήμου

Δημοτικές Ενότητες	Τοπικές Ενότητες	Έκταση (τετ.χλμ.)	Πραγματικός πληθυσμός	Πληθυσμιακή πυκνότητα
	Άνω Βλασία	26,7	326	12,2
	Άνω Λουσοί	31,2	207	6,6
	Βάλτα	9,8	88	9,0
	Βιλιβίνα	12,2	104	8,5
	Γουμένισσα	13,9	320	23,0

⁴ Πραγματικός πληθυσμός: ο συνολικός πληθυσμός που βρέθηκε και απογράφηκε κατά την απογραφή στο συγκεκριμένο αυτό τόπο, ανεξάρτητα από το αν διαμένει μόνιμα στον τόπο αυτό, ή αν είναι προσωρινός ή περαστικός.

ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ	Δουμενά	13,2	169	12,8
	Δροσάτο	11,1	122	20,0
	Καλάβρυτα	66,4	1942	29,2
	Καλλιφώνιο	12,4	123	9,9
	Κάνδαλος	4,3	95	22,1
	Κάτω Βλασία	20,8	280	13,5
	Κάτω Ζαχλωρού	18,1	112	6,2
	Κάτω Λουσοί	20,7	129	6,2
	Κερπινή	19,8	207	10,5
	Κέρτεζη	27,3	460	16,8
	Κορφές	5,9	174	29,5
	Κούτελη	16,9	161	9,5
	Κρυονέρι	4,9	133	27,1
	Λαγοβούνι	6,2	92	14,8
	Λαπαναγοί	23,5	57	2,4
	Μάνεσι	17,9	409	22,8
	Μικρός Μποντιάς	24,4	534	21,9
	Πετσάκοι	19,7	205	10,4
	Πλατανιώτισσα	13,8	306	22,2
	Πριόλιθος	12,9	309	24,0
	Προφ.Ηλίας	11,4	147	12,9
	Ρογοί	11,4	147	12,9
	Σιγούνι	15,4	137	8,9
	Σκεπαστό	24,3	531	21,9
	Τρεχλό	6,0	306	51,0
	Φλάμπουρα	9,6	148	15,4
Συνολο	532,1	8580	16,1	
	Αγριάμπελα	25,4	340	13,4
	Αγρίδιο	11,6	106	9,1
	Αλέσταινα	7,8	52	6,7

ΑΡΟΑΝΙΑΣ	Ανάσταση	9,9	125	12,6
	Αροάνια	5,8	120	20,7
	Δεσινού	5,7	16	2,8
	Καμενιάνοι	11,3	112	9,9
	Λεχούρι	12,9	354	15,5
	Λιβάρτζι	25,6	422	16,5
	Πλάκα	10,5	152	14,5
	Σειρές	18,5	392	21,2
	Ψωφίδα	18,8	360	19,1
	Σύνολο	173,8	2551	14,7
ΚΛΕΙΤΟΡΙΑΣ	Αγ.Νικόλαος	5,9	107	18,1
	Άνω Κλειτορία	12,9	92	7,1
	Άρμπουνα	13,1	75	5,7
	Γλάστρα	5,7	114	20,0
	Δρυμός	10,5	99	9,4
	Καστέλλι	4,6	37	8,0
	Καστριά	14,7	134	9,1
	Κλείτορας	7,7	94	12,2
	Κλειτορία	48,6	975	20,1
	Κρινόφυτα	15,6	224	14,4
	Λευκάσιο	13,3	132	9,9
	Λυκούρια	35,7	654	18,3
	Παγκράτι	17,9	307	17,2
	Πλάνητέρο	11,7	354	30,3
	Τουρλάδα	12,3	136	11,1
	Φίλια	23,1	358	15,5
	Σύνολο	253,3	3892	15,4
ΠΑΪΩΝ	Αμυγδαλιά	4,8	78	16,3
	Δάφνη	30,2	1167	38,6
	Νάσια	7,3	92	12,6
	Πάος	29,0	508	17,5
	Πεύκο	5,5	118	21,5

	Σκοτάνη	10,9	313	28,7
	Χόβολη	11,7	303	25,9
	Σύνολο	99,4	2579	25,9
ΣΥΝΟΛΟ ΔΗΜΟΥ		1058,6	17602	16,6

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (www.statistics.gr)

Από τα ανωτέρω στοιχεία παρατηρείται υψηλότερη, σε σχέση με το μέσο όρο του Δήμου, πληθυσμιακή συγκέντρωση στις έδρες των πρώην Δήμων (Καλάβρυτα, Ψωφίδα, Κλειτορία, Δάφνη) και μεγάλη διασπορά του πληθυσμού σε πολλές μικρές Τοπικές Κοινότητες. Η πληθυσμιακή πυκνότητα σε επίπεδο Δήμου είναι κατά πολύ μικρότερη από τις αντίστοιχες τόσο σε επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας (96,7 κάτοικοι/km²) όσο και Περιφέρειας (65,2 κάτοικοι/km²).

2.2 Το κοινωνικοοικονομικό προφίλ της περιοχής

2.2.1 Δημογραφικές τάσεις

Η διακύμανση του πληθυσμού του Δήμου κατά τις τελευταίες δεκαετίες εμφανίζεται στον ακόλουθο πίνακα:

Πίνακας 3: Πληθυσμιακή μεταβολή ανά δημοτική ενότητα (πραγματικός πληθυσμός)

Δημοτικές ενότητες	Πραγματικός πληθυσμός				Μεταβολή Πληθυσμού(%)	
	1971	1981	1991	2001	1971-1991	1991-2001
Καλαβρύτων	9156	8527	8346	8580	-8,8%	2,8%
Αροανίας	2947	2837	2315	2551	-21,4%	10,2%
Κλειτορίας	5266	4641	3894	3892	-26,1%	-0,1%
Παΐων	3128	2945	2623	2579	-16,1%	-1,7%
Σύνολο Δήμου	20497	18950	17178	17602	-16,2%	-2,5%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ (www.statistics.gr)

Παρατηρείται σημαντική μείωση του πληθυσμού (τόσο σε επίπεδο Δήμου όσο και Δημοτικών Ενοτήτων) κατά την περίοδο 1971 - 1991, με σημαντικότερη αυτή στις Δ.Ε. Κλειτορίας και Αροανίας. Αντίθετα, κατά την αμέσως επόμενη περίοδο 1991 – 2001 σημειώνεται μια σχετική ανάσχεση στο ρυθμό ερήμωσης της περιοχής με

οριακή πληθυσμιακή αύξηση, η οποία εκτιμάται ότι προκύπτει κυρίως λόγω της τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής (ίδρυση Χιονοδρομικού Κέντρου Καλαβρύτων, ίδρυση αγροτουριστικών υποδομών και ανάπτυξη παρεμφερών δραστηριοτήτων).

Όσον αφορά την τελευταία δεκαετία και με βάση τα προσωρινά αποτελέσματα της απογραφής πληθυσμού 2011, ο συνολικός μόνιμος πληθυσμός του Δήμου Καλαβρύτων έχει υποστεί σημαντική μείωση κατά 19,35%. Μεγαλύτερη μείωση παρατηρείται στον ανδρικό πληθυσμό. Το ποσοστό μείωσης του συνολικού μόνιμου πληθυσμού του Δήμου, είναι 7-πλάσιο από το αντίστοιχο σε επίπεδο Π.Ε. Αχαΐας και 3-πλάσιο από το αντίστοιχο της Περιφέρειας.

Πίνακας 4: Μεταβολή μόνιμου πληθυσμού⁵ (2001-2011)

Απογραφή	Μόνιμος πληθυσμός				
	Δήμος Καλαβρύτων			Αχαΐα	Περιφέρεια
	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Σύνολο	Σύνολο
2001	7311	6601	13912	318928	721541
2011 (προσωρινά στοιχεία)	5840	5380	11220	310580	680190
Μεταβολή πληθυσμού (%)	-20,12	-18,50	-19,35	-2,62	-5,73

⁵ Μόνιμος πληθυσμός: ο συνολικός πληθυσμός που δήλωσε ως μόνιμη κατοικία του κατά την απογραφή του το συγκεκριμένο τόπο, ανεξάρτητα από το που βρέθηκε και απογράφηκε στην επικράτεια της χώρας.

2.2.2 Δημογραφικοί δείκτες

Πίνακας 5: Ηλικιακή κατανομή πληθυσμού ανά δημοτική ενότητα (1991-2001)

Περιοχή αναφοράς	Ομάδες ηλικιών					
	0-14		15-64		65+	
	1991	2001	1991	2001	1991	2001
Δ.Ε. Καλαβρύτων	16,19%	13,94%	62,07%	62,17%	21,75%	23,89%
Δ.Ε. Αροανίας	17,37%	14,62%	56,07%	58,45%	26,57%	26,93%
Δ.Ε. Κλειτορίας	13,82%	12,62%	56,32%	57,94%	29,87%	29,45%
Δ.Ε. Παΐων	14,49%	12,18%	58,03%	59,05%	27,49%	28,77%
Δ. Καλαβρύτων	15,55%	13,49%	59,34%	60,24%	25,11%	26,28%
Π.Ε Αχαΐας		15,95%		68,43%		15,62%
Ελλάδα		15,18%		68,12%		16,70%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ- www.statistics.gr

Στην περιοχή του Δήμου, παρατηρείται διαχρονικά μείωση του ποσοστού του νεανικού πληθυσμού και έντονη τάση πληθυσμιακής γήρανσης. Από τον Πίνακα 5 διαφαίνεται σε όλες τις Δ.Ε. σημαντική ποσοστιαία μεταβολή (μείωση) της τάξης του 10-15% της πληθυσμιακής ομάδας 0-14 ετών κατά τη χρονική περίοδο 1991-2001 και μεταφορά του ποσοστού αυτού προς «γηραιότερες» πληθυσμιακές ομάδες.

Παρατηρούμε επίσης ότι το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού των «παραγωγικών ηλικιών» (15-64 ετών) ανήκει στη Δ.Ε. Καλαβρύτων, ενώ το υψηλότερο ποσοστό ηλικιών 0-14 ετών στη Δ.Ε. Αροανίας.

Πίνακας 6: Ηλικιακή κατανομή πληθυσμού ανά δημοτική ενότητα και κατά φύλο (πραγματικός πληθυσμός – 2001)

Σύνολο Δήμου Καλαβρύτων								
	0-4	5-14	15-24	25-39	40-54	55-64	65-79	>80
Αμφ/ρων των φύλων	4%	9,5%	11,3%	19,0%	18,5%	11,4%	20,0%	6,2%
Άρρενες	3,9%	9,6%	11,5%	19,9%	19,6%	10,6%	18,9%	6,0%
Θήλεις	4,1%	9,3%	11,1%	18,1%	17,3%	12,3%	21,3%	6,6%
Δημοτική Ενότητα Καλαβρύτων								
	0-4	5-14	15-24	25-39	40-54	55-64	65-79	>80
Αμφ/ρων των φύλων	4,2%	9,8%	12,2%	20,4%	19,0%	10,5%	18,5%	5,4%
Άρρενες	4,0%	10,1%	12,2%	21,1%	20,0%	9,7%	17,6%	5,3%
Θήλεις	4,4%	9,4%	12,2%	19,6%	17,9%	11,6%	19,4%	5,6%
Δημοτική Ενότητα Αροανίας								
	0-4	5-14	15-24	25-39	40-54	55-64	65-79	>80
Αμφ/ρων των φύλων	4,3%	10,3%	10,7%	18,3%	18,5%	11,0%	20,9%	6,0%
Άρρενες	3,9%	10,2%	10,8%	19,9%	19,8%	10,9%	19,3%	5,3%
Θήλεις	4,8%	10,5%	10,6%	16,3%	16,8%	11,2%	22,9%	6,9%
Δημοτική Ενότητα Κλειτορίας								
	0-4	5-14	15-24	25-39	40-54	55-64	65-79	>80
Αμφ/ρων των φύλων	3,7%	8,9%	10,4%	18,0%	17,8%	11,8%	21,4%	8,0%
Άρρενες	3,9%	8,5%	10,5%	19,2%	19,0%	10,7%	20,2%	8,0%
Θήλεις	3,6%	9,3%	10,2%	16,7%	16,5%	13,0%	22,7%	8,0%
Δημοτική Ενότητα Παΐων								
	0-4	5-14	15-24	25-39	40-54	55-64	65-79	>80
Αμφ/ρων των φύλων	3,5%	8,6%	10,4%	16,8%	18,0%	13,9%	22,2%	6,6%
Άρρενες	3,7%	9,2%	11,2%	16,6%	19,0%	13,3%	20,9%	6,0%
Θήλεις	3,3%	8,1%	9,5%	16,9%	17,0%	14,5%	23,7%	7,1%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ (www.statistics.gr)

Από τον Πίνακα 6 διαπιστώνεται το αυξημένο πρόβλημα γήρανσης του πληθυσμού κυρίως στις Δ.Ε. Παϊών και Κλειτορίας, καθώς εμφανίζουν αυξημένα ποσοστά πληθυσμού της κατηγορίας ηλικιών άνω των 65 (πάνω από το μέσο όρο του Δήμου) και ποσοστά κάτω από το μέσο όρο στις ηλικίες 0-14 ετών. Παρατηρούμε επίσης, όσον αφορά στην κατανομή κατά φύλο, ότι το ποσοστό του γυναικείου πληθυσμού της «παραγωγικής» ομάδας ηλικιών 25-54 είναι σημαντικά χαμηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό του ανδρικού πληθυσμού σε όλες τις Δ.Ε. Το συγκεκριμένο φαινόμενο αντιστρέφεται στις ομάδες ηλικιών άνω των 55, καταδεικνύοντας έτσι το υψηλότερο ποσοστό γήρανσης του γυναικείου πληθυσμού.

Πίνακας 7: Εξέλιξη δημογραφικών δεικτών⁶

Περιοχή αναφοράς	Δείκτης γήρανσης		Δείκτης εξάρτησης		Δείκτης αντικατάστασης		Δείκτης αναλογίας φύλων	
	1991	2001	1991	2001	1991	2001	1991	2001
Δ.Ε. Καλαβρύτων	1,34	1,71	0,61	0,61		1,32	0,89	0,87
Δ.Ε. Αροανίας	1,53	1,84	0,78	0,71		1,33	0,92	0,84
Δ.Ε. Κλειτορίας	2,16	2,33	0,78	0,73		1,07	0,94	0,90
Δ.Ε. Παϊών	1,90	2,36	0,72	0,69		0,87	0,98	0,92
Δήμος Καλαβρύτων	1,62	1,95	0,69	0,66		1,18	0,92	0,88
Π.Ε. Αχαΐας		0,98		0,46			1,00	0,98
Ελλάδα		1,10		0,47			1,03	1,02

⁶ Τα όρια που προσδιορίζουν τις ηλικιακές ομάδες, παραπέμπουν στον πληθυσμό που ακολουθεί την υποχρεωτική εκπαίδευση (0-14 ετών), σ' αυτόν που εξέρχεται συνήθως συνταξιοδοτούμενος της αγοράς εργασίας (65+) και σ' αυτόν που εντάσσεται στις «παραγωγικές ηλικίες» (15-64 ετών).
Δείκτης γήρανσης: Η αναλογία του αριθμού ατόμων άνω των 65 ετών, ως προς τα άτομα ηλικίας 0-14 ετών

Δείκτης εξάρτησης: Η αναλογία του αριθμού ατόμων των ομάδων 0-14 ετών και 65 και άνω, ως προς τα άτομα ηλικίας 15-64 ετών.

Δείκτης αντικατάστασης: Στον πίνακα 2 υπολογίζεται ως η αναλογία του αριθμού νέων 10-14 ετών, ως προς τα άτομα 55-64 ετών.

Δείκτης αναλογίας φύλων: Η αναλογία του γυναικείου ως προς τον ανδρικό πληθυσμό.

Όπως φαίνεται από τον Πίνακα 7, ιδιαίτερα υψηλό δείκτη γήρανσης εμφανίζουν όλες οι Δημοτικές Ενότητες, με εντονότερο το φαινόμενο στις Δημοτικές Ενότητες Κλειτορίας και Παΐων. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι ο δείκτης γήρανσης το 2001 είναι σχεδόν διπλάσιος σε σύγκριση με τον αντίστοιχο της Αχαΐας και της χώρας, αντικατοπτρίζοντας το γενικό πρόβλημα υπογεννητικότητας και γήρανσης που αντιμετωπίζουν οι ορεινές και απομακρυσμένες περιοχές της χώρας. Αυτό οφείλεται κυρίως στην εσωτερική μετανάστευση (ιδιαίτερα των νέων), η οποία συνεχίζεται ακόμη και σήμερα προς τα γειτονικά μεγάλα αστικά κέντρα (Αθήνα, Πάτρα) και την παράλια αστική ζώνη της Αιγιαλείας, και δευτερευόντως προς την Τρίπολη (Αρκαδία), όπου υπάρχουν περισσότερες ευκαιρίες απασχόλησης. Γενικά, στην Περιφερειακή Ενότητα Αχαΐας, οι παραθαλάσσιοι Δήμοι παρουσιάζουν σημαντική αύξηση του πληθυσμού, ενώ αντίθετα οι ορεινοί Δήμοι υφίστανται πληθυσμιακή αποδυνάμωση, αναδεικνύοντας το έλλειμμα ανάπτυξης των ορεινών περιοχών της Περιφέρειας.

Η κατανομή ανδρών - γυναικών στην περιοχή (0,88), παρότι μειώθηκε την περίοδο 1991 - 2001, γενικά δεν απέχει πολύ από την κατανομή σε επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας Αχαΐας (0,98) και χώρας (1,02). Ο δείκτης αναλογίας φύλων σε επίπεδο Δήμου, δείχνει μια ελαφρά μείωση του γυναικείου πληθυσμού έναντι του ανδρικού, την περίοδο 1991-2001.

Όσον αφορά το δείκτη γήρανσης κατά φύλο, παρατηρείται ότι ο δείκτης είναι μεγαλύτερος στο γυναικείο πληθυσμό, τόσο στην περιοχή του Δήμου όσο και στην Π.Ε. Αχαΐας.

Το επίπεδο εκπαίδευσης του πληθυσμού στο νέο Δήμο Καλαβρύτων παρουσιάζει σημαντική βελτίωση κατά την περίοδο 1991 – 2001, ωστόσο εξακολουθεί να είναι χαμηλότερο από αυτό της Π.Ε. Αχαΐας.

Ενδεικτική είναι η σημαντική μείωση του ποσοστού των αναλφάβητων κατοίκων σε επίπεδο Δήμου, από 10,4% το 1991 σε 5,7% το 2001, ενώ παράλληλα εμφανίζεται σημαντική αύξηση του ποσοστού των αποφοίτων Μέσης Εκπαίδευσης από 14,2% σε 21,1%.

Πίνακας 8: Ποσοστιαία (%) κατανομή επιπέδου εκπαίδευσης⁷ ανά δημοτική ενότητα (1991-2001)

Επίπεδο εκπαίδευσης	1991					2001					
	Δ.Ε.	Δ.Ε.	Δ.Ε.	Δ.Ε.	Σύνολο	Δ.Ε.	Δ.Ε.	Δ.Ε.	Δ.Ε.	Σύνολο	Δ.Ε.
Απόφοιτοι Ανώτερων & Ανώτατων Σχολών	6,1	3,2	3,6	3,7	4,8	6,4	4,2	5,5	5,6	5,8	10,9
Απόφοιτοι Μέσης εκπαίδευσης	16,7	9,1	12,7	13,2	14,2	22,0	18,0	20,8	21,8	21,1	30,4
Απόφοιτοι Γυμνασίου	8,9	7,6	9,6	9,7	9,0	10,3	10,9	10,2	12,4	10,6	11,6
Απόφοιτοι Δημοτικού	49,1	50,7	51,9	43,3	49,1	43,3	48,1	42,9	36,2	42,9	31,8
Δεν τελείωσαν το Δημοτικό ,αλλά γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση	11,1	14,6	12,6	15,0	12,5	13,2	12,2	15,5	15,3	13,9	11,6
Αγράμματοι (μη γνωρίζοντας γραφή και ανάγνωση)	8,1	14,7	9,6	15,1	10,4	4,8	6,6	5,1	8,7	5,7	3,6

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ (www.statistics.gr)

Όσον αφορά στο επίπεδο εκπαίδευσης κατά φύλο στο Δήμο Καλαβρύτων, από τον Πίνακα 9 προκύπτει ότι στα ανώτερα επίπεδα εκπαίδευσης, το επίπεδο εκπαίδευσης του ανδρικού πληθυσμού υπερτερεί ελαφρώς του αντίστοιχου του γυναικείου

⁷ Βάση προσμετρούμενου πληθυσμού ηλικίας 6 ετών και άνω

πληθυσμού. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το ποσοστό των γυναικών που δεν έχουν τελειώσει τη στοιχειώδη εκπαίδευση είναι σχεδόν διπλάσιο από το αντίστοιχο των ανδρών, ενώ παράλληλα το ποσοστό αναλφαβητισμού στο γυναικείο πληθυσμό είναι σχεδόν τετραπλάσιο από το αντίστοιχο του ανδρικού πληθυσμού.

Πίνακας 9: Ποσοστιαία (%) κατανομή επιπέδου εκπαίδευσης ανά φύλλο (2001)

Επίπεδο εκπαίδευσης	Σύνολο Δήμου Καλαβρύτων	
	Άνδρες	Γυναίκες
Απόφοιτοι Ανωτέρων & Ανωτάτων Σχολών	6,1	5,4
Απόφοιτοι Μέσης εκπαίδευσης	21,8	20,3
Απόφοιτοι Γυμνασίου	12,5	8,5
Απόφοιτοι Δημοτικού	45,0	40,4
Δεν τελείωσαν το Δημοτικό, αλλά γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση	12,0	16,0
Αγράμματοι (μη γνωρίζοντας γραφή και ανάγνωση)	2,5	9,3

(Πηγή ΕΛ.ΣΤΑΤ- www.statistics.gr)

2.2.3 Οι οικονομικές επιδόσεις της περιοχής

Οικονομικά ενεργός πληθυσμός

Οικονομικός Ενεργός πληθυσμός είναι το σύνολο του ανθρώπινου δυναμικού που κατά δήλωση του απασχολείται ή αναζητεί εργασία (συμπεριλαμβάνονται και οι άνεργοι). Το ηλικιακό όριο για να θεωρηθεί κάποιος δυνάμενος να εργασθεί και να συμπεριληφθεί στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό ορίζεται από την ΕΛ.ΣΤΑΤ. στα 15 έτη.

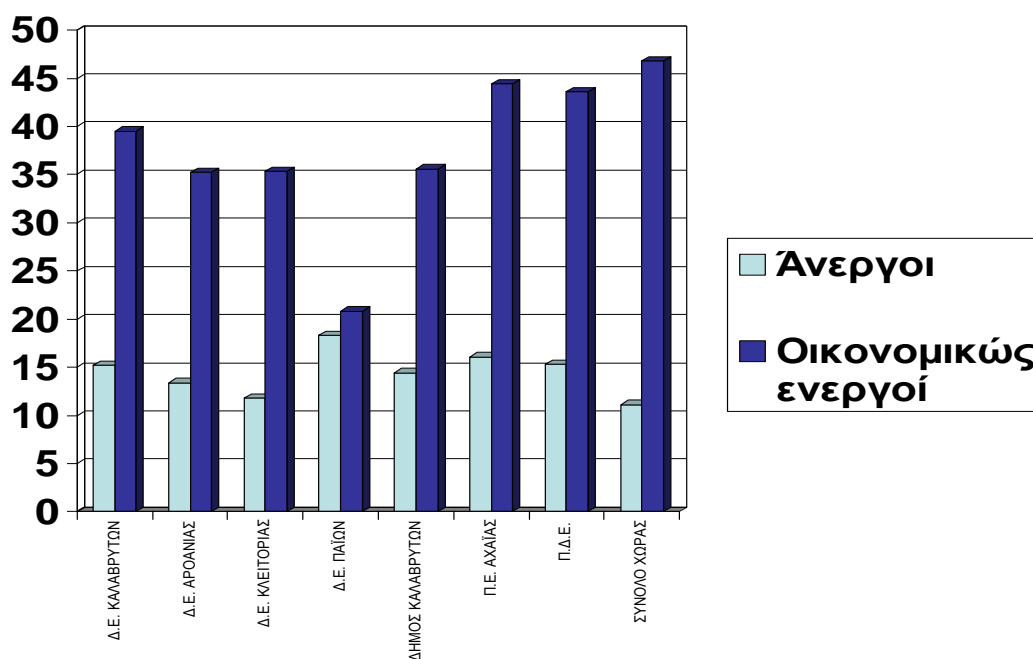
Στο σύνολο του Δήμου Καλαβρύτων, σύμφωνα με την απογραφή του 2001, ο οικονομικός ενεργός πληθυσμός ανέρχεται μόλις στο 35,6% του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας (πληθυσμός ηλικίας 15 ετών και άνω), τη στιγμή που το αντίστοιχο ποσοστό για την Π.Ε. Αχαΐας ανέρχεται σε 44,4%, για την Π.Δ.Ε. σε 43,6% και για τη χώρα σε 46,8%.

Σε επίπεδο Δημοτικών Ενοτήτων το υψηλότερο ποσοστό οικονομικά ενεργού πληθυσμού εμφανίζεται στη Δ.Ε. Καλαβρύτων με ποσοστό 39,5%, ενώ αξιοσημείωτο είναι το ιδιαίτερα χαμηλό ποσοστό στη Δ.Ε. Παίων το οποίο ανέρχεται σε 20,8%. Παρατηρούνται συνεπώς στην περιοχή του Δήμου, ποσοστά οικονομικά ενεργού πληθυσμού σημαντικά χαμηλότερα από τα αντίστοιχα των μεγαλύτερων διοικητικών

ενοτήτων, ενώ μόνο η Δ.Ε. Καλαβρύτων τείνει να προσεγγίσει τα αντίστοιχα ποσοστά της Αχαΐας και της Περιφέρειας.

Στη Δ.Ε. Καλαβρύτων εμφανίζεται και ο μεγαλύτερος αριθμός οικονομικά ενεργών ατόμων (σε απόλυτα νούμερα - Έντυπο ΕΠ_4 Παραρτήματος), δηλαδή 2.597 άτομα, ενώ ακολουθεί η Δ.Ε. Κλειτορίας με 995 άτομα, η Δ.Ε. Αροανίας με 603 και τελευταία η Δ.Ε. Παίων με 334 άτομα.

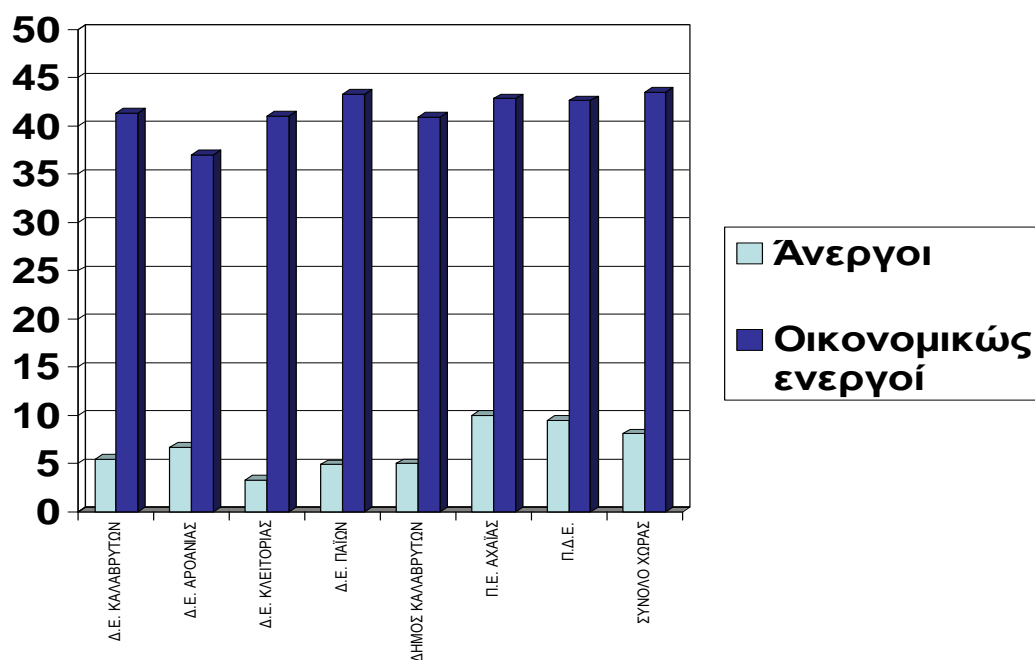
Γράφημα 1: Οικονομικός ενεργός πληθυσμός και άνεργοι ανά Διοικητική Ενότητα (2001)

* Άνεργοι: Τα άτομα ηλικίας 15-74 ετών που δεν χαρακτηρίζονται ως απασχολούμενοι

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ- Απογραφή 2001

Γράφημα 2: Οικονομικώς ενεργός πληθυσμός και άνεργοι ανά Διοικητική Ενότητα (1991)

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.- Απογραφή 1991

Τα ποσοστά του οικονομικώς ενεργού πληθυσμού στο Δήμο Καλαβρύτων το 1991 άγγιζαν τα αντίστοιχα ποσοστά των μεγαλύτερων Διοικητικών Ενοτήτων (Αχαΐας, Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας και χώρας). Όπως παρατηρούμε από τα ανωτέρω γραφήματα, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας 1991-2001 παρατηρείται σημαντική μείωση του ποσοστού του οικονομικώς ενεργού πληθυσμού σε επίπεδο Δήμου (από 40,9% σε 35,6%), ενώ ιδιαίτερα σημαντική εμφανίζεται η μείωση στη Δ.Ε. Παίων (από 43,3% σε 20,8%), γεγονός που αντικατοπτρίζει το πρόβλημα εγκατάλειψης και γήρανσης του πληθυσμού στη συγκεκριμένη Δημοτική Ενότητα. Αντίθετα, σε ευρύτερες Διοικητικές Ενότητες, τα αντίστοιχα ποσοστά εμφανίζουν μια ελαφριά αύξηση, παραμένοντας ωστόσο περίπου στα ίδια επίπεδα.

Πίνακας 10: Μεταβολή οικονομικώς ενεργού πληθυσμού ανά δημοτική Ενότητα

Περιοχή	Απογραφή 1991	Απογραφή 2001
Δ.Ε. Καλαβρύτων	41,3%	39,5%
Δ.Ε. Αροανίας	37,0%	35,2%
Δ.Ε. Κλειτορίας	41,0%	35,3%
Δ.Ε. Παΐων	43,3%	20,8%
Δήμος Καλαβρύτων	40,9%	35,6%
Π.Ε. Αχαΐας	42,8%	44,4%
Δυτική Ελλάδα	42,6%	43,6%
Σύνολο Ελλάδος	43,5%	46,8%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.- Απογραφές 1991 & 2001

Απασχόληση

Όσον αφορά στο 2001, από το σύνολο των απασχολουμένων του Δήμου Καλαβρύτων, το 41,5% απασχολείται στον πρωτογενή τομέα, το 16,7% στο δευτερογενή και το 41,8% στον τριτογενή. Τα αντίστοιχα ποσοστά στην Π.Ε. Αχαΐας είναι 13,5%, 21,5% και 65,0%.

Ανεργία

Σύμφωνα με την απογραφή πληθυσμού 2001, αλλά και την Ετήσια Έκθεση ΙΝ.Ε. ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ για το 2010, η ανεργία σε επίπεδο Π.Ε. Αχαΐας μειώνεται κατά την περίοδο 2001-2007. Η μείωση του ποσοστού ανεργίας μέχρι το 2008 ανακόπτεται κατά τα έτη 2008-2009, κύριο χαρακτηριστικό της οικονομικής κρίσης και της παράτασης της ύφεσης στην ελληνική οικονομία.

Πίνακας 11: Μέσο ετήσιο ποσοστό ανεργίας

Περιοχή	Απογραφή 2001	Έρευνα εργατικού δυναμικού					
		2004	2005	2006	2007	2008	2009
Σύνολο Ελλάδος	11,1%	10,5%	9,9%	8,9%	8,3%	7,6%	9,5%
Δυτική Ελλάδα	15,3%	12,3%	10,5%	9,5%	9,7%	9,6%	9,5%
Π.Ε. Αχαΐας	16,1%	11,6%	11,5%	10,7%	9,6%	10,2%	10,2%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.- Απογραφή Πληθυσμού 2001, Ε.Ε.Δ. (2004- 2009)

Ωστόσο, το ποσοστό ανεργίας σε επίπεδο Αχαΐας εξακολουθεί το έτος 2009 να είναι υψηλότερο τόσο από το ποσοστό της Περιφέρειας, όσο και από το Εθνικό ποσοστό. Η αποβιομηχάνιση της δεκαετίας του '90 εξακολουθεί να σημαδεύει την αγορά εργασίας στην περιοχή.

Για το έτος 2001, όσον αφορά το Δήμο Καλαβρύτων, από το παρατηρούμε ότι το ποσοστό των ανέργων (σύμφωνα με την απογραφή 2001) ανέρχεται σε ποσοστό 14,4% (επί του συνόλου του οικονομικώς ενεργού πληθυσμού). Το ποσοστό αυτό είναι χαμηλότερο από το αντίστοιχο της Π.Ε. Αχαΐας (16,1%) και της Περιφέρειας (15,3%), αλλά αρκετά υψηλότερο από το Εθνικό ποσοστό (11,1%).

Σε επίπεδο Δημοτικών Ενοτήτων, υψηλότατο ποσοστό ανέργων εμφανίζεται στη Δ.Ε. Παϊών (18,3%) - το οποίο σε συνδυασμό με το ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό της Δ.Ε. σε οικονομικώς μη ενεργό πληθυσμό καταδεικνύει τον ιδιαίτερος χαμηλό αριθμό απασχολουμένων στην περιοχή – ενώ ποσοστό υψηλότερο από το μέσο όρο του Δήμου εμφανίζεται στη Δ.Ε. Καλαβρύτων (15,2%). Χαμηλότερα ποσοστά από το μέσο όρο παρατηρούνται στις Δ.Ε. Αροανίας και Κλειτορίας.

Σε σύγκριση με την απογραφή του 1991, παρατηρείται μεγάλη αύξηση του ποσοστού των ατόμων που δήλωσαν άνεργοι, τόσο σε επίπεδο Δήμου όσο και Δημοτικών Ενοτήτων. Το πρόβλημα της ανεργίας είναι κυρίως διαρθρωτικού χαρακτήρα και άμεσα σχετιζόμενο με τη συνεχώς μεταβαλλόμενη κατάσταση στην αγορά εργασίας και - ιδιαίτερα όσον αφορά την περιοχή του Δήμου - με την αναδιάρθρωση που πραγματοποιείται κυρίως στον πρωτογενή τομέα. Το φαινόμενο της ανεργίας στην περιοχή είναι περισσότερο έντονο στις γυναίκες και στους νέους (κάτω των 30 ετών).

Πίνακας 12: Μεταβολή ετήσιου ποσοστού ανεργίας ανά διοικητική ενότητα

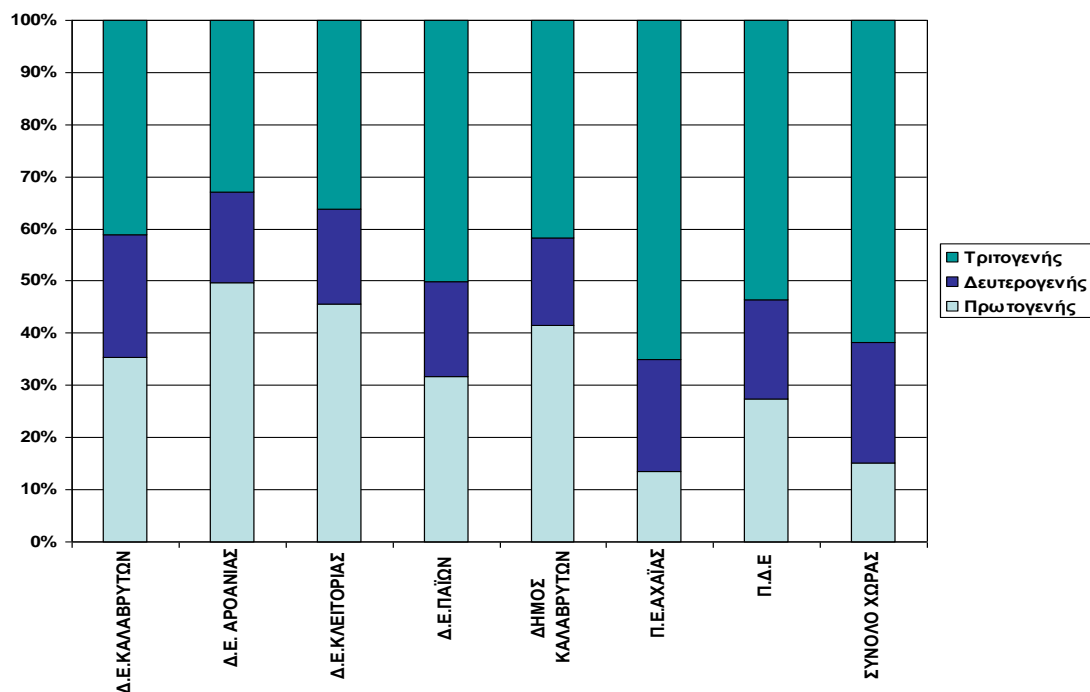
Περιοχή	Απογραφή 1991	Απογραφή 2001
Δ.Ε. Καλαβρύτων	5,5%	15,2%
Δ.Ε.Αροανίας	6,7%	13,4%
Δ.Ε. Κλειτορίας	3,3%	11,8%
Δ.Ε. Παΐων	4,9%	18,3%
Δήμος Καλαβρύτων	5,0%	14,4%
Π.Ε. Αχαΐας	10,0%	16,1%
Δυτική Ελλάδα	9,5%	15,3%
Σύνολο Ελλάδος	8,1%	11,1%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. – Απογραφές 1991 & 2001

Απασχόληση (ανά τομέα)

Όσον αφορά το έτος 2001 (Γράφημα 3), από το σύνολο των απασχολουμένων του Δήμου Καλαβρύτων το 41,5% απασχολείται στον πρωτογενή τομέα, το 16,7% στο δευτερογενή και το 41,6% στον τριτογενή. Τα αντίστοιχα ποσοστά στην Π.Ε. Αχαΐας είναι 13,5%, 21,5% και 65%.

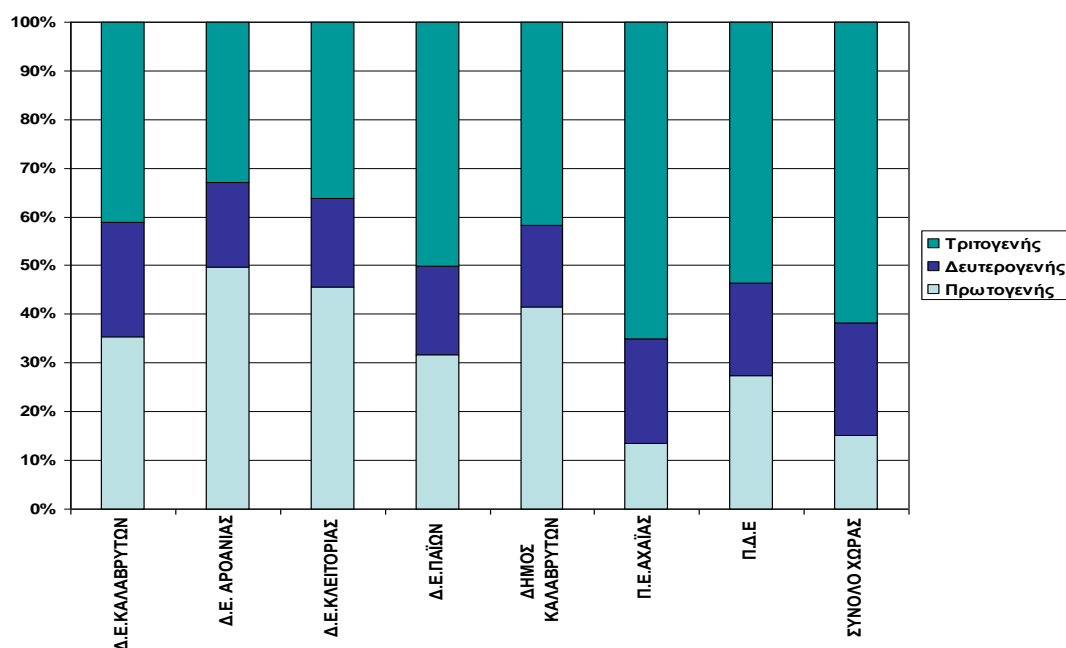
Γράφημα 3: Κατανομή απασχολούμενων ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας και Διοικητική Ενότητα (2001) (Δεν καταγράφονται οι απασχολούμενοι οι οποίοι δεν δήλωσαν τομέα οικονομικής δραστηριότητας).

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ-Απογραφή 2001

Αντίστοιχα, το έτος 1991 (Γράφημα 4), από το σύνολο των απασχολούμενων του Δήμου Καλαβρύτων, το 61,0% απασχολείται στον πρωτογενή τομέα, το 10,7% στο δευτερογενή και το 28,3% στον τριτογενή. Τα αντίστοιχα ποσοστά στην Π.Ε. Αχαΐας είναι 20,4%, 25,9% και 53,7%.

Γράφημα 4: Κατανομή απασχολουμένων ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας και Διοικητική Ενότητα (1991)

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.- Απογραφή 1991

Παρατηρούμε τα εξής:

- Μεγάλη μείωση των απασχολουμένων στον πρωτογενή τομέα σε επίπεδο Δήμου (κατά τη δεκαετία 1991-2001), από 61,0% σε 41,5% και στροφή της απασχόλησης κυρίως προς τον τριτογενή τομέα (από 28,3% σε 41,8%), ακολουθώντας τη γενικότερη τάση σε επίπεδο χώρας. Η σημαντικότερη ποσοστιαία μείωση των απασχολουμένων στον πρωτογενή τομέα εμφανίζεται στη Δ.Ε. Παίων (από 74,1% σε 31,6%).
- Σημαντικά υψηλότερο ποσοστό των απασχολουμένων στον πρωτογενή τομέα σε επίπεδο Δήμου και Δημοτικών Ενοτήτων σε σύγκριση με τις μεγαλύτερες Διοικητικές Ενότητες (Περιφερειακή Ενότητα, Περιφέρεια, Χώρα). Σε επίπεδο Δήμου, η απασχόληση στον πρωτογενή τομέα εμφανίζεται υψηλότερη στις Δ.Ε. Αροανίας και Κλειτορίας (49,6% και 45,7% αντίστοιχα το 2001).
- Το ποσοστό απασχόλησης στον τριτογενή τομέα σε επίπεδο Δήμου και Δημοτικών Ενοτήτων είναι χαμηλότερο σε σύγκριση με τις μεγαλύτερες Διοικητικές Ενότητες, παραμένει ωστόσο σημαντικό. Σε επίπεδο Δήμου, ο

τριτογενής τομέας υπερτερεί (όσον αφορά την απασχόληση) στις Δ.Ε. Παίων και Καλαβρύτων (50,0% και 45,3% αντίστοιχα το 2001), γεγονός για το οποίο έχει συντελέσει και η ανάπτυξη εναλλακτικών τουριστικών δραστηριοτήτων στις περιοχές αυτές.

- Το ποσοστό απασχόλησης στο δευτερογενή τομέα στο Δήμο, αυξάνεται κατά τη δεκαετία 1991-2001 (από 10,7% σε 16,7%) προσεγγίζοντας το αντίστοιχο ποσοστό των μεγαλύτερων Διοικητικών Ενοτήτων, παραμένοντας ωστόσο ελαφρώς χαμηλότερο.

2.2.4 Ο πρωτογενής τομέας

Κατανομή γεωργικών γαιών

Η διάρθρωση της φυτικής παραγωγής στην περιοχή του Δήμου παρουσιάζεται στον Πίνακα 13. Οι ετήσιες καλλιέργειες καταλαμβάνουν ποσοστό 42,5% της γεωργικής γης της περιοχής (63.261 στρ.), οι μόνιμες καλλιέργειες (δενδρώδεις και άμπελοι) το 7,9% της γεωργικής γης και οι λοιπές εκτάσεις (που αφορούν λιβάδια, βοσκότοπους, οικιακούς λαχανόκηπους και αγραναπαύσεις) το 49,6%.

Πίνακας 13: Κατανομή γεωργικών γαιών ανά Διοικητική Ενότητα
(Εκτάσεις σε στρέμματα)

Περιοχή	Σύνολο Γεωργικής Γης	Ετήσιες	Δενδρώδεις	Άμπελοι	Λοιπές
Δ.Ε. Αροανίας	10445	3878	314	461	5792
Δ.Ε. Καλαβρύτων	61039	34080	4187	2178	20594
Δ.Ε. Κλειτορίας	45183	18053	2886	1227	23017
Δ.Ε. Παίων	32374	7250	303	255	24566
Σύνολο Δήμου Καλαβρύτων	149041	63261	7690	4121	73969
Σύνολο Π.Ε. Αχαΐας	823021	361355	142816	110084	208766

Σύνολο	2681787	1419358	582616	172555	507258
Περιφέρειας					
Δ.Ε.					

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ - Απογραφή Γεωργίας-Κτηνοτροφίας 1999-2000

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι μεγάλο τμήμα της γεωργικής γης παραμένει ακαλλιέργητο. Σημαντικό μέρος αυτών των εκτάσεων έχει αποδοθεί στην κτηνοτροφία. Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία της ΕΑΣ Καλαβρύτων, που αφορούν τις Δηλώσεις Ενιαίας Ενίσχυσης για το έτος 2011 των αγροτών της περιοχής του Δήμου, προκύπτει ότι οι δηλωθείσες εκτάσεις αφορούν σε συντριπτικό ποσοστό βοσκοτόπους, κτηνοτροφικά φυτά – εκτάσεις ζωοτροφών και σιτηρά, γεγονός που υποδηλώνει την ιδιαίτερα μεγάλη σημασία της κτηνοτροφίας για την περιοχή.

Κτηνοτροφία

Ο τομέας της κτηνοτροφίας είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος σε όλη την περιοχή του Δήμου και συμμετέχει με σημαντικότατο ποσοστό στην ακαθάριστη αξία της πρωτογενούς παραγωγής της περιοχής με 1.401 βοοειδή, 144.510 αιγοπρόβατα, 63 χοιροειδή και 4.384 κυψέλες μελισσών, σύμφωνα με στοιχεία της ΕΑΣ Καλαβρύτων για το 2011.

Ειδικά η αιγοπροβατοτροφία, προσαρμοσμένη στις ιδιαίτερες γεωμορφολογικές συνθήκες και το κλιματολογικό περιβάλλον της περιοχής, αποτελεί το σημαντικότερο κλάδο της ντόπιας κτηνοτροφίας. Παράλληλα, η δραστηριοποίηση σημαντικών τυροκομικών μονάδων στην περιοχή, συμβάλλει στην απορρόφηση του παραγόμενου προϊόντος. Επίσης και η μελισσοκομία αποτελεί σημαντικό τομέα στην περιοχή τα τελευταία χρόνια, ειδικά στις Δ.Ε. Καλαβρύτων και Κλειτορίας.

Βιολογική γεωργία - κτηνοτροφία

Σύμφωνα με στοιχεία της ΔΗΩ (Οκτώβριος 2011), συνολικά στο Δήμο Καλαβρύτων δραστηριοποιούνται 29 βιοκαλλιεργητές (σε 15 Τοπικές Κοινότητες) και συνολικά 1.282 στρέμματα καλλιεργειών, ενώ είναι επίσης ενταγμένα και 8.541 στρέμματα (δημοτικών) βοσκοτόπων. Όσον αφορά στις καλλιεργούμενες εκτάσεις, τα κυριότερα είδη είναι η βρώμη, ο αραβόσιτος, αυτοφυή φυτά, βίκος, καρύδια, κεράσια, κηπευτικά, μηδική, σιτάρι μαλακό και σκληρό, τριφύλλι. Τη μεγαλύτερη έκταση καταλαμβάνει η καλλιέργεια βρώμης με 230,8 στρέμματα. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι, οι με βιολογικό τρόπο καλλιεργούμενες εκτάσεις της περιοχής

προσανατολίζονται κυρίως στην κατεύθυνση της κτηνοτροφίας (ιδιοπαραγόμενες ζωοτροφές, σιτηρά για καρπό). Οι Τοπικές Κοινότητες του Δήμου με τη μεγαλύτερη ενταγμένη στη βιολογική γεωργία καλλιεργούμενη έκταση (ανεξαρτήτως καλλιέργειας) είναι οι Κάτω Λουσοί με 190,9 στρέμματα, η Άνω Βλασία με 186,5 στρέμματα και η Κάτω Βλασία με 176,2 στρέμματα. Όσον αφορά το ζωϊκό κεφάλαιο, έχουν ενταχθεί στη βιολογική κτηνοτροφία 3.741 αιγοπρόβατα και 310 βοοειδή.

Αλιεία – Υδατοκαλλιέργειες

Στην περιοχή η αλιεία περιορίζεται στις υδατοκαλλιέργειες εσωτερικών υδάτων. Συγκεκριμένα, δραστηριοποιούνται 2 ιχθυοτροφεία με παραγωγή πέστροφας και σολωμού, στον ποταμό Αροάνιο, στην περιοχή του Πλανητέρου (Δ.Ε. Κλειτορίας). Προς το παρόν καλύπτουν τις ανάγκες της τοπικής ζήτησης (εστιατόρια, ταβέρνες, τοπικοί έμποροι), ενώ υπάρχει προοπτική διάθεσης των προϊόντων τους και σε μεγαλύτερες αγορές.

Συμπεράσματα

Η κτηνοτροφία κυριαρχεί στα τοπικά παραγωγικά συστήματα της περιοχής και αποτελεί τον ισχυρό κλάδο του πρωτογενούς τομέα. Όπως ασκείται σήμερα, αποτελεί παραδοσιακή μορφή εκτροφής των ζώων, είναι σχετικά χαμηλής παραγωγικότητας και κάνει ανεξέλεγκτη χρήση των βοσκοτόπων. Η άσκηση της δραστηριότητας πραγματοποιείται είτε σε ιδιόκτητες εκτάσεις, είτε κατά περίπτωση σε ενοικιαζόμενους βοσκοτόπους από τις δημοτικές αρχές. Ισχυρό σημείο σχετικά με την κτηνοτροφική δραστηριότητα, αποτελούν οι σημαντικές και σύγχρονες υποδομές επεξεργασίας του παραγόμενου προϊόντος (τυροκομεία, σφαγείο). Οι δραστηριότητες του τομέα της φυτικής παραγωγής ασκούνται σε μικρές και διάσπαρτες εκμεταλλεύσεις, εγκατεστημένες κυρίως σε παραποτάμιες περιοχές και είναι εστιασμένες σε παραδοσιακές καλλιέργειες και καλλιεργητικές τακτικές, με χαμηλό επίπεδο μηχανικής υποστήριξης. Η γεωργική παραγωγή είναι σε μεγάλο βαθμό προσανατολισμένη στην ιδιοπαραγωγή ζωοτροφών. Ο ρόλος του πρωτογενούς τομέα στην τοπική οικονομική δραστηριότητα φθίνει τα τελευταία χρόνια, λόγω της σημαντικής μείωσης των απασχολούμενων και της διαρροής εργατικού δυναμικού στα αστικά και ημιαστικά κέντρα, της γήρανσης του αγροτικού πληθυσμού και της σταδιακής εγκατάλειψης της γεωργικής γης. Παράλληλα, λόγω του χαμηλού μορφωτικού επιπέδου των μεγάλης και μέσης ηλικίας αγροτών, αλλά και της έλλειψης οργανωμένης ενημέρωσης και εκπαίδευσης, παρατηρούνται προβλήματα σχετικά με την οργάνωση και διαχείριση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, τον

προγραμματισμό των καλλιεργειών σύμφωνα με τις ανάγκες και τους διαθέσιμους συντελεστές παραγωγής, την προσαρμογή στα δεδομένα της σύγχρονης γεωργίας, καθώς και στην εισαγωγή νέων καλλιεργειών στον τομέα της φυτικής παραγωγής. Τέλος, παρά τα σημαντικά έργα που έχουν υλοποιηθεί (αναδασμοί, αρδευτικά έργα κλπ.), διαπιστώνονται ακόμη ανάγκες όσον αφορά στη βελτίωση και επέκταση των βασικών παραγωγικών υποδομών στήριξης της αγροτικής παραγωγής σε κρίσιμους τομείς (αρδευτικό δίκτυο, αγροτική οδοποιΐα και εξηλεκτρισμός, υποδομές εξοικονόμησης αρδευτικού νερού, έργα βελτίωσης της βοσκοϊκανότητας). Παράλληλα, η διερεύνηση της δυνατότητας οργάνωσης κτηνοτροφικών πάρκων (για την οργάνωση των οποίων απαιτείται ειδική χωροταξική μελέτη) θα μπορούσε να οδηγήσει σε σημαντικά οφέλη, όπως στην ενίσχυση του κτηνοτροφικού εισοδήματος, στη συγκράτηση του κτηνοτροφικού πληθυσμού στην περιοχή, στην αισθητική βελτίωση του αγροτικού τοπίου, στην ενίσχυση της απόδοσης των βοσκοτόπων, σε καλύτερο ποιοτικό αποτέλεσμα όσον αφορά το τελικώς παραγόμενο προϊόν και κυρίως, στη βελτίωση των συνθηκών εργασίας των κτηνοτρόφων της περιοχής. Το παραγωγικό δυναμικό του γεωργοκτηνοτροφικού τομέα, παρότι αποδυναμωμένο λόγω πληθυσμιακής μείωσης και γήρανσης, εξακολουθεί να εμφανίζει σημαντικό δυναμισμό και προοπτικές στην κατεύθυνση της παραγωγής προϊόντων ποιότητας, επώνυμων και βιολογικών προϊόντων, δεδομένου ότι διατηρούνται σε μεγάλο βαθμό οι παραδοσιακές παραγωγικές τεχνικές και το τοπικό παραγωγικό οικοσύστημα δεν είναι ιδιαίτερα επιβαρυνμένο από εντατική εκμετάλλευση. Η χρήση μεθόδων βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας παρότι συναντώνται ακόμη σε χαμηλό βαθμό στην περιοχή, αποτελούν μία εναλλακτική προοπτική για τη βιώσιμη ανάπτυξη της υπαίθρου αλλά και της τοπικής οικονομίας. Μειονέκτημα, ωστόσο, για την παραγωγή βιολογικών προϊόντων, αποτελεί η έλλειψη αντίστοιχων πιστοποιημένων υποδομών επεξεργασίας – τυποποίησης στην περιοχή του Δήμου. Παράλληλα, η μελισσοκομία αποτελεί σημαντικό τομέα στην περιοχή, με χαμηλό βαθμό οργάνωσης και διάθεσης των προϊόντων στην αγορά, που όμως παράγει υψηλής ποιότητας προϊόν και αποτελεί ανερχόμενο κλάδο τα τελευταία χρόνια. Τέλος, προοπτική περαιτέρω ανάπτυξης υπάρχει και μέσω της προσπάθειας για την κατοχύρωση σήματος προέλευσης για τα καλής ποιότητας κτηνοτροφικά προϊόντα της περιοχής.

2.2.5. Ο δευτερογενής τομέας – Μεταποίηση

Η περιοχή παρουσιάζει μικρή ανάπτυξη του δευτερογενούς τομέα, ενώ δεν υπάρχουν βιομηχανικές μονάδες. Η βιομηχανική και βιοτεχνική δραστηριότητα της Π.Ε. Αχαΐας βρίσκεται κυρίως συγκεντρωμένη στην αστική και ευρύτερη περιαστική περιοχή των Πατρών, όπου υπάρχουν και οι υποδομές υποδοχής αντίστοιχων μονάδων (ΒΙ.ΠΕ, ΒΙΟ.ΠΑ). Ο δευτερογενής τομέας στην περιοχή του Δήμου περιορίζεται κυρίως σε αγροτοβιοτεχνικές μονάδες επεξεργασίας κτηνοτροφικών προϊόντων, μικρές βιοτεχνίες παραγωγής αρτοσκευασμάτων, παραδοσιακών ζυμαρικών, γιαουρτιού και γλυκών καθώς και τεχνικά εργαστήρια τα οποία καλύπτουν τοπικές ανάγκες (ξύλουργεία, σιδηρουργεία, υφαντήρια κλπ.). Εξαιρέση στο παραπάνω γεγονός αποτελούν τα 5 τυροκομεία που βρίσκονται στην περιοχή (τρία στην περιοχή των Καλαβρύτων και δύο στη Δ.Ε. Κλειτορίας), τα οποία έχουν συγκροτημένη επιχειρηματική μορφή. Ειδικά η τυροκομική μονάδα της Ένωσης Αγροτικών Συνεταιρισμών Καλαβρύτων είναι μία υγιής επιχείρηση με πλήρη διοικητική και λογιστική οργάνωση που απασχολεί 17 άτομα μόνιμο καθώς και περί τα 50 άτομα εποχιακό προσωπικό ετησίως. Η παραλαβή και η μεταφορά του γάλακτος γίνεται με ιδιόκτητα μεταφορικά μέσα της Ένωσης και το σύνολο του παραλαμβανόμενου γάλακτος ανέρχεται σε περίπου 15.000 τόνους ανά εξάμηνο (παραγωγική περίοδος). Η ΕΑΣ συμβάλλει καθοριστικά στην τόνωση της τοπικής απασχόλησης και της τοπικής οικονομίας και στη στήριξη των γεωργών και κτηνοτρόφων. Παρέχει συμβουλευτική υποστήριξη στους γεωργοκτηνοτρόφους, ενώ παράλληλα διαθέτει συγκροτήματα αποθήκευσης και παραγωγής μιγμάτων ζωοτροφών, υποκαταστήματα εμπορίας ζωοτροφών, λιπασμάτων και πολλαπλασιαστικού υλικού, κατάστημα πώλησης κτηνιατρικών και γεωργικών φαρμάκων, καθώς και κατάστημα λιανικής πώλησης στα Καλάβρυτα.

Παράλληλα, στην περιοχή των Καλαβρύτων έχει προσφάτως δημιουργηθεί μονάδα επεξεργασίας τυρογάλακτος για την παραγωγή πρωτεϊνών. Η μονάδα προμηθεύεται την πρώτη ύλη προς επεξεργασία από τα μεγαλύτερα τυροκομεία της περιοχής, δίνοντας λύση στο οικολογικό πρόβλημα της διάθεσης του τυρογάλακτος.

Τέλος, σημαντική είναι η λειτουργία από τον Ιανουάριο 2010 του Δημοτικού Σφαγείου Καλαβρύτων, με σύγχρονες πλέον προδιαγραφές, μετά τον πρόσφατο εκσυγχρονισμό του. Η λειτουργία του σφαγείου αναμένεται να υποστηρίξει σημαντικά τον κτηνοτροφικό τομέα της περιοχής.

2.2.6 Τριτογενής τομέας – Τουρισμός

Εμπόριο - Υπηρεσίες

Η γενικότερη διάρθρωση των κλάδων της οικονομίας στην περιοχή παρέμβασης επηρεάζει άμεσα και την υφιστάμενη κατάσταση που έχει διαμορφωθεί στον τομέα του εμπορίου.

Το εμπόριο στην περιοχή παρέμβασης περιορίζεται κυρίως στη διακίνηση προϊόντων για την κάλυψη των τοπικών αναγκών. Εξάιρεση αποτελούν η εμπορία των τυροκομικών προϊόντων, από μεμονωμένες όμως επιχειρήσεις. Στο πλείστο των υπολοίπων περιπτώσεων η εμπορία γίνεται σχεδόν αποκλειστικά από τους παραγωγούς. Στις έδρες των Δημοτικών Ενοτήτων (και κυρίως στα Καλάβρυτα και την Κλειτορία) υπάρχουν οι βασικές υπηρεσίες και εμπορικές επιχειρήσεις ώστε να εξυπηρετούνται ανάγκες των κατοίκων. Παράλληλα υπάρχει σημαντικός αριθμός υπηρεσιών που αφορούν τον τριτογενή τομέα, όπως αυτοκινητιστές, οδηγοί φορτηγών και ταξί, επιχειρήσεις εμπορίου και αναψυχής (όπως καταστήματα τροφίμων, καφεενεία, αρτοποιεία, ζαχαροπλαστεία, ταβέρνες καθώς και πλήθος καφεπαντοπωλείων), ενώ στα Καλάβρυτα υπάρχει σημαντικός αριθμός επιχειρήσεων που αφορούν την εξυπηρέτηση των επισκεπτών (είδη χειμερινού τουρισμού, λοιπά τουριστικά είδη).

Τουρισμός

Με κύρια αφετηρία την έναρξη λειτουργίας του Χιονοδρομικού Κέντρου Καλαβρύτων, παρατηρείται μία ραγδαία τουριστική ανάπτυξη, που αρχικά εστιάστηκε κυρίως στην πόλη των Καλαβρύτων, αλλά τα τελευταία χρόνια επεκτείνεται με γοργούς ρυθμούς και στην ευρύτερη περιοχή (Ζαχλωρού, Σκεπαστό, Κέρτεζη, Βλασία, Λουσοί). Παράλληλα, με τη συνεχώς αυξανόμενη τάση «φυγής» των κατοίκων των αστικών κέντρων προς την ύπαιθρο, έχουν αναπτυχθεί και άλλες μικρές, αλλά με συνεχώς αυξανόμενη δυναμική, εστίες τουριστικής ανάπτυξης όπως η περιοχή της Κλειτορίας (Κλειτορία, Πλανητέρο, Καστριά) και η περιοχή της Δάφνης (Δάφνη, Νέα Πάος) και των Τριποτάμων (Ψωφίδα).

Την τελευταία δεκαετία σημειώνεται σημαντική αύξηση στη δημιουργία νέων καταλυμάτων και στην αναβάθμιση των ήδη υφισταμένων στην περιοχή. Στα νέα καταλύματα το κυριότερο μερίδιο αφορά την κατηγορία των ενοικιαζομένων δωματίων και διαμερισμάτων και δευτερευόντως τις τουριστικές επιπλωμένες κατοικίες και ξενοδοχεία επιπλωμένων διαμερισμάτων, που κυρίως έχουν υλοποιηθεί με ένταξη σε αγροτουριστικά προγράμματα (Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER,

Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου - ΟΠΑΑΧ). Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία του ΕΟΤ (Οκτ. 2011), στην περιοχή του Δήμου Καλαβρύτων λειτουργούν 29 μονάδες κύριων τουριστικών καταλυμάτων δυναμικότητας 832 κλινών (ξενοδοχεία κλασσικού τύπου, τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων και παραδοσιακά καταλύματα) και 46 μονάδες μη κύριων τουριστικών καταλυμάτων με δυναμικότητα 644 κλινών (ενοικιαζόμενα δωμάτια - επιπλωμένα διαμερίσματα και τουριστικές επιπλωμένες κατοικίες). Πρόκειται κυρίως για μικρού μεγέθους τουριστικές επιχειρήσεις και μικρής σχετικά δυναμικότητας.

Αναλυτικότερα, στην περιοχή του Δήμου, είναι επίσημα καταγεγραμμένα στον ΕΟΤ οι ακόλουθες κατηγορίες καταλυμάτων:

- Ξενοδοχεία κλασσικού τύπου:
  - 2 ξενοδοχεία 4* δυναμικότητας 120 κλινών,
  - 7 ξενοδοχεία 3* δυναμικότητας 271 κλινών,
  - 3 ξενοδοχεία 2* δυναμικότητας 64 κλινών,
  - 2 ξενοδοχεία 1* δυναμικότητας 43 κλινών.
- Ξενοδοχεία τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων:
  - 3 ξενοδοχεία 3* δυναμικότητας 67 κλινών,
  - 10 ξενοδοχεία 2* δυναμικότητας 199 κλινών,
- Παραδοσιακά καταλύματα:
  - 2 καταλύματα Α' τάξης δυναμικότητας 68 κλινών.
- Ενοικιαζόμενα δωμάτια:
  - 20 καταλύματα δυναμικότητας 271 κλινών.
- Ενοικιαζόμενα επιπλωμένα διαμερίσματα:
  - 8 καταλύματα δυναμικότητας 106 κλινών.
- Μικτής μορφής (Ενοικιαζόμενα δωμάτια και Ενοικιαζόμενα επιπλωμένα διαμερίσματα):
  - 5 καταλύματα δυναμικότητας 113 κλινών.
- Τουριστικές επιπλωμένες κατοικίες:
  - 13 καταλύματα δυναμικότητας 154 κλινών.

Τα καταλύματα που λειτουργούν στην περιοχή του Δήμου αποτελούν το 36%-(σε απόλυτο αριθμό) των συνολικών καταλυμάτων στην Αχαΐα που σε κλίνες αντιστοιχούν στο 17% περίπου. Από το σύνολο των κλινών του Δήμου, το 85% περίπου βρίσκεται στη Δ.Ε. Καλαβρύτων. Επίσης, υπολογίζεται ότι ποσοστό 90 - 95% των κλινών δημιουργήθηκαν μετά τη λειτουργία του Χιονοδρομικού Κέντρου

Καλαβρύτων. Δευτερογενώς, η εμφάνιση τουριστικής ζήτησης κατά τη χειμερινή περίοδο είχε ως αποτέλεσμα την αντίστοιχη κινητοποίηση ιδιωτικών πόρων σε βιοτεχνικές δραστηριότητες παραδοσιακών προϊόντων (τυροκομικά, ζυμαρικά, γλυκά κλπ.). Συνολικά, αυτή η τουριστική ανάπτυξη λειτούργησε θετικά και στον τομέα της απασχόλησης και οδήγησε σε σχετική ανάσχεση των τάσεων πληθυσμιακής αποδυνάμωσης των Καλαβρύτων.

Η περιοχή του Δήμου Καλαβρύτων εμφανίζει πολύ υψηλό τουριστικό δυναμικό, για την προσέλκυση ειδικών κατηγοριών τουρισμού (χειμερινού τουρισμού, οικοτουρισμού, αγροτουρισμού, θρησκευτικού τουρισμού, πολιτιστικού τουρισμού), που το συνθέτουν:

- Η λειτουργία (από το 1988) του Χιονοδρομικού Κέντρου Καλαβρύτων στο όρος Χελμός. Διαθέτει 7 αναβατήρες και 12 πίστες συνολικού μήκους 12.160 μέτρων περίπου.
- Οι πλούσιοι φυσικοί τουριστικοί του πόροι και τα πολλά σημεία ιδιαίτερου περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος όπως το Φαράγγι του Βουραϊκού, ο Χελμός, τα Σπήλαια Λιμνών - Καστριών, το Αισθητικό Δάσος των Καλαβρύτων, τα Ύδατα της Στυγός, οι πηγές του Αροάνιου, οι πηγές - τα ποτάμια και τεχνητή Λίμνη Λάδωνα, το Κλήμα Πausανία, το βουνό και ο ποταμός Ερύμανθος, οι πηγές του Σελινούντα, τα δάση Μπαρμπούς και Κάνισκας.
- Ο Οδοντωτός Σιδηρόδρομος (προσφάτως ανακαινισμένος) και οι χαρακτηρισμένες ως ιστορικά και διατηρητέα μνημεία υποδομές του (σταθμοί, γέφυρες κλπ.), που αποτελούν σήμα κατατεθέν για την τοπική φυσιογνωμία.
- Η ιστορική ταυτότητα της περιοχής του Δήμου η οποία χαρακτηρίζεται από τα γεγονότα της Εθνικής Παλιγγενεσίας και του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Η Ιστορική Μονή της Αγίας Λαύρας και το Ηρώο Εθνική Παλιγγενεσίας, ο Τόπος Θυσίας και το Μουσείο Καλαβρυτινού Ολοκαυτώματος καταγράφουν και αναδεικνύουν την ιδιαίτερη ιστορική ταυτότητα της περιοχής.
- Τα σημαντικά θρησκευτικά μνημεία και προσκυνήματα της περιοχής: Ιερά Μονή Αγίας Λαύρας, Μονή Μεγάλου Σπηλαίου, Μονή Μακελλαριάς, Μονή Αγίου Νικολάου Βλασίας, Προσκύνημα Παναγιάς της Πλατανιώτισσας, Μονή Αγ. Θεοδώρων στην Αροανία και Αγ. Αθανασίου στο Φίλια, Μονή Ευαγγελισμού στη Δάφνη, Μονή Παπουλάκου. Πέραν των ανωτέρω μνημείων, δέκα εννέα (19) ναοί έχουν χαρακτηριστεί από το υπουργείο Πολιτισμού ως ιστορικά διατηρητέα μνημεία.

- Η πολιτιστική ταυτότητα της περιοχής, η οποία αποτυπώνεται στο πλήθος των ιστορικών μνημείων, κτιρίων και χώρων, τις τοπικές παραδόσεις και στη σύγχρονη ανάπτυξη πολιτιστικών υποδομών.
- Οι αρχαιολογικοί χώροι των Αρχαίων Λουσών, του Αρχαίου Κλείτορα, της αρχαίας Ψωφίδος και Πάου, του Αρχαίου Λεοντίου στην Κάτω Βλασία, ερείπια τάφων της Μυκηναϊκής περιόδου στη Γουμένισσα, το Κάστρο των Καλαβρύτων.
- Σημαντικά ιστορικά κτίρια, παλαιά σχολικά κτίρια, πυργόσπιτα, παλιοί νερόμυλοι βρύσες, γεφύρια κ.α.: Αρχοντικό Παλαιολογίνας (Καλάβρυτα), Πύργος Πετιμεζαίων (Κ. Λουσοί) και Λεχουρίτη (Λεχούρι). Κατοικία του Αγωνιστή της Επανάστασης Α. Στριφτόμπολα, Σύγγριο Δημοτικό Σχολείο Λουσών, Παλαιό Σχολαρχείο Μανεσίου, Σύγγριο Δημοτικό Σχολείο Κερπινής, Δάφνης, καθώς και άλλα νεώτερα και αξιόλογα αρχιτεκτονικά κτίρια από την τοπική αρχιτεκτονική και τις παραδοσιακές ασχολίες των κατοίκων συνθέτουν την εικόνα. Είκοσι τρεις (23) κατοικίες και δημόσια κτίρια έχουν χαρακτηριστεί από το υπουργείο Πολιτισμού ως ιστορικά διατηρητέα μνημεία.
- Το εγκατεστημένο από το 2004 στο όρος Χελμό, υπερσύγχρονο τηλεσκόπιο «Αρίσταρχος», το οποίο αποτελεί το μεγαλύτερο τηλεσκόπιο των Βαλκανίων και το δεύτερο σε μέγεθος στην ηπειρωτική Ευρώπη, που έχει κυρίως εκπαιδευτικό χαρακτήρα.
- Οι λοιπές εναλλακτικές δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στην περιοχή (αναρρίχηση, αεραθλητισμός - αλεξίπτωτο πλαγιάς στα Καλάβρυτα, kayak - Rafting – ποδηλασία – τοξοβολία στον ποταμό Λάδωνα, Rafting στον Ερύμανθο).
- Ένα πολύ ενδιαφέρον από τουριστικής πλευράς σύνολο οικισμών και κατασκευών παραδοσιακής λαϊκής αρχιτεκτονικής (οικιστικά σύνολα όπως: ο παραδοσιακός οικισμός Βεσινίου, οι οικισμοί Κ. Βλασία, Αροανία, Λειβάρτζι, Λουσοί κ.α.).
- Οι παλιοί νερόμυλοι, βρύσες, γεφύρια και άλλα στοιχεία παραδοσιακής αγροτικής και λαογραφικής κληρονομιάς, διάσπαρτα σε όλη την περιοχή του Δήμου.

Αυτή η δυναμική ανάπτυξης του τομέα του τουρισμού, ενισχύεται και από τη γεωγραφική εγγύτητα της περιοχής τόσο με τα αστικά συγκροτήματα της Πάτρας, της Τρίπολης και του Αιγίου, όσο και με την περιοχή της πρωτεύουσας. Το σύνολο της περιοχής απέχει από την πρωτεύουσα απόσταση τέτοια που της επιτρέπει να θεωρηθεί ως τόπος προορισμού για σύντομες εκδρομές Σαββατοκύριακου, μέσω Κορίνθου αλλά και Τρίπολης. Αυτό άλλωστε είναι και το χαρακτηριστικό που επέτρεψε την καταξίωση της περιοχής των Καλαβρύτων ως πόλου χειμερινού τουρισμού, μέσα σε λίγα μόλις χρόνια.

Συμπεράσματα στον τομέα του τουρισμού και μελλοντικές προοπτικές

Η εμπειρία από τη λειτουργία του Χιονοδρομικού Κέντρου Καλαβρύτων είναι ενδεικτική των πολύ σημαντικών προοπτικών και δυνατοτήτων για την περαιτέρω ανάπτυξη του τουρισμού που διαθέτει ο Δήμος. Το Χ.Κ.Κ. λειτούργησε για πρώτη φορά το 1988 και γρήγορα αποτέλεσε καταλύτη για την τουριστική ανάπτυξη των Καλαβρύτων και των γύρω περιοχών. Πρωτογενώς, είχε ως αποτέλεσμα την κινητοποίηση σημαντικών ιδιωτικών πόρων, με τη μορφή επενδύσεων στον ξενοδοχειακό τομέα και στον τομέα της εστίασης και αναψυχής. Δευτερογενώς, η εμφάνιση τουριστικής ζήτησης κατά τη χειμερινή περίοδο είχε ως αποτέλεσμα αντίστοιχη κινητοποίηση ιδιωτικών πόρων σε βιοτεχνικές δραστηριότητες παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων. Συνολικά, η τουριστική αυτή ανάπτυξη λειτούργησε θετικά στον τομέα της απασχόλησης και οδήγησε σε σχετική αναστροφή των τάσεων πληθυσμιακής αποδυνάμωσης κυρίως στην ευρύτερη περιοχή των Καλαβρύτων. Αντίστοιχα αποτελέσματα, σε μικρότερη όμως κλίμακα, είχαν οι παρεμβάσεις ανάδειξης του Σπηλαίου των Λιμνών στα Καστριά και της ανάπτυξης εναλλακτικών ποτάμιων δραστηριοτήτων στη Δάφνη, που δημιούργησαν θετικές συνθήκες για την προσέλκυση αυξημένου αριθμού επισκεπτών και τη δημιουργία συμπληρωματικών πηγών εισοδήματος στις τοπικές οικονομίες. Επιπρόσθετα, οι περισσότερες διαρθρωτικές παρεμβάσεις που έγιναν στην περιοχή τα τελευταία χρόνια αφορούσαν κυρίως τον τριτογενή τομέα, με σημαντικότερες την εφαρμογή της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER και των Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου (ΟΠΑΑΧ). Συνολικά η περιοχή χαρακτηρίζεται από την στροφή του δυναμικού στον τριτογενή τομέα, ακολουθώντας τη γενικότερη τάση στην Αχαΐα, αλλά και τη χώρα.

Έτσι, τα τελευταία χρόνια παρουσιάζεται συγκέντρωση των οικονομικών δραστηριοτήτων γύρω από την περιοχή των Καλαβρύτων, όπου παρουσιάζεται ανάπτυξη της δημιουργίας τουριστικών καταλυμάτων και γενικά των υπηρεσιών τουρισμού, κυρίως λόγω της λειτουργίας του Χιονοδρομικού Κέντρου. Οι τάσεις αυτές είναι αυξητικές και η δραστηριότητα ενισχύεται κυρίως με ιδιωτικές επενδύσεις.

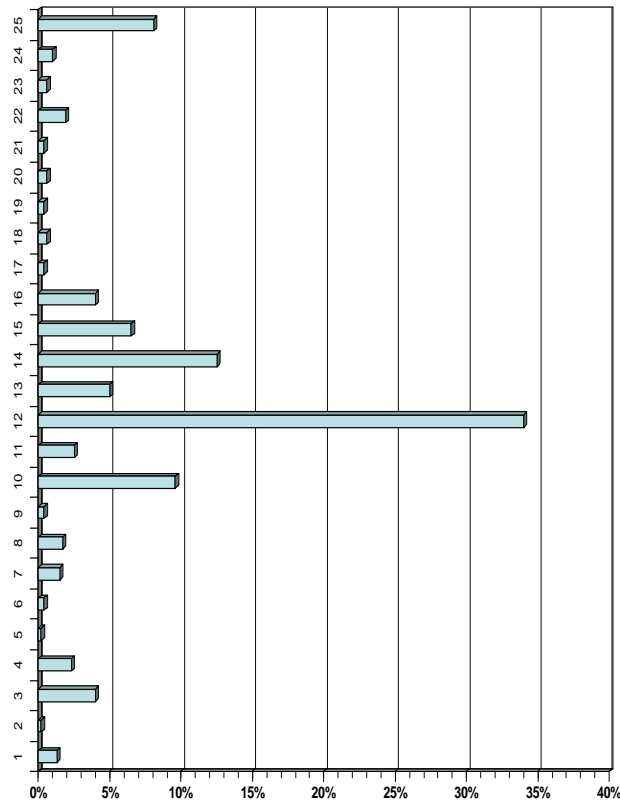
Εκτός του χειμερινού τουρισμού, η περιοχή εμφανίζει επίσης πολύ υψηλή τουριστική δυναμική, σε ότι αφορά την προσέλκυση και άλλων ειδικών κατηγοριών τουρισμού (θρησκευτικού, ιστορικού, αθλητικού, ορεινού τουρισμού, οικοτουρισμού,

αγροτουρισμού κλπ.). Οι προοπτικές αυτές ενισχύονται και από τη γεωγραφική εγγύτητα της περιοχής με σημαντικά αστικά κέντρα.

Ωστόσο, παρά την ιδιαίτερη τα τελευταία χρόνια τουριστική ανάπτυξη της περιοχής (η οποία κυρίως βασίστηκε στο Χιονοδρομικό Κέντρο και το χειμερινό τουρισμό), υπάρχουν ενδείξεις ότι το συγκεκριμένο μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης αρχίζει να αγγίζει τα όριά του, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι και ο τουρισμός έχει αρχίσει να περνά σε μια νέα φάση ανάπτυξης, σε μορφές περισσότερο ενεργητικές, επιλεκτικές και εξατομικευμένες. Το νέο ζητούμενο τουριστικό προϊόν (πακέτο) θεωρείται ότι πρέπει να βασίζεται στην υψηλή ποιότητα παρεχομένων υπηρεσιών, τη δυνατότητα επιλογής εναλλακτικών προτάσεων-προγραμμάτων, σε συνδυασμό με την τοπική κουζίνα – τοπικά προϊόντα, την προώθηση των επαφών με τον τοπικό πληθυσμό και την παροχή στοιχείων για την ταυτότητα της περιοχής (περιβάλλον, ιστορία κλπ.). Τη δυνατότητα αυτή δυσχεραίνουν η σχετικά μικρή ευαισθητοποίηση του πληθυσμού για τη σημασία της διατήρησης και ανάδειξης της αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, η ποιότητα των παρεχομένων υπηρεσιών και η συχνά πλημμυρής τουριστική συνείδηση – τουριστική παιδεία, πλην κάποιων εστιασμένων περιοχών. Επιπρόσθετα, αναδεικνύεται η ανάγκη για επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, με την ανάπτυξη και ήπιων – εναλλακτικών μορφών τουρισμού με στόχο το βέλτιστο και όχι το μέγιστο κέρδος, τη μακροχρόνια ωφέλεια από τον τουρισμό και τη δυνατότητα εσωτερικού ελέγχου της ανάπτυξής του.

Επιχειρηματικότητα

Με βάση πρόσφατα στοιχεία του Επιμελητηρίου Αχαΐας (Μητρώο Επιχειρήσεων-Οκτώβριος 2011), η ποσοστιαία κατανομή των επιχειρήσεων του Δήμου Καλαβρύτων σε κλάδους δραστηριότητας έχει ως εξής:

1. Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα και συναφείς βοηθητικές δραστηριότητες
2. Άλλες εξορυκτικές και λατομικές δραστηριότητες
3. Βιομηχανία τροφίμων, ποτών
4. Αρτοποιεία – ζαχαροπλαστεία
5. Κατασκευή ειδών ένδυσης, κατεργασία και βαφή γουναρικών
6. Κατασκευή προϊόντων από ξύλο και φελλό και ειδών καλαθοποιίας
7. Παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας
8. Κατασκευή μεταλλικών προϊόντων
9. Κατασκευή επίπλων – λοιπές βιομηχανίες
10. Κατασκευές
11. Χονδρικό εμπόριο και εμπόριο με προμήθεια
12. Λιανικό εμπόριο, επισκευή ειδών ατομικής και οικιακής χρήσης
13. Ξενοδοχεία
14. Εστιατόρια, καφέ – ψησταριά
15. Καφέ – μπαρ
16. Χερσαίες μεταφορές, μεταφορές μέσω αγωγών

17. Συναφείς προς τις μεταφορές δραστηριότητες, ταξιδιωτικά πρακτορεία
18. Ασφαλίσεις και συνταξιοδοτικά ταμεία
19. Δραστηριότητες σχετικές με ακίνητη περιουσία
20. Πληροφορική και συναφείς δραστηριότητες
21. Έρευνα και ανάπτυξη
22. άλλες επιχειρηματικές δραστηριότητες (νομικοί, λογιστές κλπ)
23. Εκπαίδευση
24. Ψυχαγωγικές, πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες
25. Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών(κουρεία, καθαριστήρια, υδραυλικοί, συνεργεία, καθαριστήρια, κλπ.)

Από το ανωτέρω γράφημα προκύπτει ότι:

- Το σημαντικότερο ποσοστό επί του συνόλου των επιχειρήσεων του Δήμου ανήκουν στον κλάδο του «λιανικό εμπόριο - επισκευές» (34,0%).
- Η κατηγορία επιχειρήσεων φιλοξενίας-εστίασης-αναψυχής (ξενοδοχεία, εστιατόρια, καφέ») καταλαμβάνουν επίσης σημαντικό ποσοστό (24,0%), αναδεικνύοντας τη σημασία του τομέα «Τουρισμός» για την περιοχή. Σημειώνεται ότι τα υψηλότερα αντίστοιχα ποσοστά (σε επίπεδο Δ.Ε.) εμφανίζουν οι Δ.Ε. Παίων (31%) και Καλαβρύτων (27%).
- Επίσης σημαντικά ποσοστά, ανήκουν στον κλάδο και των «κατασκευών» (9,6%) και σε διάφορες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών (ηλεκτρολόγοι, υδραυλικοί, συνεργεία, κλπ.).
- Δεν είναι αμελητέο το ποσοστό των επιχειρήσεων στον κλάδο «Βιομηχανίατροφίμων και ποτών» (4,0%), γεγονός το οποίο δικαιολογείται από την ιδιαίτερη παράδοση της περιοχής στην παραγωγή αγροδιατροφικών προϊόντων, ενώ μαζί με τις επιχειρήσεις αρτο-ζαχαροπλαστικής ο κλάδος αγγίζει το 6,3%. Ιδιαίτερο ρόλο στα πλαίσια του συγκεκριμένου κλάδο έχουν οι σημαντικές μονάδες (εργοστάσια) επεξεργασίας γάλακτος, για την παραγωγή κυρίως τυροκομικών προϊόντων, που δραστηριοποιούνται στις Δ.Ε. Καλαβρύτων και Κλειτορίας.

- Το μεγαλύτερο ποσοστό (58,1%) των καταγεγραμμένων επιχειρήσεων ανήκει στη Δ.Ε. Καλαβρύτων, όπου παρουσιάζεται και η μεγαλύτερη τουριστική επισκεψιμότητα στην περιοχή του Δήμου, ενώ ακολουθεί η Δ.Ε. Κλειτορίας με 23,5%, η Δ.Ε. Αροανίας με 9,6% και η Δ.Ε. Παίων με 8,8%.

Συμπεράσματα για την επιχειρηματικότητα

Στην περιοχή του Δήμου παρατηρείται συγκέντρωση των επιχειρήσεων στους τομείς λιανικό εμπόριο – επισκευές. Οι περισσότερες επιχειρήσεις του Δήμου δραστηριοποιούνται στη Δ.Ε. Καλαβρύτων και ακολουθεί η Δ.Ε. Κλειτορίας. Όσον αφορά την ανεργία, έχει ανέλθει σε υψηλά επίπεδα τα τελευταία χρόνια, με ιδιαίτερα υψηλά τα ποσοστά που αφορούν τις γυναίκες και τους νέους (κάτω των 30 ετών). Αξιοσημείωτο είναι το χαμηλό ποσοστό οικονομικά ενεργού πληθυσμού στην περιοχή του Δήμου και ιδιαίτερα στη Δ.Ε. Παίων.

Στην περιοχή του Δήμου παρατηρείται η έλλειψη οργανωμένης υπηρεσίας στήριξης – πληροφόρησης ανέργων. Παρατηρείται έλλειψη κατάρτισης και ενημέρωσης των νέων, ανέργων και επαγγελματιών για επιδοτούμενα προγράμματα.

Πλεονέκτημα για την περιοχή αποτελούν: α) η λειτουργία παραρτήματος του ΟΑΕΔ στην έδρα του Δήμου, β) η λειτουργία της Αναπτυξιακής Εταιρείας ΟΤΑ ΑΧΑΪΑ – ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ Α.Ε., όσον αφορά την ενημέρωση για συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα επιχειρηματικότητας και γ) η λειτουργία του Προγράμματος «Βοήθεια στο Σπίτι», στόχος του οποίου είναι (μέσω της παροχής υπηρεσιών σε εξαρτώμενα μέλη οικογενειών) ο «απεγκλωβισμός» ανέργων και επαπειλούμενων με ανεργία μελών των οικογενειών.

2.2.7 Φυσικό και Πολιτισμικό περιβάλλον

2.2.7.1 Χλωρίδα – Βλάστηση – Δάση

Η περιοχή διατηρεί σημαντικό βαθμό το φυσικό της πλούτο και ιδιαίτερα τη βλάστηση. Ο βαθμός φυτοκάλυψης είναι πολύ υψηλός, ενώ παράλληλα, η παρουσία περιβαλλοντικά σημαντικών περιοχών καθιστά την περιοχή του Δήμου πρόσφορο για περιβαλλοντολογικές και οικότουριστικές δραστηριότητες. Τα σημαντικότερα δάση στην περιοχή του Δήμου αποτελούνται από τα κάτωθι είδη:

Ελάτη

Δάση Ελάτης συναντώνται στα δύο μεγάλα όρη του Δήμου:

- Στο όρος Ερύμανθος (9λενός), στην περιοχή που ορίζεται από τις κοινότητες Χρυσοπηγή - Λακώματα - Ανω Βλασία - Κορυφή Καλλιφώνι - Λεχούρι - Κέρτεζη, σε υψόμετρο 1300-1800 μ.
- Στα όρη Αροάνια (Χελμός) στην περιοχή που ορίζεται από την πόλη των Καλαβρύτων και τις Κοινότητες Ανω Λουσοί - Πλατηνέρο, σε υψόμετρο 1500-1800 μ. καθώς και την περιοχή Κ. Ζαχλωρού - Ι.Μ.Μ. Σπηλαίου, σε υψόμετρο 1000- 1600 μ.

Δρυς

Συναντώνται ακόμα σήμερα στην περιοχή κάποιες εκτεταμένες εκτάσεις με δρυ, καθώς και κάποιες υπολειμματικές κηλίδες βλάστησης.

- Εκτεταμένο δάσος στην περιοχή Προφήτης Ηλίας - Κρυονέρι - Φλάμπουρα, σε υψόμετρο 800-1000 μ. Στην περιοχή βρίσκεται το δάσος της Κάνισκας. Πρόκειται για δασική έκταση 12.860 στρ. στην κοινότητα Μ. Ποντιά της Δ.Ε. Καλαβρύτων. Είναι το μεγαλύτερο δρυόδασος της Αχαΐας με πλούσια φυσική ομορφιά, το οποίο συντηρεί πληθυσμούς διάφορων ζωϊκών ειδών και αποτελεί ιδιοκτησία του Δήμου Καλαβρύτων. Προσφέρεται για την ανάπτυξη αθλητικών δραστηριοτήτων (Mountain bike, αθλημάτων βουνού) και ήπιων μορφών τουρισμού, ενώ η σχεδιαζόμενη αξιοποίηση του θα συμβάλλει στην ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής.
- Περιοχή γύρω από την Ι.Μ. Αγίας Λαύρας Καλαβρύτων, σε υψόμετρο 1000 μ.

Καστανιά

- Μικρό δάσος καστανιάς κοντά στην κοινότητα Κέρτεζης Καλαβρύτων, σε υψόμετρο 1100 μ.
- Κοντά στο χωριό Νάσια, στο όρος Αφροδίσιο, βρίσκεται το δάσος της Μπαρμπούς με αιωνόβιες καστανιές, κρانيές και βελανιδιές.

Πλάτανος

Σημαντικό είναι το πλατανόδασος στην κοινότητα Πλανητέρου, σε υψόμετρο άνω των 700 μ.

Επίσης, στην κατηγορία των δασών / δασικών εκτάσεων με ιδιαίτερο αισθητικό, επιστημονικό και οικολογικό ενδιαφέρον, ανήκει το θεσμοθετημένο Αισθητικό δάσος Καλαβρύτων (Δάσος Εθνικής Ανεξαρτησίας), που καταλαμβάνει τις πλαγιές στα νότια της πόλης των Καλαβρύτων.

2.2.7.2 Προστατευόμενες περιοχές

Στην περιοχή του Δήμου έχουν αναγνωριστεί περιοχές με ειδικό οικολογικό ενδιαφέρον και οι οποίες έχουν τεθεί υπό καθεστώς προστασίας. Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι κατηγορίες προστατευόμενων περιοχών, σύμφωνα με την ελληνική και διεθνή νομοθεσία.

ΚΩΔΙΚΟΣ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΤΟΠΙΟΥ	ΕΚΤΑΣΗ (εκτάρια)	ΥΨΟΜΕΤΡ Ο (μέτρα)
GR2320002	SCI ⁸	Όρος Χελμός και ύδατα Στυγός	17493,03	600-2337
GR2320003	SCI	Φαράγγι Βουραϊκού	2176,31	65-1128
GR2320004	SCI	Αισθητικό Δάσος Καλαβρύτων	2386,08	712-1560
GR2320005	SCI	Όρη Μπαρμπάς και Κλωκός, Φαράγγι Σελινούντα	6042,57	143-1776
GR2320008	SCI	Όρος Ερύμανθος	19332,14	586-2208
GR2320009	SCI	Σπήλαιο Καστριών	308,02	660-979
GR2320010	SPA ⁹	Όρη Μπαρμπάς και Κλωκός, Φαράγγι Σελινούντα	15705,36	140-1771
GR2320012	SPA	Όρος Ερύμανθος	38983,48	357-2206
GR2320013	SPA	Όρος Χελμός (Αροάνια) – Φαράγγι Βουραϊκού και περ. Καλαβρύτων	32169,19	40-2328

Πηγή: European Environment Agency (www.eea.europa.eu)

Σημειώνεται ότι η περιοχή του Χελμού και Βουραϊκού έχει υπαχθεί και σε καθεστώς προστασίας επιπέδου «Εθνικού Πάρκου» (ΦΕΚ 446/Δ/09), λόγω του τεράστιου οικολογικού ενδιαφέροντος της όσον αφορά τη βλάστηση, τη χλωρίδα, την πανίδα και άλλων γνωρίσματά των. Παράλληλα, έχει αναγνωρισθεί και από την UNESCO

⁸ SCI: Τόποι Κοινοτικής Σημασίας

⁹ SPA: Ζώνη Ειδικής Προστασίας για την ορνιθοπανίδα

ως Ευρωπαϊκό και Παγκόσμιο «Γεωπάρκο» και ανήκει στα αντίστοιχα Δίκτυα Γεωπάρκων.

2.2.7.3 Υδατικοί πόροι

Το υδατικό δυναμικό της περιοχής του Δήμου εμφανίζεται πολύ πλούσιο. Αυτό εξηγείται από τη γεωγραφική του θέση και την ορεογραφική διάταξη, παράγοντες που ευνοούν τα μεγάλα ύψη ατμοσφαιρικών κατακρημνισμάτων. Τα σημαντικότερα ποτάμια της περιοχής, είναι:

Ποταμός Βουραϊκός: Ο κύριος ρους του ξεκινά κοντά στην κοινότητα Πριολίθου Καλαβρύτων και καταλήγει εκβάλλοντας κοντά στο Διακοπτό, στον Κορινθιακό κόλπο. Έχει μήκος ροής 50 χλμ. περίπου. Καθ' όλη τη διαδρομή του δημιουργεί πανέμορφες υδάτινες διαδρομές και πλούσια παρόχθια βλάστηση που σε μερικά σημεία όπως στην περιοχή Κάτω Ζαχλωρού - Καλαβρύτων, δημιουργεί χαρακτηριστικά παραποτάμια δάση (πλατάνου, λεύκας κ.α.) που σπάνια απαντώνται σήμερα στην Πελοπόννησο. Η παροχέτευση στην κοίτη του ποταμού των αποχετεύσεων κοινοτήτων και διαφόρων αγροτικών μονάδων έχει επιβαρύνει και υποβαθμίσει την ποιότητα των υδάτων του Βουραϊκού.

Ποταμός Λάδωνας: Ο Λάδωνας είναι ο υδάτινος «δεσμός» του Δήμου με την Αρκαδία. Οι πηγές του βρίσκονται κοντά στο χωριό Λυκούρια, ενώ καθ' οδόν εμπλουτίζεται με τα νερά του Αροάνιου και του ποταμού Πάου (Δ.Ε. Παίων) και μαζί φτάνουν μέχρι την τεχνητή λίμνη του Λάδωνα στα όρια Αχαΐας και Αρκαδίας. Το μήκος του ποταμού φτάνει τα 70 χλμ. περίπου. Στην περιοχή του ποταμού έχουν αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια εναλλακτικές δραστηριότητες (ράφτινγκ, καγιάκ, ποδηλασία, ψάρεμα, πεζοπορία).

Ποταμός Αροάνιος: Διατρέχει τη Δ.Ε. Κλειτορίας, συνεισφέροντας στην άρδευση των ημιορεινών κοιλάδων της περιοχής. Ο ποταμός πηγάζει από τους πρόποδες του Χελμού, μέσα σε πλατανόδασος στα όρια της κοινότητας Πλανητέρου, διασχίζει την κοιλάδα της Κατσάνας και η ροή του συναντάται με το χείμαρρο Κλείτορα και τον ποταμό Λάδωνα, με τον οποίο ενώνεται για να φτάσει στην τεχνητή λίμνη του Λάδωνα (κοντά στη Δάφνη).

Ποταμός Ερύμανθος: Ο Ερύμανθος είναι παραπόταμος του Αλφειού και πηγάζει από το όρος Ερύμανθο. Είναι το φυσικό σύνορο ανάμεσα στην Αχαΐα και την Ηλεία. Στην κοινότητα Τριπόταμα, στα σύνορα Αχαΐας – Ηλείας – Αρκαδίας, συναντιέται με τα

ποτάμια Αροάνιο και Σειραίο. Στα νερά του ποταμού γίνονται και αγώνες κανόε-καγιάκ.

Ποταμός Σελινούντας: Πηγάζει από το όρος Ερύμανθος, κοντά στην περιοχή της Βλασίας και αφού διασχίσει τις Δ.Ε. Καλαβρύτων και Αιγίου χύνεται στον Κορινθιακό κόλπο, κοντά στα Βαλιμίτικα. Το μήκος του ποταμού φτάνει τα 40 χλμ. περίπου.

2.2.7.4 Αθλητισμός – Αναψυχή

Οι αθλητικές υποδομές του Δήμου σύμφωνα με έρευνα πεδίου κρίνονται ικανοποιητικές. Στα Καλάβρυτα λειτουργεί Δημοτικό – Εθνικό Στάδιο στο οποίο υπάρχουν γήπεδα ποδοσφαίρου, μπάσκετ, βόλεϊ, τένις, στίβου καθώς και ένα βοηθητικό γήπεδο. Στον ίδιο χώρο, υπάρχει κλειστό γυμναστήριο με γήπεδο μπάσκετ, χάντμπολ και βόλεϊ, καθώς και αίθουσα προπόνησης – προθέρμανσης με αθλητικά όργανα, τα οποία χρησιμοποιούνται εκτός των ομάδων και από αρκετούς δημότες, λειτουργώντας δηλαδή ως δημοτικό γυμναστήριο. Αναφορικά με την ευρύτερη περιοχή του Δήμου, υπάρχουν τρία (3) γήπεδα 5x5 στο Μάνεσι, στο Σκεπαστό και στην Κλειτορία και ένα (1) γήπεδο στη Δάφνη, εξυπηρετώντας τις ανάγκες του αντίστοιχου τοπικού πληθυσμού.

Στην περιοχή δραστηριοποιούνται τέσσερις (4) αθλητικοί φορείς, η Αθλητική Ένωση Καλαβρύτων (Α.Ε.Κ.), ο Αθλητικός Όμιλος Σκεπαστού (Α.Ο. Σκεπαστού), ο Αθλητικός Όμιλος Χελμός (με έδρα την Κλειτορία) και ο Ναυτικός Αθλητικός όμιλος Δάφνης.

Οι περισσότερες αθλητικές διοργανώσεις – εκδηλώσεις λαμβάνουν χώρα στην ευρύτερη περιοχή των Καλαβρύτων. Κάθε χρόνο διοργανώνονται στην περιοχή αγώνες trial ride με jeep (Απρίλιος – Μάιος), αγώνες rally (π.χ. rally «Αχαιός» κυρίως Σεπτέμβριο – Οκτώβριο), αγώνες endouro, αγώνες ποδηλασίας (mountain bike – δρόμου), ενώ κάθε καλοκαίρι πραγματοποιείται τουρνουά μπάσκετ 7x7 και 3x3, με αρκετά ικανοποιητική συμμετοχή και προσέλευση νέων της περιοχής. Και στον υπόλοιπο Δήμο όμως, σημειώνονται ικανοποιητικές για τα δεδομένα της περιοχής αθλητικές δραστηριότητες όπως αγώνες ποδηλασίας και rafting στη Δάφνη της Δημοτικής Ενότητας Παϊών. Τέλος, κάθε χρόνο, με τη λήξη του σχολικού έτους, πραγματοποιούνται μαθητικές αθλητικές επιδείξεις, που οργανώνονται από το σχολικό πυρήνα με τη στήριξη των αθλητικών φορέων, και τις οποίες έχουν την ευκαιρία να παρακολουθήσουν οι καθηγητές και οι συγγενείς των μαθητών.

Σήμερα, και μετά τις ενέργειες που απαιτήθηκαν στο πλαίσιο του «Καλλικράτη», ως αρμόδιο για τον τομέα του αθλητισμού, ορίστηκε και δραστηριοποιείται ως υπηρεσία του Δήμου το Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου «ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΙΔΙΟΥ ΝΕΟΛΑΙΑΣ ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΗΣ ΔΗΜΟΥ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ», του οποίου μέρος των αρμοδιοτήτων και σκοπών αποτελεί η προαγωγή, ανάπτυξη και διάδοση του αθλητισμού, η υποστήριξη του μαζικού και σωματειακού αθλητισμού όλων των βαθμίδων, και η διοργάνωση και υποστήριξη αθλητικών, ψυχαγωγικών, πολιτιστικών, επιστημονικών και συνεδριακών εκδηλώσεων διεθνούς, εθνικού, περιφερειακού και τοπικού χαρακτήρα.

Ευρωπαϊκό Μονοπάτι Μεγάλων Διαδρομών E4

Είναι ένα από τα δύο πιο σημαντικά μονοπάτια που έχουν χαραχθεί στην Ευρώπη, το οποίο διαπερνά κυριολεκτικά το Δήμο, διασχίζοντας μία εκπληκτική διαδρομή μέσα στη φύση. Ξεκινά από τα Πυρηναία και διασχίζοντας την Ευρώπη, έρχεται στην Ελλάδα διασχίζοντας τον ορεινό κορμό της (Πίνδος), περνά από τη Στερεά Ελλάδα στην Πελοπόννησο (Αγ. Νικόλαος - Αίγιο), διασχίζει ολόκληρη την Πελοπόννησο μέχρι το Γύθειο και με νοητή συνέχεια περνά και διατρέχει την Κρήτη. Όσον αφορά την περιοχή του Δήμου, το μονοπάτι ξεκινά από το Διακοπτό, ακολουθεί το φαράγγι του Βουραϊκού ως τα Καλάβρυτα και συνεχίζει προς Κάτω Λουσούς - Πλανητέρο - Άρμπουνα - Αγ. Νικόλαο - Τουρλάδα - Κρινόφυτα.

Ποδηλατόδρομοι

Στην περιοχή του Δήμου έχουν προσφάτως υλοποιηθεί δύο ποδηλατικές διαδρομές:

- Ποδηλατόδρομος στη Δ.Ε. Κλειτορίας κατά μήκος του ποταμού Αροανίου, από την θέση Παναγιά της Τ.Κ. Κλειτορίας και προς τις πηγές του ποταμού στο Πλανητέρο (μήκος διαδρομής 4,5 χλμ. περίπου).
- Ποδηλατόδρομος στη Δ.Ε. Καλαβρύτων, σε περιοχή Ν.Δ. της πόλης των Καλαβρύτων κοντά στην Αγία Λαύρα (μήκος διαδρομής 2 χλμ. περίπου).

Η περιοχή ενδείκνυται για τη δημιουργία δικτύου ποδηλατοδρόμων σε περιοχές της υπαίθρου, λόγω του ιδιαίτερου φυσικού τοπίου και του πλούσιου υδάτινου στοιχείου που τη χαρακτηρίζει.

2.2.7.5 Περιβαλλοντικοί φορείς – Οργανώσεις

Τη σημασία της περιβαλλοντικής παραμέτρου για την περιοχή, καταδεικνύει το γεγονός ότι στην περιοχή του Δήμου δραστηριοποιούνται Φορείς, καθώς και τοπικοί

σύλλογοι - οργανώσεις που ασχολούνται με θέματα προστασίας περιβάλλοντος.

Μεταξύ αυτών είναι:

- Ο Φορέας Διαχείρισης Χελμού – Βουραϊκού: Είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου, με έδρα τα Καλάβρυτα και έχει σκοπό τη διαχείριση του Εθνικού Πάρκου Χελμού – Βουραϊκού.
- Το Περιβαλλοντικό Κέντρο Εκπαίδευσης Κλειτορίας: από το 1993 το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Κλειτορίας, το οποίο είναι το πρώτο Κ.Π.Ε. που λειτούργησε στην Ελλάδα. Το Κέντρο έχει πανελλαδική εμβέλεια και φιλοξενεί ομάδες μαθητών στα πλαίσια εκπαιδευτικών περιβαλλοντικών προγραμμάτων, φιλοξενεί εκδηλώσεις που σχετίζονται με περιβαλλοντικά θέματα και δραστηριοποιείται ενεργά σε θέματα τεκμηρίωσης και έρευνας για το φυσικό περιβάλλον της περιοχής.
- Ο Σύλλογος Ορειβασίας - Χιονοδρομίας - Αναρρίχησης και Περιβάλλοντος Καλαβρύτων.
- Η Ένωση Μύλων, Υδροτριβών και Ιχθυοτροφείων Πλανητέρου (ως ιδιοκτήτρια σημαντικού τμήματος του πλατανοδάσους των πηγών του Πλανητέρου).

2.3 Υποδομές – Αναπτυξιακές Παρεμβάσεις

2.3.1 Τεχνική υποδομή

2.3.1.1 Οδικό δίκτυο – υποδομή στις μεταφορές

Σιδηρόδρομοι

Η μοναδική σιδηροδρομική σύνδεση που εξυπηρετεί την περιοχή είναι ο ιστορικός Οδοντωτός Σιδηρόδρομος, γραμμή με ιδιαίτερη σημασία για την περιοχή των Καλαβρύτων. Διασχίζει τη διαδρομή Διακοπτό - Καλάβρυτα, μήκους 22,35 χλμ., με ενδιάμεσους σταθμούς στο Μέγα Σπήλαιο, Κάτω Ζαχλωρού και Κερπινή. Η γραμμή έχει προσφάτως εκσυγχρονιστεί, με έργα που αφορούσαν στην κατασκευή νέας επιδομής (νέοι συρμοί, νέες σιδηροτροχιές, νέοι στρωτήρες και σκύρο). Παράλληλα πραγματοποιήθηκε και εκτεταμένη συντήρηση των μεταλλικών γεφυρών.

Οδικό Δίκτυο

Το εσωτερικό οδικό δίκτυο του Δήμου Καλαβρύτων είναι γενικά επαρκές (ποσοτικά) και στο μεγαλύτερο ποσοστό του είναι ασφαλτοστρωμένο. Οι βασικοί οδικοί άξονες στην περιοχή του Δήμου, είναι οι κάτωθι.

Εθνικό οδικό δίκτυο:

- Η Ε.Ο. 111 Πατρών – Τρίπολης, η οποία διέρχεται από τους οικισμούς Τριπόταμα (Ψωφίδα) – Καλύβια Παγκρατίου (Παγκράτι) του Δήμου.
- Η οδός Πτέρη – Καλάβρυτα (μέσω Γουμένισσας).

Περιφερειακό οδικό δίκτυο:

- Η οδός Πούντας Διακοπτού (Ν.Ε.Ο. Πατρών Αθηνών) – Καλαβρύτων.
- Η οδός Πάτρα - Χαλανδρίτσα – Καλάβρυτα.
- Η οδός Καλάβρυτα – Κλειτορία (μέσω Λουσών και Πριολίθου).
- Η οδός Μαμουσιά - Δουμενά - Άνω Ζαχλωρού – Καλάβρυτα.
- Η οδός Καλάβρυτα – Αγ. Λάυρα.
- Η οδός Κλειτορία – Παγκράτι (μέχρι την Ε.Ο. 111).
- Η οδός Τριπόταμα (Ψωφίδα) – Πριόλιθος.
- Η οδός Σκεπαστό – Πλατανωτίτσα – Π.Ε.Ο. Πατρών – Κορίνθου.
- Η οδός Λυκούρια – Φενεός.
- Η οδός Άνω Κλειτορία – Αμυγδαλιά – Δάφνη.
- Η οδός Κραστικοί - Κέρτεζη – Καλλιφώνιο.

Εκτός από τις οδούς του εθνικού και επαρχιακού δικτύου, υπάρχει επίσης και ασφαλτοστρωμένο οδικό δίκτυο το οποίο αποτελείται από διασταυρώσεις των προαναφερθεισών οδών, κατευθυνόμενο προς τους οικισμούς.

Το αγροτικό οδικό δίκτυο είναι ιδιαίτερα εκτεταμένο και χρησιμοποιείται για γεωργοκτηνοτροφικούς σκοπούς και για την σύνδεση των μικρών οικισμών των τοπικών κοινοτήτων ή διαφόρων τοποθεσιών.

Σημαντικά προβλήματα παρατηρούνται όσον αφορά στην οδική σύνδεση των Δ.Ε. Παΐων και Αροανίας με την Πάτρα αλλά και τα Καλάβρυτα, λόγω της κακής κατάστασης και επικινδυνότητας της Ε.Ο. Πατρών - Τριπόλεως (Ε.Ο. 111), καθώς και της οδού Παγκράτι (από Ε.Ο. 111) - Κλειτορία – Καλάβρυτα. Η έλλειψη ικανοποιητικών οδικών συνδέσεων με τα αστικά κέντρα, οδηγεί τις ανωτέρω Δ.Ε. σε απομόνωση και εντείνει το πρόβλημα της πληθυσμιακής αποδυνάμωσής τους.

Προβλήματα στο οδικό δίκτυο παρουσιάζονται και λόγω της εμφάνισης κατολισθητικών φαινομένων (ιδιαίτερα σημαντικό ζήτημα για την οδό Πούντας - Καλαβρύτων τα τελευταία χρόνια), τόσο παλαιών όσο και σύγχρονων, που οφείλονται κυρίως στην γεωλογική-τεκτονική δομή της περιοχής, στις κλιματικές και υδρολογικές συνθήκες που επικρατούν σε αυτή, στο τοπογραφικό ανάγλυφο, στους σεισμούς, καθώς επίσης και στις ανθρώπινες δραστηριότητες και επεμβάσεις. Το

οδικό δίκτυο της περιοχής χρήζει συχνής και ιδιαίτερα αυξημένου κόστους συντήρησης λόγω των ανωτέρω φαινομένων, αλλά και λόγω της σημαντικής έκτασής του και των καιρικών συνθηκών ιδιαίτερα κατά τη χειμερινή περίοδο (φθορές του οδοστρώματος λόγω καιρικών φαινομένων και από τη ρίψη αλατιού μετά από χιονοπτώσεις).

Αρμοδιότητα συντήρησης του Περιφερειακού οδικού δικτύου έχουν οι αρμόδιες υπηρεσίες της Περιφερειακής Ενότητας (πρώην Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης). Το λοιπό τοπικό οδικό δίκτυο συντηρείται από το Δήμο, εξαιρουμένου αυτού που καταγράφεται στο Εθνικό Οδικό δίκτυο και η αρμοδιότητα ανήκει σε υπηρεσίες της Περιφέρειας.

Βασικός στόχος του Δήμου σε επίπεδο προσβασιμότητας, παραμένει η άρτια οδική διασύνδεση του Δήμου με το εθνικό οδικό δίκτυο και συγκεκριμένα μέσω αναβάθμισης κυρίως των ακόλουθων οδικών αξόνων:

- Της οδού Πούντας-Μεγάλου Σπηλαίου-Καλαβρύτων.

- Της 111 Ε.Ο. Πάτρας-Τρίπολης, του σπουδαιότερου οδικού άξονα που ενώνει την ενδοχώρα της Πελοποννήσου και δημιουργεί προοπτικές για την παραπέρα ανάπτυξη της περιοχής.

- Του έργου της νέας χάραξης της οδού Πάτρας-Καλαβρύτων μέσω Χαλανδρίτσας, το οποίο παραμένει ημιτελές.

Παράλληλα, κρίνεται απαραίτητη και η προώθηση έργων αναβάθμισης – βελτίωσης του υπόλοιπου επαρχιακού οδικού δικτύου, με προτεραιότητα τους άξονες:

- Καλάβρυτα – Χ.Κ.Κ. – Λουσοί – Κλειτορία – Δάφνη και
- Καλάβρυτα – Πριόλιθος – Σοποτό – Ψωφίδα και δευτερευόντως το λοιπό οδικό δίκτυο.

2.3.1.2 Ενεργειακή υποδομή – Τηλεπικοινωνίες

Η περιοχή εξυπηρετείται ικανοποιητικά από εγκατεστημένα δίκτυα της ΔΕΗ και του ΟΤΕ. Επίσης υπάρχει ικανοποιητική σύνδεση με τα δίκτυα κινητής (ασύρματης) τηλεφωνίας. Στην ευρύτερη περιοχή δεν υπάρχει δίκτυο φυσικού αερίου. Παράλληλα σε περιοχές του Δήμου λειτουργεί και δημόσιο ευρυζωνικό δίκτυο γεγονός που συνεπάγεται τη δυνατότητα χρήσης του διαδικτύου σε ικανοποιητικές ταχύτητες. Κρίνεται αναγκαία η επέκταση του ευρυζωνικού δικτύου, ώστε αυτό να καλύπτει το σύνολο του Δήμου.

- Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ)

Σύμφωνα με στοιχεία της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας (ΡΑΕ), στην ευρύτερη περιοχή του Δήμου έχει κατατεθεί σημαντικός αριθμός αιτήσεων ιδιωτών για την παραγωγή ενέργειας με τη χρήση ΑΠΕ, γεγονός που αποδεικνύει το ιδιαίτερο ενεργειακό δυναμικό της περιοχής. Οι αιτήσεις αφορούν κυρίως στη δημιουργία Αιολικών Πάρκων, Μικρών Υδροηλεκτρικών Έργων καθώς και μικρών Φωτοβολταϊκών Σταθμών. Οι περισσότερες εκ των αιτήσεων βρίσκονται στο στάδιο της αξιολόγησης, ενώ κάποιες μονάδες έχουν ήδη πάρει άδεια παραγωγής.

2.3.1.3 Εκπαίδευση

Οι υποδομές εκπαίδευσης που λειτουργούν στην περιοχή του Δήμου Καλαβρύτων έχουν ως εξής:

Α' βαθμια εκπαίδευση:

- ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ – Αρ. νηπίων:25

Σήμερα, και μετά τις όποιες ενέργειες απαιτήθηκαν στο πλαίσιο του «Καλλικράτη», η λειτουργία του Δημοτικού Παιδικού Σταθμού, αποτελεί κύρια αρμοδιότητα του Νομικού Προσώπου Δημοσίου Δικαίου «ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΙΔΙΟΥ ΝΕΟΛΑΙΑΣ ΚΑΙ ΑΘΛΗΣΗΣ ΔΗΜΟΥ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ». Ο Δημοτικός Παιδικός Σταθμός στεγάζεται σε κτίριο του Δήμου και απασχολεί μία (1) μόνιμη νηπιαγωγό. Το γεγονός αυτό αιτιολογεί το γεγονός ότι ο σταθμός λειτουργεί σήμερα μεριμνώντας για τη φροντίδα και την προνηπιακή εκπαίδευση μόνο 25 εκ των 35 νηπίων, για τα οποία υπεβλήθησαν αιτήσεις συμμετοχής. Έχει δρομολογηθεί η πρόσληψη πρόσθετου προσωπικού και συγκεκριμένα ενός (1) νηπιαγωγού και ενός (1) βρεφονηπιοκόμου. Ο Δημοτικός Παιδικός Σταθμός λειτουργεί καθημερινά επί οκταώρου βάσεως.

- ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ ΔΗΜΟΥ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ

Στο Δήμο Καλαβρύτων λειτουργούν οκτώ (8) νηπιαγωγεία με συνολικά 108 νήπια.

Δ.Ε. Καλαβρύτων:

- Νηπιαγωγείο Καλαβρύτων – Αρ. νηπίων 40
- Νηπιαγωγείο Κέρτεζης – Αρ. νηπίων 4
- Νηπιαγωγείο Μανεσίου – Αρ. νηπίων 5
- Νηπιαγωγείο Σκεπαστού – Αρ. νηπίων 7

Δ.Ε. Αροανίας:

- Νηπιαγωγείο Ψωφίδας – Αρ. νηπίων 13

Δ.Ε. Κλειτορίας:

- Νηπιαγωγείο Κλειτορίας – Αρ. νηπίων 26

Δ.Ε. Παΐων:

- Νηπιαγωγείο Δάφνης – Αρ. νηπίων 7

- Νηπιαγωγείο Πάους – Αρ. νηπίων 6

• ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΔΗΜΟΥ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ

Στο Δήμο Καλαβρύτων λειτουργούν δεκαπέντε (15) Δημοτικά Σχολεία με συνολικά 452 μαθητές.

Δ.Ε. Καλαβρύτων:

- Δημοτικό Σχολείο Καλαβρύτων – Αρ. μαθητών 165

- Δημοτικό Σχολείο Βλασίας – Αρ. μαθητών 16

- Δημοτικό Σχολείο Κέρτεζης – Αρ. μαθητών 12

- Δημοτικό Σχολείο Μανεσίου – Αρ. μαθητών 11

- Δημοτικό Σχολείο Πετσάκων – Αρ. μαθητών 16

- Δημοτικό Σχολείο Σκεπαστού – Αρ. μαθητών 18

Δ.Ε. Αροανίας:

- Δημοτικό Σχολείο Αγ. Βασιλείου – Αρ. μαθητών 7

- Δημοτικό Σχολείο Αγριδίου - Ανάστασης – Αρ. μαθητών 4

- Δημοτικό Σχολείο Πλάκας – Αρ. μαθητών 9

- Δημοτικό Σχολείο Τριποτάμων – Αρ. μαθητών 8

- Δημοτικό Σχολείο Ψωφίδας – Αρ. μαθητών 29

Δ.Ε. Κλειτορίας:

- Δημοτικό Σχολείο Κλειτορίας – Αρ. μαθητών 86

- Δημοτικό Σχολείο Λυκούριας – Αρ. μαθητών 15

Δ.Ε. Παΐων:

- Δημοτικό Σχολείο Δάφνης – Αρ. μαθητών 35

- Δημοτικό Σχολείο Πάους – Αρ. μαθητών 21

Β' βαθμια εκπαίδευση:

Στο Δήμο λειτουργεί το Γυμνάσιο Καλαβρύτων με 132 μαθητές από όλη την περιοχή του Δήμου Καλαβρύτων. Επίσης, λειτουργεί ένα (1) Γυμνάσιο στα Τριπόταμα της Δ.Ε. Αροανίας με 33 μαθητές, ένα (1) Γυμνάσιο στην Κλειτορία της Δ.Ε. Κλειτορίας με 58 μαθητές και ένα (1) Γυμνάσιο στη Δάφνη της Δ.Ε. Παΐων με 29 μαθητές.

Στα Καλάβρυτα λειτουργούν το Ενιαίο Λύκειο Καλαβρύτων με 79 μαθητές και το Τεχνικό Επαγγελματικό Εκπαιδευτήριο (Τ.Ε.Ε.) Καλαβρύτων με 57 μαθητές. Στην

ευρύτερη περιοχή λειτουργούν επίσης ένα (1) Ενιαίο Λύκειο στην Κλειτορία της Δ.Ε. Κλειτορίας με 53 Μαθητές και ένα (1) Γενικό Λύκειο στη Δάφνη της Δ.Ε. Παίων με 42 μαθητές.

Παράλληλα, στο κτίριο του Ενιαίου Λυκείου Καλαβρύτων, στεγάζεται τμήμα του Ι.Ε.Κ. Πάτρας με διάφορες ειδικότητες που αφορούν αποφοίτους γυμνασίου και λυκείου και φιλοξενεί φοιτητές τόσο από το Δήμο Καλαβρύτων όσο και από λοιπές περιοχές (πχ. Πάτρα, Ακράτα, Κόρινθο, κλπ).

Μετά την εφαρμογή του «Καλλικράτη», οι κατά τόπους υφιστάμενες σχολικές επιτροπές συγχωνεύτηκαν σε δύο (2) νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, τη Σχολική Επιτροπή Πρωτοβάθμιας και τη Σχολική Επιτροπή Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Δήμου Καλαβρύτων, τις οποίες απαρτίζουν δημοτικοί σύμβουλοι, Διευθυντές των σχολείων και εκπρόσωποι των συλλόγων γονέων και κηδεμόνων από όλες τις Δημοτικές Ενότητες του Δήμου.

Σημειώνεται ότι για τις ανάγκες στέγασης και σίτισης των μαθητών που φοιτούν στα σχολεία των Καλαβρύτων αλλά η μόνιμη διαμονή τους είναι στην ευρύτερη περιοχή του Δήμου, λειτουργεί στα Καλάβρυτα μαθητική εστία, η οποία φιλοξενεί ετησίως 120 μαθητές. Στις περιπτώσεις που κρίνεται σκόπιμη η μεταφορά των μαθητών σε καθημερινή βάση στις οικείες σχολικές μονάδες, οι μαθητές εξυπηρετούνται είτε με τα λεωφορεία του ΚΤΕΛ είτε με ταξί, και το αντίτιμο των δρομολογίων εξασφαλίζεται από την αρμόδια υπηρεσία της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας (προσεχώς από το Δήμο).

Τέλος, αναφορικά με τις υποδομές εκπαίδευσης, πρέπει να αναφερθεί ότι στην πόλη των Καλαβρύτων, μέσω της πρώην πολιτιστικής δημοτικής επιχείρησης ΔΕΠΑΠΟΖ, λειτουργούν τμήματα – σχολές εκμάθησης μουσικών οργάνων και χορού, που στεγάζονται στους χώρους των σχολικών μονάδων ή των πολιτιστικών κέντρων, με αρκετά μεγάλη συμμετοχή νέων από την ευρύτερη περιοχή του Δήμου.

2.3.1.4 Υποδομές υγείας

Στην περιοχή του Δήμου Καλαβρύτων λειτουργεί ένα (1) Γενικό Νοσοκομείο – Κέντρο Υγείας στα Καλάβρυτα. Το Νοσοκομείο ιδρύθηκε το 1949 με δαπάνες ομογενών Καλαβρυτινών και μέχρι σήμερα έχει επιτελέσει και επιτελεί τεράστιο ιατρικό, νοσηλευτικό, θεραπευτικό και κοινωνικό έργο παρέχοντας υπηρεσίες υγείας, περίθαλψης και νοσηλείας σε χιλιάδες κατοίκους του Δήμου αλλά και στους χιλιάδες επισκέπτες και τουρίστες της περιοχής. Έχει δυναμικότητα είκοσι (20) κλινών και

στεγάζονται παθολογική κλινική, καρδιολογική, παιδιατρική, εξωτερικά ιατρεία ενώ παρέχονται και υπηρεσίες πρωτοβάθμιας περίθαλψης.

Στη Δημοτική Ενότητα Κλειτορίας λειτουργεί ένα (1) Κέντρο Υγείας που παρέχει υπηρεσίες σφαιρικής Πρωτοβάθμιας Φροντίδας Υγείας, δηλαδή πέραν της περίθαλψης, πρόληψη-αγωγή υγείας-σχολική υγιεινή-αποκατάσταση. Λειτουργούν 2 ιατρεία Γενικής Ιατρικής, Ιατρείο Επειγόντων, Οδοντιατρείο, Ακτινολογικό, Μικροβιολογικό, Χειρουργικό. Το Κέντρο Υγείας επισκέπτονται ορθοπεδικός, διαβητολόγος – παθολόγος και καρδιολόγος.

Παράλληλα στην ευρύτερη περιοχή του Δήμου λειτουργούν οκτώ (8) περιφερειακά αγροτικά ιατρεία και συγκεκριμένα, τρία (3) αγροτικά ιατρεία στη Δ.Ε. Καλαβρύτων στις τοπικές κοινότητες Μάνεσι, Κέρτεζη και Κερπινή, δύο (2) στη Δ.Ε. Αροανίας στις τοπικές κοινότητες Αροανία και Λειβάρτζι, και τρία (3) στη Δ.Ε. Κλειτορίας στις τοπικές κοινότητες Πλανητέρο, Λυκούρια και Φίλια. Επίσης, υπάρχουν δύο (2) Κέντρα Εφημερίας στην Ψωφίδα (Δ.Ε. Αροανίας) και στη Δάφνη (Δ.Ε. Παΐων).

Το Γενικό Νοσοκομείο Καλαβρύτων είναι υπεύθυνο για τη λειτουργία και τη διαχείριση των περιφερειακών ιατρείων, του Κέντρου Υγείας Κλειτορίας και των Κέντρων Εφημερίας. Μετά από σχεδιασμό υλοποιήθηκε ο εκσυγχρονισμός των περιφερειακών ιατρείων με πόρους που εξασφαλίστηκαν από το Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης. Ως άμεσο αποτέλεσμα αυτού του εγχειρήματος ήταν τα περιφερειακά ιατρεία της περιοχής να διαθέτουν σύγχρονους ηλεκτροκαρδιογράφους και λοιπό νοσοκομειακό εξοπλισμό, από τον οποίο επωφελήθηκαν επίσης το Κέντρο Υγείας Κλειτορίας και το Γενικό Νοσοκομείο Καλαβρύτων.

2.3.1.5 Κοινωνική πολιτική – Πρόνοια

Μία από τις βασικές δομές κοινωνικής υποστήριξης – πρόνοιας είναι το ΚΑΠΗ στην πόλη των Καλαβρύτων, το οποίο είναι και το μοναδικό σε όλο το Δήμο. Το Δημοτικό Συμβούλιο του Δήμου Καλαβρύτων τον Νοέμβριο του 1987 αποφάσισε την ίδρυση και την λειτουργία του Κέντρου Ανοιχτής Προστασίας Ηλικιωμένων (ΚΑΠΗ). Λίγους μήνες αργότερα τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους, το ΚΑΠΗ των Καλαβρύτων τέθηκε σε λειτουργία και συνεχίζει μέχρι και σήμερα.

Σήμερα το ΚΑΠΗ «φιλοξενεί» ογδόντα (80) ηλικιωμένους της περιοχής και έχει εισέλθει δυναμικά στην ζωή της τοπικής κοινωνίας έχοντας καθιερώσει την παρουσία του στην κοινωνική και πολιτιστική ζωή όχι μόνο της λεγόμενης Τρίτης ηλικίας, αλλά και του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου.

Σημαντικό ρόλο στον τομέα της πρόνοιας επίσης κατέχει το συγχρηματοδοτούμενο πρόγραμμα «Βοήθεια στο σπίτι», που υλοποιείται στο Δήμο από το 2002.

Το πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι» παρέχει οργανωμένη και συστηματική πρωτοβάθμια κοινωνική φροντίδα από ειδικούς επιστήμονες και καταρτισμένα στελέχη σε μη αυτοεξυπηρετούμενους πολίτες, ηλικιωμένους, άτομα με αναπηρίες, με προτεραιότητα σε αυτούς που διαβιώνουν μόνοι και το εισόδημα τους δεν τους επιτρέπει να εξασφαλίσουν τις απαιτούμενες υπηρεσίες εξυπηρέτησης έτσι ώστε να διευκολυνθεί η καθημερινή τους ζωή και μέσω της ενδυνάμωσης να αποκτήσουν την μέγιστη αυτονομία και κοινωνική ευημερία. Πλέον, η συγκεκριμένη ενέργεια συγχρηματοδοτείται στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2007-2013 και στόχος της είναι η δημιουργία υπηρεσιών, μέσω των οποίων προωθείται η απασχόληση ή η επανένταξη ανέργων στην αγορά εργασίας και ιδιαίτερα των γυναικών, λόγω της υψηλής συμμετοχής αυτών σε ειδικότητες που απαιτούν οι δημιουργημένες υπηρεσίες (κοινωνικών λειτουργών, ψυχολόγων, επισκεπτριών υγείας, νοσηλευτριών και βοηθητικού προσωπικού).

Σήμερα λειτουργούν τέσσερις (4) μονάδες «Βοήθεια στο σπίτι», μία σε κάθε Δημοτική Ενότητα του Δήμου Καλαβρύτων, οι οποίες και διαθέτουν τον απαιτούμενο ιατροφαρμακευτικό εξοπλισμό καθώς και αυτοκίνητο που έχει παραχωρηθεί από το Δήμο για τις επισκέψεις – μετακινήσεις. Συνολικά απασχολούνται στο πρόγραμμα 16 άτομα με σχέση εργασίας ορισμένου χρόνου, και συγκεκριμένα τρεις (3) Κοινωνικοί Λειτουργοί, τέσσερις (4) Νοσηλευτές και εννέα (9) Οικογενειακοί Βοηθοί, όπου σε καθημερινή βάση πραγματοποιούν επισκέψεις κατ' οίκον στους ενταγμένους στο πρόγραμμα ηλικιωμένους. Στο σύνολο του Δήμου, ο αριθμός των εξυπηρετούμενων του προγράμματος ανέρχεται στους 464, εκ των οποίων 93 διαμένουν στη Δ.Ε. Καλαβρύτων, 168 στη Δ.Ε. Αροανίας, 109 στη Δ.Ε. Κλειτορίας και 94 στη Δ.Ε. Παΐων.

Υπεύθυνη για την υλοποίηση και παρακολούθηση του «Βοήθεια στο σπίτι» ήταν έως το τέλος του 2010 η «ΑΧΑΪΑ – ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ Α.Ε.». Από 01/01/2011 και σύμφωνα με το ισχύον θεσμικό πλαίσιο, η λειτουργία του προγράμματος όπως και το προσωπικό, μεταφέρθηκαν στην κοινωφελή επιχείρηση του Δήμου.

Επίσης, αξιόλογη προσπάθεια στον τομέα της πρόνοιας αποτελεί η σχετικά πρόσφατη ενέργεια του Δήμου για τη δραστηριοποίηση επισκέπτριας υγείας στα Καλάβρυτα, η οποία συμβάλλει στην ενημέρωση – ευαισθητοποίηση των δημοτών, ενώ, εφόσον

κριθεί αναγκαίο, προβαίνει και σε κατ' οίκον επισκέψεις για τη στοιχειώδη ιατρική ή προληπτική παρακολούθηση ατόμων που χρήζουν βοήθειας.

Τέλος, δε θα μπορούσε να μη γίνει αναφορά στο Καλλιμανοπούλειο Εκκλησιαστικό Διακονικό Κέντρο, το οποίο αποτελεί βασικό κοινωνικό ίδρυμα για την πόλη των Καλαβρύτων και ανήκει στην Ιερά Μητρόπολη Καλαβρύτων και Αιγιαλείας. Το Καλλιμανοπούλειο λειτούργησε για πρώτη φορά το 1985 ως γηροκομείο και το 2002, έγινε ριζική ανακαίνιση του 2ου ορόφου του ΚΕΔΙΚ και του κτιρίου της «Μονάδας Φροντίδας Ηλικιωμένων και μη Αυτοεξυπηρετούμενων» ατόμων. Έτσι τον Αύγουστο του 2002 και μετά από πληθώρα αιτήσεων πραγματοποιήθηκαν τα εγκαίνια της Νέας Μονάδας του Καλλιμανοπούλειου. Η δυναμικότητά της είναι 25 κλίνες και αποτελεί επέκταση των δραστηριοτήτων της υπάρχουσας Δομής στο Καλλιμανοπούλειο. Κατόπιν, τον Αύγουστο του 2007 πραγματοποιήθηκαν τα εγκαίνια μιας ακόμη δραστηριότητας του Ιδρύματος με τη δημιουργία επιπλέον δεκαοκτώ κλινών, κυρίως για μη αυτοεξυπηρετούμενους πολίτες. Από την ημέρα ενάρξεως των δραστηριοτήτων του έως και σήμερα, έχουν φιλοξενηθεί περισσότεροι από 350 περιθαλπόμενοι, γυναίκες και άνδρες από τα Καλάβρυτα και την ευρύτερη επαρχία.

Το Καλλιμανοπούλειο, τόσο με το Ίδρυμα Χρονίων Παθήσεων όσο και με το Διακονικό Κέντρο, προσφέρει πολύτιμες υπηρεσίες στην ευρύτερη επαρχία Καλαβρύτων στον τομέα της κοινωνικής πρόνοιας. είναι επανδρωμένο με όλες τις ειδικότητες διοικητικού, νοσηλευτικού, επιστημονικού και βοηθητικού προσωπικού, ενώ αρκετοί προσφέρουν και εθελοντικά τις υπηρεσίες τους.

Τόσο η Κεντρική Μονάδα όσο και η Νέα Μονάδα (με ενιαία Διοίκηση και Διεύθυνση) απευθύνονται σε μη αυτοεξυπηρετούμενους, χρονίως πάσχοντες ηλικιωμένους και η δυναμικότητα αγγίζει τις 72 κλίνες με την πληρότητα την τελευταία πενταετία να αγγίζει το 100%, ενώ πολλοί είναι εκείνοι που με λίστα αναμονής περιμένουν την εισαγωγή τους στο Κ.Ε.ΔΙ.Κ.

Στον τομέα του εθελοντισμού, φαίνεται ότι υπάρχει σχετική έλλειψη εθελοντικής δράσης, αφού έχουν γίνει σποραδικές και μεμονωμένες ενέργειες μόνο στα Καλάβρυτα.

Αρχικά πρόκειται για την Καλαβρυτινή Δράση – Πρό(σ)κληση Ζωής, που ξεκίνησε από τη ΔΕΠΑΠΟΖ Καλαβρύτων, την πρώην δημοτική πολιτιστική επιχείρηση, σε σύμπραξη με το Κέντρο Πρόληψης των Εξαρτησιογόνων Ουσιών Νομού Αχαΐας, και αφορά δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των πολιτών και ιδιαίτερα των γονέων, σχετικά με τα θέματα χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών. Στην ενίσχυση της

εθελοντικής δράσης στην περιοχή συμβάλλει επίσης ο Σύλλογος Καλαβρυτινών Ιατρών "ο Μελάμπους", ο οποίος με έδρα τα Καλάβρυτα προβαίνει σε δωρεάν ιατρικές - κλινικές εξετάσεις καθώς και σε ενέργειες για την ενημέρωση – ευαισθητοποίηση του τοπικού πληθυσμού.

Ένα από τα κρίσιμα ζητήματα κάθε Δήμου τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας αποτελούν οι ειδικές πληθυσμιακές ομάδες. Στο σύνολο του νέου Δήμου Καλαβρύτων, ο αριθμός των μεταναστών υπολογίζεται περίπου στους 600. Τονίζεται ότι ο αριθμός αυτός αφορά τους μετανάστες οι οποίοι έχουν υποβάλει αίτηση χορήγησης πράσινης κάρτας, ανεξάρτητα εάν στοιχειοθετούν ή όχι δικαίωμα έκδοσης και βέβαια απουσιάζουν οι αλλοδαποί που δεν έχουν νόμιμα χαρτιά. Για τις υπόλοιπες κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες του Δήμου όπως, τα άτομα με αναπηρίες, τα άτομα με ψυχικές ασθένειες και οι μονογονεϊκές οικογένειες, δεν υπάρχουν ασφαλή στοιχεία για την καταγραφή των ιδίων και των προβλημάτων τους. Πρόσφατα, με σχετική απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου, συστάθηκε το Συμβούλιο Ένταξης Μεταναστών Δήμου Καλαβρύτων, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο Ν. 3852/2010 (Καλλικράτης). Έργο του είναι η καταγραφή και η διερεύνηση προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες, που κατοικούν μόνιμα στην περιφέρεια του δήμου Καλαβρύτων, ως προς την ένταξή τους στην τοπική κοινωνία, την επαφή τους με δημόσιες αρχές ή τη δημοτική αρχή, η υποβολή εισηγήσεων προς το δημοτικό συμβούλιο Καλαβρύτων για την ανάπτυξη των τοπικών δράσεων προώθησης της ομαλής κοινωνικής ένταξης των μεταναστών και, εν γένει, την επίλυση των προβλημάτων που αυτοί αντιμετωπίζουν, ιδίως μέσω της οργάνωσης συμβουλευτικών υπηρεσιών από τις δημόσιες υπηρεσίες, καθώς και τη διοργάνωση σε συνεργασία με το Δήμο Καλαβρύτων, εκδηλώσεων ευαισθητοποίησης και ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής του τοπικού πληθυσμού.

2.3.1.6 Υποδομές ύδρευσης – άρδευσης

Οι τοπικές κοινότητες του Δήμου Καλαβρύτων υδρεύονται από πηγές, γεωτρήσεις και αντλιοστάσια και οι οικισμοί διαθέτουν το δίκτυο ύδρευσης, με σύνδεση με υδατοδεξαμενές, που λειτουργούν για τη συγκέντρωση και αναδιανομή του νερού. Παρά τα σημαντικά έργα που έχουν γίνει μέχρι σήμερα, σε όλες τις Δημοτικές Ενότητες του Δήμου, παραμένουν ακόμη μεγάλες ελλείψεις στον τομέα των βασικών τεχνικών υποδομών, συμπεριλαμβανόμενου του τομέα της ύδρευσης. Η ύδρευση αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα υποδομής σε πολλούς οικισμούς της

περιοχής, λειτουργώντας περιοριστικά για την αναπτυξιακή δυναμική τους. Τα προβλήματα γίνονται εντονότερα στους οικισμούς που εμφανίζουν σημαντική τουριστική δυναμική, το δίκτυο των οποίων δεν επαρκεί για την κάλυψη των αναγκών επέκτασής τους και εξυπηρέτησης των τουριστικών και λοιπών υποδομών που προγραμματίζονται ή κατασκευάζονται.

Στην περιοχή εντοπίζονται προβλήματα παλαιότητας των υδρευτικών δικτύων, η αντικατάσταση των οποίων αποτελεί πρώτη προτεραιότητα, ιδιαίτερα σε οικισμούς τουριστικού ενδιαφέροντος, όπως τα Καλάβρυτα και η Δάφνη και σε οικισμούς της Κλειτορίας.

Τα παλαιά δίκτυα ύδρευσης, κατασκευασμένα από αμιαντοσωλήνες, έχουν σε μεγάλο τμήμα τους αντικατασταθεί, ενώ χρήζει αντικατάστασης και το υπόλοιπο τμήμα του δικτύου. Εκτός από τα τμήματα των δικτύων που χρήζουν αντικατάστασης, υπάρχουν και τμήματα στα οποία απαιτείται συντήρηση για την αποφυγή των συχνών βλαβών, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η διαρκής παροχή, ροή και πίεση του νερού για όλους τους χρήστες.

Περιοριστικούς – προβληματικούς παράγοντες όσον αφορά το δίκτυο ύδρευσης του Δήμου, αποτελούν το ιδιαίτερα εκτεταμένο μήκος του (λόγω της διασποράς του οικιστικού δικτύου), γεγονός το οποίο συντελεί στην αύξηση του κόστους συντήρησης και επέκτασής του, καθώς και η παλαιότητά του. Μεγάλη είναι επίσης και η διασπορά των υδροληψιών σε όλο το εύρος του Δήμου, γεγονός το οποίο καθιστά δυσχερή τη λήψη μετρήσεων.

Η επάρκεια και η ποιότητα του πόσιμου νερού σε επίπεδο Δήμου κρίνεται σε γενικά επίπεδα ικανοποιητική. Ωστόσο, προβλήματα κατασπατάλησης του νερού ύδρευσης παρατηρούνται κυρίως κατά τους θερινούς μήνες, λόγω χρήσης νερού των δικτύων ύδρευσης για αρδευτικές ανάγκες (κήπους, καλλιέργειες), δεδομένου ότι στην περιοχή δεν υπάρχουν υποδομές αποταμίευσης και διαχείρισης νερού για αρδευτικούς σκοπούς, όπως φράγματα, λιμνοδεξαμενές ή ταμιευτήρες. Στους στόχους του Δήμου είναι η τοποθέτηση υδρομέτρων (υπάρχουν σε κάποιους οικισμούς ωστόσο δεν πραγματοποιούνται μετρήσεις), προκειμένου να περιοριστεί η αλόγιστη χρήση νερού ύδρευσης.

Δίκτυο άρδευσης υπάρχει στις κοινότητες που παρουσιάζουν γεωργική δραστηριότητα και ιδιαίτερα στις παραποτάμιες περιοχές. Η άρδευση γίνεται με γεωτρήσεις, με εκμετάλλευση υποβαθμισμένων υδατικών πόρων ή απευθείας από τα ποτάμια της περιοχής, μέσω τσιμεντένιων αυλακιών (ανοικτού τύπου δίκτυο), ενώ η

περιοχή ουσιαστικά στερείται υποδομών κλειστού αρδευτικού δικτύου. Υπάρχει αναγκαιότητα για τη δημιουργία αρδευτικών δικτύων κλειστού τύπου σε περιοχές με δυναμικές γεωργικές εκμεταλλεύσεις, όπως στον κάμπο του Λάδωνα και την περιοχή Δουμενών – Πλατανιώτισσας.

2.3.1.7 Υποδομές αποχέτευσης

Υποδομές αποχέτευσης

- Αποχέτευση ομβρίων. Η αποχέτευση των ομβρίων κατά κανόνα (εκτός των μεγάλων οικισμών) αντιμετωπίζεται σημειακά, όπου εμφανίζεται σχετικό πρόβλημα, με επί μέρους ανακουφιστικά έργα τα οποία είναι συνήθως συμπλήρωμα των έργων οδοποιίας.
- Αποχέτευση αστικών αποβλήτων. Στην περιοχή του Δήμου λειτουργούν εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων (Βιολογικός Καθαρισμός) στην Κλειτορία, με δυναμικότητα εξυπηρέτησης 2.000-3.000 κατοίκων (η οποίες εξυπηρετούν και παρακείμενες Τ.Κ.), ενώ υπάρχει πρόβλεψη για επέκτασή του μέχρι το Σπήλαιο των Λιμνών (Καστριά). Επίσης, προβλέπεται κατασκευή εγκαταστάσεων Βιολογικού Καθαρισμού και δικτύου αποχέτευσης στα Καλάβρυτα, οι οποίες σε Α΄ -άμεση- Φάση (20ετίας) θα εξυπηρετήσουν αποκλειστικά την πόλη των Καλαβρύτων καθώς και τα βοθρολύματα των πλέον κρίσιμων οικισμών, και πρόβλεψη εξυπηρέτησης 8.000 κατοίκων, ενώ κατά τη Β΄ -τελική- Φάση (40ετίας) προβλέπεται η ένταξη και των τριών λοιπών αποχετευόμενων οικισμών (Σκεπαστού, Κέρτεζης και Καλλιφωνίου), με πρόβλεψη εξυπηρέτησης 12.000 κατοίκων. Στην Τ.Κ. Δάφνης υπάρχει τμήμα δικτύου αποχέτευσης, από το οποίο εξυπηρετείται και η Τ.Κ. Λυκούριας, ενώ στο άμεσο μέλλον προβλέπεται η λειτουργία μικρών εγκαταστάσεων επεξεργασίας λυμάτων (Ε.Ε.Λ.) για τις Τ.Κ. Δάφνης και Κρυονερίου (υπάρχουν σχετικές περιβαλλοντικές μελέτες).

Οι υπόλοιποι οικισμοί της περιοχής μελέτης στερούνται αποχετευτικού δικτύου. Το μεγαλύτερο μέρος των κατοικιών χρησιμοποιεί για την αποχέτευση λυμάτων απορροφητικούς βόθρους, οι οποίοι όταν γεμίζουν, εκκενώνονται με βυτιοφόρο. Ειδικά στην πόλη των Καλαβρύτων δημιουργούνται οξυμένα περιβαλλοντικά προβλήματα λόγω ρύπανσης του εδάφους, του υπεδάφους και των επιφανειακών υδάτων, ενώ παράλληλα το πρόβλημα επιτείνεται από παράνομες παροχετεύσεις προς τους τοπικούς αγωγούς ομβρίων.

2.3.2 Θεσμικό περιβάλλον – διοικητική οργάνωση

2.3.2.1 Αυτοδιοίκηση

Σύμφωνα με το Άρθρο 7 του Ν.3852/2010 ο Δήμος διοικείται από το Δημοτικό συμβούλιο (στο νέο Δήμο Καλαβρύτων 27μελές), την οικονομική επιτροπή, την επιτροπή ποιότητα ζωής, την εκτελεστική επιτροπή και τον Δήμαρχο.

Ο Δήμαρχος προασπίζει τα τοπικά συμφέροντα, κατευθύνει τις δράσεις του Δήμου για την υλοποίηση του σχεδίου ανάπτυξης, διασφαλίζει την ενότητα της τοπικής κοινωνίας και ασκεί τα καθήκοντά του με γνώμονα τις αρχές της διαφάνειας και της αποτελεσματικότητας. Το Δήμαρχο του νέου Δήμου Καλαβρύτων επικουρούν στο έργο του τέσσερις (4) Αντιδήμαρχοι με τις παρακάτω αντίστοιχες αρμοδιότητες:

- Αντιδήμαρχος Διοίκησης, ποιότητας ζωής, καθαριότητας, και εύρυθμης λειτουργίας των τοπικών κοινοτήτων και κατά τόπον Αντιδήμαρχος για την Δημοτική Ενότητα Καλαβρύτων.
- Αντιδήμαρχος Έργων, πολεοδομίας και περιβάλλοντος και κατά τόπον Αντιδήμαρχος για την Δημοτική Ενότητα Παϊών.
- Αντιδήμαρχος Κοινωνικής πολιτικής και απασχόλησης και κατά τόπον Αντιδήμαρχος για την Δημοτική Ενότητα Κλειτορίας.
- Αντιδήμαρχος Αγροτικής ανάπτυξης και κτηνοτροφίας και κατά τόπον Αντιδήμαρχος για την Δημοτική Ενότητα Αροανίας.

Στην εκτελεστική επιτροπή μετέχουν ο Δήμαρχος και οι Αντιδήμαρχοι. Είναι συντονιστικό και εκτελεστικό όργανο του Δήμου και παρακολουθεί την εφαρμογή της δημοτικής πολιτικής σε όλους τους τομείς καθώς και την εφαρμογή του επιχειρησιακού σχεδίου του Δήμου.

Η οικονομική επιτροπή αποτελείται από τον Δήμαρχο ως πρόεδρο και έξι μέλη εκ των οποίων τα δύο (2) έχουν εκλεγεί από τις παρατάξεις της μειοψηφίας. Η επιτροπή είναι όργανο παρακολούθησης και ελέγχου της οικονομικής λειτουργίας του Δήμου.

Ομοίως και η επιτροπή ποιότητας ζωής αποτελείται από τον πρόεδρο και έξι μέλη εκ των οποίων τα δύο (2) έχουν εκλεγεί από τις παρατάξεις της μειοψηφίας. Η επιτροπή είναι αποφασιστικό και εισηγητικό όργανο άσκησης των σχετικών με την ποιότητα ζωής, τη χωροταξία, την πολεοδομία, και την προστασία του περιβάλλοντος του Δήμου.

Στον Δήμο Καλαβρύτων έχουν συσταθεί και μια σειρά από άλλες επιτροπές που διευκολύνουν την καθημερινή λειτουργία του και την εφαρμογή των πολιτικών επιλογών.

2.3.2.2 Συνεργασίες

Ο Δήμος Καλαβρύτων έχει αναπτύξει μέσα στα χρόνια ένα αξιόλογο δίκτυο συνεργασιών με φορείς συλλογικούς και ιδιωτικούς από την Ελλάδα και το Εξωτερικό. Ο ιστορικός χαρακτήρας της περιοχής έχει βοηθήσει σημαντικά στην αναγνωρισιμότητα και την προβολή του Δήμου διεθνώς. Σημαντικά επίσης έργα έχουν υλοποιηθεί σε συνεργασία με όμορους Δήμους ή άλλους οργανισμούς δημόσιους ή ιδιωτικούς.

ΑΧΑΪΑ Α.Ε. ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο.Τ.Α.

Η εταιρεία ιδρύθηκε το 1997 από συλλογικούς δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς του Νομού Αχαΐας. Σκοπός της εταιρείας είναι η αντιμετώπιση των κρίσιμων διαρθρωτικών, οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων κυρίως των μη αστικών περιοχών του νομού μέσα από πολιτικές συλλογικού χαρακτήρα. Τα τελευταία χρόνια με την ευθύνη της εταιρείας έχει υλοποιηθεί μια σειρά από ευρωπαϊκά και εθνικά προγράμματα ενίσχυσης της περιοχής με ιδιαίτερη επιτυχία που έχουν συμβάλει στην ανάπτυξη και την άρση της απομόνωσης ιδιαίτερα των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών. Ο Δήμος Καλαβρύτων ήταν εκ των ιδρυτών της εταιρείας και εκ των βασικών μετόχων της. Σήμερα ύστερα από την συνένωση των πρώην αυτόνομων Δήμων κατέχει το 35,69% των μετοχών.

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ & ΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

Τα Νομικά Πρόσωπα του Δήμου ως αυτοτελείς οντότητες έχουν αναπτύξει το δικό τους δίκτυο συνεργασιών. Η Κοινοφελής επιχείρηση επιδιώκει και πετυχαίνει στις πολιτιστικές εκδηλώσεις που πραγματοποιεί κάθε χρόνο την χορηγία από ιδιωτικούς τοπικούς φορείς και τη συνεργασία τους σε δράσεις προβολής της περιοχής. Το Χιονοδρομικό κέντρο Καλαβρύτων έχει αναπτύξει μόνιμες συνεργασίες με χιονοδρομικά κέντρα της Ελλάδας και του Εξωτερικού. Το τελευταίο διάστημα μάλιστα γίνεται μια προσπάθεια κοινών πρωτοβουλιών προσέλκυσης επισκεπτών στην περιοχή με επαγγελματίες του τουριστικού τομέα.

2.3.2.3 Αξιολόγηση της οργάνωσης και λειτουργίας του Δήμου

Υφιστάμενη συγκυρία

Ο νέος Δήμος Καλαβρύτων προέκυψε από την συνένωση βάση του Ν.3852/2010 των πρώην Καποδιστριακών Δήμων Καλαβρύτων, Κλειτορίας, Παΐων και Αροανίας. Τα κύρια χαρακτηριστικά αυτών των Δήμων ήταν οι δυσκολίες πρόσβασης λόγω του ορεινού της χωροθέτησής τους, ο κατακερματισμός σε μικρούς οικισμούς, η

φθίνουσα πληθυσμιακή πορεία, η έλλειψη υποδομών σε κρίσιμους τομείς. Στον τομέα της διοικητικής λειτουργίας παρουσίαζαν όλα τα προβλήματα που εμφανίζονταν σε μικρούς ορεινούς Δήμους. Λειτουργούσαν κανονικά οι Διευθύνσεις Διοικητικών και Οικονομικών υπηρεσιών ενώ οι Τεχνικές υπηρεσίες παρουσίαζαν σημαντικές δυσκολίες και στην πραγματικότητα υφίσταται μόνο αυτή του Δήμου Καλαβρύτων. Στον τομέα του ανθρώπινου δυναμικού υπήρχε υποστελέχωση ενώ η απουσία προσωπικού πανεπιστημιακής εκπαίδευσης ήταν έντονη και εμφανής. Υπήρχαν προβλήματα συντονισμού και οργάνωσης των πολιτικών και διοικητικών δραστηριοτήτων ενώ η δυνατότητα παρέμβασης, προβολής και διεκδίκησης στην κεντρική εξουσία ή σε Ευρωπαϊκούς θεσμούς ήταν λόγω του περιορισμένου μεγέθους τους πολύ μικρή.

Ο νέος Δήμος κληρονόμησε μια αξιόλογη κτιριακή υποδομή σε ότι αφορά τα δημοτικά καταστήματα, όπως τα νέα δημαρχεία Αροανίας και Παϊών, ενώ σε φάση κατασκευής είναι το νέο Δημαρχείο Καλαβρύτων. Θα πρέπει να τονιστεί ότι στο νέο Δήμο περιήλθε μεγάλος αριθμός ακινήτων μέρος των οποίων μπορεί να αξιοποιηθεί. Λειτουργούν Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών σε όλες τις Δημοτικές Ενότητες, ενώ ο υφιστάμενος μηχανολογικός και λοιπός εξοπλισμός αν και με ελλείψεις είναι ικανοποιητικός. Η αποτελεσματικότερη χρήση αυτού του εξοπλισμού είναι ζητούμενο, αφού είναι διασπαρμένος, χωρίς οργανική συνοχή. Οι ελλείψεις σε προσωπικό ΠΕ είναι σημαντικές (23% πλήρωση σύμφωνα με τον ΟΕΥ) ενώ η υφιστάμενη αναλογία του με το σύνολο του ανθρώπινου δυναμικού είναι μόλις 10,8%. Η χρήση εξειδικευμένων εργαλείων (ψηφιακών ή άλλων) οργάνωσης και παρακολούθησης της διοικητικής λειτουργίας είναι πολύ μικρή. Η εξοικείωση μεγάλου ποσοστού του προσωπικού με τις νέες τεχνολογίες πληροφορικής αν και βελτιούμενη τα τελευταία χρόνια δεν είναι επαρκής.

Το 2011 ήταν η πρώτη χρονιά εφαρμογής του νέου Ν.3852/2010 και οι αντικειμενικές δυσκολίες ήταν πολλές. Ο νέος Δήμος Καλαβρύτων, μεταξύ άλλων στο διάστημα αυτό: α) σύνταξε και απέστειλε προς έγκριση τον νέο Οργανισμό Εσωτερικής Λειτουργίας, β) κατέγραψε όλη την κινητή και ακίνητη περιουσία του νέου Δήμου, γ) σύστησε τα νέα Νομικά Πρόσωπα σύμφωνα με το Άρθρο 103 του Ν.3852/2010 και δ) προώθησε τις διαδικασίες για την απόκτηση Διαχειριστικής Επάρκειας. Στόχος όλων των παραπάνω ενεργειών ήταν εκτός από την υιοθέτηση στην λειτουργία του Δήμου των προβλέψεων της νέας νομοθεσίας, και η ταχύτερη και όσο το δυνατόν ομαλότερη μετάβαση σε έναν διευρυμένο νέο Δήμο μεγάλης

γεωγραφικής έκτασης με διάσπαρτους και απομονωμένους οικισμούς, των οποίων ο συντονισμός και η οργάνωση αποτελεί αναμφίβολα δύσκολο εγχείρημα.

Πιο συγκεκριμένα, σε ότι αφορά στην οργανωτική του δομή και λειτουργία ο Δήμος Καλαβρύτων είχε να αντιμετωπίσει τρεις βασικές προκλήσεις.

Πρώτον, την διοικητική γραφειοκρατία που σε πολλές περιπτώσεις προκάλεσε και εξακολουθεί να προκαλεί συγχύσεις και καθυστέρηση καθώς και την απαιτούμενη επιπρόσθετη χρηματοδότηση από την κεντρική διοίκηση που δεν κρίθηκε επαρκής.

Δεύτερον, την εισαγωγή του νέου Ο.Ε.Υ., η αποτελεσματική λειτουργία και εφαρμογή του οποίου θα πρέπει να είναι βασική επιδίωξη. Στην πράξη μέχρι σήμερα δεν λειτουργούσαν πλήρως, αυτόνομα και με σαφή καθήκοντα οι υπηρεσίες του Δήμου. Επιπλέον λόγω της μεγάλης έκτασης του Δήμου ήταν συχνά τα προβλήματα συντονισμού των αποκεντρωμένων υπηρεσιών, ενώ προβληματική ήταν η συνεργασία μεταξύ των υπηρεσιών, όπως και αυτή μεταξύ των νομικών προσώπων και του Δήμου.

Τρίτον, τη διαχειριστική επάρκεια του Δήμου. Χωρίς την συγκεκριμένη πιστοποίηση ο Δήμος θα αποκλειόταν από σειρά συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων και επιπλέον δεν θα κατάφερνε να κάνει ένα ποιοτικό άλμα στην εσωτερική του οργάνωση. Στο στάδιο αναδιοργάνωσης εντάσσονται και τα νομικά πρόσωπα του Δήμου με την εισαγωγή για πρώτη φορά οργανισμού εσωτερικών υπηρεσιών και αποσαφήνιση των διακριτών πολιτικών τους.

2.3.3 Διαρθρωτικές παρεμβάσεις έως σήμερα

2.3.3.1 Γενικό πλαίσιο λειτουργίας – Η στρατηγική του Δήμου

Το Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015 (Ν.3985/2011) προβλέπει ότι η Τοπική Αυτοδιοίκηση θα αυξήσει τους ίδιους πόρους (τοπική φορολογία) κατά 800.000.000,00€ και θα μειώσει τις δαπάνες της κατά 685.000.000,00€ εκ των οποίων τα 580.000.000,00€ από δαπάνες κοινωνικού, προνομιακού και πολιτιστικού χαρακτήρα. Το έτος 2011 είναι αποκαλυπτικό για την πορεία των επιχορηγήσεων από την Κεντρική Διοίκηση τα επόμενα χρόνια. Οι Δήμοι είχαν μέχρι τα μέσα του 2011 εισπράξει λιγότερο από το 1/3 από αυτό που προέβλεπε ο προϋπολογισμός. Με τον εφαρμοστικό νόμο του μεσοπρόθεσμου η πτωτική πορεία στις επιχορηγήσεις προς την τοπική αυτοδιοίκηση παγιώνεται και θεσμικά αφού στο άρθρο 38, παρ.4 προβλέπει ότι το συνολικό ποσό των Κεντρικών Αυτοτελών Πόρων (ΚΑΠ) δεν μπορεί να υπερβαίνει κατ' έτος το ποσό των 5.200.000,00€.

Ο Δήμος Καλαβρύτων καλείται να λειτουργήσει την εν λόγω τριετία σε ένα ασφυκτικό πλαίσιο δημοσιονομικής πολιτικής. Μελετώντας τα οικονομικά στοιχεία του Δήμου, όπως αυτά διαμορφώνονται κατά τα τελευταία έτη, προκύπτει μεγάλη εξάρτηση από επιχορηγήσεις ενώ οι ίδιοι πόροι φαίνονται εξαιρετικά περιορισμένοι. Αυτό σημαίνει ότι σε περίπτωση που η μείωση των επιχορηγήσεων – ιδιαίτερα για επενδύσεις – συνεχιστεί τα επόμενα χρόνια, ο Δήμος δεν θα είναι σε θέση να χρηματοδοτήσει χωρίς πρόσθετο δανεισμό τα προγραμματισμένα έργα του τεχνικού του προγράμματος. Για να αποφευχθεί ο επιπλέον δανεισμός θα πρέπει να αυξηθεί η οικονομική αυτοδυναμία του Δήμου. Συνεπώς, η μερική απεξάρτηση από τους θεσμοθετημένους πόρους της Κεντρικής Κυβέρνησης θα πρέπει να είναι ο επιδιωκόμενος στόχος.

Αυτή η απεξάρτηση μπορεί να γίνει με δύο βασικά εργαλεία:

1. Πρέπει να επιδιωχτεί κατά το δυνατό η διεύρυνση των ίδιων πόρων. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την αξιοποίηση της ακίνητης περιουσίας, τον εξορθολογισμό των ανταποδοτικών τελών και τον εκσυγχρονισμό της οικονομικής υπηρεσίας του Δήμου.
2. Την μέγιστη αξιοποίηση των πόρων από το ΕΣΠΑ και την παράλληλη διεκδίκηση χρηματοδοτήσεων απευθείας από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Παράλληλα, υπάρχουν δυνατότητες για χρηματοδότηση έργων και από πρωτοβουλίες της Ε.Ε. ιδιαίτερα στο πλαίσιο συμπράξεων με εγχώριους και διεθνείς φορείς.

Στρατηγική λοιπόν επιδίωξη του νέου Δήμου Καλαβρύτων είναι η αύξηση της οικονομικής του αυτοδυναμίας. Οι επιχορηγήσεις θα εξακολουθήσουν, αν και μειούμενες, να είναι ζωτικής σημασίας για τον Δήμο. Αυτό όμως που πρέπει να επιδιωχτεί είναι η διεύρυνση και ο πλουραλισμός των πηγών χρηματοδότησης και η απεξάρτηση από την μονοπώληση των θεσμοθετημένων επιχορηγήσεων του Κράτους. Θα πρέπει να εξαντληθεί κάθε δυνατότητα και κάθε νόμιμος τρόπος να ενταχθούν έργα και δράσεις του Επιχειρησιακού Προγράμματος του Δήμου σε Ευρωπαϊκά χρηματοδοτικά προγράμματα (ΕΣΠΑ, νέα προγραμματική περίοδος 2014-2019 κ.α)

Μελετώντας το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα του Δήμου Καλαβρύτων για την περίοδο 2012-2014 θα μπορούσαμε να πούμε ότι το όραμα για την περιοχή του Δήμου περιλαμβάνει κατά κύριο λόγο την προσδοκία ανάδειξης μιας ενιαίας ταυτότητας για την περιοχή καθώς και την στόχευση για επιμήκυνση της περιόδου επισκεψιμότητας. Η πραγμάτωση του παραπάνω οράματος επιδιώκεται με τις επί μέρους στρατηγικές επιλογές της Δημοτικής Αρχής, που βασίζονται στις παρακάτω αρχές:

- Αξιοποίηση περιφερειακών πόρων και δυνατοτήτων
- Υιοθέτηση ολοκληρωμένων παρεμβάσεων
- Προώθηση της ενεργού συμμετοχής των πολιτών και του εθελοντισμού
- Ανάπτυξη συνεργασίας με άλλους ΟΤΑ και φορείς
- Σεβασμός στο περιβάλλον και τις αρχές της αειφορίας
- Ανταπόκριση στις ανάγκες και στα αιτήματα των πολιτών
- Διαφάνεια και ορθή διαχείριση των πόρων
- Ισόρροπη ανάπτυξη των Δημοτικών Ενοτήτων
- Ενίσχυση της ποιοτικής προσέγγισης στην τοπική ανάπτυξη

Η διατύπωση της στρατηγικής του Δήμου γίνεται μέσω του καθορισμού αξόνων, μέτρων και στόχων, με αντικείμενο:

- α. την προώθηση της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ανάπτυξης της περιοχής,
- β. την ικανοποίηση των αναγκών των αποδεκτών των υπηρεσιών του Δήμου,
- γ. την αναβάθμιση της διοικητικής ικανότητάς του (με τη βελτίωση της λειτουργίας των υπηρεσιών και των οργάνων του, την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού και της υλικοτεχνικής υποδομής του),
- δ. τη βελτίωση της οικονομικής του κατάστασης.

2.3.3.2 Άξονες, μέτρα και στόχοι του Στρατηγικού Σχεδίου

Η Γενική Στρατηγική του Δήμου (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Καλαβρύτων 2012-2014) εκφράζεται μέσα από τους Άξονες Ανάπτυξης. Κάθε ένας από τους Άξονες Ανάπτυξης εξειδικεύεται σε μέτρα, στόχους και ενδεικτικές κατηγορίες δράσεων (Α' Φάση), οι οποίες με τη σειρά τους εξειδικεύονται στα πλαίσια της Β' φάσης του Επιχειρησιακού Προγράμματος του Δήμου. Οι Άξονες Ανάπτυξης είναι οι εξής:

1. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ

Στον άξονα αυτό συμπεριλαμβάνονται μέτρα και δράσεις που θα στοχεύουν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών, μέσα από την συμπλήρωση και βελτίωση των τοπικών υποδομών, καθώς επίσης και την προστασία και ανάδειξη του πλούσιου φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής. Αναλυτικότερα, ο συγκεκριμένος άξονας περιέχει δράσεις που αφορούν θέματα διαχείρισης υδάτινων πόρων (ύδρευσης / άρδευσης), διαχείρισης αποβλήτων και απορριμμάτων, εκπόνησης περιβαλλοντικών μελετών, καθώς επίσης και θέματα καθαριότητας της περιοχής του Δήμου.

Παράλληλα, περιλαμβάνεται το σύνολο των δράσεων που αφορά τη βελτίωση ή/και επέκταση του οδικού δικτύου και τη βελτίωση της σύνδεσης των τοπικών κοινοτήτων, πεζοδρομήσεις, αναπλάσεις, πλατείες και γενικότερα θέματα βελτίωσης της ποιότητας ζωής στο σύνολο των Τοπικών Κοινοτήτων. Παράλληλα, εμπεριέχονται δράσεις σχετικές με την ολοκλήρωση του χωροταξικού σχεδιασμού, την ανάπλαση των υφιστάμενων αλλά και τη δημιουργία νέων τοπικών υποδομών. Τέλος, περιλαμβάνονται ενέργειες που αφορούν την εκπαίδευση – ευαισθητοποίηση του τοπικού πληθυσμού σε θέματα προστασίας και διαχείρισης του περιβάλλοντος και την ενίσχυση της περιβαλλοντικής συνείδησης.

2. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΥΓΕΙΑ, ΠΑΙΔΕΙΑ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ

Ο συγκεκριμένος άξονας περιλαμβάνει το σύνολο των μέτρων και δράσεων που στοχεύουν στην εκπλήρωση του κοινωνικού ρόλου του Δήμου και της κοινωνικής συνοχής στο εσωτερικό του. Αναλυτικότερα, περιλαμβάνονται δράσεις για τη στήριξη των ευπαθών ή κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων και για την υποστήριξη ατόμων που αντιμετωπίζουν προβλήματα επανένταξης στο κοινωνικό σύνολο ή/και την αγορά εργασίας. Επίσης, περιλαμβάνονται δράσεις για την οργάνωση ενός συστηματικού τρόπου παροχής υπηρεσιών κοινωνικής υποστήριξης, όπως για παράδειγμα η οργάνωση και στελέχωση γραφείου με το σκοπό αυτό. Ενέργειες για την υποστήριξη και αναβάθμιση των συνθηκών ένταξης και εργασίας των μεταναστών αποτελούν επίσης στοιχείο του συγκεκριμένου άξονα. Επιπρόσθετα, περιλαμβάνονται δράσεις για τη βελτίωση των περιφερειακών υπηρεσιών υγείας, καθώς και των δυνατοτήτων εκπαίδευσης, στο σύνολο του Δήμου, στα πλαίσια των δυνατοτήτων παρέμβασής του. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται σε δράσεις βελτίωσης των αθλητικών υποδομών και δράσεις για τη διοργάνωση και ενίσχυση της συμμετοχής σε αθλητικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις, καθώς και στην ανάπτυξη δραστηριοτήτων εναλλακτικής άθλησης. Προβλέπονται τέλος, ενέργειες για την ενθάρρυνση της ενεργούς συμμετοχής των πολιτών, με την ενίσχυση δράσεων εθελοντισμού.

3. ΤΟΠΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Στα πλαίσια του συγκεκριμένου άξονα εμπεριέχονται δράσεις που θα στοχεύουν στην ενίσχυση των τοπικών προϊόντων, την ενδυνάμωση της επιχειρηματικότητας των κατοίκων της περιοχής του Δήμου, την τόνωση της τοπικής οικονομίας και την προσέλκυση επενδύσεων. Περιλαμβάνονται επίσης δράσεις για την αύξηση της

απασχόλησης και τη διασύνδεση μεταξύ προσφοράς και ζήτησης εργασίας, μέσα από την ενημέρωση των ενδιαφερόμενων ομάδων για θέματα εκπαίδευσης και κατάρτισης σε θέματα επιχειρηματικότητας. Παράλληλα, περιλαμβάνονται δράσεις για την ανάδειξη και προώθηση των τοπικών προϊόντων της περιοχής του Δήμου, καθώς επίσης και την ενημέρωση του αγροτικού πληθυσμού της περιοχής σε θέματα και εξελίξεις που αφορούν το γεωργοκτηνοτροφικό τομέα. Επιπλέον, για το γεωργοκτηνοτροφικό τομέα, προβλέπονται ενέργειες που αφορούν την ενίσχυσή του, μέσω αναβάθμισης των παρεχομένων βασικών υποστηρικτικών υποδομών (αρδευτικά έργα, αγροτική οδοποιΐα, αγροτικός εξηλεκτρισμός). Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στον τομέα του τουρισμού, με δράσεις που θα έχουν σαν στόχο την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου. Ενδεικτικά αναφέρονται η υποστήριξη της περαιτέρω ανάπτυξης του χειμερινού τουρισμού, η ανάπτυξη νέων - εναλλακτικών και ειδικών μορφών τουρισμού, δράσεις ανάδειξης – περαιτέρω αξιοποίησης και προβολής των ειδικών τουριστικών υποδομών της περιοχής (Χιονοδρομικό Κέντρο, Σπήλαια Λιμνών – Καστριών, Οδοντωτός Σιδηρόδρομος).

Επίσης, περιλαμβάνονται ενέργειες προς την κατεύθυνση της διασύνδεσης των τριών τομέων της παραγωγής (πρωτογενούς, δευτερογενούς και τριτογενούς) της περιοχής. Τέλος, συμπεριλαμβάνονται δράσεις για την εκπαίδευση των επιχειρηματιών στον τομέα του τουρισμού (π.χ. σε θέματα υπηρεσιών, ποιότητας κλπ.) και την προώθηση της μεταξύ τους συνεργασίας με στόχο την περαιτέρω βελτίωση της ποιότητας του τουριστικού προϊόντος της περιοχής.

4. ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ Ν.Π.

Ο συγκεκριμένος άξονας περιλαμβάνει το σύνολο των μέτρων και τις κατηγορίες δράσεων που αφορούν τη βελτίωση της διοικητικής και οργανωτικής ικανότητας, τόσο του νέου Δήμου Καλαβρύτων, όσο και των Νομικών του Προσώπων. Στο συγκεκριμένο άξονα περιλαμβάνονται δράσεις: για τον εκσυγχρονισμό τόσο της υλικοτεχνικής υποδομής όσο και της διοικητικής λειτουργίας του Δήμου μέσω της εισαγωγής ηλεκτρονικών και άλλων μέσων για την εξυπηρέτηση του πολίτη και την αναβάθμιση του ανθρώπινου προσωπικού του Δήμου, β) για την ενίσχυση της οικονομικής ευρωστίας μέσω στοχευμένων πολιτικών κυρίως στον τομέα των εσόδων και γ) δράσεις που αφορούν αποκλειστικά τα Νομικά Πρόσωπα με επανασχεδιασμό της λειτουργίας τους, ενίσχυση του ανθρώπινου δυναμικού τους και ανάληψη δράσεων για συνεργασία με συλλογικούς φορείς ιδιωτικούς ή δημόσιους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ LEADER

3.1 Εισαγωγή

Η πρωτοβουλία LEADER δημιουργήθηκε στο πλαίσιο της πρώτης μεταρρύθμισης των διαρθρωτικών ταμείων (1989-1993). Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σχεδίασε τις κοινοτικές πρωτοβουλίες ως ένα εργαλείο για την προώθηση μέτρων ειδικού ενδιαφέροντος για την Κοινότητα (όπως η διακρατική συνεργασία), την εισαγωγή και τη δοκιμή νέων μεθόδων, νέων εννοιών με την προοπτική της ενσωμάτωσής τους στα γενικά προγράμματα. Σκοπός της δημιουργίας της πρωτοβουλίας Leader ήταν η δοκιμή μίας νέας προσέγγισης στο σχεδιασμό και την υλοποίηση της πολιτικής για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών της Κοινότητας (Leader magazine, 1993). Σύμφωνα με τον René Steichen (1993) αφετηρία για τη Leader αποτέλεσε το γεγονός ότι ο αγροτικός κόσμος βρισκόταν σε κρίσιμη καμπή και έπρεπε να επινοηθούν νέοι προσανατολισμοί, νέα είδη ανάπτυξης, νέες πρωτοβουλίες που να φέρνουν σε επαφή τους διάφορους ενδιαφερόμενους εταίρους.

Στόχος της LEADER ήταν η απόδειξη της σημασίας της οργάνωσης των αγροτικών περιοχών με βάση την κινητοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού και τη σύμπραξη μεταξύ τοπικών δημόσιων και ιδιωτικών φορέων, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες της κάθε περιοχής (Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, 1999).

Η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER επινοήθηκε σαν "πρότυπο πρόγραμμα" (Steichen, 1994) και αποτέλεσε μία πειραματική προσέγγιση για την ανάπτυξη αγροτικών περιοχών, κυρίως λόγω της συνδυασμένης εφαρμογής οκτώ χαρακτηριστικών: α) εδαφική προσέγγιση, σύμφωνα με την οποία, και σε αντίθεση με την τομεακή προσέγγιση, η ανάπτυξη εστιάζεται σε μία συγκεκριμένη εδαφική ενότητα, στην καλύτερη χρήση ενδογενών πόρων, στις κοινές ταυτότητες και σε μία κοινή θεώρηση για την περιοχή, β) προσέγγιση εκ των κάτω προς τα άνω, με ανταλλαγή εμπειριών και τεχνογνωσίας μεταξύ όλων των ενδιαφερομένων μερών στην κοινότητα, γ) ομάδες τοπικής δράσης, με σύμπραξη ατόμων ή και συλλογικών φορέων, δ) καινοτομία, σε ανταπόκριση στα προβλήματα της αγροτικής ανάπτυξης, ε) πολυτομεακή ολοκλήρωση, συνδυασμό δηλαδή δραστηριοτήτων διαφορετικών οικονομικών τομέων και η συνάφεια μεταξύ διαφόρων έργων σε σχέση με μια κοινή προσέγγιση, στ) δικτύωση, με συλλογική δράση στο πλαίσιο ενός κοινού σκοπού, ζ) συγκέντρωση προγραμμάτων διακρατικής συνεργασίας που προέρχονται από τις

αγροτικές ζώνες και η) αποκεντρωμένη διαχείριση και χρηματοδότηση, με ανάθεση σε εθνικές και περιφερειακές δομές των κρατών-μελών και σε ομάδες τοπικής δράσης, περιορίζοντας έτσι το ρόλο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (European Commission, 2003).

Το πρόγραμμα ξεκίνησε με την LEADER I (1991-1993), συνεχίστηκε με την LEADER II (1994-1999) και τέλος με την LEADER+ (2000-2006).

3.2 Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER I

3.2.1 Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER I στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα

Η Πρωτοβουλία LEADER I εγκαινιάστηκε το 1991 με στόχο τη βελτίωση του αναπτυξιακού δυναμικού των αγροτικών περιοχών με την αξιοποίηση της τοπικής πρωτοβουλίας, την προώθηση της απόκτησης τεχνογνωσίας για την τοπική ανάπτυξη και τη διάδοση της τεχνογνωσίας αυτής σε άλλες αγροτικές περιοχές. Εκείνη την εποχή πολλά προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης δεν ελάμβαναν υπόψη τα ευρύτερα αγροτικά συμφέροντα πέραν των παραδοσιακών πρωτογενών οικονομικών τομέων, ενώ η διαχείρισή τους ακολουθούσε κατά κύριο λόγο προσέγγιση εκ των άνω προς τα κάτω. Το LEADER συνδύασε σε τοπικό επίπεδο τα διάφορα προβλήματα, παράγοντες και πόρους (διαδικασία που έγινε γνωστή ως προσέγγιση ενοποιημένης ανάπτυξης). Η απαιτούμενη τοπική εστίαση της ανάπτυξης επιτεύχθηκε μέσω των ομάδων τοπικής δράσης (ΟΤΔ) οι οποίες δημιουργήθηκαν από τον δημόσιο, τον ιδιωτικό και τον εθελοντικό τομέα για να επιβλέπουν την υλοποίηση του τοπικού προγράμματος LEADER. Το 1991 άρχισε η φάση «εκκίνησης» του LEADER. Πεντακόσιες Ομάδες Τοπικής Δράσης στο σύνολο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, διατύπωσαν προτάσεις και 217 από αυτές επελέγησαν για να υλοποιήσουν το πρόγραμμά τους εκ των οποίων 127 για τις περιφέρειες του Στόχου 1 (αναπτυξιακά καθυστερημένες περιφέρειες) και 90 για τις περιοχές του Στόχου 5β (ευαίσθητες αγροτικές περιοχές). Η φάση αυτή προσέφερε την ευκαιρία για δικτύωση και ανταλλαγή ιδεών και εμπειριών. Η συνολική επένδυση για την ΕΕ ανήλθε σε 417 εκατ. ECU, ποσό που αντιπροσώπευε το 1% περίπου των συνολικών πόρων για κοινοτικά πλαίσια στήριξης κατά την ίδια περίοδο. Ο συνολικός αριθμός των ενδιαφερόμενων ατόμων ήταν 11.424.000, ενώ η συνολική επένδυση της κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER άγγιξε τα 1.154.697.000 ευρώ, εκ των οποίων 442 εκατομμύρια προέρχονταν από την ΕΟΚ, 347 από τα κράτη μέλη και 366 από τη συμμετοχή των τοπικών οικονομικών παραγόντων (Jose Manuel Silva Rodriguez,

2005, LEADER+ magazine). Το Μέτρο του αγροτικού τουρισμού ήταν κυρίαρχο, αφού συγκέντρωσε το 41% της συνολικής χρηματοδότησης. Στρατηγικοί στόχοι του Μέρους του αγροτικού τουρισμού ήταν η ανάδειξη και η αξιοποίηση των φυσικών πόρων μίας περιοχής και η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Ενδεικτικά κάποιες δράσεις που περιλαμβάνονταν στο Μέτρο του αγροτικού τουρισμού ήταν η ανακατασκευή παλαιών κτιρίων προκειμένου να διαμορφωθούν σε χώρους φιλοξενίας, η δημιουργία υποδομών (αναψυχής, κάμπινγκ, κλπ.) και η ανάπτυξη του θεματικού τουρισμού (γεωλογικός, εθνογραφικός, ιαματικός, κλπ.) (European Commission, 1999). Σύμφωνα με τα στοιχεία των επιχειρησιακών σχεδίων, παρατηρήθηκε ότι στις περιοχές του Στόχου 1 το 44,94% των προϋπολογισμών των σχεδίων αφιερώθηκε στον αγροτικό τουρισμό, ενώ στις περιοχές του Στόχου 5β το ποσοστό αυτό ανερχόταν σε 38,90%. Αυτή η διαφοροποίηση ήταν λογική διότι στις περιφέρειες του Στόχου 1, η γεωργία είναι το κυρίαρχο στοιχείο της οικονομίας και της κοινωνίας και ο αγροτικός τουρισμός μοιάζει να είναι η πιο προσιτή δίοδος αξιοποίησης των τοπικών προϊόντων. Στις περιοχές του Στόχου 5β, οι οποίες παρουσιάζουν μεγαλύτερη οικονομική ποικιλομορφία, τονίζονται περισσότερο οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις και η απαραίτητη τεχνική βοήθεια. Τα 71 τοπικά προγράμματα, από τα 217 διέθεσαν περισσότερο από το 50% των πόρων τους στον αγροτικό τουρισμό και είναι η πιο πολυάριθμη κατηγορία κυρίως στις περιφέρειες του Στόχου 1 και σε ορισμένες χώρες όπως Ελλάδα, Ισπανία και Πορτογαλία. Αντιθέτως στην Ιταλία και στη Γαλλία ο προσανατολισμός «Τουρισμός» συνολικά αντιπροσωπεύτηκε το λιγότερο.

Σύμφωνα με την ex-post αξιολόγηση, ο απολογισμός της Πρωτοβουλίας LEADER I στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα ήταν 17000 δικαιούχοι και χρηματοδότηση 22000 επιχειρήσεων. Σε όρους απασχόλησης, υπολογίζεται ότι δημιουργήθηκαν ή διατηρήθηκαν περίπου 22.250 θέσεις πλήρους απασχόλησης και 3.600 θέσεις μερικής ή εποχιακής απασχόλησης. Συγκεκριμένα στον τομέα του αγροτικού τουρισμού υλοποιήθηκαν 8.470 παρεμβάσεις, από τις οποίες το 42,15% αφορούσε στην δημιουργία νέων υποδομών φιλοξενίας, εκ των οποίων μόνο το 20% αφορούσε εγκαταστάσεις μέσα σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις. Συνολικά δημιουργήθηκαν 37.630 νέες κλίνες (περίπου 175 κλίνες ανά ΟΤΔ), ενώ ο μέσος όρος ανά μονάδα κυμάνθηκε στις 5 κλίνες, γεγονός που αποδεικνύει την προτίμηση προς τις μικρές μονάδες. Ο μεγαλύτερος αριθμός των τελικών δικαιούχων κατάγονταν από την περιοχή παρέμβασης, αλλά δεν ήταν γεωργοί, ενώ σημαντικό ποσοστό στην πραγματοποίηση

των έργων είχαν οι δημόσιοι φορείς. Ανάμεσα στα αποτελέσματα των παρεμβάσεων του Μέτρου του αγροτικού τουρισμού ήταν η δημιουργία 2.170 νέων επιχειρήσεων, που αποτελούν σχεδόν το 50% των νέων επιχειρήσεων που δημιουργήθηκαν μέσω της LEADER I στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, η επέκταση των δραστηριοτήτων 2.587 υφιστάμενων επιχειρήσεων και η διεύρυνση των αγορών 2.873 τοπικών επιχειρήσεων, πέραν του τοπικού επιπέδου. Αξίζει να σημειωθεί ότι μέσω της LEADER I, ενισχύθηκε η πραγματοποίηση 559 προγραμμάτων κατάρτισης με θέματα που σχετίζονταν με τον αγροτικό τουρισμό. Σε ότι αφορά την απασχόληση, δημιουργήθηκαν 6.154 θέσεις πλήρους απασχόλησης και 3.622 θέσεις μερικής και εποχιακής απασχόλησης. Επίσης, διαπιστώθηκε ότι η γυναικεία απασχόληση ήταν επικρατέστερη (σχεδόν διπλάσια) σε σχέση με την ανδρική, στην περίπτωση των αγροτουριστικών επιχειρήσεων (European Commission, 1999).

3.2.2 Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER I στην Ελλάδα

Το σύνολο των στόχων της κοινοτικής πρωτοβουλίας LEADER I για την περίοδο 1993 – 1996 ήταν η κοινοτική ανάπτυξη και εφαρμόστηκε κυρίως σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές. Η έκταση της περιοχής εφαρμογής έφτασε περίπου το 30% της συνολικής έκτασης της χώρας ενώ ο συνολικός πληθυσμός ανήλθε στο 14% του συνολικού πληθυσμού της (1,38 εκ. κατοίκους). Στα πλαίσια της Πρωτοβουλίας εγκρίθηκαν 25 προγράμματα, τα οποία υλοποιήθηκαν από 25 Ομάδες Τοπικής Δράσης (Υπουργείο Γεωργίας, 1996). Ο συνολικός προϋπολογισμός του προγράμματος ανήλθε σε 161,8 εκ. ευρώ ενώ το Μέτρο του αγροτικού τουρισμού δαπάνησε το 50,37% του συνολικού προϋπολογισμού, περίπου 82,6 εκ. ευρώ. Κατά τη διάρκεια της LEADER I στην Ελλάδα, πραγματοποιήθηκαν συνολικά 1.732 έργα, δημιουργήθηκαν 904 νέες μόνιμες θέσεις εργασίας, 1.087 εποχιακές ενώ 2.627 θέσεις διατηρήθηκαν (Υπουργείο Γεωργίας, 1996). Η πλειοψηφία των παρεμβάσεων στη χώρα (807), που αντιστοιχεί στο 46,6% επί των συνολικών έργων, αφορούσε το Μέτρο του αγροτικού τουρισμού. Αν και η φιλοσοφία του προγράμματος στόχευε στην ανάληψη ιδιωτικών πρωτοβουλιών, ωστόσο το 45,85% των έργων του Μέτρου (370) υλοποιήθηκε από Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ). Αξίζει να σημειωθεί ότι μόλις το 10,41% των έργων (84) υλοποιήθηκε από γεωργούς. Ωστόσο, στο σύνολο των γεωργών που ήταν δικαιούχοι της LEADER I στην Ελλάδα, το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών (58,33%) δραστηριοποιήθηκε στο Μέτρο του αγροτικού τουρισμού. Άλλα 161 έργα υλοποιήθηκαν από ατομικές επιχειρήσεις και 95 από

νομικά πρόσωπα (εκτός Α.Ε. Ο.Ε., κλπ). Η πλειοψηφία των έργων αναφερόταν στη δημιουργία υποδομών, όπως μονοπάτια και παρεμβάσεις προστασίας περιβάλλοντος (259), αξιοποίηση κτιρίων και οικισμών (137) και αναπλάσεις (14). Μέσω της ενίσχυσης του προγράμματος LEADER I δημιουργήθηκαν, σε εθνικό επίπεδο, 253 νέες μονάδες ενώ εκσυγχρονίσθηκαν ή επεκτάθηκαν 100 υφιστάμενες, δημιουργήθηκαν 279 μονάδες παροχής φιλοξενίας ενώ ο αριθμός των νέων κλινών ανήλθε σε 2.700 (περίπου 10 κλίνες ανά μονάδα, δηλαδή μικρό μέγεθος μονάδων). Με την υλοποίηση των παρεμβάσεων του Μέτρου διατηρήθηκαν 135 θέσεις εργασίας και δημιουργήθηκαν άλλες 834 θέσεις, εκ των οποίων 358 μόνιμες και 476 εποχιακές. Η συμβολή του Μέτρου του αγροτικού τουρισμού στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας ήταν η σημαντικότερη σε επίπεδο εθνικού προγράμματος, καθώς το 41,89% των νέων θέσεων συνολικά προήλθε από αγροτουριστικές παρεμβάσεις. Επιπλέον, στο πλαίσιο του Μέτρου της επαγγελματικής κατάρτισης, πραγματοποιήθηκαν 31 προγράμματα κατάρτισης με θέματα που σχετίζονταν με τον αγροτικό τουρισμό.

3.3 Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER II

3.3.1 Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER II στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα

Δεδομένου ότι το LEADER I σημείωσε επιτυχία στις περισσότερες από τις 217 περιοχές στις οποίες εφαρμόστηκε, το LEADER II άρχισε, για την περίοδο προγραμματισμού 1994-1999, στη βάση της απόφασης της Επιτροπής της 15^{ης} Ιουνίου 1994, που κοινοποιήθηκε μέσω της ανακοίνωσης προς τα κράτη μέλη, την 1^η Ιουνίου 1994.

Το LEADER II εφαρμοζόταν στις περιοχές των στόχων 1 (περιοχές με υστέρηση), 5β (περιοχές που αντιμετωπίζουν διαρθρωτικές δυσχέρειες) και 6 (βόρειες αραιοκατοικημένες περιοχές), πλην όμως 10% κατά ανώτατο όριο των κεφαλαίων ήταν δυνατό να χρησιμοποιηθούν σε γειτονικές αγροτικές ζώνες που δεν αποτελούσαν περιοχές των στόχων αυτών.

Σε αντίθεση με το LEADER I, η Επιτροπή επέλεξε μία προσέγγιση η οποία ήταν «όσο το δυνατόν πιο αποκεντρωμένη», σε συνεργασία με τα κράτη μέλη. Κατά τη διάρκεια της περιόδου του προγράμματος, εκπονήθηκαν 102 επιχειρησιακά προγράμματα, πέντε από τα οποία σε εθνικό επίπεδο (Δανία, Ιρλανδία, Λουξεμβούργο και Πορτογαλία), ενώ τα υπόλοιπα ήταν σε επίπεδο περιφερειακών διοικήσεων.

Το LEADER II υλοποιήθηκε από 906 ομάδες τοπικής δράσης και 92 συλλογικούς φορείς. Ενώ οι ομάδες τοπικής δράσης (ΟΤΔ) είχαν σαφή εδαφική εστίαση, οι άλλοι συλλογικοί φορείς (ΑΣΦ) επικεντρώνονταν γύρω από ένα θέμα και το πεδίο εφαρμογής της δραστηριότητάς τους ήταν λιγότερο καθορισμένο, εκτός σε ό, τι αφορά τα κριτήρια επιλεξιμότητας όπως ορίζονταν από τις αρχές του προγράμματος. Με βάση τα συμπεράσματα που προκύπτουν από ομάδες δεδομένων από 730 ΟΤΔ, 50 εκατ. περίπου άτομα ζούσαν σε περιοχές που αφορούσε η πρωτοβουλία LEADER II, η μέση έκταση των οποίων ήταν περίπου 1.550 km² και ο μέσος όρος πληθυσμού περίπου 55.000 άτομα, με πυκνότητα 35 κατοίκων ανά km². Τα μέσα αριθμητικά στοιχεία ήταν αρκετά παρόμοια σε περιοχές των στόχων 1 και 5β, πλην όμως διέφεραν σημαντικά στις βόρειες περιοχές του στόχου 6, όπου η μέση πυκνότητα του πληθυσμού ήταν 1,3 κάτοικοι ανά km², και με πολύ χαμηλότερο συνολικό πληθυσμό 20.400 ατόμων ανά περιοχή LEADER.

Για τους αρχικούς προϋπολογισμούς του προγράμματος, η ΕΕ, τα κράτη μέλη και οι περιφέρειες κινητοποίησαν συνολικά κονδύλια 3.868,34 εκατ. ECU. Οι τελικές δαπάνες, συμπεριλαμβανομένης της τιμαριθμικής αναπροσαρμογής και του αποθεματικού του προγράμματος, ανήλθαν σε ένα εκτιμώμενο σύνολο περίπου 5.373,92 εκατ. ECU. Δεδομένου ότι η πρωτοβουλία LEADER II συγχρηματοδοτήθηκε από τρία ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά Ταμεία, η ευρωπαϊκή συγχρηματοδότηση ύψους 1.794,89 εκατ. ECU προήλθε κατά 46,5% από το ΕΤΠΑ¹⁰, κατά 44,7% από το τμήμα προσανατολισμού του ΕΓΤΠΕ¹¹ και κατά 8,8% από το ΕΚΤ¹². Οι περιοχές του στόχου 1 έλαβαν 59,6%, οι περιοχές του στόχου 5β 37,7% και οι περιοχές του στόχου 6 0,9% των κεφαλαίων της ΕΕ. 1,8% (31,44 εκατ. ECU) των κεφαλαίων προορίστηκαν για ευρωπαϊκούς και εθνικούς φορείς δικτύων.

Με βάση την κατανομή των πόρων της Πρωτοβουλίας στα διάφορα Μέτρα, διαπιστώνεται ότι πρώτη προτεραιότητα ήταν ο αγροτικός τουρισμός, καθώς το ποσοστό του συνολικού προϋπολογισμού που απορρόφησαν οι δράσεις του Μέτρου αυτού κυμάνθηκε από 27,6 έως 46%, αν και μειωμένο σε σχέση με το αντίστοιχο ποσοστό της LEADER I.

Η πρωτοβουλία LEADER II είχε θετικές επιπτώσεις στην απασχόληση, μολονότι είναι δύσκολη η ποσοτικοποίησή τους. Μεγαλύτερη άμεση απασχόληση

¹⁰ Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το οποίο διαχειρίζεται η ΓΔ REGIO (πρώην ΓΔΧVI)

¹¹ Ευρωπαϊκό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων το οποίο διαχειρίζεται η ΓΔ ΓΕΩΡΓΙΑΣ (πρώην ΓΔVI)

¹² Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, το οποίο διαχειρίζεται η ΓΔ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ (πρώην ΓΔΥ)

δημιουργήθηκε σε λιγότερο διαφοροποιημένες και λιγότερο διαρθρωμένες αγροτικές περιοχές συχνά του στόχου 1, σε σύγκριση με τις περισσότερες διαφοροποιημένες και περισσότερες προσβάσιμες αγροτικές περιοχές. Η διαφορά αυτή οφειλόταν στο διαφορετικό ρόλο του προγράμματος και των τοπικών ομάδων στα διάφορα είδη περιοχών. Ο απολογισμός της Πρωτοβουλίας LEADER II στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, σύμφωνα με την ex-post αξιολόγηση (European Commission, 2003), ήταν η δημιουργία ή η διατήρηση 100.000 θέσεων απασχόλησης.

3.3.2 Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER II στην Ελλάδα

Στόχος της πρωτοβουλίας ήταν τόσο, η κατά το δυνατόν, εξομάλυνση των δυσμενών επιπτώσεων που είχε για την Ελλάδα η εφαρμογή της νέας Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, όσο και η συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού στην ύπαιθρο με παρεμβάσεις που εξασφαλίζουν την αειφόρο ανάπτυξή της, δίνουν τη δυνατότητα συμπληρωματικού εισοδήματος και συμβάλλουν στη μείωση της ανεργίας, στη διαφύλαξη των φυσικών πόρων και την προστασία του περιβάλλοντος.

Σε σχετική σύμβαση που υπέγραψε η χώρα μας με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Υπουργείο Γεωργίας ορίστηκε ως ενδιάμεσος φορέας, δηλαδή ως η υπεύθυνη αρχή για την διαχείριση και την παρακολούθηση της πρωτοβουλίας LEADER II σε επίπεδο χώρας.

Φορείς υλοποίησης της πρωτοβουλίας ήταν οι Ομάδες Τοπικής Δράσης στις οποίες συμμετέχουν κυρίως τοπικοί συλλογικοί φορείς (οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης, ενώσεις ή επιχειρήσεις ΟΤΑ, γεωργικοί Συνεταιρισμοί ή ενώσεις τους, άλλοι κοινωνικοί ή επαγγελματικοί φορείς), έχουν τη μορφή ανώνυμης εταιρείας και καταστατικό σκοπό την αγροτική ανάπτυξη, είτε άλλοι Συλλογικοί Φορείς του αγροτικού χώρου, δημόσιοι ή ιδιωτικοί, οι οποίοι αναλαμβάνουν την υλοποίηση θεματικών δράσεων στα πλαίσια της αγροτικής ανάπτυξης.

Τελικοί δικαιούχοι, δηλαδή επενδυτές, της πρωτοβουλίας μπορούν να είναι κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο (Ιδιώτες, ΟΤΑ, επιχειρήσεις των ΟΤΑ, Συνεταιρισμοί, Σύλλογοι κλπ.).

Στην πρωτοβουλία LEADER II περιλαμβάνονται τα ακόλουθα τρία σκέλη:

- Σκέλος Α' Απόκτηση ικανοτήτων

Πρόκειται για ένα προκαταρτικό στάδιο με αντικείμενο τη διάγνωση των αναγκών μιας περιοχής, την ενημέρωση, κατάρτιση, και ευαισθητοποίηση του πληθυσμού για την ενεργό συμμετοχή του στο σχεδιασμό της αναπτυξιακής προσπάθειας και τελικό

στόχο τη δημιουργία αναπτυξιακού Φορέα και την κατάρτιση σχεδίου τοπικής αγροτικής ανάπτυξης.

- Σκέλος Β' : Καινοτόμα προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης

Τα προγράμματα καταρτίζονται από τοπικούς αναπτυξιακούς φορείς (φορείς υλοποίησης) και αφορούν την ανάπτυξη του αγροτικού χώρου στο σύνολο του με διάφορες δράσεις, οι οποίες πρέπει να έχουν χαρακτηριστικά καινοτομίας, δυνατότητας μεταφοράς τεχνογνωσίας, πολλαπλασιαστικότητας των αποτελεσμάτων, συμπληρωματικότητας με άλλες παρεμβάσεις, δημιουργίας θέσεων εργασίας, διαφοροποίησης της απασχόλησης και της παραγωγής κλπ. Οι δράσεις αυτές εντάσσονται σε 6 μέτρα, ανάλογα με το είδος τους και είναι τα εξής:

1. Τεχνική στήριξη
2. Επαγγελματική κατάρτιση
3. Αγροτουρισμός
4. Μικρές επιχειρήσεις
5. Αξιοποίηση επί τόπου και εμπορία γεωργικής, δασοκομικής παραγωγής και αλιείας
6. Διατήρηση και βελτίωση περιβάλλοντος και περιβάλλοντος χώρου

- Σκέλος Γ' : Διακρατική συνεργασία

Αφορά σχέδια που υλοποιούνται από κοινού μεταξύ των φορέων υλοποίησης δύο ή περισσότερων κρατών - μελών της Ευρωπαϊκή Ένωσης. Το ποσοστό ενίσχυσης για το Σκέλος Γ' "Διακρατική Συνεργασία" είναι 71%. Το υπόλοιπο ποσοστό αποτελεί την ίδια συμμετοχή των τελικών δικαιούχων (επενδυτών) (www.anko.gr)

Στα πλαίσια της Πρωτοβουλίας εγκρίθηκαν 49 τοπικά προγράμματα και 7 θεματικά, τα οποία υλοποιήθηκαν αντίστοιχα από 49 Ομάδες Τοπικής Δράσης και 7 συλλογικούς φορείς (όπως ενώσεις μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, επιμελητήρια, κλπ) (Δίκτυο LEADER/ANKO Α.Ε., 2001). Η έκταση της περιοχής εφαρμογής κάλυψε το 70% της συνολικής έκτασης της χώρας ενώ ο πληθυσμός που επωφελήθηκε άγγιξε το 25% του συνολικού πληθυσμού. Ο συνολικός προϋπολογισμός του εθνικού προγράμματος ανήλθε στα 345 εκ. ευρώ περίπου. Το Μέτρο του αγροτικού τουρισμού δαπάνησε σχεδόν 114 εκ. ευρώ, το μεγαλύτερο ποσοστό των πόρων του προγράμματος (37,9%). Συνολικά, σε επίπεδο χώρας εγκρίθηκε η υλοποίηση 3.271 έργων και δράσεων. Ο απολογισμός της εφαρμογής της

Πρωτοβουλίας στην Ελλάδα ήταν η δημιουργία 3.772 νέων μόνιμων θέσεων εργασίας, 3.876 εποχικών και η διατήρηση 6.397 θέσεων εργασίας (Υπουργείο Γεωργίας, 2002).

Συνολικά, σε εθνικό επίπεδο, υλοποιήθηκαν 1.150 έργα. Από το σύνολο των έργων του τομέα, το 46% υλοποιήθηκε από νομικά πρόσωπα (εταιρικά σχήματα πάσης φύσεως) και το 54% από φυσικά πρόσωπα, χωρίς όμως να υπάρχουν στοιχεία για την επαγγελματική ιδιότητα αυτών (γεωργοί ή όχι). Από τα τελευταία, το 29% αφορούσε σχέδια που υλοποιήθηκαν από γυναίκες. Πρέπει να σημειωθεί ότι το 34% των δικαιούχων ήταν νέοι, κάτω των 40 ετών. Από τους πόρους που διατέθηκαν στα πλαίσια εφαρμογής των δράσεων του τομέα, το 59% κατευθύνθηκε στη δημιουργία και τον εκσυγχρονισμό καταλυμάτων (540 παρεμβάσεις σε καταλύματα και δημιουργία 4.600 νέων κλινών), το 18,5% σε δράσεις ανάπτυξης εναλλακτικού τουρισμού, το 10,6% για παρεμβάσεις εστίασης και αναψυχής και το 3,2% για ενέργειες προβολής και προώθησης του αγροτικού τουρισμού. Με την υλοποίηση του Μέτρου εξασφαλίστηκαν περίπου 1.210 μόνιμες θέσεις εργασίας και 1.030 εποχικές (Υπουργείο Γεωργίας, 2002). Σε εθνικό επίπεδο, οι αγροτουριστικές παρεμβάσεις δημιούργησαν λιγότερες θέσεις εργασίας (2 θέσεις εργασίας/επένδυση) εν συγκρίσει με τα άλλα Μέτρα του προγράμματος που ενίσχυσαν ιδιωτικές πρωτοβουλίες, ωστόσο κατά κύριο λόγο αυτές ήταν μόνιμες. Παράλληλα, μέσω του Μέτρου της κατάρτισης, ενισχύθηκε η πραγματοποίηση 48 προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης με θέματα που σχετίζονταν με τον αγροτικό τουρισμό.

3.4 Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER+

3.4.1 Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER+ στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα

Η LEADER+ εγκαθιδρύθηκε το 2000 μαζί με άλλες τρεις πρωτοβουλίες —URBAN, Interreg και EQUAL— χρηματοδοτούμενες από τα διαρθρωτικά ταμεία της ΕΕ και αντίθετα από τα LEADER I και II, απευθυνόταν όλες τις αγροτικές περιοχές. Ωστόσο, προκειμένου να συγκεντρωθούν οι κοινοτικοί πόροι στις πλέον ενδιαφέρουσες προτάσεις, μόνο περιορισμένος αριθμός περιοχών θα τύγχανε χρηματοδοτικής στήριξης, κατόπιν διαδικασίας επιλογής. Ο πληθυσμός που περιλαμβάνεται στις επιλεγμένες Ομάδες Τοπικής Δράσης, σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, ανερχόταν στους 43,2 εκ. κατοίκους.

Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν στη διεθνή επιτροπή του LEADER+ στις Βρυξέλλες στις 6 Δεκεμβρίου 2004, από γεωγραφική άποψη, η

περιοχή που κάλυπτε το LEADER+ εκτεινόταν από τις νήσους Orkneys στον Βόρειο Ατλαντικό μέχρι την Ανατολική Γουιάνα στη Νότια Αμερική. Στο έδαφος των χωρών της ΕΕ των Δεκαπέντε υπήρχαν 892 ομάδες τοπικής δράσης (ΟΤΔ) που εκπροσωπούσαν πληθυσμό περίπου 52 εκατομμυρίων, ενώ η αντίστοιχη καλυπτόμενη περιοχή ήταν περίπου 1568 000 km², ή σχεδόν η μισή συνολική έκταση της ΕΕ των Δεκαπέντε. Ο αριθμός των ΟΤΔ που επιλέχθηκαν παρουσίαζε διακυμάνσεις από χώρα σε χώρα. Το Λουξεμβούργο ήταν η χώρα με τις λιγότερες ΟΤΔ (τέσσερις), ενώ η Γερμανία έχει τις περισσότερες (148). Στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας LEADER+, οι ΟΤΔ έπρεπε να επιλέξουν ένα μεταξύ τεσσάρων θεμάτων προτεραιότητας κατά την έναρξη του προγράμματός τους ή μεταξύ περισσότερων, εφόσον το κράτος μέλος είχε προσθέσει ένα ή περισσότερα εθνικά θέματα. Για παράδειγμα, η υποδοχή νέων κατοίκων και επιχειρήσεων και οι γυναίκες και η νεολαία αποτελούσαν τα πρόσθετα θέματα στη Γαλλία. Όσον αφορά το σκέλος 2 (στήριξη της συνεργασίας μεταξύ αγροτικών περιοχών), οι περισσότερες εταιρικές σχέσεις είχαν συναφθεί μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ των Δεκαπέντε. Ωστόσο, επτά εταίροι συνεργασίας προέρχονταν από πέντε νέα κράτη μέλη: Λεττονία, Σλοβενία, Σλοβακία, Πολωνία και Κύπρος. Υπήρχαν επίσης αρκετοί εταίροι από χώρες εκτός της ΕΕ: Ελβετία, Σερβία και Μαυροβούνιο, Ισλανδία, Νορβηγία, Τυνησία, Αζερμπαϊτζάν, Γεωργία, Ρωσία, Βραζιλία και Καναδάς. Δεν υπήρχαν ειδικά εθνικά κριτήρια επιπλέον των κοινοτικών κατευθυντήριων γραμμών για τα κοινά έργα. Ορισμένες από τις κοινές δράσεις/προϊόντα που είχαν εγκριθεί ενέπιπταν στις ακόλουθες κατηγορίες: προϊόντα επικοινωνίας (δικτυακοί τόποι, φυλλάδια, δημοσιεύσεις, ταινίες κ.λπ.), κατάρτιση (σεμινάρια, διαλέξεις, συναντήσεις εργασίας, επισκέψεις μελέτης), έρευνα και μελέτες, διαμόρφωση στρατηγικής μάρκετινγκ και ανάπτυξης προϊόντων, προβολή (συμμετοχή σε διασκέψεις, εκδηλώσεις, εκθέσεις), διοργάνωση εκδηλώσεων (π.χ. εκθέσεις) και επενδύσεις. Σε περισσότερα από τα μισά από τα ανωτέρω προγράμματα δεν υπήρχαν συγκεκριμένες περιόδους υποβολής προτάσεων έργων προς έγκριση. Η υποβολή προτάσεων μπορούσε να γίνει δύο φορές το χρόνο (22 προγράμματα), μία φορά το χρόνο (ένα πρόγραμμα), μέχρι και τέσσερις φορές το χρόνο (ένα πρόγραμμα). Από την έρευνα προέκυψε ότι η διαδικασία έγκρισης διακρατικών έργων μπορούσε να αποτελέσει «σημείο συμφόρησης» της διαδικασίας συνεργασίας. Τούτο οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό στις διαφορές που υπήρχαν στη φάση υλοποίησης των προγραμμάτων. Άλλα εμπόδια ενέκυψαν από την απουσία εναρμονισμένων διαδικασιών έγκρισης διακρατικών έργων (μακρινές

προθεσμίες, δυσχέρειες στη χορήγηση έγκρισης) και την ανεπαρκή πληροφόρηση σχετικά με τις εθνικές διαδικασίες που ίσχυαν για το σκέλος 2 (LEADER+ magazine 2, Ευρωπαϊκές Κοινότητες 2005).

Η προσέγγιση LEADER αποδείχθηκε ιδιαίτερα χρήσιμο εργαλείο για την προώθηση της αγροτικής καινοτομίας ολοκληρώνοντας και προσθέτοντας αξία σε διάφορους τύπους τομεακής τεχνογνωσίας. Η καινοτομία των έργων LEADER+ μπορούσε να αφορά σε ένα ή περισσότερα από τα ακόλουθα χαρακτηριστικά: καινοτομία σε σχέση με προηγούμενη προσέγγιση, νέα προϊόντα ή υπηρεσίες, νέους τρόπους συνεργασίας, τόσο στο πλαίσιο μιας διαχειριστικής δομής όπως μια ΟΤΔ όσο και ως μέσο συνεργασίας στο επίπεδο ενός έργου, προσέγγιση διαφορετικών τομέων και ομάδων, συνδυασμό διαφόρων δραστηριοτήτων, εξερεύνηση νέων αγορών και διαδικασιών κ.λπ. Εδώ, η καινοτομία στηρίζει άλλα στοιχεία της αναπτυξιακής στρατηγικής της LEADER+ ενθαρρύνοντας τους τοπικούς παράγοντες να σκέπτονται το περισσότερο μακροπρόθεσμο δυναμικό της περιοχής τους, υλοποιώντας ολοκληρωμένες στρατηγικές, ενισχύοντας το οικονομικό περιβάλλον προκειμένου να διασφαλιστούν οι θέσεις εργασίας, βελτιώνοντας τις οργανωτικές τους ικανότητες και γενικά δημιουργώντας νέους τρόπους συνεργασίας. Όλες αυτές οι δράσεις μπορούν να οδηγήσουν σε νέα μοντέλα αγροτικής ανάπτυξης τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να υπερνικηθούν πολλά από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι αγροτικές περιοχές της Ευρώπης. Είναι ίσως σύνθημα να θεωρούμε ότι μόνον τα έργα που συνδέονται με «νέα τεχνογνωσία και νέες τεχνολογίες» ή μόνον οι εταιρείες υψηλής τεχνολογίας και οι νέες εφευρέσεις είναι καινοτόμες. Υπάρχουν όμως παραδείγματα όπου η καινοτομία μπορεί να συνίσταται στην επιλογή της «ομάδας στόχου», του θέματος του έργου, της προσέγγισης και του τρόπου διάδοσης των πληροφοριών. Από τις Κάτω Χώρες βλέπουμε πώς μια διαφορετική προσέγγιση της κατανόησης των αναγκών μιας περιοχής επιτρέπει στην περιοχή να δει τον εαυτό της με άλλο μάτι. Στο Λουξεμβούργο, η συμμετοχή μιας νέας ομάδας στόχου στην ανάπτυξη ενός έργου έχει ως αποτέλεσμα τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των τελικών δικαιούχων του. Η Αυστρία προσφέρει ένα εξαιρετικό παράδειγμα του τρόπου με τον οποίον η ανάληψη κινδύνων στην επιλογή του θέματος και των μέσων επικοινωνίας μπορεί να αποδειχθεί επωφελής, ενώ από τη Γαλλία βλέπουμε την καινοτομία στο συνδυασμό διαφόρων ιδεών στο πλαίσιο του ίδιου θέματος έργου.

Η καινοτομία εξαρτάται επίσης από τις συνθήκες που επικρατούν σε μια συγκεκριμένη περιοχή. Ένα έργο ή ιδέα που είναι ρηζικέλευθο σε μια περιοχή ασφαλώς δεν είναι το ίδιο ρηζικέλευθο σε μια άλλη. Για το λόγο αυτόν, το πρόγραμμα περιλάμβανε και την πτυχή δικτύωσης του LEADER, η οποία επέτρεπε στο LEADER+ να ανταλλάσσει και να μεταφέρει γνώση, αλλά και να εμπνέει άλλες ομάδες να γίνουν καινοτόμες (Jean – Luc Demarty, LEADER+ magazine 5, Ευρωπαϊκές Κοινότητες 2006).

3.4.2 Η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER+ στην Ελλάδα

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER+ (2000-2006) στη χώρα μας υιοθέτησε δυο γενικούς αναπτυξιακούς στόχους που ήταν: Η ολοκληρωμένη, υψηλής ποιότητας, αειφόρος ανάπτυξη της υπαίθρου μέσω πιλοτικών εφαρμογών και η ενίσχυση της προσπάθειας για άρση της απομόνωσης των περιοχών σε όλα τα επίπεδα της οικονομικής και κοινωνικής ζωής.

Ως περιοχές εφαρμογής της Πρωτοβουλίας στην Ελλάδα επιλέχθηκαν οι ορεινές, οι νησιωτικές, οι περιβαλλοντικά ευαίσθητες (π.χ NATURA 2000) και ορισμένες μειονεκτικές περιοχές. Λόγω του κλασικού φαινομένου, που επικρατεί στην Ελλάδα, του κατακερματισμού, επιτρεπόταν συγκεκριμένος αριθμός τοπικών προγραμμάτων, κάτω από 40. Γύρω στα 2, 2 εκατ. κάτοικοι επωφελήθηκαν από τις παρεμβάσεις της Πρωτοβουλίας, δηλαδή το 20% του πληθυσμού της χώρας.

Ο συνολικός προϋπολογισμός του εθνικού προγράμματος, με την αρχική έγκριση το Νοέμβριο του 2002, ανερχόταν σε 392,6 εκ. ευρώ (Υπουργείο Γεωργίας, 2003) ενώ τελικά μειώθηκε και σε 368,7 εκ. ευρώ περίπου (Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, 2006), εκ των οποίων τα 255, 8 ήταν δημόσια δαπάνη. Σε εθνικό επίπεδο οι δράσεις του αγροτικού τουρισμού συγκέντρωναν το μεγαλύτερο ποσοστό (34,47%) του προϋπολογισμού του προγράμματος.

Σύμφωνα με την εκ των προτέρων (ex-ante) αξιολόγηση (Υπουργείο Γεωργίας, 2002) προβλεπόταν η υλοποίηση 3.569 έργων και δράσεων, η δημιουργία 1.350 μόνιμων και 1.165 εποχικών θέσεων εργασίας και παράλληλα η διατήρηση 1.115 θέσεων. Μέχρι το Μάρτιο του 2006 πραγματοποιήθηκαν 106 προσκλήσεις εκδήλωσης ενδιαφέροντος και υποβλήθηκαν 3.204 επενδυτικές προτάσεις. Σε ότι αφορά τις παρεμβάσεις αγροτικού τουρισμού, το πλήθος των επενδυτικών σχεδίων ανήλθε σε 700. Δημιουργήθηκαν 156 καταλύματα και εκσυγχρονίστηκαν ή επεκτάθηκαν 126 μονάδων παροχής φιλοξενίας. Επίσης δημιουργήθηκαν 2.650 νέες κλίνες (περίπου 17

κλίνες ανά μονάδα, δηλαδή μεγαλύτερης δυναμικότητας από τις προηγούμενες εφαρμογές, γεγονός που δικαιολογείται και από την αύξηση των ορίων του επιτρεπόμενου κόστους των παρεμβάσεων) και εκσυγχρονίστηκαν 1300 κλίνες. Όσον αφορά τα κέντρα εστίασης, κατασκευάστηκαν 70 νέα και εκσυγχρονίστηκαν/επεκτάθηκαν 160. Ακόμα δημιουργήθηκαν 68 νέες και εκσυγχρονίστηκαν 37 μονάδες εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Τέλος λειτούργησαν 28 κέντρα οργάνωσης πληροφόρησης και προώθησης αγροτικού τουρισμού και 55 επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών για την εξυπηρέτηση του αγροτικού τουρισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ – ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ

4.1. Αναπτυξιακά προγράμματα

4.1.1 LEADER I

4.1.1.1 Στόχοι μέσω της πρωτοβουλίας LEADER

Όπως προαναφέρθηκε, η LEADER είναι μία Κοινοτική Πρωτοβουλία που έχει ως σκοπό την απόδειξη της σημασίας της άμεσης στήριξης των συλλογικών τοπικών πρωτοβουλιών για την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών. Η καινοτομική φάση του έγκειται στο βαθμό προγραμματισμού και διοίκησης που πραγματοποιείται σε τοπικό επίπεδο, από κυβερνητικούς, οικονομικούς και κοινωνικούς εταίρους που συνεργάζονται στα πλαίσια μιας “Ομάδας Τοπικής Δράσης”.

Το πρόγραμμα ξεκίνησε με το LEADER I (1991 – 1993), συνεχίστηκε με το LEADER II (1994 – 1999) και ακολούθησε το LEADER + (2000 – 2006).

Το σύνολο των στόχων της κοινοτικής πρωτοβουλίας LEADER I για την περίοδο 1993 – 1996 αφορούσε στην κοινοτική ανάπτυξη και εφαρμόστηκε κυρίως σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές. Πιο συγκεκριμένα, απέβλεπε στην κινητοποίηση του τοπικού δυναμικού, ανθρώπινου, επενδυτικού και παραγωγικού, και τη δημιουργία φορέων για την υποστήριξη της τοπικής ανάπτυξης (που στα πλαίσια του LEADER χαρακτηρίζονται ως Ομάδες Τοπικής δράσης (ΟΤΔ)). Επιπλέον, στόχευε στην ενίσχυση πολύπλευρων δράσεων που καλύπτουν όλους τους τομείς της παραγωγικής δραστηριότητας και κοινωνικής ζωής, εκμεταλλευόμενο και αξιοποιώντας τις ιδιαίτερες δυνατότητες της περιοχής και άρα στην πραγματοποίηση συσσωρευτικών αποτελεσμάτων. Τέλος η LEADER I είχε ως στόχο την πολύπλευρη ενίσχυση του τοπικού δυναμικού τεχνογνωσίας και στην αναβάθμιση των ανθρώπινων πόρων των περιοχών. Σύμφωνα με τους ειδικούς στόχους του LEADER, η αγροτική ανάπτυξη είναι δυνατή μόνο όταν οι τοπικοί εταίροι μοιράζονται έναν κοινό σκοπό που έχει τις ρίζες του στη γεωγραφία, τον πολιτισμό ή την τοπική κοινωνία. Το πιο εντυπωσιακό χαρακτηριστικό των ομάδων του LEADER είναι ο ενθουσιασμός τους και η ικανότητά τους να τον μεταδίδουν στον τοπικό πληθυσμό (Ray MacSharry, Commissioner for Agriculture, Commission of the European Union, 1993).

Στη διάρκεια του 1992 μηχανισμός διαχείρισης της LEADER ήταν η Κέντρο Τοπική Ανάπτυξη Δυτικής Αχαΐας Α.Ε. (Κ.Τ.Α.Δ.Α. Α.Ε.), η οποία αποτέλεσε μία από τις

πιο έμπειρες αναπτυξιακές εταιρείες στη Δυτική Ελλάδα για τη διαχείριση ολοκληρωμένων αναπτυξιακών προγραμμάτων.

4.1.1.2 Περιγραφή του προγράμματος

Το χρηματοδοτικό Σχέδιο της Κ.Τ.Α.Δ.Α. Α.Ε. ήταν της τάξης των 719.848.746 δρχ. εκ των οποίων το 34% προερχόταν από ιδιώτες και ΟΤΑ, το 18,1% από Εθνική Συμμετοχή και το 47,9% από κοινοτική Συμμετοχή. Η περιοχή παρέμβασης ήταν η περιοχή της Δυτικής Αχαΐας, η οποία αποτελούνταν από 52 κοινότητες και ο Δήμος της Κάτω Αχαΐας.

Στο σύνολο του προγράμματος αρχικά είχαν ενταχθεί 56 δράσεις από τις οποίες τελικά υλοποιήθηκαν 53.

Συνοπτικά οι δράσεις έχουν ως κάτωθι:

M-1 είχαν ενταχθεί 6 δράσεις και υλοποιήθηκαν όλες.

Η δραστηριότητα «Τεχνική βοήθεια σε νεοϊδρυόμενες και υπάρχουσες επιχειρήσεις» δεν υλοποιήθηκε διότι δεν κρίθηκε τελικά αναγκαία από τους επενδυτές του προγράμματος. Εντάχθηκε και υλοποιήθηκε η νέα δραστηριότητα «Εγκατάστασης 4 σταθμών multimedia σε σημεία κόμβους της περιοχής».

M-2 είχαν προγραμματισθεί 7 προγράμματα κατάρτισης τα οποία και υλοποιήθηκαν με εξαιρετική επιτυχία.

M-3 στο σύνολο του μέτρου είχαν προγραμματισθεί 26 δράσεις, από τις οποίες υλοποιήθηκαν 25 συνολικά, με αντικατάσταση κάποιων δράσεων από κάποιες άλλες.

Οι δράσεις που δεν υλοποιήθηκαν ήταν:

- Επένδυση αγροτουρισμού ιδιώτη ο οποίος αντιμετώπισε οικογενειακά προβλήματα υγείας.
- Στην δραστηριότητα «Αξιοποίηση Μόβρης» δεν υλοποιήθηκε το εκτροφείο θηραμάτων της «Κυνηγετικής Ομοσπονδίας» γεγονός που οφείλεται στην απροθυμία του νέου ΔΣ του Συλλόγου να υλοποιήσει την απόφαση του προηγούμενου ΔΣ.
- Επένδυση ιδιώτη «Φυτόριο δασικών φυτών» καθώς ο συγκεκριμένος ιδιώτης υλοποίησε την επένδυση μόνος του χωρίς χρηματοδότηση από το πρόγραμμα LEADER διότι θεώρησε τους όρους της Κ.Τ.Α.Δ.Α. Α.Ε. και κατ' επέκταση του προγράμματος LEADER ασύμφορους.

- Η «ιππική σχολή» με φορέα υλοποίησης την Κοινότητα Μετοχίου. Δραστηριότητα η οποία λόγω της υπερβολικής καθυστέρησης της Δ/σης Δασών Πατρών και του ΥΠΕΧΩΔΕ στην έγκριση της θέσης της ιππικής σχολής – στο δάσος της Στροφυλιάς, παρά τις αρχικές διαβεβαιώσεις για την καταλληλότητα του χώρου, οδήγησε στην μη υλοποίηση του έργου.

Υλοποιήθηκαν όμως οι παρακάτω δραστηριότητες που δεν είχαν συμπεριληφθεί στο αρχικό πρόγραμμα και οι οποίες αναλύονται παρακάτω:

- Στο πλαίσιο της δράσης Αξιοποίηση του όρους Μόβρη έγιναν 5 έργα:
  - Μελέτη αξιοποίησης όρου Μόβρη
  - Διαμόρφωση Κοινοτικής βρύσης στον Άγιο Νικόλαο Σπάτα
  - Κατασκευή Ενημερωτικών Πινακίδων στην Κοινότητα Αγ. Νικολάου Σπάτα
  - Διαμόρφωση Βρύσης στη θέση «Ζορακά»
  - Κατασκευή Ενημερωτικών Πινακίδων στην Κοινότητα Πετροχωρίου

M-4 στο μέτρο αυτό είχαν ενταχθεί 7 δραστηριότητες, από τις οποίες υλοποιήθηκαν τελικά 6.

- Ένας ιδιώτης δεν υλοποίησε επένδυση εκσυγχρονισμού εργαστηρίου ζυμαρικών

M-5 είχαν ενταχθεί 10 δράσεις από τις οποίες υλοποιήθηκαν 8. Δεν υλοποιήθηκαν:

- Επένδυση εκσυγχρονισμού κονικλοτροφείου ιδιώτη
- Η δραστηριότητα «εκθετήρια» με φορέα υλοποίησης την Κ.Τ.Α.Δ.Α. διότι κρίθηκε ενέργεια με αποτέλεσμα δυσανάλογο του κόστους της επένδυσης

M-7 αγοράστηκε πάγιος εξοπλισμός της εταιρείας και καλύφθηκαν οι αμοιβές του προσωπικού που ασχολήθηκε στο πρόγραμμα LEADER και οι λειτουργικές δαπάνες της εταιρείας.

Πίνακας 14. Δράσεις του προγράμματος LEADER I

	Έργα που προγραμματίστηκαν	Έργα που υλοποιήθηκαν
Μέτρο 1	6	6
Μέτρο 2	7	7
Μέτρο 3	26	25
Μέτρο 4	7	6
Μέτρο 5	10	8
Μέτρο 6	0	0
Μέτρο 7	1	1
Σύνολο	57	53

Πίνακας 15. Βασικά οικονομικά στοιχεία του τοπικού προγράμματος LEADER I

	Τελική κατανομή	Αρχική κατανομή
Σύνολο προγράμματος	719.848.746	721.917.000
Σύνολο Δημόσιας Δαπάνης	474.761.766	475.191.400
Κοινοτική συμμετοχή	344.400.440	344.544.450
ΕΤΠΑ	188.807.324	177.767.100
ΕΓΤΠΕ-Π	127.238.693	138.339.350
ΕΚΤ	28.354.423	28.438.000
Εθνική συμμετοχή	130.361.326	130.646.950
Ίδια συμμετοχή	245.086.980	246.725.600

4.1.1.3 Πορεία υλοποίησης του προγράμματος

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Κ.Τ.Α.Δ.Α. (τελική έκθεση προγράμματος LEADER I), το πρόγραμμα ήταν εξαιρετικά δύσκολο να υλοποιηθεί, όμως ο εμπνευστικός ρόλος του Δ.Σ. και των αρχικών μελών της ΟΤΔ, ανέτρεψε τις δυσκολίες και άνοιξε καινούργιους δρόμους στην περιοχή δημιουργώντας τις κατάλληλες συνθήκες ώστε να υλοποιηθεί το πρόγραμμα κατά 100%. Όσον αφορά την πορεία υλοποίησης του προγράμματος το επιχειρησιακό σχέδιο χαρακτήρισε από τη βάση (από τα κάτω) οπότε το πρόγραμμα LEADER ήταν προσαρμοσμένο στις τοπικές συνθήκες, στο τοπικό δυναμικό. Επίσης έγιναν επαφές μέσω συνελεύσεων και συζητήσεων, για τη χάραξη της στρατηγικής του προγράμματος των κανόνων διαχείρισης των αξιολογήσεων των

επενδύσεων, με τους ΟΤΑ, συνεταιρισμούς, ΕΑΣΠ, Αγροτική Τράπεζα, υπαλλήλους με σχετική εμπειρία του δημόσιου τομέα. Οι διαφανείς διαδικασίες αξιολόγησης που ακολουθήθηκαν είχαν ως αποτέλεσμα την ανυπαρξία ενστάσεων. Ακόμη σημαντικό έργο στην επιτυχία του προγράμματος έπαιξαν τα κριτήρια αξιολόγησης και η συνεχής παρακολούθηση των επενδυτών. Επίσης χρησιμοποιήθηκαν τοπικοί ανθρώπινοι πόροι στη διαχείριση του προγράμματος και διευκολύνθηκαν οι υποψήφιοι επενδυτές στη διαδικασία υποβολής των αιτήσεων με άμεση και ανθρώπινη επικοινωνία. Οι υποψήφιοι επενδυτές διευκολύνθηκαν στη διαδικασία υποβολής των αιτήσεων με άμεση και ανθρώπινη επικοινωνία. Η δημιουργία της αναπτυξιακής εταιρείας και η υλοποίηση του προγράμματος λειτούργησαν τονωτικά για το τοπικό ανθρώπινο δυναμικό της περιοχής. Έγινε εκσυγχρονισμός του μηχανολογικού εξοπλισμού επιχειρήσεων, προσαρμογής της αγοράς και των υπηρεσιών σε νέες τεχνολογίες, στήριξη υπαρχόντων θέσεων εργασίας και δημιουργία νέων. Τέλος, έγινε καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης και των προοπτικών της περιοχής.

Η λειτουργία της Κ.Τ.Α.Δ.Α. Α.Ε. και η υλοποίηση του προγράμματος LEADER στην περιοχή συντέλεσαν στην ίδρυση αναπτυξιακών συνδέσμων της περιοχής, στη δημιουργία συλλόγου ξενοδόχων, στην εκπόνηση ειδικών μελετών εφαρμογής σε συνέχεια της τεχνικής βοήθειας του προγράμματος, στη διεύρυνση της εταιρείας με συμμετοχή όλων των ΟΤΑ και των συνδέσμων ΟΤΑ της περιοχής και στην ενημέρωση της περιοχής για Ευρωπαϊκά προγράμματα και στην υποβολή άλλων προτάσεων.

4.1.1.4 Δυσχέρειες

Κατά την εφαρμογή του προγράμματος εντοπίστηκαν κάποια προβλήματα, όπως η έλλειψη συνεργασίας και η δυσπιστία των επενδυτών, που είχε ως αποτέλεσμα τη δυσκολία στην ανεύρεση κεφαλαίων προκειμένου να υλοποιηθούν έγκαιρα τα έργα που είχε αναλάβει η Κ.Τ.Α.Δ.Α. Α.Ε. Η έλλειψη διαθέσιμου προσωπικού στη Διεύθυνση Γεωργίας για τον έλεγχο και την παρακολούθηση του προγράμματος είχε ως αποτέλεσμα να υπάρχουν σοβαρές καθυστερήσεις στις πιστοποιήσεις των επενδύσεων. Χρονικές καθυστερήσεις επίσης υπήρξαν από το σχολαστικό αλλά ορθό και λεπτομερή έλεγχο της τριμελούς επιτροπής της Διεύθυνση Γεωργίας, ο οποίος όμως μετέφερε μία σημαντική εμπειρία στο στελεχιακό δυναμικό της Κ.Τ.Α.Δ.Α. Α.Ε. βελτιστοποιώντας τη διαχειριστική ικανότητα της εταιρείας. Μεγάλες

δυσχέρειες υπήρξαν στην υλοποίηση έργων όπου δικαιούχοι ήταν ΟΤΑ λόγω των επιπρόσθετων περιορισμών που έθετε το LEADER στο υπάρχων νομικό πλαίσιο των ΟΤΑ και την παντελή έλλειψη εμπειρίας των Συμβουλίων των ΟΤΑ σε υλοποίηση έργων παρομοίων προγραμμάτων.

4.1.1.5 Μέτρο 3: Αγροτουρισμός – Τουρισμός

4.1.1.5.1 Περιεχόμενο Μέτρου

Το Μέτρο του Αγροτουρισμού – Τουρισμού αντιστοιχεί στο 46,4% του συνολικού προγράμματος. Στο Μέτρο αυτό είχαν ενταχθεί αρχικά 26 δράσεις από τις οποίες υλοποιήθηκαν οι 25.

Η κατανομή του Μέτρου στις επιμέρους ενέργειες έχει ως εξής:

Καταλύματα Αγροτουριστικά – Τουριστικά - Ξενώνες	59,8%
Γραφείο Τουριστικών Πληροφοριών	0,9%
Αξιοποίηση Φυσικών Χώρων	6,7%
Πολιτιστικά Κέντρα, Μουσείο Φυσικής ιστορίας	26,4%
Φυτόρια – Ανθοκομικά καταστήματα	6,2%

4.1.1.5.2 Στρατηγικοί στόχοι του Μέτρου

- Η παρέμβαση στην τουριστική υποδομή της περιοχής με επεμβάσεις ήπιας μορφής οικογενειακού χαρακτήρα.
- Η ανάπτυξη νέων δραστηριοτήτων στα πλαίσια της υποστήριξης της απασχόλησης των επενδυτών του αγροτουρισμού στον παραδοσιακό τομέα του τουρισμού.
- Η ανάπτυξη και υποστήριξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού στην περιοχή, όπως θρησκευτικός τουρισμός στα Βυζαντινά μοναστήρια της Μόβρης, οικοτουρισμός στο δάσος της Καλογριάς και αθλητικός τουρισμός (αετοί, αλεξίπτωτα παραπέντε, αναρρίχηση) στο όρος Σκόλις, με τη δημιουργία υποδομής για την οργανωμένη προσφορά υπηρεσιών.
- Η ανάδειξη φυσικών σημείων ομορφιάς της ενδοχώρας της Δυτικής Αχαΐας (όρος Μόβρη, υγροβιότοπος Στροφυλιάς)
- Υποστήριξη και ενίσχυση υποδομής στον Πολιτιστικό Τομέα όπου η περιοχή εμφανίζει σημεία υστέρησης με απουσία κατάλληλων χώρων και τεχνικών

μέσων παρόλο που υπάρχει ο πυρήνας των ανθρώπων εκείνων που είναι φορείς πολιτιστικής δραστηριότητας στην περιοχή.

4.1.1.5.3 Βασικά οικονομικά στοιχεία του Μέτρου 3

Πίνακας 15: Οικονομικά στοιχεία του Μέτρου

	Τελική κατανομή	Αρχική κατανομή
Σύνολο προγράμματος	334.049.457	334.250.000
Σύνολο Δημόσιας Δαπάνης	220.631.681	218.466.400
Κοινοτική συμμετοχή	156.871.791	155.255.450
ΕΤΠΑ	116.717.305	107.726.600
ΕΓΤΠΕ-Π	40.254.486	47.528.850
ΕΚΤ	0	0
Εθνική συμμετοχή	63.659.890	63.210.950
Ίδια συμμετοχή	113.417.776	115.783.600

4.1.1.5.4 Πορεία υλοποίησης του Μέτρου

Εκτίμηση της πορείας του προγράμματος

Δεδομένου ότι η λογική του προγράμματος LEADER ξεφεύγει από τα στενά «κατασκευαστικά» πλαίσια δημιουργίας απλά και μόνο περισσότερων καταλυμάτων στην περιοχή δόθηκε ιδιαίτερη βαρύτητα στην δραστηριότητα αυτή πλαισιώνοντας τη και με άλλες συμπληρωματικές ενέργειες. Επιπλέον, αποφεύχθηκε η «εύκολη λύση» δημιουργίας επιπλέον καταλυμάτων μόνο στην τουριστικά αναπτυγμένη παραλιακή ζώνη (περιοχή Καλόγρια-Νιφοραίικα) και προτιμήθηκε η δημιουργία κυψελών αγροτουρισμού τόσο στην παραλιακή ζώνη όσο και στην ενδοχώρα.

Δυσχέρειες

Αντιμετωπίστηκαν δυσχέρειες κυρίως σε σχέση με τους ιδιώτες επενδυτές του αγροτουρισμού λόγω των χαμηλών εγκριθέντων από την Κ.Τ.Α.Δ.Α. Α.Ε. προϋπολογισμών των έργων (κατά μέσο όρο 110 χιλ. δρχ. ανά τ.μ. για το κόστος κατασκευής καταλυμάτων Α κατηγορίας με πλήρη εξοπλισμό). Οι ιδιώτες επενδυτές ανταποκρίθηκαν στις υποχρεώσεις τους και τελείωσαν έγκαιρα τα έργα τους. (Τελική έκθεση προγράμματος Ο.Τ.Δ. Κ.Τ.Α.Δ.Α. Α.Ε. – Πρόγραμμα LEADER I)

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΜΕΤΡΟΥ

Πίνακας 16: Αριθμός έργων σε σχέση με την ιδιότητα του φορέα

ΙΔΙΟΤΗΤΑ		ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΡΓΩΝ
Ιδιώτες	Γεωργοί	3
	Άλλα επαγγέλματα	5
Προσωπικές εταιρείες	Ο.Ε.	3
	Ε.Ε.	2
Ε.Π.Ε.		
Α.Ε		
Συνεταιρισμός		
Ομάδα		3
Ο.Τ.Α.		9
Άλλη		

Πίνακας 17: Αριθμός έργων σε σχέση με τη φύση του έργου

ΦΥΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΡΓΩΝ
Νέα παραγωγική μονάδα	12
Επέκταση υφιστάμενης μονάδας	2
Ανανέωση εξοπλισμού	
Οργάνωση λειτουργίας υφιστάμενης μονάδας ¹³	
Δημιουργίας υποδομής ¹⁴	11
Άλλο	

Πίνακας 18: Αριθμός έργων ανά κατηγορία

Τεχνική βοήθεια σχετικά με την τοπική ανάπτυξη – Αναπτυξιακές μελέτες	
Τεχνική βοήθεια στους φορείς σχεδίων ανάπτυξης	
Τεχνική βοήθεια σε ήδη υπάρχουσες δραστηριότητες	
Τεχνική βοήθεια – Άλλο	
Επαγγελματική κατάρτιση – Τοπική ανάπτυξη	
Επαγγελματική κατάρτιση – Πληροφορική	
Επαγγελματική κατάρτιση – Αγροτουρισμό	

¹³ Οργάνωση παραγωγικής διαδικασίας, Προώθησης κ.λ.π.

¹⁴ Μελέτες, Γραφεία, Δίκτυα, Οδοποιία, Αναπλάσεις κ.λ.π.

Επαγγελματική κατάρτιση – Στελεχών Επιχειρήσεων	
Επαγγελματική κατάρτιση – Νέα ή παραδοσιακά επαγγέλματα	
Επαγγελματική κατάρτιση – Νέες καλλιέργειες	
Επαγγελματική κατάρτιση – Βιολογικές καλλιέργειες	
Επαγγελματική κατάρτιση – Άλλο	
Αγροτουρισμός – Επενδύσεις μεμονωμένων ατόμων & συνεταιρισμών	13
Αγροτουρισμός – Δημόσια έργα υποδομής	8
Αγροτουρισμός – Αξιοποίηση κτιρίων & αγροτικών οικισμών	1
Αγροτουρισμός – Προώθηση πωλήσεων	
Αγροτουρισμός – Έρευνα αγοράς	
Αγροτουρισμός – Δημιουργία συστημάτων κράτησης δωματίων	
Αγροτουρισμός – Μέτρα για την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου	
Αγροτουρισμός – Ο.Τ.Δ. - παρεμβάσεις	3
Αγροτουρισμός – Άλλα μέτρα	
Μ.Μ.Ε. – Συνδεδεμένες με γεωργικές και δασοκομικές δραστηριότητες στο αρχικό στάδιο ¹⁵	
Μ.Μ.Ε. – Συνδεδεμένες με γεωργικές και δασοκομικές δραστηριότητες στο τελικό στάδιο ¹⁶	
Μ.Μ.Ε. – Υπηρεσίες στον αγροτικό τομέα	
Μ.Μ.Ε. – Ο.Τ.Δ. - παρεμβάσεις	
Μ.Μ.Ε. – Άλλα μέτρα	
Εμπορία – Καθιέρωση ταυτότητας προϊόντων	
Εμπορία – Έλεγχος ποιότητας	
Εμπορία – Βελτίωση τεχνολογιών παραγωγής και μεταποίησης	
Εμπορία – Οργάνωση σταδίων παραγωγής	
Εμπορία – Ανάπτυξη πολιτικής προώθησης	
Εμπορία – Άλλα μέτρα	
Άλλα μέτρα – Διαμορφώσεις αναπλάσεις	
Άλλα μέτρα – Αναδείξεις χώρων	
Άλλα μέτρα – Οδοποιία	

¹⁵ Δηλ. οι εκροές της Μ.Μ.Ε. χρησιμοποιήθηκαν από τις γεωργικές και δασοκομικές δραστηριότητες π.χ. παραγωγή γεωργικών μηχανημάτων

¹⁶ Δηλ. είχε ως εισροές προϊόντα γεωργικών και δασοκομικών δραστηριοτήτων

Άλλα μέτρα – Προστασία περιβάλλοντος	
Άλλα μέτρα – Έλεγχος προϊόντων	
Άλλα μέτρα – Προβολή – προώθηση – υποστήριξη ανάπτυξης	
Άλλα μέτρα – Άλλα	

Πίνακας 19: Επίδραση στην απασχόληση μέτρου

Νέες θέσεις εργασίας	39
• Μόνιμο	11
• Εποχιακές	28
Διατήρηση θέσεων εργασίας	2

4.1.2 LEADER II

4.1.2.1 Στόχοι τοπικού – θεματικού προγράμματος

Οι στρατηγικοί στόχοι του προγράμματος ήταν αρχικά η διαφοροποίηση της οικονομικής δομής της περιοχής με τη δημιουργία συνθηκών υπέρβασης του καθαρά αγροτικού χαρακτήρα της με την ενσωμάτωση της καινοτομίας και των νέων τάσεων αγορών και υπηρεσιών. Επιπλέον η στήριξη της τοπικής επιχειρηματικότητας δραστηριότητας και η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας το οποίο θα επιφέρει και τη μείωση του ρυθμού εγκατάλειψης της υπαίθρου κυρίως από τους νέους που αποτελούν το πιο δυναμικό και απαραίτητο στοιχείο της ανάπτυξης. Ακόμη η αντιμετώπιση της αυξανόμενης απομόνωσης των απομακρυσμένων περιοχών, η συμβολή στην συμπλήρωση του αγροτικού εισοδήματος και η αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού και τέλος η προβολή και αξιοποίηση των φυσικών πλεονεκτημάτων της περιοχής, η προστασία του περιβάλλοντος και η προβολή της περιοχής και των προϊόντων της κάτι που θα συμβάλει πολύ σημαντικά στη μετέπειτα ανάπτυξη της περιοχής. Στους επιχειρησιακούς στόχους εντάχθηκαν η δημιουργία νέων, μικρής κλίμακας, ευέλικτων ποιοτικών καταλυμάτων, η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και η αύξηση του χρόνου παραμονής των επισκεπτών, η βελτίωση της ποιότητας των παρεχομένων υπηρεσιών στους επισκέπτες, η ενίσχυση και τη δημιουργία εναλλακτικών μορφών τουρισμού, η δραστηριοποίηση των κατοίκων της περιοχής παρέμβασης στον τουριστικό τομέα, η τουριστική προβολή και διαφήμιση της περιοχής, η συνεργασία ιδιωτών και φορέων που δραστηριοποιούνται στην περιοχή παρέμβασης, κάτι που μπορεί να επιτευχθεί με τα

δίκτυα, η ενίσχυση των μικρών επιχειρήσεων και των βιοτεχνιών της περιοχής με προτίμηση προς τις μονάδες που είτε έχουν καινοτόμο χαρακτήρα, είτε αξιοποιούν παραδοσιακές τεχνικές, προϊόντα της περιοχής και τοπικούς φυσικούς πόρους, η προώθηση προϊόντων ΠΟΠ και ΠΓΕ, η ενίσχυση της παραγωγής των τοπικών παραδοσιακών προϊόντων διατροφής, η διαφοροποίηση της γεωργικής δραστηριότητας προς τη βιολογική γεωργία, η συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού και, τέλος, η διατήρηση, βελτίωση, ανάδειξη και αξιοποίηση του περιβάλλοντος και του περιβάλλοντος χώρου.

4.1.2.2 Περιγραφή προγράμματος

Η ΑΧΑΪΑ Α.Ε. υπέγραψε σύμβαση με το Υπουργείο Γεωργίας για την υλοποίηση της κοινοτικής πρωτοβουλίας LEADER II στο Νομό Αχαΐας στις 28 Μαΐου 1998. Η περιοχή εφαρμογής του προγράμματος LEADER II αφορά ολόκληρο το Νομό Αχαΐας εκτός των αστικών και περιαστικών συγκροτημάτων των Δήμων Πατρών και του Δήμου Αιγίου. Ο τελικός συνολικός προϋπολογισμός της Κ.Π LEADER II για το Ν. Αχαΐας είναι 1.783.939.862 δρχ. Η Δημόσια Δαπάνη ανήλθε στο ποσό των 1.190.279.889 δρχ. και η ίδια συμμετοχή των έργων που υλοποιήθηκαν είναι 593.659.973 δρχ. Στο πρόγραμμα LEADER II εντάχθηκαν συνολικά 58 έργα/επενδύσεις, με 47 δικαιούχους.

- M-2: Επαγγελματική κατάρτιση

Από τα 4 προγράμματα που υλοποιήθηκαν στα πλαίσια του M-2, τα τρία (3) αφορούσαν κατάρτιση σε θέματα τουρισμού και ένα (1) αφορούσε οργάνωση και λειτουργία Μ.Μ.Ε.

- M-3: Αγροτουρισμός

Στα πλαίσια του μέτρου 3 επιδοτήθηκαν τα εξής έργα:

03-01: Κατασκευή 5 ξενοδοχείων τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων/ Κατασκευή 2 μονάδων τουριστικών επιπλωμένων κατοικιών/ Κατασκευή 2 συγκροτημάτων αυτοεξυπηρετούμενων αγροτουριστικών καταλυμάτων/ Κατασκευή τουριστικής μονάδας επιπλωμένων διαμερισμάτων και χώρων πολλαπλών χρήσεων - συνεδρίων.

03-02: Η δράση αυτή χρηματοδότησε τη δημιουργία και προώθηση εναλλακτικών τουριστικών δραστηριοτήτων και σπορ, όπως:

Δημιουργία αεραθλητικού κέντρου/ Βελτίωση και επέκταση Σχολής Ιππασίας/ Εκσυγχρονισμός και επέκταση εγκαταστάσεως καρτ/ Βελτίωση και ανάπτυξη ειδικών

εγκαταστάσεων του Χιονοδρομικού Κέντρου Καλαβρύτων / και την προμήθεια εξοπλισμού σκι.

03-03: Κατασκευή ενός κατασκηνωτικού κέντρου.

03-04: Δημιουργία 2 νέων παραδοσιακών ταβερνών/ανακαίνιση και μετατροπή καφεινομαγειριού σε παραδοσιακή ταβέρνα .

03-05: Η δράση αυτή υλοποιήθηκε από ΟΤΑ και αφορά συμπληρωματικά έργα υποδομής, απαραίτητα για την αξιοποίηση περιοχών τουριστικού ενδιαφέροντος και για την εξυπηρέτηση των νέων τουριστικών αναγκών.

Κατασκευή, επέκταση και ανάδειξη παραδοσιακών πέτρινων τοιχίων/ Ανάπλαση - διαμόρφωση πλατείας/ ενός παραδοσιακού οικισμού/ ενός χώρου ζωοπανήγυρης / και ανάπλαση - διαμόρφωση χώρου βρύσεων.

03-06: Μετατροπή νερόμυλου σε Μουσείο Λαϊκής Τέχνης.

03-11: Κατασκευή μονάδας τουριστικών επιπλωμένων κατοικιών στα Καλάβρυτα.

03-13: Δημιουργία κέντρου ανάδειξης και προβολής της πολιτιστικής κληρονομιάς του δάσους της Πτέρης Αιγίου.

03-14: Η δράση αυτή χρηματοδοτεί την παραγωγή ενός τουριστικού οδηγού της Αχαΐας, video και cd-rom προβολής του Νομού και κυρίως της περιοχής παρέμβασης.

- M-4: MME

Στο μέτρο αυτό ενισχύθηκαν δράσεις που αφορούσαν:

04-04: Εκσυγχρονισμός και επέκταση στριπτηρίου νημάτων/εγκατάσταση γεφυροπλάστιγγας στο Ίσωμα/επέκταση εργοστασίου ατσαλομάλλου/ Εκσυγχρονισμός ξυλουργικού εργαστηρίου και μηχανουργείου ρεκτιφιέ/ Εκσυγχρονισμός 2 μηχανουργείων

- M-5: Αξιοποίηση επιτόπου και εμπορία της γεωργικής, δασοκομικής και αλιευτικής παραγωγής

Στο μέτρο αυτό ενισχύθηκαν :

05-01: 2 Επενδύσεις για εγκατάσταση σταθμών πρόψυξης γάλακτος (παγολεκάνες) και για συλλογή αιγοπροβείου γάλακτος, εκσυγχρονισμός 2 μονάδων παραγωγής γιαουρτιού/ Εκσυγχρονισμός τυροκομικής μονάδας/ Δημιουργία βιοτεχνικής μονάδας συσκευασίας ξηρών καρπών.

05-07: Προμήθεια γεωργικών μηχανημάτων από επιχείρηση βιολογικών προϊόντων/ Προμήθεια εξοπλισμού από επιχείρηση παραγωγής - εμφιάλωσης βιολογικού κρασιού.

05-13: Μετεγκατάσταση και επέκταση παραδοσιακής οικοτεχνικής μονάδας/
Προμήθεια εξοπλισμού από βιοτεχνία παραγωγής ζυμαρικών .

05-25: Διαμόρφωση και προμήθεια εξοπλισμού σε εκθετήριο οίνων .

- M-6: Διατήρηση και βελτίωση του περιβάλλοντος και του περιβάλλοντα χώρου.

06-01: Ανάπλαση χώρου βρύσεων.

06-03: Ίδρυση Μουσείου ενός μουσείου.

06-12: Αποκατάσταση παλαιού σιδηροδρομικού σταθμού/αναπαλαίωση, ανάδειξη και αξιοποίηση παραδοσιακού κτιρίου δημοτικού σχολείου .

06-13: Ανάδειξη πηγής νερομάνας Κρήνης και αξιοποίηση φυσικής διαδρομής .

06-14: Κατασκευή μίας αίθουσας πολλαπλών χρήσεων - πολιτιστικού κέντρου .

Πίνακας 20: Οικονομικά στοιχεία ανά Μέτρο

Μέτρο	Αριθμός έργων	Προϋπολογισμός
Τεχνική στήριξη		250.790.000
Επαγγελματική κατάρτιση	4	50.000.000
Αγροτουρισμός	28	1.092.000.000
MME	7	117.700.000
Αξιοποίηση και εμπορία αγροτικής παραγωγής	11	155.950.000
Διατήρηση και βελτίωση περιβάλλοντος	6	117.499.862
Σύνολο	58	1.783.939.862

Βασικά οικονομικά στοιχεία

Εγκεκριμένη Δημόσια Δαπάνη : 1.190.279.889

Δημόσια Δαπάνη δράσεων/έργων που υλοποιήθηκαν και παραλήφθηκαν:
1.190.279.889

Δημόσια Δαπάνη που δεν απορροφήθηκε: 0

Ποσοστό απορρόφησης (Δ.Δ. που υλοποιήθηκε/εγκεκριμένη Δ.Δ.): 100%

Πίνακας 21: Οικονομικά στοιχεία του προγράμματος

	Ποσό (σε δρχ.) *	Ποσοστό % επί του συνολικού κόστους
Συνολικό κόστος (επιλέξιμο)	1.783.939.862	100%
Δημόσια Δαπάνη	1.190.279.889	66,7%
Κοινοτική Συμμετοχή	961.063.889	53,8%
ΕΓΤΠΕ-Π	757.639.999	42,5%
ΕΤΠΑ	175.423.890	9,8%
ΕΚΤ	28.000.000	1,5%
Εθνική Συμμετοχή (Υπ. Γεωργίας)	229.216.000	12,9%
Ίδια Συμμετοχή	593.659.973	33,3%

* αναφέρονται τα ποσά στα οποία «έκλεισε» το τοπικό/θεματικό πρόγραμμα.

4.1.2.3 Γενικά αποτελέσματα – Επιπτώσεις και δυσχέρειες που αναπτυχθήκαν κατά την εφαρμογή του προγράμματος

Στο σύνολό του το LEADER II αποτέλεσε σημαντική πρωτοβουλία. Δόθηκε η δυνατότητα διαφοροποίησης της απασχόλησης και της παραγωγής και προώθησης της τοπικής παραγωγής με αυξημένη προστιθέμενη αξία. Επίσης ενισχύθηκαν μικρές επενδυτικές πρωτοβουλίες, προωθήθηκε η αγροτική παραγωγή και κυρίως η κτηνοτροφία, αξιοποιήθηκαν τοπικά συγκριτικά πλεονεκτήματα (με έμφαση στους φυσικούς πόρους) και δημιουργήθηκαν προϋποθέσεις εναλλακτικού εισοδήματος. Άλλη μία σημαντική επίπτωση από την εφαρμογή του προγράμματος ήταν η δυνατότητα πρόσβασης που δόθηκε στον πληθυσμό των περιοχών παρέμβασης στις νέες τεχνολογίες και τον εκσυγχρονισμό της διαδικασίας παραγωγής με αποτέλεσμα να δοθούν νέες διέξοδοι στην ανταγωνιστικότητα της περιοχής. Τέλος, δημιουργήθηκαν και διατηρήθηκαν θέσεις εργασίας σε περιοχές με έντονα προβλήματα απασχόλησης και πληθυσμιακής συρρίκνωσης.

Κατά τη διάρκεια υλοποίησης του προγράμματος δεν έλειψαν οι δυσκολίες. Η στελέχωση της Ομάδας Τοπικής Δράσης καθυστέρησε να ολοκληρωθεί με αποτέλεσμα να μην υπάρχει αρκετός χρόνος για ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του τοπικού πληθυσμού για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κοινοτικής πρωτοβουλίας LEADER II. Οι ενημερώσεις που έγιναν δεν μπόρεσαν να επηρεάσουν σε μεγάλο βαθμό τις αντιλήψεις των κατοίκων της περιοχής, δεδομένου ότι για πρώτη

φορά εφαρμοζόταν το πρόγραμμα στο μεγαλύτερο μέρος της περιοχής παρέμβασης κυρίως σε θέματα συνεργασιών, δικτυώσεων και στην ύπαρξη καινοτόμων δράσεων που να πληρούν τα κριτήρια ένταξης. Σημαντική ήταν η δυσκολία για την Ο.Τ.Δ. να πείσει τους κατοίκους για την ανάγκη διαφοροποίησης των μέχρι τότε δραστηριοτήτων τους. Διαπιστώθηκε η καχυποψία του τοπικού πληθυσμού για επενδυτικά σχέδια με «καινοτόμο» χαρακτήρα. Επίσης παρατηρήθηκαν δυσκολίες με τις χαμηλής ποιότητας υπηρεσίες συμβουλευτικής υποστήριξης που παρείχαν στους επενδυτές οι διάφοροι επιστημονικοί σύμβουλοι-μελετητές (Μηχανικοί, Λογιστές κ.λ.π.) όπου τις περισσότερες φορές τα στελέχη της Ο.Τ.Δ. έπαιζαν το ρόλο του συμβούλου του επενδυτή. Τέλος, ένα πρόβλημα που προέκυψε κατά τη φάση της αξιολόγησης όπου εάν και επιλέχθηκε η εμπλοκή των εξωτερικών αξιολογητών κυρίως με την λογική της διαφάνειας, η μη ικανοποιητική κατανόηση των κριτηρίων βαθμολόγησης οδήγησε σε ορισμένες καθυστερήσεις.

Τα προβλήματα που προέκυψαν κατά την εφαρμογή του προγράμματος οδήγησαν σε μία σειρά προτάσεων βελτίωσης, οι οποίες και λήφθηκαν υπόψη για την υλοποίηση του προγράμματος LEADER+. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η έγκαιρη ενημέρωση των κατοίκων, έτσι ώστε να μπορέσουν να γίνουν κατανοητές από νωρίς οι ιδιαιτερότητες - φιλοσοφία του προγράμματος. Η εμπειρία του προγράμματος LEADER II έδειξε την σημαντικότητα της bottom-up προσέγγισης. Σημαντικό επίσης στοιχείο, που προέκυψε από την υλοποίηση της πρωτοβουλίας LEADER II, ήταν η ανάγκη της μέγιστης εμπλοκής των στελεχών της Ο.Τ.Δ. σε όλα τα στάδια υλοποίησης και κυρίως στη φάση αξιολόγησης των επενδυτικών σχεδίων. Είναι σημαντικό να αξιολογούν τις προτάσεις τα στελέχη που έχουν καλή γνώση του προγράμματος και που πρόκειται μετά να παρακολουθήσουν την υλοποίηση των σχεδίων που θα εγκριθούν.

4.1.2.4 Μέτρο 3: Αγροτουρισμός

4.1.2.4.1 Στόχοι μέτρου

Στόχος του συγκεκριμένου μέτρου ήταν η δημιουργία νέων, μικρής κλίμακας, ευέλικτων ποιοτικών καταλυμάτων στην περιοχή εφαρμογής αγροτουρισμού. Επίσης η ενίσχυση και η δημιουργία εναλλακτικών μορφών τουρισμού που συνεπάγεται επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και αύξηση του χρόνου παραμονής των επισκεπτών. Ακόμα στόχος του μέτρου ήταν η δραστηριοποίηση των κατοίκων της περιοχής παρέμβασης στον τουριστικό τομέα ώστε να βελτιωθεί η ποιότητα των

παρεχόμενων υπηρεσιών στους επισκέπτες και τέλος η τουριστική προβολή και διαφήμιση της περιοχής με σκοπό τη συνεργασία ιδιωτών και φορέων που δραστηριοποιούνται στην περιοχή παρέμβασης. (Τελική έκθεση τοπικού/ θεματικού προγράμματος πρωτοβουλίας LEADER II, ΑΧΑΪΑ Α.Ε. Αναπτυξιακή εταιρεία τοπικής αυτοδιοίκησης, Δεκέμβριος 2001).

4.1.2.4.2 Βασικά οικονομικά στοιχεία

Πίνακας 22: Οικονομικά στοιχεία του Μέτρου 3

Δράση	Αριθμός έργων	Συν. Κόστος Δράσης	Δημ. Δαπάνη Δράσης	% επί της Δημ. Δαπάνης του μέτρου
03 - 01 Δημιουργία, εκσυγχρονισμός, επέκταση αγροτουριστικών καταλυμάτων	10	569.900.001	341.940.000	52,2 %
03 - 02 Εναλλακτικές μορφές τουρισμού	5	166.000.001	99.600.000	15,2 %
03 - 03 Κατασκηνωτικά κέντρα	1	65.200.000	39.120.000	6 %
03 - 04 Κέντρα εστίασης και αναψυχής (παραδοσιακές ταβέρνες, χώροι γευσιγνωσίας, αναψυκτήρια, χώροι αναψυχής)	3	67.800.000	40.680.000	6,2 %
03 - 05 Μικρά έργα υποδομής για τουριστική αξιοποίηση κτισμάτων και χώρων	5	74.500.000	44.700.000	6,8 %
03 - 06 Μουσεία αγροτικής πολιτιστικής κληρονομιάς (ανταποδοτικά)	1	29.999.998	17.999.999	2,7 %
03 - 11 Δημιουργία, εκσυγχρονισμός, επέκταση αγροτουριστικών καταλυμάτων	1	70.600.000	42.360.000	6,5 %
03 - 13 Λοιπά μουσεία (ανταποδοτικά)	1	10.000.000	6.000.000	0,9 %
03 - 14 Προβολή, προώθηση,	3	38.000.000	22.800.000	3,5 %

τουριστικά πακέτα, συστήματα κράτησης δωματίων, περίπτερα τουριστικών πληροφοριών				
ΣΥΝΟΛΟ	30	1.092.000.000	655.199.999	

4.1.2.4.3 Αποτελέσματα Μέτρου

Πίνακας 23: Οικονομικά στοιχεία νέων και υφιστάμενων επιχειρήσεων

Μέτρο 3	Αριθμός	Κόστος	Δημ. Δαπ.
Νέες Επιχειρήσεις	14	701.000.001	420.000.000
Εκσυγχρονισμός επιχειρήσεων	8	243.000.001	145.800.000
Νέα καταλύματα	11	640.500.001	384.300.000
Εκσυγχρονισμός/επέκταση υφιστάμενων καταλυμάτων	-	-	-
Νέα Δωμάτια*	102	705.700.001	423.420.000
Δωμάτια που εκσυγχρονίσθηκαν	-	-	-
Νέες κλίνες*	323	705.700.001	423.420.000
Κλίνες που εκσυγχρονίσθηκαν	-	-	-
Αύξηση διανυκτερεύσεων (%)		40 %	

* Συμπεριλαμβάνονται και τα 11 δωμάτια και 150 κλίνες του κατασκηνοτικού κέντρου

Πίνακας 24: Οικονομικά στοιχεία καταλυμάτων

Κατηγορία Καταλύματος	Αριθμός έργων	Αριθμός κλινών	Κόστος έργων	Δημ. Δαπ. έργων
Ξεν/χείο τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων	7	112	395.700.001	237.420.000
Τουριστικές επιπλωμένες κατοικίες	4	61	244.800.000	146.880.000
Αναπαλαίωση διατηρητέων ή παραδοσιακών κτιρίων και μετατροπή σε κατάλυμα	-	-	-	-
Ενοικιαζόμενα	-	-	-	-

δωμάτια/διαμερίσματα				
Καταλύματα ειδικού κοινού (κατασκήνωση)	1	150	65.200.000	39.120.000
ΣΥΝΟΛΟ	12	323	705.700.001	423.420.000

Πίνακας 25: Οικονομικά στοιχεία έργων από φυσικά πρόσωπα

(*)	Αριθμός έργων	Συνολικό Κόστος	Δημόσια Δαπάνη	% Δημ. Δαπάνης επί της Δημ. Δαπ. του μέτρου
Γυναίκες δικαιούχοι	2	112.700.000	67.620.000	10,3 %
Νέοι δικαιούχοι (ως 40 ετών)	5	167.700.000	100.620.000	15,4 %

(*) αφορά τα έργα που υλοποιήθηκαν από φυσικά πρόσωπα

Πίνακας 26: Θέσεις εργασίας

Νέες μόνιμες θέσεις εργασίας:	30	Γυναίκες: Νέοι (ως 40 ετών):	18 8
Νέες εποχιακές θέσεις εργασίας:	34	Γυναίκες: Νέοι (ως 40 ετών):	9 16
Διατηρούμενες θέσεις εργασίας:	58	Γυναίκες: Νέοι (ως 40 ετών):	15 38
ΣΥΝΟΛΟ	122	Γυναίκες: Νέοι (ως 40 ετών):	42 62

Στην περιοχή του νυν Δήμου Καλαβρύτων στο πλαίσιο της LEADER II πραγματοποιήθηκαν οι εξής επενδύσεις

Πίνακας 27: Έργα στο πλαίσιο της LEADER II στο Δήμο Καλαβρύτων

	ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΕΝΔΥΤΗ/ΤΕΛΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΥ	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ
1	Κλειτορίας	Λευκάσιο	Γ. Μηλιτσόπουλος & ΣΙΑ Ο.Ε.	Ξενοδοχείο τύπου επιπλωμένων

				διαμερισμάτων Γ΄ τάξης
2	Καλαβρύτω ν	Καλάβρυτα	Σαμαρτζοπούλου Χρυσούλα	Ξενοδοχείο τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων Γ΄ τάξης
3	Καλαβρύτω ν	Καλάβρυτα	Λερούνης Βασίλειος	Ανέγερση και λειτουργία συγκροτήματος αυτοεξυπηρετούμενων καταλυμάτων
4	Καλαβρύτω ν	Καλάβρυτα	Μαγκαφάς Βασίλειος	Ξενοδοχείο τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων Γ΄ τάξης
5	Παΐων	Πεύκο	Μακαρίτης Πέτρος	Τουριστικές επιπλωμένες κατοικίες
6	Καλαβρύτω ν	Καλάβρυτα	Τουριστικές Επιχειρήσεις Αλεξάνδρας Ν. Ζαφειροπούλου Ο.Ε	Δημιουργία αγροτουριστικών καταλυμάτων
7	Καλαβρύτω ν	Καλάβρυτα	Τουριστικές και Αγροτικές επιχειρήσεις Καλαβρύτων Α.Ε.	Ξενοδοχείο τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων Γ΄ τάξης
8	Καλαβρύτω ν	Καλάβρυτα	Γ. Π. Θεολόγος Ο. Ε.	Τουριστικές επιπλωμένες κατοικίες
9	Καλαβρύτω ν	Καλάβρυτα	Κοκκότης Βασίλειος	Αγορά εξοπλισμού σκι
10	Καλαβρύτω ν	Μάνεσι	Ν. Αναστασίνης- Β. Σκέντζος - Π. Σκούρας Ο.Ε.	Κατασκηνωτικό κέντρο

11	Παΐων	Δάφνη	Θεοδωρόπουλος Αντρέας	Δημιουργία παραδοσιακής ταβέρνας

4.1.3 LEADER +

4.1.3.1 Στόχοι και στρατηγική του τοπικού προγράμματος

Η στρατηγική της ΟΤΔ καταρτίστηκε με βάση το θέμα συσπείρωσης, με το οποίο πλαισιώθηκε το σύνολο των επενδυτικών σχεδίων όλων των οικονομικών τομέων (τουρισμός, γεωργία, μεταποίηση, υπηρεσίες, κλπ.) και των υποστηρικτικών της δράσεων για την υλοποίηση του τοπικού της προγράμματος. Ζητούμενο ήταν η αξιοποίηση των τοπικών φυσικών και πολιτιστικών πόρων και η διασφάλιση της αειφόρου διαχείρισής τους στο πλαίσιο μιας ολοκληρωμένης αναπτυξιακής αντίληψης, μέσα από την ανάδειξη της ταυτότητας της περιοχής.

Έτσι, εφαρμόστηκε μια πολιτική ποιότητας σε όλες τις δράσεις του προγράμματος (καταλύματα, κέντρα εστίασης - γαστρονομία, προϊόντα, υπηρεσίες, κλπ.) και λήφθηκε φροντίδα για την παράλληλη επαγγελματική κατάρτιση/ βελτίωση δεξιοτήτων των επιχειρηματιών (οργάνωση μικρών επιχειρήσεων, προδιαγραφές ποιότητας), καθώς και για τη δικτύωση, τη δημιουργία Διεπαγγελματικού Δικτύου επιχειρήσεων και την ένταξη των δράσεων που χρηματοδοτούνται στο πλαίσιο του αγροτικού τουρισμού σε Τοπικό Σύμφωνο Ποιότητας.

Βασικοί στόχοι του προγράμματος ήταν η διαμόρφωση ενιαίας ταυτότητας για την περιοχή συνολικά, στηριγμένης στα φυσικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά της. Επίσης ο προσανατολισμός των τοπικών δραστηριοτήτων στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ταυτότητας της περιοχής. Τέλος, η ενσωμάτωση των εκτελούμενων και σχεδιαζόμενων παρεμβάσεων σε ένα ολοκληρωμένο αναπτυξιακό σχεδιασμό, στη βάση της ενιαίας ταυτότητας και η δημιουργία των προϋποθέσεων για τη διασφάλιση της αειφόρου διαχείρισης των τοπικών πόρων αποτέλεσαν δύο ακόμα σημαντικούς στόχους του τοπικού προγράμματος. Σε συμφωνία με το θέμα συσπείρωσης του Τοπικού Προγράμματος, οι γενικοί στόχοι του προγράμματος ήταν η ανάδειξη της ταυτότητας της περιοχής, η αξιοποίηση των πολιτιστικών, περιβαλλοντικών και φυσικών πόρων, η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, οι διασυνδέσεις των παραγωγικών τομέων και, τέλος, η υιοθέτηση πολιτικής ποιότητας.

Το πρόγραμμα περιλάμβανε επίσης παρεμβάσεις που να δίνουν μια ολοκληρωμένη εικόνα στον επισκέπτη για τον πολιτισμό, το φυσικό πλούτο και την εικόνα της περιοχής, όπως διαδρομές πρόσβασης, μονοπάτια, γεφύρια, μνημεία του πολιτισμού και της φύσης, κ.α.

4.1.3.2 Περιγραφή προγράμματος

Μετά την επιτυχία του τοπικού προγράμματος LEADER II ακολούθησε το LEADER + το οποίο ξεκίνησε το 2000 και διήρκεσε επτά χρόνια, μέχρι το 2006 και η περιοχή παρέμβασης αφορούσε ολόκληρο το Νομό Αχαΐας εκτός των αστικών και περιαστικών συγκροτημάτων των Δήμων Πατρών και του Δήμου Αιγίου καθώς και του πρώην 7ου Συμβουλίου Περιοχής (Περιοχή Ρίου, Ακταίου, Αγ. Βασιλείου, Αραχωβιτικών, Ψαθόπυργου, Δρεπάνου, Ανω Καστριτσίου, Κάτω Καστριτσίου, Αργυρών, Σελλών, Πιτίτσας). Σύμφωνα με τα δεδομένα της περιοχής παρέμβασης και τις συγκεκριμένες κατευθύνσεις της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER+, το θέμα συσπείρωσης του τοπικού προγράμματος ήταν η ήπια τουριστική ανάπτυξη της περιοχής με την ανάδειξη των φυσικών, ιστορικών και πολιτισμικών στοιχείων, αλλά και η παράλληλη αξιοποίηση των σημαντικών τοπικών προϊόντων που θα ενισχύσουν την τοπική οικονομία και την προστιθέμενη αξία της περιοχής παρέμβασης. Το επιλεγθέν θέμα συσπείρωσης περιλαμβάνει τα σημαντικά χαρακτηριστικά της περιοχής: «ΑΧΑΙΩΝ ΠΟΛΙΣΜΑΤΑ¹⁷: - ΚΥΚΛΟΙ ΕΠΟΧΩΝ¹⁸»

Ειδικότερα, η ανάπτυξη του προγράμματος LEADER +, βασίστηκε σε παρεμβάσεις που να αναδεικνύουν τον πολιτισμό και την παράδοση της περιοχής, με δίκτυα μονοπατιών, ανάδειξη και σήμανση των αξιόλογων μνημείων, της αρχιτεκτονικής των οικισμών, αλλά και τον αξιόλογο φυσικό πλούτο (περιοχές φυσικού κάλλους και ιδιαίτερης αισθητικής) και ενισχύουν τον ποιοτικό τουρισμό με ξενώνες, ταβέρνες και ειδικούς χώρους υποδοχής επισκεπτών.

¹⁷ Πέρα από τη σύνδεση με την Ιστορία του τόπου, η λέξη παραπέμπει σε **πολιτισμό**, σε χωρικές και θεματικές ενότητες (**πόλους**), γύρω από τις οποίες αναπτύσσεται το πρόγραμμα (πόλος αγροτουρισμού, πόλος γαστρονομίας, πόλος κρασιού, πόλος κτηνοτροφίας και γαλακτοκομικών προϊόντων, κλπ), καθώς και στο **πόλις - πολίτες**, που συμμετέχουν στην κοινωνική διαβούλευση, στην αναπτυξιακή διαδικασία και στην εκ των κάτω προσέγγιση, διαμορφώνοντας και χαράσσοντας την προοπτική τους κατά αναλογία της Αχαϊκής Αμφικτιονίας και του “Κοινού των Αχαιών”.

¹⁸ Εποχές του χρόνου (Σύνδεσμος Βουνού και Θάλασσας).

Εποχές στην Ιστορία και στον Πολιτισμό.

Προϊστορικά χρόνια (Μυκηναϊκός Πολιτισμός – Α’ Αχαϊκή Συμπολιτεία), Αρχαϊκή Εποχή, Κλασική Εποχή, Β’ Αχαϊκή Συμπολιτεία, Ελληνιστική Περίοδος – Ρωμαιοκρατία, Χριστιανική – Βυζαντινή Περίοδος, Φραγκοκρατία, Τούρκικη – Ενετική Κατάκτηση, Ελληνική Ανεξαρτησία – Επανάσταση 1821 (Λάβαρο της Επανάστασης στην Αγία Λαύρα), Ερήμωση – Μετανάστευση, Σύγχρονη Εποχή - Ανάπτυξη με ποιότητα.

Το Τοπικό Πρόγραμμα LEADER+ εγκρίθηκε από το Υπουργείο Γεωργίας την 2/8/2002 και μετά τη διαδικασία αναμόρφωσης – οριστικοποίησής του (κατόπιν τεχνικών διαβουλεύσεων με την Ε.Υ.Δ. LEADER+) και την ολοκλήρωση της διαδικασίας συντονισμού σε επίπεδο Προγράμματος με την υποβολή Τεχνικών Δελτίων, υπεγράφη η Σύμβαση με το Υπουργείο Γεωργίας στις 20/6/2003. Η περιοχή παρέμβασης LEADER+ περιλαμβάνει τα ορεινά και μειονεκτικά Δημοτικά Διαμερίσματα του Νομού Αχαΐας και έχει έκταση 2.843,2 km² και πληθυσμό 73.035 κατοίκους (απογραφή ΕΣΥΕ 2001).

Πίνακας 28: Οικονομικά στοιχεία* Τοπικού Προγράμματος (ποσά σε €)

Συνολικό κόστος:	7.124.358
Δημόσια Δαπάνη:	5.000.000
Κοινοτική Συμμετοχή (ΕΓΤΠΕ-Π):	3.566.284
Εθνική Συμμετοχή (Υπ. Γεωργίας):	1.433.716
Ίδια Συμμετοχή:	2.124.358

* Τα ανωτέρω αφορούν το αρχικό εγκεκριμένο Πρόγραμμα

Στα πλαίσια του Τοπικού Προγράμματος LEADER+ υλοποιήθηκαν συνολικά 83 υποέργα, με 50 δικαιούχους, όπως παρουσιάζονται στον Πίνακα 29.

Πίνακας 29: Αριθμός και οικονομικά στοιχεία υποέργων

Μέτρο / Κατηγορία Πράξης	Αριθμός υποέργων	Προϋπολογισμός	Δημόσια Δαπάνη	Ποσοστό % επί της Δ.Δ.
1.1 Τεχνική στήριξη της ΟΤΔ	4	1.199.429,63	1.184.429,63	22,36
1.2.1 Παρεμβάσεις αγροτικού τουρισμού ολοκληρωμένης προσέγγισης	14	3.098.040,15	1.703.922,09	32,17
1.2.2 Μικρές επιχειρήσεις του αγροτικού και των λοιπών τομέων της οικονομίας	11	1.394.704,15	784.288,63	14,81
1.2.3 Επενδύσεις που ενισχύουν τη συλλογική, τομεακή και διατομεακή δράση με τη χρήση σύγχρονης τεχνολογίας, τεχνογνωσίας και νέων τεχνικών	9	90.575,00	67.931,25	1,28

1.3.2 Παροχή συμβουλευτικής υποστήριξης	4	23.350,00	23.350,00	0,44
1.3.3 Ενέργειες προώθησης - προβολής	6	320.891,09	236.389,09	4,46
1.4.1 Προστασία, ανάδειξη και αξιοποίηση του φυσικού περιβάλλοντος	3	103.863,89	103.863,89	1,96
1.4.2 Δράσεις για την αναβάθμιση του οικιστικού περιβάλλοντος και την ανάδειξη της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς του αγροτικού χώρου	16	906.698,03	895.986,30	16,92
1.4.3 Δράσεις για την ενίσχυση πολιτιστικών εκδηλώσεων και εκδηλώσεων ανάδειξης και διατήρησης της τοπικής κληρονομιάς	7	109.514,04	82.135,53	1,55
2.1 Συνεργασία μεταξύ περιοχών της Ελλάδας: Διατοπική - Διαπεριφερειακή συνεργασία	6	174.033,65	139.661,47	2,64
2.2 Συνεργασία μεταξύ περιοχών δύο ή περισσότερων κρατών: Διακρατική συνεργασία	3	92.999,98	74.936,57	1,41
Σύνολο	83	7.514.099,61	5.296.894,45	

Πίνακας 30: Καταμερισμός υποέργων στους δικαιούχους

Ιδιότητα Δικαιούχων	Αριθμός δικαιούχων	Αριθμός υποέργων	Προϋπολογισμός	Δημόσια Δαπάνη	Ποσοστό % επί της Δ.Δ.
Ομάδα Τοπικής Δράσης	1	18	1.529.031,03	1.461.595,44	27,59
Ιδιώτες	19	25	2.710.428,69	1.487.017,47	28,07
Ιδιωτικοί Φορείς / Εταιρείες	7	7	1.679.317,67	972.338,03	18,36
Συνεταιρισμοί	2	2	193.572,94	96.786,47	1,83
ΟΤΑ	13	22	1.058.004,72	1.017.067,10	19,20
Επιχειρήσεις / Φορείς ΟΤΑ	3	4	244.488,02	172.838,66	3,26

Σύλλογοι	5	5	99.256,54	89.251,28	1,69
ΣΥΝΟΛΟ	50	83	7.514.099,61	5.296.894,45	

Το πρόγραμμα LEADER+ της Χώρας περιλάμβανε 4 άξονες προτεραιότητας:

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 1: «Ολοκληρωμένες, πιλοτικού χαρακτήρα στρατηγικές αγροτικής ανάπτυξης», με 4 επιμέρους μέτρα:

ΜΕΤΡΟ 1: «Τεχνική στήριξη των Ομάδων Τοπικής Δράσης»:

Στο μέτρο δικαιολογούνταν δαπάνες για τη στήριξη της λειτουργίας της Ομάδας Τοπικής Δράσης και της εφαρμογής του τοπικού προγράμματος, όπως:

- στελέχωση και λειτουργία της Ομάδας Τοπικής Δράσης,
- εξοπλισμός και μηχανοργάνωση της Ομάδας Τοπικής Δράσης,
- ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του πληθυσμού,
- αξιολόγηση του τοπικού προγράμματος.

Ο προϋπολογισμός του μέτρου μπορούσε να φθάσει μέχρι το 15% του συνολικού κόστους του προγράμματος.

ΜΕΤΡΟ 2: «Ενισχύσεις σε επενδύσεις - Στήριξη στην επιχειρηματικότητα»:

Στο μέτρο αυτό μπορούσαν να ενισχυθούν:

- επενδύσεις αγροτικού τουρισμού, που εντάσσονται σε ένα σχεδιασμό ολοκληρωμένης ανάπτυξης του τομέα στην περιοχή,
- μικρές επιχειρήσεις του αγροτικού τομέα, καθώς και των λοιπών τομέων της τοπικής οικονομίας,
- επενδύσεις που αφορούν στη χρήση σύγχρονης τεχνολογίας, τεχνογνωσίας και νέων τεχνικών στις επιχειρήσεις.

ΜΕΤΡΟ 3: «Υποστηρικτικές ενέργειες»:

Στο μέτρο αυτό μπορούσαν να ενισχυθούν ενέργειες που να υποστηρίζουν ή συμπληρώνουν τις δράσεις των λοιπών μέτρων του προγράμματος, όπως:

- καταρτίσεις (σε θέματα που δρουν συνοδευτικά στα επενδυτικά σχέδια του προγράμματος),
- μελέτες (τομεακές, διαχείρισης και αξιοποίησης πόρων της περιοχής, σχεδιασμού και ανάπτυξης συστημάτων ποιότητας, έρευνες αγοράς από συλλογικούς φορείς κ.λπ. – συμβουλευτικές υπηρεσίες), και
- προβολή και προώθηση τομέων και περιοχών από συλλογικούς φορείς.

ΜΕΤΡΟ 4: «Προστασία, ανάδειξη και αξιοποίηση φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς»:

Στο μέτρο αυτό μπορούσαν να ενισχυθούν:

- Δράσεις που να υποστηρίζουν τη στρατηγική ανάπτυξης του αγροτικού τουρισμού της περιοχής μπορούν να ενισχυθούν στο μέτρο αυτό. Δηλαδή δράσεις ανάδειξης και προστασίας του περιβάλλοντος και δράσεις που αναδεικνύουν την ταυτότητα της περιοχής μέσα από την αξιοποίηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.

Οι δράσεις αυτές απευθύνθηκαν κυρίως σε φορείς του ευρύτερου Δημόσιου τομέα και το ποσοστό τους μπορεί να φθάσει στο 15% του συνολικού κόστους του προγράμματος.

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 2: «Στήριξη συνεργασίας μεταξύ αγροτικών περιοχών», που περιλαμβάνει:

ΜΕΤΡΟ 1: «Συνεργασία μεταξύ περιοχών της Χώρας: διατοπική και διαπεριφερειακή συνεργασία»:

Ενισχύθηκε η ανάπτυξη της συνεργασίας των Ομάδων Τοπικής Δράσης που υλοποιούσαν πρόγραμμα LEADER+ μεταξύ τους ή με άλλες Ομάδες Τοπικής Δράσης (της LEADER I, LEADER II) ή με άλλους φορείς που συνδέονταν με την αγροτική ανάπτυξη της Χώρας μας.

ΜΕΤΡΟ 2: «Συνεργασία μεταξύ περιοχών δύο ή περισσότερων κρατών - Διακρατική Συνεργασία»:

Ενισχύθηκε η ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ Ομάδων Τοπικής Δράσης της Χώρας μας με Ομάδες Τοπικής Δράσης άλλου κράτους μέλους ή με ομοειδείς Αναπτυξιακούς Φορείς υπό ένταξη Χωρών, καθώς και τρίτων Χωρών.

Τα θέματα συνεργασίας θα έπρεπε να συμβάλλουν στην επίτευξη του αναμενόμενου αποτελέσματος από την εφαρμογή του τοπικού προγράμματος και να εξυπηρετούν τη λογική και τη στρατηγική του.

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 3: «Δικτύωση»

ΜΕΤΡΟ 1: «Λειτουργία δικτύου LEADER»

Στο δίκτυο LEADER συμμετέχουν υποχρεωτικά όλες οι Ομάδες Τοπικής Δράσης του προγράμματος, αλλά και άλλοι Φορείς Αγροτικής Ανάπτυξης, που με τη γνώση και

την εξειδίκευσή τους θα βοηθήσουν στη διάχυση της πληροφόρησης και των εμπειριών.

ΜΕΤΡΟ 2: «Ελληνική Μονάδα Εμφύχωσης Δικτύου LEADER (Μ.Ε.Δ.)»

Η Ελληνική Μονάδα Εμφύχωσης Δικτύου LEADER (Μ.Ε.Δ.) επιλέχθηκε μετά από διαγωνισμό ως υποστηρικτικός φορέας, που με στόχο την υποστήριξη των δράσεων, ενεργειών και εκδηλώσεων που ήταν απαραίτητες για τη διακίνηση της πληροφορίας μέσα στο Δίκτυο, όσο το Ελληνικό, όσο και το Ευρωπαϊκό.

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 4: «Διαχείριση - Παρακολούθηση - Αξιολόγηση του Προγράμματος»:

Αφορά δαπάνες που πραγματοποιούνται από το Υπουργείο Γεωργίας για ενέργειες διαχείρισης, παρακολούθησης και αξιολόγησης του προγράμματος LEADER+ σε επίπεδο Χώρας.

4.1.3.3 Δυσχέρειες που συναντήθηκαν κατά την υλοποίηση του Τοπικού Προγράμματος

Το σημαντικότερο ίσως πρόβλημα που παρουσιάστηκε κατά την υλοποίηση του Τοπικού Προγράμματος ήταν το μεγάλο ποσοστό επικάλυψης της περιοχής παρέμβασης LEADER+ σε σχέση με τα ΟΠΑΑΧ (Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων και Π.Ε.Π. Δυτικής Ελλάδας) και η υποχρέωση για διαφοροποίηση των δράσεων του Τοπικού Προγράμματος LEADER+ από τις δράσεις των ΟΠΑΑΧ στις επικαλυπτόμενες περιοχές, μέσω καινοτόμων ενεργειών πιλοτικού χαρακτήρα, συνεργασιών, δικτυώσεων, πρόσθετων προδιαγραφών ποιότητας κλπ., καθώς επίσης και η απαγόρευση ίδρυσης νέων αγροτουριστικών επιχειρήσεων στα πλαίσια των δράσεων 1.2.1.1. και 1.2.1.2. (καταλύματα και κέντρα εστίασης) σε επικαλυπτόμενες περιοχές. Τα ανωτέρω περιόρισαν σημαντικά το επενδυτικό ενδιαφέρον στις επικαλυπτόμενες περιοχές, οι οποίες παρουσίαζαν αυξημένη δυναμική (και ιδιαίτερα στον τομέα του αγροτικού τουρισμού) σε σχέση με την «καθαρή» περιοχή LEADER+, τη στιγμή που τα ΟΠΑΑΧ δεν απαιτούσαν τις πρόσθετες δεσμεύσεις του Τοπικού Προγράμματος LEADER+.

Δυσκολίες παρατηρήθηκαν με τις χαμηλής ποιότητας και ανεπαρκείς πολλές φορές υπηρεσίες συμβουλευτικής υποστήριξης (σε επίπεδο μελέτης και παρακολούθησης) που παρείχαν στους επενδυτές οι διάφοροι επιστημονικοί σύμβουλοι - μελετητές, με

αποτέλεσμα χρονικές και οικονομικές αστοχίες κατά τη διάρκεια υλοποίησης των επενδυτικών σχεδίων.

Καθυστερήσεις παρουσιάστηκαν και λόγω της ενίοτε χρονοβόρας διαδικασίας που απαιτούνταν για την έγκριση τυπικών και εντός του θεσμικού πλαισίου τροποποιήσεων στα πλαίσια της υλοποίησης του Τοπικού Προγράμματος.

Στο πλαίσιο της υλοποίησης Δημοσίων Έργων, παράγοντα καθυστέρησης αποτέλεσαν αφενός η απαιτούμενη διαδικασία προέγκρισης σταδίων υλοποίησης, σε συνδυασμό με τις χρονοβόρες διαδικασίες που απαιτούνται για την υλοποίησή τους, και αφετέρου οι τροποποιήσεις του θεσμικού πλαισίου που διέπει την υλοποίησή τους (νομοθεσία, τροποποιήσεις προτύπων τευχών δημοπράτησης και τιμολογίων εργασιών κλπ.), με αποτέλεσμα τη ανάγκη για συχνές επικαιροποιήσεις των μελετών.

Το γεγονός ότι σημαντικό ποσοστό της περιοχής παρέμβασης αποτελεί άγονο, ορεινό όγκο και μη εύκολα προσβάσιμο από αστικά κέντρα, απετέλεσε έναν επιπλέον παράγοντα χρονικής και οικονομικής αρρυθμίας των εκτελούμενων έργων, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι σημαντικό τμήμα της περιοχής αποτέλεσε «νέα περιοχή παρέμβασης» χωρίς ιδιαίτερη προηγούμενη εμπειρία σε αντίστοιχα συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα.

Έναν επιβαρυντικό παράγοντα κατά την υλοποίηση του Προγράμματος, αποτέλεσε η αργοπορία των Υπηρεσιών που εμπλέκονται στις αδειοδοτήσεις και εγκρίσεις που άπτονται του περιεχομένου των επενδύσεων του Προγράμματος (π.χ. Πολεοδομία, Τουρισμού, Υγιεινής κλπ.).

4.1.3.4 Μέτρο 2: «Ενισχύσεις σε επενδύσεις - Στήριξη στην επιχειρηματικότητα»

4.1.3.4.1 Περιεχόμενο Μέτρου

Το μέτρο περιλαμβάνει τις ακόλουθες κατηγορίες πράξεων με τις αντίστοιχες δράσεις:

Κατηγορία πράξεων 1.2.1.: «Παρεμβάσεις Αγροτικού Τουρισμού Ολοκληρωμένης Προσέγγισης»

Δράσεις:

- 1.2.1.1. Δημιουργία και βελτίωση των υποδομών διανυκτέρευσης για τη συμπλήρωση της δυναμικότητας της περιοχής
- 1.2.1.2. Δημιουργία και βελτίωση των υποδομών εστίασης για τη συμπλήρωση της δυναμικότητας της περιοχής

- 1.2.1.3. Ανάπτυξη αγροτουρισμού (επισκέψιμα αγροκτήματα με πρόβλεψη υποδομής διανυκτέρευσης)
- 1.2.1.4. Ανάπτυξη εναλλακτικών και ειδικών μορφών αγροτικού τουρισμού (ιαματικός, ορεινός, κατασκηνωτικός κλπ)
- 1.2.1.5. Τοπικά κέντρα οργάνωσης, πληροφόρησης και προώθησης αγροτικού τουρισμού

Κατηγορία πράξεων 1.2.2.: «Μικρές επιχειρήσεις του αγροτικού και των λοιπών τομέων της οικονομίας»

Δράσεις:

- 1.2.2.1. Βιοτεχνικές μονάδες (οικοτεχνία, χειροτεχνία, παραγωγή ειδών παραδοσιακής τέχνης κλπ)
- 1.2.2.3. Επιχειρήσεις μεταποίησης – τυποποίησης προϊόντων φυτικής παραγωγής
- 1.2.2.4. Επιχειρήσεις μεταποίησης – τυποποίησης προϊόντων ζωικής παραγωγής
- 1.2.2.6. Επιχειρήσεις παραγωγής ειδών διατροφής μετά την πρώτη μεταποίηση
- 1.2.2.7. Αξιοποίηση παραδοσιακών τεχνικών και χώρων (πατητήρια, κελάρια, επισκέψιμα οινοποιεία)
- 1.2.2.8. Εκτροφεία θηραμάτων και γουνοφόρων ζώων

Κατηγορία πράξεων 1.2.3.: «Επενδύσεις που ενισχύουν τη συλλογική, τομεακή και διατομεακή δράση με τη χρήση σύγχρονης τεχνολογίας, τεχνογνωσίας και νέων τεχνικών»

Δράσεις:

- 1.2.3.1. Εγκατάσταση συστημάτων διαχείρισης ποιότητας (ISO, HACCP κλπ.)
- 1.2.3.2. Δικτύωση ομοειδών ή συμπληρωματικών επιχειρήσεων (Clusters)

4.1.3.4.2 Στόχοι του Μέτρου

Στόχος του μέτρου ήταν η αξιοποίηση των τοπικών πόρων, μέσω της κινητοποίησης του επενδυτικού ενδιαφέροντος της περιοχής εφαρμογής και την υιοθέτηση νέων μορφών οργάνωσης των παραγωγικών της δραστηριοτήτων.

Στα πλαίσια αυτά προβλέφθηκε η δημιουργία – εκσυγχρονισμός των επιχειρήσεων της περιοχής (τόσο των επιχειρήσεων του τομέα του αγροτουρισμού, όσο και των επιχειρήσεων αξιοποίησης τοπικών προϊόντων), με τη χρήση νέων τεχνικών και τεχνολογίας, με προδιαγραφές ποιότητας αλλά και με τη δημιουργία συλλογικών σχημάτων (συνεργασίες – δίκτυα).

Σε όλες τις δράσεις του Μέτρου ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στις προδιαγραφές ποιότητας, καθώς και στις συνεργασίες - συλλογικές πρωτοβουλίες, στοιχεία απαραίτητα για τη διασφάλιση της βιωσιμότητας των επιχειρήσεων της περιοχής. (Τελική έκθεση υλοποίησης τοπικού προγράμματος LEADER+, ΑΧΑΪΑ – ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ Α.Ε., 2009)

4.1.3.4.3 Χρηματοοικονομικά στοιχεία

Πίνακας 31: Χρηματοοικονομικά στοιχεία του Μέτρου (σε ευρώ)

	ΠΟΣΟ	ΠΟΣΟΣΤ Ο ΣΤΗ Δ.Δ. ΤΟΥ ΜΕΤΡΟΥ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΤΟΝ ΑΞΟΝΑ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤ ΑΣ		ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	
			Σ.Κ. (%)	Δ.Δ. (%)	Σ.Κ. (%)	Δ.Δ. (%)
ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ (Σ.Κ.)	4.583.319,30		63,24		61,00	
ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ (Δ.Δ.)	2.556.141,97		35,27	50,30	34,02	48,26
ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ (ΕΓΤΠΕ-Π)	1.679.157,58	65,69	23,17	33,04	22,35	31,70
ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ (ΥΠΑΑΤ)	876.984,39	34,31	12,10	17,26	11,67	16,56
ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	2.027.177,33		27,97		26,98	

Στην περιοχή του νυν Δήμου Καλαβρύτων στο πλαίσιο της LEADER+ πραγματοποιήθηκαν οι εξής επενδύσεις

Πίνακας 32: Έργα στο πλαίσιο της LEADER+ στο Δήμο Καλαβρύτων

	ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΕΝΔΥΤΗ/ ΤΕΛΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΥ	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ
1	Κλειτορίας	Κλειτορία	Ξενοδοχειακές Επιχειρήσεις- Μπαρλογιάννη ΕΠΕ	Επέκταση δραστηριοτήτων και βελτίωση υπηρεσιών σε υφιστάμενη ξενοδοχειακή μονάδα
2	Κλειτορίας	Κλειτορία	Ραπάνου- Καραμάνου Γεωργία	Εκσυγχρονισμός – επέκταση κέντρου εστίασης
3	Καλαβρύτων	Μάνεσι	Ν. Αναστασίνης- Β. Σκέντζος - Π. Σκούρας Ο.Ε.	Εκσυγχρονισμός - επέκταση κατασκευαστικού κέντρου
4	Καλαβρύτων	Καλάβρυτα	Λαγκαδινός Βασίλειος	Δημιουργία τοπικού κέντρου οργάνωσης, πληροφόρησης και προώθησης ειδικού και αγροτικού τουρισμού ορεινής Αχαΐας

4.1.4 Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου (Ο.Π.Α.Α.Χ.)

4.1.4.1 Στόχοι

Τα Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου είναι ένα σύνολο δράσεων για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη του αγροτικού χώρου που υλοποιούνται στα πλαίσια του Επιχειρησιακού Προγράμματος “Αγροτική Ανάπτυξη – Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000-2006” (άξονας 7) καθώς και του Π.Ε.Π Δυτικής Ελλάδας (άξονας 6). Οι δράσεις που περιλαμβάνονται στοχεύουν κυρίως στην ανάγκη υλοποίησης μιας πολιτικής για την ολοκληρωμένη και βιώσιμη ανάπτυξη των

αγροτικών περιοχών της χώρας, οι οποίες είναι οικονομικά και κοινωνικά ασθενέστερες, με απώτερο στόχο την ανασυγκρότηση της υπαίθρου. Πιο συγκεκριμένα, οι βασικοί στόχοι του Ολοκληρωμένου Προγράμματος Ανάπτυξης Αγροτικών Χώρων είναι η διερεύνηση των ευκαιριών απασχόλησης και η μείωση της ανεργίας και η αξιοποίηση των Διευρωπαϊκών Δικτύων από τα αστικά και παραγωγικά κέντρα της Περιφέρειας. Επίσης η αειφόρος ανάπτυξη της υπαίθρου με στόχο την ολοκληρωμένη ανάπτυξη των ορεινών και παραλίμνιων περιοχών. Η αναδιάρθρωση κρίσιμων κλάδων της τοπικής οικονομίας και ενίσχυση της εξωστρέφειας και τέλος η βελτίωση ποιότητας ζωής και προστασία του περιβάλλοντος, η ενίσχυση των αστικών περιοχών και η ενίσχυση του Τουριστικού Προϊόντος.

Οι δράσεις που περιλαμβάνονται στον άξονα 7 στοχεύουν στην προστασία των περιοχών, οι οποίες πλήττονται από τις αναπόφευκτες διαρθρωτικές μεταβολές και από την προσαρμογή της ελληνικής οικονομίας στις διεθνείς εξελίξεις. Ακόμη, γίνεται μία προσπάθεια μείωσης των περιφερειακών ανισοτήτων και στήριξης της ανάπτυξης στις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές της χώρας. Η ανάπτυξη των συγκεκριμένων περιοχών, μπορεί να επιτευχθεί με την επανένταξή τους στο εθνικό παραγωγικό σύστημα, ώστε να αποφευχθεί η περιθωριοποίησή τους.

Όσον αφορά τον άξονα 6 (Αειφόρος ανάπτυξη της υπαίθρου) του Π.Ε.Π. Δυτικής Ελλάδας περιλαμβάνει δύο υποάξονες: Αγροτική Ανάπτυξη και Παρεμβάσεις σε ορεινές και ημιορεινές περιοχές.

Οι παραπάνω δράσεις (άξονας 7 του ΕΠΑΑΥ και άξονας 6 του ΠΕΠ) στοχεύουν κατά κύριο λόγο στην υλοποίηση μιας πολιτικής για την ολοκληρωμένη και βιώσιμη ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών της χώρας, με απώτερο στόχο την ανασυγκρότηση της υπαίθρου. Η πολιτική αυτή έχει στόχο την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική αναβάθμιση της υπαίθρου, κατά τρόπο που να εξασφαλίζεται η οικονομική αυτοδυναμία της, η προστασία του περιβάλλοντος και η διάσωση και διαφύλαξη στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Η πολιτική αυτή εντάσσεται σε ένα ενιαίο σύνολο κατευθύνσεων της Ε.Ε για την ανταγωνιστικότητα των περιφερειών, την ενίσχυση της απασχόλησης, την προώθηση των ίσων ευκαιριών, την προστασία του περιβάλλοντος και την αειφόρο αξιοποίηση των φυσικών πόρων. Επίσης, βρίσκεται σε αντιστοιχία με την προτεραιότητα της Ε.Ε για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των αγροτικών περιοχών, μέσω της διαφοροποίησης της οικονομικής βάσης, της παροχής υπηρεσιών που σχετίζονται με

την βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων των αγροτικών περιοχών και την προώθηση της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής στον Ευρωπαϊκό χώρο.

4.1.4.2 Περιγραφή προγράμματος

Όπως προαναφέρθηκε, η περιοχή παρέμβασης LEADER+ περιλαμβάνει τα ορεινά και μειονεκτικά Δημοτικά Διαμερίσματα του Νομού Αχαΐας και έχει έκταση 2.843,2 km² και πληθυσμό 73.035 κατοίκους (απογραφή ΕΣΥΕ 2001). Η συγκεκριμένη περιοχή καλύφθηκε εν μέρει από ένα Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου (Ο.Π.Α.Α.Χ.) στο πλαίσιο του άξονα 7 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Αγροτική Ανάπτυξη – Ανασυγκρότηση της Υπαιθρου 2000 – 2006» του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, και από ένα (Ο.Π.Α.Α.Χ.) στο πλαίσιο του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος (Π.Ε.Π.) Δυτικής Ελλάδας. Το ποσοστό επικάλυψης της περιοχής παρέμβασης LEADER+ με τις περιοχές ΟΠΑΑΧ, ανέρχεται σε 63,8% όσον αφορά την έκταση και 46,7% όσον αφορά τον πληθυσμό.

Οι δράσεις αυτές εφαρμόζονται σε επιλεγμένες κυρίως ορεινές και μειονεκτικές περιοχές λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες των περιοχών αυτών και έχουν στόχο να δώσουν πνοή οικονομικής και κοινωνικής ανανέωσης στην ύπαιθρο, περιλαμβάνοντας υποδομές και υπηρεσίες εξυπηρέτησης του αγροτικού πληθυσμού και της αγροτικής οικονομίας.

Πίνακας 33: Δράσεις του Άξονα 7 του Ε.Π. «Αγροτική Ανάπτυξη – Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000 – 2006»

ΜΕΤΡΟ	ΤΙΤΛΟΙ
7.2	Δημιουργία υπηρεσιών διαχείρισης εκμεταλλεύσεων
7.3	Εμπορία γεωργικών προϊόντων ποιότητας
7.4	Βασικές υπηρεσίες για την αγροτική οικονομία και τον αγροτικό πληθυσμό
7.5	Ανακαίνιση και ανάπτυξη χωριών – Προστασία και διατήρηση της αγροτικής κληρονομιάς
7.6	Διαφοροποίηση των γεωργικών δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τη γεωργία, για να παρασχεθεί η δυνατότητα δημιουργίας πολλαπλών δραστηριοτήτων και η απόκτηση εναλλακτικών εισοδημάτων
7.8	Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας
7.9	Ενθάρρυνση των τουριστικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων
7.11	Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων
7.12	Επενδύσεις για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων πρώτης μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών προϊόντων
7.13	Μεταποίηση και εμπορία δασοκομικών προϊόντων

Πίνακας 34: Δράσεις του άξονα 6 του Π.Ε.Π. Δυτικής Ελλάδας

ΜΕΤΡΟ	ΤΙΤΛΟΣ
6.2.1	Ανάπτυξη ορεινών και ημιορεινών περιοχών , βελτίωση του οικιστικού ιστού σε οικισμούς της υπαίθρου
6.2.2	Στήριξη της επιχειρηματικότητας σε ορεινές και ημιορεινές περιοχές
6.2.4	Μεταποίηση και εμπορία γεωργικών προϊόντων στο πλαίσιο των ολοκληρωμένων παρεμβάσεων

Στην περιοχή του νυν Δήμου Καλαβρύτων στο πλαίσιο του ΟΠΑΑΧ πραγματοποιήθηκαν οι εξής επενδύσεις

Πίνακας 35: Έργα στο πλαίσιο του ΟΠΑΑΧ στο Δήμο Καλαβρύτων

	ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΕΝΔΥΤΗ/ ΤΕΛΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΥ	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ
1	Αροανίας	Ψωφίδα	Γεωργουλοπούλου Γεωργία	Εκσυγχρονισμός και βελτίωση παραδοσιακού καφενείου και κέντρου εστίασης
2	Αροανίας	Λεχούρι	Θεοχάρης Βασίλειος	Αυτοεξυπηρετούμενες Τουριστικές Επιπλωμένες Κατοικίες
3	Παίων	Δάφνη	Λεβέντη Δήμητρα	Ανέγερση διώροφου Ξενοδοχείου Κλασσικού Τύπου 3*
4	Παίων	Δάφνη	Μαλλή Ελένη	Ανακαίνιση Κτιρίου σε δύο Επιπλωμένα Διαμερίσματα
5	Παίων	Δάφνη	Μιχελή Παναγιώτα	Κατασκευή έξι Αυτοτελή Τουριστικών Καταλυμάτων στην Περιοχή Δάφνη του Δήμου Παίων Πλησίον του ομίλου Καγιάκ του Ποταμού Λάδωνα σε ιδιόκτητο οικόπεδο καθώς και Επένδυση για την Ανάπτυξη Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού (Ποδηλασία, Σκοποβολή, Rafting)

6	Αροανίας		«Τ. Κολίντζας –Αν. Μορφωνιός – Γ. Μπουντρούκας Ο.Ε.»	Ποτάμιες και υπαίθριες δραστηριότητες εναλλακτικού χαρακτήρα στον ποταμό Ερύμανθο.
7	Παΐων	Δάφνη	Μιχαλοπούλου Αθηνά	Κατασκευή τέντας με ξύλινο σκελετό στον αύλειο χώρο υπάρχοντος παραδοσιακού καφενείου αλλαγή ξύλινου δαπέδου-πλακόστρωση εξωτερικού χώρου-βελτίωση υπάρχοντος εξοπλισμού καθώς και αγορά καινούριου
8	Αροανίας	Ψωφίδα	Βλάχος Κωνσταντίνος	Ανακαίνιση – μεταβίβαση παραδοσιακού καφενείου/εστιατορίου
9	Παΐων	Πάος	Νικολακόπουλος Νικόλαος	Δημιουργία πολυχώρου εστίασης και αναψυχής στην θέση «χάνι καλαθά» στο Πάος Αχαΐας.
10	Καλαβρύτων	Άνω Λουσοί	Δούβου – Φράγκου Μαρία	Δημιουργία χώρου εστίασης
11	Καλαβρύτων	Καλάβρυτα	Λιβανά Ευανθία – Αρβανίτη Μαρία Ο.Ε.	Δημιουργία Τουριστικών επιπλωμένων κατοικιών
12	Καλαβρύτων	Καλάβρυτα	Θωμόπουλος Θεόδωρος & Σία Ο.Ε.	Εξοπλισμός ειδών χιονοδρομίας
13	Καλαβρύτων	Ζαχλωρού	Κουβαράς Βασίλειος	Ίδρυση ξενοδοχείου κλασσικού τύπου 3*

14	Καλαβρύτων	Καλάβρυτα	Καραπαναγιώτη Αθανασία	Ανέγερση ξενοδοχείου επιπλωμένων διαμερισμάτων 3*
15	Καλαβρύτων	Μάνεσι	Τζελέπη Ε. –Τζελέπη Θ.	Δημιουργία συγκροτήματος τουριστικών κατοικιών
16	Καλαβρύτων	Καλάβρυτα	Μιχαλόπουλος Κωνσταντίνος	Δημιουργία τουριστικού καταλύματος
17	Καλαβρύτων	Καλάβρυτα	Ν. Μπίρμπας – Ε. Μπίρμπας Ο.Ε.	Ίδρυση εστιατορίου - ταβέρνας
18	Καλαβρύτων	Καλάβρυτα	Μαρία Κοσκολού & Σία Ο.Ε.	Ανέγερση και λειτουργία τουριστικών επιπλωμένων κατοικιών
19	Καλαβρύτων	Άνω Λουσοί	Σούκα Γεώργιο	7 Μονόχωρες τουριστικές κατοικίες
20	Καλαβρύτων	Καλάβρυτα	Δαφαλιάς Βλάσιος	Ξενοδοχείο κλασσικού τύπου 3*
21	Καλαβρύτων	Καλάβρυτα	Βαρβιτσιώτης Ιωάννης	Ενοικιαζόμενα διαμερίσματα

4.2 Αναπτυξιακές Εταιρείες

4.2.1 Κ.Τ.Α.Δ.Α. (Κέντρο Τοπικής Ανάπτυξης Δυτικής Αχαΐας)

4.2.1.1 Προφίλ

Το Κέντρο Τοπικής Ανάπτυξης Δυτικής Αχαΐας (Κ.Τ.Α.Δ.Α.) ιδρύθηκε το 1992 ως αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία, με σκοπό την οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη της περιοχής Δυτικής Αχαΐας. Έδρα της εταιρείας είναι η Κ. Αχαΐα, όπου βρίσκονται και τα γραφεία του.

Πρώτος σκοπός της ίδρυσης της εταιρείας ήταν η διαχείριση του προγράμματος χρηματοδοτήσεων, το οποίο εγκρίθηκε για την περιοχή Δυτικής Αχαΐας στα πλαίσια της πρωτοβουλίας LEADER I (πρόγραμμα LEADER I), συνολικού ύψους 700 περίπου εκατ. Δρχ. Η δημιουργία εταιρικής υποδομής για τη διαχείριση του προγράμματος κρίθηκε αναγκαία, όταν διαπιστώθηκε η αδυναμία υλοποίησης τόσο

φιλόδοξου αλλά και περίπλοκου χρηματοδοτικού σχεδίου με τις υφιστάμενες υποδομές.

Στη διάρκεια του 1992 ετέθησαν οι βάσεις για την εξέλιξη του ΚΤΑΔΑ σε μηχανισμό αποτελεσματικής διαχείρισης του LEADER, με έντονη και συνεχή δράση του 9μελούς Δ.Σ. και των πρώτων εξωτερικών συνεργατών του. Κατά τα επόμενα έτη 1993 και 1994, η υποδομή του ΚΤΑΔΑ συμπληρώθηκε με ανθρώπινο δυναμικό και εξοπλισμό καθώς και με άλλους εξωτερικούς συνεργάτες.

Το ΚΤΑΔΑ αποτέλεσε μία από τις πιο έμπειρες αναπτυξιακές εταιρείες στη Δυτική Ελλάδα για τη διαχείριση ολοκληρωμένων αναπτυξιακών προγραμμάτων. Η συνεχής ενημέρωση των κατοίκων, η απόλυτη διαφάνεια στις αξιολογήσεις των συνεργατών και των επενδυτών, αποτέλεσαν βασική προτεραιότητα του ΚΤΑΔΑ. Για το σκοπό αυτό το ΚΤΑΔΑ ανέπτυξε συστηματική δραστηριότητα ενημέρωσης σχετικά με το πρόγραμμα LEADER και τους στόχους της πολιτικής ολοκληρωμένης ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών.

Για την καλύτερη εξυπηρέτηση των στόχων του το ΚΤΑΔΑ ενεργοποίησε και συνεργάστηκε με το επιστημονικό δυναμικό της περιοχής και με φορείς του δημοσίου τομέα. Είχε συστήσει επιτροπές εμπειρογνομόνων από ειδικούς επιστήμονες της περιοχής οι οποίοι μελετούσαν τα διάφορα θέματα και εισηγούνταν ανάλογα στο Δ.Σ. το οποίο είχε και την τελική κρίση.

Τέλος, η συνεχής προσπάθεια εσωτερικής οργάνωσης, με αξιοκρατικές προσλήψεις προσωπικού πλήρους απασχόλησης και σταθερών συνεργατών – μηχανικών, σχεδιαστών, οικονομολόγων, γεωπόνων όπως και η προμήθεια του αναγκαίου εξοπλισμού, αποτέλεσε έναν από τους βασικούς άξονες δράσης του με πολύ ορατά αποτελέσματα, αφού διέθετε αξιόλογο δυναμικό και εξοπλισμό.

Έπειτα από απόφαση της Γενικής Συνέλευσης των μελών του ΚΤΑΔΑ, που πραγματοποιήθηκε στις 30 Αυγούστου 1994, το ΚΤΑΔΑ μετατράπηκε σε Ανώνυμη Εταιρεία.

Η Κ.Τ.Α.Δ.Α – ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ Α.Ε. αξιοποίησε χρηματοδοτικές δυνατότητες που προέρχονταν από Εθνικούς ή κοινοτικούς πόρους με σκοπό να υλοποιήσει προγράμματα κοινοτικού χαρακτήρα και κοινοτικών πρωτοβουλιών, τα οποία συγχρηματοδοτούνται από το Περιφερειακό Ταμείο και το Ευρωπαϊκό Ταμείο.

4.2.1.2 Σκοπός – Στόχοι

Η στρατηγική της Κέντρο Τοπικής Ανάπτυξης Δυτικής Αχαΐας Α.Ε., απόρρεε από τους γενικούς στόχους που έθεταν οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες μέσω της Πρωτοβουλίας LEADER. Συνοπτικά ο γενικός στόχος της Κ.Τ.Α.Δ.Α. Α.Ε. ήταν η προώθηση της ολοκληρωμένης ανάπτυξης της περιοχής Δυτικής Αχαΐας, με την υποστήριξη των ενδογενών πλεονεκτημάτων της, την υποστήριξη των παραδοσιακών δραστηριοτήτων της και την ανάπτυξη νέων δραστηριοτήτων, κυρίως στους τομείς του αγροτουρισμού και της αξιοποίησης της παραγωγής του αγροτικού τομέα. Επίσης με την ενίσχυση των εφαρμογών τηλεματικής ως εργαλείου υποστήριξης των παραγωγικών δραστηριοτήτων, την αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού και την ικανοποίηση των κοινωνικών αναγκών των κατοίκων.

Βασική διάσταση όλων των δράσεων του ΚΤΑΔΑ αποτέλεσε η ενίσχυση του καινοτομικού χαρακτήρα των προωθούμενων δράσεων και η διάχυση της αποκτούμενης εμπειρίας. Το ΚΤΑΔΑ, με βάση τη θετική εμπειρία του από τη διαχείριση του προγράμματος χρηματοδοτήσεων του LEADER I, στόχευε ειδικότερα στην ενίσχυση και αναβάθμιση του δικού του ρόλου, ως κέντρου τεχνικής στήριξης των φορέων της περιοχής, των ιδιωτών και ομαδικών επενδυτών, καθώς επίσης και των ΟΤΑ, για την τοπική ανάπτυξη. Ο στόχος αυτός αρχικά επιδιώχθηκε μέσα από την εμπλοκή του ΚΤΑΔΑ στη διαχείριση του προγράμματος LEADER, καθώς και μέσω της ενίσχυσης των υποδομών του (διαχειριστική, υπολογιστικής, ανθρώπινου δυναμικού).

Το Δ.Σ. του ΚΤΑΔΑ είχε ως διακηρυγμένο στόχο την ενίσχυση του ρόλου του ως κέντρου τεχνικής υποστήριξης των κοινωνικών φορέων των ομαδικών επενδυτών και των ιδιωτών επενδυτών, για την προώθηση αναπτυξιακών δραστηριοτήτων, την αξιοποίηση των δυνατοτήτων που παρέχονταν μέσω πρωτοβουλιών όπως το LEADER I ή άλλων αντίστοιχων, ή, κοινοτικών προγραμμάτων εν γένει.

Κατεύθυνση του ΚΤΑΔΑ αποτέλεσε η απόκτηση επαρκούς δυναμικού προσωπικού και τεχνογνωσίας, το οποίο θα επέτρεπε την αυτόνομη διεκπεραίωση των αναλαμβανόμενων δράσεων, θα επιτύγχανε συσσωρευτικά αποτελέσματα και θα λειτουργούσε προωθητικά για το μέλλον.

Όσον αφορά στην υποδομή της οργάνωσης, επεξεργασίας και διανομής πληροφορίας, το ΚΤΑΔΑ, θεωρώντας ότι η σχετική δυνατότητα αποτελεί πρωταρχικό στοιχείο της ολοκληρωμένης ανάπτυξης (όπως άλλωστε και η Ευρωπαϊκή Ένωση, μέσω των σχετικών προγραμμάτων) είχε ήδη εξασφαλίσει

σχετική χρηματοδοτική υποστήριξη στα πλαίσια του LEADER I, για την πραγματοποίηση των αρχικών απαιτούμενων ενεργειών για την ευρεία εφαρμογή της τηλεματικής σε τοπικό επίπεδο, με την ανάπτυξη Τοπικού Πληροφοριακού Συστήματος [ΤΠΣ], που θα λειτουργούσε με κεντρικό κόμβο στα γραφεία του, που θα κάλυπτε τις ανάγκες πληροφόρησης, επικοινωνίας, τηλεματικής διευκόλυνσης και τηλεαγοράς, υποστήριξης λήψης αποφάσεων και τεχνικής υποστήριξης προς τους επενδυτικούς φορείς της περιοχής.

Εκτός από τη συμβολή της Κ.Τ.Α.Δ.Α. – Αναπτυξιακή Α.Ε. στην ανάπτυξη του Νομού Αχαΐας, η εταιρεία συμβάλλει στην υλοποίηση και διαχείριση Εθνικών και Κοινοτικών Αναπτυξιακών Προγραμμάτων και Πρωτοβουλιών. Επίσης, συνεργάζεται με άλλους φορείς σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Ακόμη, σημαντική είναι η συμμετοχή της σε άλλες εταιρείες αναπτυξιακών σκοπών και σε προγράμματα.

Η Κ.Τ.Α.Δ.Α. – Αναπτυξιακή Α.Ε. λόγω εμπειρίας υλοποίησης και διαχείρισης του προγράμματος LEADER I στο νομό Αχαΐας, ανέλαβε το συντονισμό και τη διαχείριση του προγράμματος της Δομής Στήριξης¹⁹ για όλη την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος. Επίσης παρείχε υπηρεσίες σε κεντρικό επίπεδο για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και στον ίδιο χώρο παρείχε και υπηρεσίες για το Νομό Αχαΐας. Πιο συγκεκριμένα παρείχε υπηρεσίες στήριξης και ενημέρωσης με αποδέκτες τους κατοίκους των αγροτικών περιοχών των γεωγραφικών ενοτήτων της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας όπου υλοποιούνταν τα Ο.Π.Α.Α.Χ. και τα φυσικά και νομικά πρόσωπα, του ιδιωτικού τομέα, που εγκρίθηκαν και επιχορηγήθηκαν για την υλοποίηση έργων στο πλαίσιο των Ο.Π.Α.Α.Χ. της ίδιας Περιφέρειας. Το πρόγραμμα αφορά τα Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου (Ο.Π.Α.Α.Χ.) του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων

Η Κ.Τ.Α.Δ.Α. – Αναπτυξιακή Α.Ε. συμμετείχε στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δυτικές Ελλάδας 2000-2006, Μέτρο 5.1 «Ενδυνάμωση και Ανάπτυξη Κοινωνικών Υπηρεσιών υποστήριξης ανθρώπινου δυναμικού που αφορά, πρώτον, το πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι», ένα πρόγραμμα κοινωνικής προστασίας που στόχευε στην παροχή οργανωμένης και συστηματικής φροντίδας ηλικιωμένων και ατόμων με

---

¹⁹ Η Δομή Στήριξης Δυτικής Ελλάδας είναι ένα δίκτυο συνεργαζόμενων Αναπτυξιακών Εταιρειών της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, που λειτουργούν με βάση την ισότιμη συνεργασία και σκοπούν στο να ενδυναμωθεί το πλαίσιο κοινής αντιμετώπισης προβλημάτων. Το δίκτυο απαρτίζεται από τις εταιρείες: Κ.Τ.Α.Δ.Α. Α.Ε., ΑΝ.ΑΙΤ. Α.Ε., Τριγωνίδα Α.Ε., Αιτωλική Αναπτυξιακή Α.Ε., ΑΧΑΪΑ Α.Ε. και ΗΛΕΙΑΚΗ Α.Ε.

αναπηρίες, δεύτερον το πρόγραμμα «Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών», όπου τα παιδιά ηλικίας 6-12 μπορούν να απασχοληθούν δημιουργικά εκτός σχολικού ωραρίου, να συναντήσουν φίλους όπου μέσω της επικοινωνίας να δημιουργήσουν ένα κλίμα ελευθερίας και ασφάλειας χωρίς ανταγωνισμούς και σκοπιμότητες. Ακόμη, στις μονάδες αυτές μπορούν να απασχοληθούν και παιδιά με ελαφριάς μορφής κινητικά προβλήματα. Ένα ακόμα πρόγραμμα που συμμετείχε η Κ.Τ.Α.Δ.Α. – Αναπτυξιακή Α.Ε. είναι η δημιουργία του ιατροκοινωνικού κέντρου Δήμου Μόβρης, το οποίο λειτούργησε τον Οκτώβριο του 2005 και εντάσσεται στο Μέτρο 3 ‘Τοπικές πρωτοβουλίες απασχόλησης’ του Άξονα Προτεραιότητας 5 «Πρόωση στην απασχόληση και εξειδίκευση του ανθρώπινου δυναμικού» του Π.Ε.Π. Δυτικής Ελλάδας. Στόχος του κέντρου ήταν η προώθηση της πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας και η κοινωνική προστασία των τσιγγάνων της περιοχής των Σαγαϊκών με απώτερο σκοπό την κοινωνική τους ενσωμάτωση. Άλλες δραστηριότητες της Κ.Τ.Α.Δ.Α. – Αναπτυξιακή Α.Ε. που έχουν ολοκληρωθεί είναι η δημιουργία Γραφείων Παροχής Κοινωνικών – Υποστηρικτικών Υπηρεσιών στο Δήμο Μόβρης, στους Δήμους Δύμης και Λαρισσού και στους Δήμους Βραχναϊκών – Παραλίας.

Η Κ.Τ.Α.Δ.Α. – Αναπτυξιακή Α.Ε. συμμετείχε στην εφαρμογή του προγράμματος της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας EQUAL, η οποία στόχευε στη βελτίωση της απασχολησιμότητας, στην ανάπτυξη του επιχειρηματικού πνεύματος, στην ενθάρρυνση της προσαρμοστικότητας των επιχειρήσεων και των απασχολουμένων, στην ενίσχυση των πολιτικών ίσων ευκαιριών για άνδρες και γυναίκες και στην ενίσχυση των Αιτούντων Άσυλο. (www.equal-greece.gr).

Τέλος, συνείσφερε στο πρόγραμμα ‘INTERREG III C’ «Development of the European Business Advisor Training and Exchanges», το οποίο είχε ως στόχο να δημιουργήσει μία δομή υποστήριξης για τους ευρωπαϊκούς επιχειρησιακούς συμβούλους, έτσι ώστε να τους εξοπλίσει με πόρους για την υποστήριξη των πελατών τους στη σύγχρονη οικονομία, επιχείρηση και κοινωνία και στο πρόγραμμα ‘INTERREG III A’ «Ανάπτυξη δικτύου τηλεμετρικής παρακολούθησης υδρομετεωρολογικών στοιχείων Βορειοδυτικής Πελ/σου για εκτίμηση και ανάδειξη επικινδυνότητας έντονων καιρικών διαταραχών ή φαινομένων. (www.ktada.gr)

4.2.2 ΑΧΑΪΑ – ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ Α.Ε.

4.2.2.1 Προφίλ

Η ΑΧΑΪΑ – ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ Α.Ε. ιδρύθηκε το Δεκέμβριο του 1997 μετά από συνεργασία των φορέων του Ν. Αχαΐας με αρχικό στόχο την υλοποίηση της Κ.Π. LEADER II στο Ν. Αχαΐας.

Σήμερα, τα μέλη της Εταιρείας αποτελούν ένα σύνολο φορέων που εκπροσωπούν σχεδόν ολόκληρο το Νομό Αχαΐας και που ανεξάρτητα από το νομικό καθεστώς τους εκπροσωπούν συμφέροντα τόσο του δημοσίου όσο και ιδιωτικά συλλογικά συμφέροντα (ΟΤΑ, επιχειρήσεις Ο.Τ.Α., Αναπτυξιακές Εταιρείες, Ενώσεις Αγροτικών Συνεταιρισμών, Επιμελητήρια, Ένωση Νέων Αγροτών κ.λπ.).

Η έννοια αλλά και η πρακτική της ανάπτυξης είναι πολυσύνθετη και δύσκολη. Απαιτεί κατανόηση της υπάρχουσας κατάστασης και ταυτόχρονη θεώρηση των δυνατοτήτων που υπάρχουν, των ιδιαιτεροτήτων και των αναπτυξιακών τάσεων που εκδηλώνονται σε εθνικό αλλά κύρια σε τοπικό επίπεδο. Η κατάρτιση και η σύνθεση προτάσεων ανάπτυξης, δε μπορεί παρά να είναι αντικείμενο μιας συντονισμένης προσπάθειας με βάση υπαρκτό πρόγραμμα και συγκεκριμένους στόχους. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο ξεκίνησε μια κοινή προσπάθεια για την ανάπτυξη των ορεινών, μειονεκτικών και λιγότερο ανεπτυγμένων περιοχών του Νομού Αχαΐας, με την ίδρυση της Αναπτυξιακής Εταιρείας «ΑΧΑΪΑ Α.Ε.».

Στοιχείο σύγκλισης απετέλεσε η ανάληψη της εφαρμογής - για τις ορεινές, μειονεκτικές και λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές του Νομού Αχαΐας – του Προγράμματος LEADER II. Το γεγονός αυτό πυροδότησε τη συνεργασία μεταξύ διαφορετικών φορέων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, από σχεδόν όλες τις περιοχές του Νομού Αχαΐας, με στόχο μία κοινή στρατηγική ανάπτυξης στα πλαίσια της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER II.

Η στρατηγική ανάπτυξης, που ξεκίνησε με την ίδρυση της εταιρείας, προσβλέπει στην αντιμετώπιση των κρίσιμων διαρθρωτικών, οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων της περιοχής, στην αναστροφή του αρνητικού οικονομικού κλίματος και στην αύξηση του τοπικού εισοδήματος, στη δημιουργία συνθηκών απασχόλησης σε ένα ευρύ φάσμα τομέων με ταυτόχρονη προοπτική διατήρησης και ανάπτυξης των τομέων αυτών και τέλος, στη δημιουργία συνθηκών ανθρωποκεντρικής και φιλικής προς το περιβάλλον ανάπτυξης.

Στρατηγικός στόχος της Κ. Π. LEADER είναι άλλωστε η αξιοποίηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της εκάστοτε περιοχής παρέμβασης και η ανάδειξη της ταυτότητας

της περιοχής, στα πλαίσια μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής, ενός ολοκληρωμένου προγράμματος ενεργειών για την τοπική ανάπτυξη. Σημαντικό στοιχείο για την επίτευξη των ανωτέρω, αποτελεί η ενεργοποίηση του τοπικού ανθρώπινου δυναμικού και η προσπάθεια συγκράτησης νέου παραγωγικού πληθυσμού στις περιοχές παρέμβασης.

4.2.2.2 Σκοπός – Στόχοι

Σκοπός της ΑΧΑΪΑ Α.Ε. είναι η συμβολή στην αξιοποίηση, ανάπτυξη, διαχείριση, συντήρηση και προστασία των φυσικών πόρων και γενικότερα στην ανάπτυξη της περιοχής της Ορεινής (κυρίως) Αχαΐας και εφόσον αυτό ζητηθεί και άλλων περιοχών σε όλη την επικράτεια της Ελλάδας.

Στους σκοπούς της εταιρείας περιλαμβάνονται :

- Η προαγωγή, υποβοήθηση και υλοποίηση αναπτυξιακών δραστηριοτήτων του δημοσίου, κοινωνικού και ιδιωτικού τομέα στη μορφή επενδυτικών έργων, επιχειρηματικών εκμεταλλεύσεων, ενεργειών ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού και της αγοράς εργασίας και η ανάπτυξη καινοτομιών.
- Η δημιουργία προϋποθέσεων για τη σύμμετρη και αναλογική ανάπτυξη των περιοχών δραστηριότητας της εταιρείας, από οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική άποψη, με βάση τις τοπικές δυνάμεις και πόρους ιδιωτικούς και δημόσιους καθώς και με πόρους και μέσα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και του Ελληνικού Δημοσίου.
- Ο συντονισμός των δραστηριοτήτων και του αναπτυξιακού σχεδιασμού, φορέων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και εταιρειών τους.
- Η εφαρμογή και αξιοποίηση κάθε προγράμματος της πολιτείας που αφορά την τοπική ανάπτυξη, την προστασία και τη διαχείριση του περιβάλλοντος σε συνεργασία με τα Υπουργεία, φορείς του Δημοσίου και με τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Ο σχεδιασμός, η κατάρτιση προγραμμάτων και η μελέτη για την ανάπτυξη των περιοχών της Αχαΐας.
- Η αξιοποίηση - εκμετάλλευση πολιτιστικών, τουριστικών και φυσικών πόρων των περιοχών με την ανάπτυξη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.

Για την προώθηση των σκοπών αυτών η ΑΧΑΪΑ Α.Ε. προωθεί τους εξής ειδικότερους στόχους:

- Προγραμματισμό, σχεδιασμό και υλοποίηση για λογαριασμό της ή για λογαριασμό των φορέων του δημοσίου, κοινωνικού και ιδιωτικού τομέα, επενδυτικών έργων μελετών, προγραμμάτων που αφορούν τους σκοπούς της εταιρείας.
- Διοίκηση και εκμετάλλευση δραστηριοτήτων και έργων με ίδια μέσα ή μέσω τρίτων για λογαριασμό φορέων των περιοχών της Αχαΐας.
- Προγραμματισμό, σχεδιασμό και υλοποίηση με ίδια μέσα ή μέσω τρίτων, ενεργώντας για λογαριασμό φορέων του δημοσίου, κοινωνικού και ιδιωτικού τομέα των περιοχών, προγραμμάτων κατάρτισης και ανάπτυξης της αγοράς εργασίας και της απασχόλησης στις περιοχές της Αχαΐας.
- Παροχή συμβουλευτικής υποστήριξης σε φορείς του δημοσίου, ιδιωτικού και κοινωνικού τομέα σε θέματα που αφορούν τους σκοπούς της εταιρείας.
- Υποβοήθηση της ίδρυσης και λειτουργίας επιχειρήσεων των οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, αναλαμβάνοντας τη διενέργεια ερευνών αγοράς, την εκπόνηση μελετών σκοπιμότητας με αξιολόγηση εναλλακτικών τεχνολογιών, την εκπόνηση τεχνικοοικονομικών μελετών με διερεύνηση των πηγών χρηματοδότησης των επενδύσεων, την υποβοήθηση του σχεδιασμού και της επίβλεψης κατασκευής των κτιριακών και άλλων εγκαταστάσεων, την αξιολόγηση προσφορών για την επιλογή του εξοπλισμού και την οργάνωση της διοίκησης και λειτουργίας των επιχειρήσεων αυτών.
- Συμμετοχή σε προγραμματικές συμβάσεις του Ν. 1416/84 και σύναψη συμφωνιών ή συνεργασία με οποιοδήποτε πρόσφορο τρόπο με ελληνικά ή ξένα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού και δημοσίου δικαίου, οργανισμούς, ιδρύματα που έχουν σκοπό την έρευνα και την ανάπτυξη της Αχαΐας.
- Προστασία και ανάδειξη πολιτιστικής κληρονομιάς της Αχαΐας, προστασία του περιβάλλοντος και ευαισθητοποίηση του πληθυσμού σε πολιτιστικά και περιβαλλοντικά θέματα.
- Συμμετοχή σε άλλες επιχειρήσεις με φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, τους Ο.Τ.Α. και γενικά σε επιχειρήσεις με οικονομικούς σκοπούς.
- Ανάπτυξη επιστημονικής δραστηριότητας για την μελέτη, πρόταση λύσεων και προβολή ζητημάτων που συνδέονται με την ανάπτυξη της περιοχής.
- Παροχή υπηρεσιών προς τρίτους σε ανταποδοτική βάση εφόσον αυτό είναι οικονομικά εφικτό και υπηρετεί τους σκοπούς της επιχείρησης.

- Παραγωγή, προμήθεια και μεταπώληση ή εκχώρηση προς τρίτους προϊόντων, υπηρεσιών και δικαιωμάτων (π.χ. εκδόσεις, προγράμματα, πληροφορίες, μελέτες κλπ.) εφόσον τα προϊόντα και δικαιώματα αυτά είναι συναφή προς τις λοιπές δραστηριότητες της Επιχείρησης.
- Συνεργασία με κάθε φορέα του δημοσίου, Ν.Π.Ι.Δ., κοινωνικού μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα και ιδιωτικού τομέα για την προώθηση των σκοπών της Επιχείρησης.
- Οργάνωση σεμιναρίων, συνεδρίων και άλλων εκδηλώσεων είτε από μόνη της, είτε σε συνεργασία με άλλους φορείς για την προώθηση των σκοπών της Επιχείρησης.
- Βεβαίωση και είσπραξη φόρων και τελών για λογαριασμό των φορέων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.
- Εκτέλεση και συντήρηση κάθε είδους κοινωφελούς έργου.
- Αξιοποίηση κάθε πηγής οικονομικών πόρων της περιοχής.

Κατά συνέπεια, κατά προτεραιότητα προωθούνται:

Η τεχνική και οικονομική υποστήριξη κάθε βιώσιμης επενδυτικής δραστηριότητας που αναλαμβάνεται από ιδιώτες, Ν.Π.Ι.Δ., Ν.Π.Δ.Δ., Ο.Τ.Α., Ενώσεις και Πρωτοβάθμιους Συνεταιρισμούς κλπ., μέσα στα όρια της περιοχής της Αχαΐας και σε οποιαδήποτε άλλη περιφέρεια της χώρας, στους τομείς :

- Μεταποίηση - Εμπορία Γεωργικών προϊόντων με ιδιαίτερη έμφαση στα τοπικά προϊόντα της περιοχής.
- Αγροτικού Τουρισμού, ως ήπιου ορεινού τουρισμού που προστατεύει και αναδεικνύει το παραδοσιακό-οικιστικό και φυσικό περιβάλλον της περιοχής.
- Κάθε άλλης δραστηριότητας που της ανατίθεται επ' αμοιβή.

Η Εταιρεία αναλαμβάνει σε συνεργασία με άλλους φορείς κάθε αναπτυξιακή και επενδυτική πρωτοβουλία για αξιοποίηση όλων των οικονομικών και παραγωγικών δυνατοτήτων της περιοχής.

Ειδικότερα, η Εταιρεία πρωτοστατεί στη δημιουργία επιστημονικής και τεχνικής υποδομής για την προώθηση της τοπικής ανάπτυξης και πρωτοβουλίες όπως οι παρακάτω :

- Η διενέργεια απογραφικών ερευνών όλων των φυσικών πόρων και δυνατοτήτων της περιοχής.
- Η σύνταξη και διαχείριση προγραμμάτων για την προστασία του περιβάλλοντος.

- Η εκπόνηση κάθε κατηγορίας μελετών όπως π.χ. τοπικών αναπτυξιακών προγραμμάτων, διαχείρισης οικοσυστημάτων, διαχείρισης απορριμμάτων, υδάτων και άλλων φυσικών πόρων, βιωσιμότητας επενδύσεων Εθνικών ή κοινοτικών προγραμμάτων είτε από τις Υπηρεσίες της Εταιρείας είτε από συμβεβλημένους μελετητές.
- Η εκτέλεση έργων, εργασιών ή προμηθειών που αναθέτονται σ' αυτή από κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου.
- Η συνεργασία με κάθε Δημόσια Υπηρεσία, Νομικά πρόσωπα Δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, Οργανισμούς, Ιδρύματα εσωτερικού ή εξωτερικού που σκοπό έχουν την έρευνα και βελτίωση όλων των προϋποθέσεων ανάπτυξης της περιοχής. Ιδιαίτερη συνεργασία με τα θεσμοθετημένα όργανα Περιφερειακής ανάπτυξης, Νομαρχίας και Περιφέρειας στα πλαίσια του δημοκρατικού προγραμματισμού με επιδίωξη πολύπλευρης συμβολής στην ανάπτυξη της Περιοχής.
- Η ίδρυση Κέντρου Επαγγελματικής Κατάρτισης της εταιρείας.
- Η μελέτη των εκπαιδευτικών αναγκών της περιοχής και η διαχείριση προγραμμάτων διαχείρισης και επιμόρφωσης των κατοίκων της περιοχής, ιδίως δε των δικαιούχων ενίσχυσης από τα Ευρωπαϊκά και Εθνικά προγράμματα.
- Η επεξεργασία, υποβολή και υλοποίηση προγραμμάτων που συγχρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση ή και τις Εθνικές αρχές.
- Η εφαρμογή και αξιοποίηση επιστημονικής και οικονομικής συνεργασίας της χώρας μας με την Ευρωπαϊκή Ένωση και Τρίτες χώρες.
- Η σύναψη συμβάσεων για συμμετοχή στα επιχορηγούμενα προγράμματα του Ο.Α.Ε.Δ. για την απόκτηση επαγγελματικής εμπειρίας και απασχόλησης (φύλαξη παιδιών, φροντίδα ηλικιωμένων ατόμων, φύλαξη και επιστασία σχολικών κτιρίων, στελέχωση γυμναστηρίων και εφαρμογή προγραμμάτων μαζικού αθλητισμού, πολιτιστικούς, τουριστικούς σκοπούς και δράσεις καθώς και κάθε άλλη πρωτοβουλία ανάλογα με τις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας και των Ο.Τ.Α. κ.α.).
- Η σύναψη συμβάσεων για την εν γένει εξυπηρέτηση της κοινωνικής πολιτικής των Ο.Τ.Α. (κέντρα δημιουργικής απασχόλησης, φύλαξη παιδιών, φροντίδα ηλικιωμένων ατόμων, φύλαξη και επιστασία σχολικών κτιρίων, στελέχωση γυμναστηρίων και εφαρμογή προγραμμάτων μαζικού αθλητισμού,

πολιτιστικούς, τουριστικούς σκοπούς και δράσεις καθώς και κάθε άλλη πρωτοβουλία ανάλογα με τις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας και των Ο.Τ.Α.)

Η ΑΧΑΪΑ – ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ Α.Ε., έχοντας πλέον και την πολύτιμη εμπειρία της διαχείρισης της κοινοτικής πρωτοβουλίας LEADER II και LEADER+ αποτελεί χρήσιμο σύμβουλο και συνεργάτη της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των φορέων ανάπτυξης της περιοχής. Αξιοποιώντας τις δυνατότητες του 2^{ου} και 3^{ου} Κ.Π.Σ., προχωρεί στη διεκδίκηση νέων πόρων για την περιοχή, με ιδιαίτερη έμφαση στα προγράμματα και τις πρωτοβουλίες που αφορούν την ανάπτυξη της Υπαίθρου με στρατηγικό στόχο τη συνολική υποστήριξη της ολοκληρωμένης και αειφόρου αναπτυξιακής διαδικασίας σε όλες τις περιοχές του Νομού Αχαΐας. Παράλληλα συνεργάζεται και με φορείς που δραστηριοποιούνται και σε άλλους τομείς, με στόχο να συμβάλλει σε μια συνολική και ολοκληρωμένη ανάπτυξη του Νομού.

Προγράμματα τα οποία διαχειρίστηκε ή/και συμμετείχε η Αναπτυξιακή Εταιρεία ΑΧΑΪΑ – ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ Α.Ε., πέραν του τοπικού προγράμματος LEADER+ που προαναφέρθηκε, κατά τη διάρκεια του 3^{ου} Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης, είναι τα παρακάτω:

Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου (Ο.Π.Α.Α.Χ.).

Αφορούσε ένα σύνολο δράσεων για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη του αγροτικού χώρου που υλοποιούνται στα πλαίσια του Ε.Π. Α.Α/Α.Υ. 2000 – 2006 (άξονας 7) καθώς και του Π.Ε.Π. Δυτικής Ελλάδας (άξονας 6).

Οι δράσεις που περιελάμβαναν τα Ο.Π.Α.Α.Χ., κατά κύριο λόγο στόχευαν στην ανάγκη σχεδιασμού και υλοποίησης μιας πολιτικής για την ολοκληρωμένη και βιώσιμη ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών του Νομού, με απώτερο στόχο την ανασυγκρότηση της υπαίθρου.

Η ΑΧΑΪΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ Α.Ε. λειτούργησε ως ANTENA της Δομής Στήριξης Δυτικής Ελλάδας για το Νομό Αχαΐας, δηλαδή είχε την ευθύνη των Ο.Π.Α.Α.Χ. του Νομού Αχαΐας:

- του Ολοκληρωμένου Προγράμματος Καλαβρύτων - Ανατολικής Αιγιαλείας και
- της επέκτασης στο Νομό Αχαΐας του Ολοκληρωμένου Προγράμματος της Β.Α. Ηλείας.

«ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ»

Η ΑΧΑΪΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ Α.Ε. υλοποιεί 7 προγράμματα «ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ» στους Δήμους Αιγείρας, Ακράτας, Αροανίας, Διακοπτού, Καλαβρύτων, Κλειτορίας και Παΐων, με συνολικό προϋπολογισμό 1.955.843,92 €, στα πλαίσια του Μέτρου 5.1: «Ενδυνάμωση και Ανάπτυξη Κοινωνικών Υπηρεσιών Υποστήριξης» του ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας. Στόχος των Προγραμμάτων είναι η δημιουργία υπηρεσιών, μέσω των οποίων προωθείται η απασχόληση ή η επανένταξη ανέργων στην αγορά εργασίας και ιδιαίτερα των γυναικών, λόγω της υψηλής συμμετοχής αυτών σε ειδικότητες που απαιτούν οι δημιουργημένες υπηρεσίες (κοινωνικών λειτουργών, ψυχολόγων, επισκεπτριών υγείας, νοσηλευτριών και βοηθητικού προσωπικού). Οι Μονάδες «Βοήθεια στο Σπίτι» δημιουργήθηκαν για την περίθαλψη ηλικιωμένων ατόμων που χρήζουν βοήθεια, η οποία τους παρέχεται κατ' οίκον, ενώ αναλαμβάνουν και τη φροντίδα και μη ηλικιωμένων ατόμων που χρήζουν κατ' οίκον βοήθεια (ΑΜΕΑ κ.λ.π.). Τη στιγμή αυτή εξυπηρετούνται περίπου 620 άτομα της περιοχής Καλαβρύτων και Ανατολικής Αιγιάλειας, με προοπτική ο αριθμός αυτός να αυξηθεί στο μέλλον.

Κοινοτική Πρωτοβουλία INTERREG IIIB - CADSES

Η ΑΧΑΪΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ Α.Ε. συμμετείχε στο πρόγραμμα Cohesion της Ε.Ε., στο πλαίσιο της Κ.Π. Interreg IIIB, που αποσκοπούσε στην εκπόνηση μιας μεθοδολογίας για την ανάπτυξη συγκεκριμένων αγροτικών περιοχών. Η μεθοδολογία βασιζόταν στο σχεδιασμό ολοκληρωμένων τοπικών αναπτυξιακών προγραμμάτων με στόχο την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της περιοχής μέσα από την ανάπτυξη πρωτοβουλιών και δραστηριοτήτων γύρω από ένα προϊόν στο οποίο η περιοχή παρουσιάζει συγκριτικό πλεονέκτημα – το κρασί.

Στο πρόγραμμα συμμετείχαν οι παρακάτω 14 εταίροι που προέρχονται από 7 διαφορετικές χώρες - μέλη και μη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και αντιπροσωπεύουν τις αγροτικές περιοχές του άξονα Κεντρικής – Αδριατικής – Παραδουνάβιας – Νοτιοανατολικής Ευρώπης: ΠΙΝΔΟΣ Κ.Σ.Σ., ΑΧΑΪΑ Α.Ε, AGROPOLE ΕΠΕ, ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ Κ.Σ.Σ., ΚΕΟΣΟΕ, ΤΕΔΚ Νομού Αχαΐας, SVL (Αυστρία), B&S (Γερμανία), ENAIP (Ιταλία), IS (Βουλγαρία), APIC (Βουλγαρία), ASISTA s.r.o. (Τσεχία), DECM (Τσεχία), INCD (Ρουμανία).

Ο συνολικός προϋπολογισμός του προγράμματος ανήλθε σε 3.506.941,50 € και το ποσό που προβλεπόταν για την ΑΧΑΪΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ Α.Ε. ήταν 368.626,00 €.

Το έργο διαρθρώθηκε σε 6 πακέτα εργασίας (Π.Ε.), ανάλογα με τους επιχειρησιακούς άξονες του προγράμματος. Η ΑΧΑΪΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ Α.Ε. συμμετείχε σε 4 από τα 6 πακέτα εργασίας.

Ειδικότερα, προβλέπονταν τα παρακάτω πακέτα εργασίας (Π.Ε.) με τον αντίστοιχο εγκεκριμένο, για την ΑΧΑΪΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ Α.Ε., προϋπολογισμό:

- Π.Ε. 0: Συντονισμός του προγράμματος
- Π.Ε. 1: Δημιουργία υλικού υποδομής (50.039,00 €)
- Π.Ε. 2: Προώθηση δημιουργίας cluster στις περιοχές εφαρμογής
- Π.Ε. 3: Προσαρμογή αγροτουριστικών δραστηριοτήτων στην τοπική παραγωγική ταυτότητα (87.405,00 €)
- Π.Ε. 4: Προώθηση τοπικής επιχειρηματικότητας (16.206,00 €)
- Π.Ε. 5: Επενδύσεις μικρής κλίμακας (169.821,00 €)

ΤΟΠΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Η ΑΧΑΪΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ Α.Ε. συμμετείχε στην Ομάδα Συνεργαζόμενων Φορέων (Ο.Σ.Φ.) με τη μορφή της Κοινοπραξίας, η οποία υπέβαλε πρόταση στα πλαίσια της προκήρυξης του Π.Ε.Π. Δυτικής Ελλάδος για τις Τοπικές Πρωτοβουλίες Απασχόλησης, με συνολικό προϋπολογισμό πρότασης 4.000.000 € και με τη συνεργασία πολλών φορέων²⁰.

Στο πλαίσιο του Σχεδίου, περιοχή παρέμβασης είναι ολόκληρος ο Νομός Αχαΐας ενώ οι ομάδες-στόχοι του Σχεδίου, ήταν:

- Άνεργοι νέοι και νέες,
- Μακροχρόνια άνεργοι, ανεξαρτήτως ηλικίας, με έμφαση στους νέους και στις γυναίκες,
- Άνεργες γυναίκες.

---

²⁰ ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΑΧΑΪΑΣ, ΤΟΠΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΔΗΜΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΝΟΜΟΥ ΑΧΑΪΑΣ (ΤΕΔΚ ΝΟΜΟΥ ΑΧΑΪΑΣ), ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΑΧΑΪΑΣ, ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ - ΑΔΕΔΥ – ΤΜΗΜΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΛΑΪΚΗΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ ΑΧΑΪΑΣ (Ν.Ε.Λ.Ε. ΑΧΑΪΑΣ), ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ (Ο.Α.Ε.Δ.) ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ, ΔΗΜΟΣ ΠΑΤΡΕΩΝ, ΔΗΜΟΣ ΑΙΓΙΟΥ, ΔΗΜΟΣ ΑΙΓΕΙΡΑΣ, ΔΗΜΟΣ ΑΚΡΑΤΑΣ, ΔΗΜΟΣ ΑΡΟΑΝΙΑ, ΔΗΜΟΣ ΒΡΑΧΝΑΪΚΩΝ, ΔΗΜΟΣ ΔΙΑΚΟΠΤΟΥ, ΔΗΜΟΣ ΔΥΜΗΣ, ΔΗΜΟΣ ΕΡΙΝΕΟΥ, ΔΗΜΟΣ ΚΑΡΑΒΡΥΤΩΝ, ΔΗΜΟΣ ΛΑΡΙΣΣΟΥ, ΔΗΜΟΣ ΛΕΥΚΑΣΙΟΥ, ΔΗΜΟΣ ΜΕΣΣΑΤΙΔΟΣ, ΔΗΜΟΣ ΜΟΒΡΗΣ, ΔΗΜΟΣ ΠΑΪΩΝ, ΔΗΜΟΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ, ΔΗΜΟΣ ΡΙΟΥ, ΔΗΜΟΣ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑΣ, ΔΗΜΟΣ ΤΡΙΤΑΙΑΣ, ΔΗΜΟΣ ΦΑΡΡΩΝ, ΔΗΜΟΣ ΩΛΕΝΙΑΣ, ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΑΛΕΝΤΖΙΟΥ, ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΛΕΟΝΤΙΟΥ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΕΛΛΑΔΟΣ - ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ, ΔΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΝΗΣΩΝ, ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΝΟΜΟΥ ΑΧΑΪΑΣ (Ν.Ε.Α.), ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΠΑΤΡΑΣ (Α.Δ.Ε.Π.), ΚΕΝΤΡΟ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΧΑΪΑΣ Α.Ε. (ΚΤΑΔΑ Α.Ε.), ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΩΝ για ΘΕΜΑΤΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ (Κ.Ε.Θ.Ι.), ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ ΚΑΙ ΑΙΓΙΑΛΕΙΑΣ.

Το προτεινόμενο σχέδιο περιελάμβανε:

- Δράση Συμβουλευτικής,
- Τρεις βασικές δράσεις προώθησης στην απασχόληση (Επιδότηση της απασχόλησης, της αυταπασχόλησης και της απόκτησης εργασιακής εμπειρίας), και
- Τρεις επικουρικές δράσεις, αυτές της κατάρτισης, της προκατάρτισης και των Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών

ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΥΠΕΡ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Η ΑΧΑΪΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ Α.Ε. συμμετείχε μαζί με άλλους Φορείς²¹, στο Σχέδιο Δράσης με τίτλο «ΕΓΡΗΓΟΡΣΗ» στα πλαίσια του Μέτρου 5.3: «Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις υπέρ των γυναικών» του Ε.Π. «Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση».

Το Σχέδιο Δράσης υλοποιήθηκε στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και συγκεκριμένα στους νομούς Αιτωλοακαρνανίας, Αχαΐας και Ηλείας, και ειδικότερα στις περιοχές Αγρινίου, Μεσολογγίου, Ναυπάκτου, Πατρών, Καλαβρύτων, Αιγιαλείας, Δυτικής Αχαΐας, Πύργου, Αμαλιάδας και Ολυμπίας. Από το Σχέδιο Δράσης ωφελήθηκαν 505 γυναίκες: α) άνεργες, άνω – κάτω των 25 ετών και β) εργαζόμενες

Οι ομάδες-στόχοι του Σχεδίου, ήταν:

Άνεργες, άνω – κάτω των 25 ετών (Άτομα με Ειδικές Ανάγκες, ειδικών πολιτισμικών ομάδων (Αθίγγανες), μακροχρόνια άνεργες, άνεργες έως 25 ετών, άνεργες άνω των 25 ετών, άνεργες ορεινών περιοχών, άνεργες γυναίκες με ιδιαίτερα κοινωνικά προβλήματα)

Εργαζόμενες (εργαζόμενες μητέρες στον ιδιωτικό τομέα, αγρότισσες, εργαζόμενες άνω των 40 ετών, εργαζόμενες με ιδιαίτερα κοινωνικά προβλήματα)

Ο συνολικός προϋπολογισμός του Σχεδίου ανήλθε σε 776.160 €.

Τα Προγράμματα τα οποία υλοποίησε η Αναπτυξιακή Εταιρεία ΑΧΑΪΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ Α.Ε. κατά τη διάρκεια του 2^{ου} Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης, πέραν του τοπικού προγράμματος LEADERII που προαναφέρθηκε, ήταν τα παρακάτω:

---

²¹ Οι συνεργαζόμενοι Φορείς που συμμετείχαν στο Σχέδιο Δράσης, εκτός της ΑΧΑΪΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ Α.Ε., ήταν η Αναπτυξιακή Δημοτική Επιχείρηση Πάτρας, η Αιτωλική Αναπτυξιακή Α.Ε., η Τριγωνίδα Α.Ε., η Αναπτυξιακή Ολυμπίας, η Αναπτυξιακή Δημοτική Επιχείρηση Πύργου, η Περιφερειακή Επιτροπή Ισότητας, η Νομαρχιακή Επιτροπή Ισότητας, η ΝΕΛΕ Αχαΐας, η Νομαρχιακή Επιχείρηση Ανάπτυξης Ν. Αχαΐας (Ν.Ε.Α.) και ο Νομαρχιακός Σύλλογος Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες Νομού Αιτωλοακαρνανίας «η Ελπίδα».

Rural Market Place (R.M.P.)

Η ΑΧΑΪΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ Α.Ε. συμμετείχε στην διαπεριφερειακή συνεργασία (χρηματοδότηση από το ΕΤΠΑ) της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, του Vorarlberg στην Αυστρία, της Ανδαλουσίας στην Ισπανία και της Rhone-Alpes στην Γαλλία, στα πλαίσια του προγράμματος με τίτλο RURAL MARKET PLACE, που πρωταρχικό στόχο είχε την δημιουργία μιας ηλεκτρονικής αγοράς για προϊόντα και υπηρεσίες ποιότητας που παράγονται στην ύπαιθρο. Το πρόγραμμα δημιούργησε και λειτούργησε ένα ηλεκτρονικό χώρο (www.rmp.gr) για την προβολή προώθηση και εμπορία αγροτικών προϊόντων και υπηρεσιών της υπαίθρου της Δυτικής Ελλάδας.

4.2.2.3 Συμμετοχή σε Δίκτυα – Συνεργασίες

Η ΑΧΑΪΑ - ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ Α.Ε., συμμετέχει ενεργά και αποτελεί μέλος:

- του Ελληνικού Δικτύου LEADER+, το οποίο είναι μέλος και του Ευρωπαϊκού Δικτύου Φορέων Αγροτικής Ανάπτυξης (ELARD), που στοχεύει στη δικτύωση και στην ανταλλαγή εμπειριών των Ο.Τ.Δ. (Εταιρειών) και των περιοχών, καθώς επίσης και στην ορθότερη εφαρμογή των προγραμμάτων LEADER+, εκπροσωπεί τις Ο.Τ.Δ της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας στην Συντονιστική Επιτροπή του Δικτύου της Κ.Π. L LEADER+
- της Ελληνικής Ένωσης Αναπτυξιακών Εταιρειών (HELLADA), που αποτελεί το πολιτικό όργανο των Αναπτυξιακών Εταιρειών και επίσης
- υπήρξε μέτοχος στην Αγροτουριστική Α.Ε., εταιρεία που εδρεύει στην Αθήνα και έχει σαν κύριο σκοπό να προωθήσει, με όλους τους τρόπους, τις εξωτερικές οικονομίες που θα είναι πιθανό δύσκολο να δημιουργηθούν από τον ιδιωτικό τομέα και που θα καταστήσουν τον αγροτουρισμό, ως εναλλακτική τουριστική δραστηριότητα, διακριτό και επιτυχημένο κλάδο για τη τουριστική οικονομία της χώρας (www.achaiasa.gr)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

5.1 Σκοπός της έρευνας

Ο σκοπός της παρούσης εργασίας είναι να διερευνήσει τα χαρακτηριστικά των αγροτουριστικών επιχειρήσεων του Δήμου Καλαβρύτων και τη συμβολή τους στην τοπική ανάπτυξη. Στο πλαίσιο αυτό μελετήθηκαν οι μονάδες που έχουν ενταχθεί σε αναπτυξιακά προγράμματα που αφορούν στον αγροτουρισμό. Η έρευνα διεξήχθη στο Δήμο Καλαβρύτων της Περιφερειακής Ενότητας Δυτικής Αχαΐας. Όπως προαναφέρθηκε, ο Δήμος Καλαβρύτων αποτελείται από τις δημοτικές ενότητες Καλαβρύτων, Αροανίας, Παϊών και Κλειτορίας.

5.2 Μεθοδολογία της έρευνας

Η επιτόπια έρευνα πραγματοποιήθηκε αφού προηγήθηκε η μελέτη της περιοχής έρευνας και των προγραμμάτων LEADER I, LEADER II, LEADER+ και Ο.Π.Α.Α.Χ. καθώς και η μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας για την καλύτερη δυνατόν κατασκευή του ερωτηματολογίου της έρευνας. Σημαντική ήταν η βοήθεια από τα μέλη της “ΑΧΑΙΑ- ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ Α.Ε.” που, μεταξύ άλλων, έθεσαν υπόψη μας τις τελικές εκθέσεις των που υλοποίησε η αναπτυξιακή.

Στο πλαίσιο της επιτόπιας έρευνας, αρχικά πραγματοποιήθηκε η μελέτη της περιοχής και η καταγραφή του συνόλου των επιχειρήσεων (καταλύματα και χώροι εστίασης) στο Δήμο Καλαβρύτων, τα οποία έχουν ενταχθεί σε κάποιο επενδυτικό πρόγραμμα και αφορούν αποκλειστικά τον αγροτουρισμό. Κατά την ερευνητική διαδικασία όμως αυτή παρουσιάστηκαν κάποιες δυσκολίες και τελικά από τις 36 επιχειρήσεις που καταγράφηκαν συμμετείχαν στην έρευνα οι 21. Από τις υπόλοιπες 15 επιχειρήσεις οι εννέα αρνήθηκαν να συμμετάσχουν, οι τρεις δε λειτουργούν πλέον και στις υπόλοιπες τρεις ήταν αδύνατος ο εντοπισμός του ιδιοκτήτη. Πιο συγκεκριμένα, στην περιοχή έχουν ενταχθεί 11 επιχειρήσεις στο τοπικό πρόγραμμα LEADER II εκ των οποίων η μία επιχείρηση είναι κλειστή λόγω θανάτου του ιδιοκτήτη ενώ ένας άλλος ιδιοκτήτης αρνήθηκε να συνεργαστεί. Στο τοπικό πρόγραμμα LEADER+ έχουν ενταχθεί τέσσερις επιχειρήσεις εκ των οποίων οι δύο αρνήθηκαν να συμμετάσχουν στην έρευνα (ο ένας εκ των οποίων είχε ενταχθεί και στο πρόγραμμα LEADER II). Τέλος, από τις 21 επιχειρήσεις που έχουν ενταχθεί στο πρόγραμμα ΟΠΑΑΧ, οι έξι επενδυτές αρνήθηκαν να συμμετάσχουν στην έρευνα, οι δύο έχουν σταματήσει τη λειτουργία τους επειδή δε μπορούν να ανταπεξέλθουν στα λειτουργικά έξοδα και γιατί τα

τελευταία δύο έτη παρουσιάζουν ζημία, ενώ τρεις επενδυτές δεν ήταν δυνατόν να εντοπιστούν (ο ένας λειτουργεί την επιχείρησή του μόνο τους χειμερινούς μήνες, ενώ οι υπόλοιποι βρίσκονται στο εξωτερικό).

Η επιτόπια έρευνα διεξήχθη από το Φεβρουάριο έως τον Αύγουστο του 2013. Το ερωτηματολόγιο περιείχε ερωτήσεις ανοιχτού και κλειστού τύπου. Ειδικότερα, οι ανοικτές ερωτήσεις παραπέμπουν στην ποιοτική έρευνα η οποία δίνει στον ερευνητή την ευκαιρία να στοχεύσει στο τί σημαίνει για τα υποκείμενα η εμπειρία για την οποία μιλούν, με άλλα λόγια, να εμβαθύνει. Η ποιοτική έρευνα συμβάλλει στη λεπτομερή ανάλυση του υπό εξέταση φαινομένου και στην καταγραφή της «φωνής» του υποκειμένου και τις εκφράσεις του (Eisner, 1991).

Πρέπει όμως να επισημανθεί επίσης ότι οι ποιοτικές μέθοδοι σε μεγάλο βαθμό επηρεάζονται από την κουλτούρα - πολιτισμό του ερευνητή. Ο ερευνητής καλείται να ερμηνεύσει τα δεδομένα που έχουν συλλεχθεί και να αναδείξει τα τελικά συμπεράσματα, χρησιμοποιώντας τις παρατηρήσεις του. Εκείνο λοιπόν που έχει βαρύτητα στις ποιοτικές μεθόδους είναι η κρίση του ερευνητή και όσων θα διαβάσουν την έρευνα (Eisner, 1991). Πάντοτε όμως τα αποτελέσματα μιας έρευνας αποτελούν αφετηρία για μια σειρά ποιοτικών και ποσοτικών μεθοδολογικών προσπαθειών, γιατί τα ζητήματα προς μελέτη και ανάλυση δεν σταματούν να υφίστανται και τα αποτελέσματά τους θέτουν συνεχείς προβληματισμούς στους ερευνητές.

Η έρευνα διεξήχθη ως επί το πλείστον στους χώρους εργασίας των επιχειρηματιών και ο μέσος χρόνος συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου ήταν 30 λεπτά.

Οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου (βλ. Παράρτημα Ι) αφορούσαν αρχικά τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των ερωτώμενων (π.χ. φύλο, ηλικία, τόπος γέννησης, εκπαίδευση, οικογενειακή κατάσταση κ.α.). Οι επόμενες ερωτήσεις αφορούσαν το κατά πόσο οι ερωτώμενοι απασχολούνται σήμερα με τη γεωργία κτηνοτροφία και στοιχεία για τις γεωργικές τους δραστηριότητες. Ακολουθούσαν ερωτήσεις σχετικά με την αγροτουριστική επιχείρηση (π.χ. μορφή επιχείρησης, τοποθεσία, έτος ίδρυσης, αν υπάγεται σε κάποιο δίκτυο συνεργασίας κ.α.). Στη συνέχεια διατυπώθηκαν ερωτήσεις σχετικές με το κατά πόσον τα παιδιά ασχολούνται με την επιχείρηση και με γεωργικές δραστηριότητες και αν θα συνεχίσουν να ασχολούνται μελλοντικά. Τέλος, το ερωτηματολόγιο κλείνει με ερωτήσεις σχετικές με τα επενδυτικά προγράμματα και την αναπτυξιακή εταιρεία, για τον ρόλο του τουρισμού στην

περιοχή και για τις προτιμήσεις των τουριστών που επισκέπτονται την περιοχή και την επιχείρηση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

6.1 Προσωπικά στοιχεία των επενδυτών

Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα προσωπικά στοιχεία των επενδυτών σε αγροτουριστικές επιχειρήσεις στο δήμο Καλαβρύτων. Γίνεται λεπτομερής αναφορά στην ηλικία, στο φύλο, στην οικογενειακή κατάσταση, στο εκπαιδευτικό επίπεδο, στον τόπο γέννησης και μόνιμης κατοικίας, στην πρώτη και δεύτερη απασχόληση κ.ο.κ. καθώς και σε στοιχεία που αφορούν τα μέλη του νοικοκυριού του επενδυτή.

Η κατά φύλο κατανομή του συνόλου των επενδυτών/ιδιοκτητών αγροτουριστικών επιχειρήσεων (Πίνακας 36), δείχνει ότι το 61,9% είναι άνδρες και το 38,1% γυναίκες.

Πίνακας 36: Φύλο επενδυτή

Φύλο	Συχνότητα	Ποσοστό
Άνδρες	13	61,9%
Γυναίκες	8	38,1%
Σύνολο	21	100,0

Όσον αφορά στην ηλικιακή σύνθεση των επενδυτών των καταλυμάτων (Πίνακας 37), διαπιστώνεται ίση κατανομή ηλικιών με ποσοστό 33,33% στις κλάσεις έως 49 ετών, 50 έως 59 ετών και 60 ετών και άνω.

Πίνακας 37: Ηλικία επενδυτή

Ηλικιακή κλάση	Συχνότητα	Ποσοστό
Μέχρι 49	7	33,3%
50-59	7	33,3%
60 και πάνω	7	33,3%
Σύνολο	21	100,0

Όσον αφορά την οικογενειακή κατάσταση των ερωτηθέντων (Πίνακας 38), διαπιστώθηκε ότι η συντριπτική πλειοψηφία των ιδιοκτητών είναι έγγαμοι (ποσοστό 76,2%). Σαφώς μικρότερο είναι το ποσοστό των άγαμων που ανέρχεται σε 19%, ενώ το ποσοστό των διαζευγμένων είναι 4,8% (1 άτομο).

Πίνακας 38: Οικογενειακή κατάσταση επενδυτών

Οικογενειακή κατάσταση	Συχνότητα	Ποσοστό
Άγαμος	4	19,0%
Έγγαμος	16	76,2%
Χήρος/Διαζευγμένος	1	4,8%
Σύνολο	21	100,0

Ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης (Πίνακας 39), διαπιστώνεται ότι η πλειονότητα των ερωτηθέντων (42,8%) έχει τελειώσει κάποια ανώτατη ή ανώτερη σχολή (Πανεπιστήμιο/ΤΕΙ). Το ποσοστό των επενδυτών που είναι απόφοιτοι Γενικού Λυκείου ανέρχεται σε 28,6%, ενώ τα ποσοστά αποφοίτων δημοτικού και γυμνασίου είναι ισοδύναμα και αφορούν το καθένα το 14,3% των ερωτηθέντων.

Πίνακας 39: Επίπεδο εκπαίδευσης επενδυτών

Επίπεδο εκπαίδευσης	Συχνότητα	Ποσοστό
Δημοτικό	3	14,3%
Γυμνάσιο	3	14,3%
Γενικό Λύκειο	6	28,6%
Ανώτερη/Ανώτατη σχολή	9	42,8%
Τεχνική σχολή	0	0,0%
ΙΕΚ	0	0,0%
Σύνολο	21	100,0

Σε ότι αφορά στον τόπο γέννησης των ιδιοκτητών (Πίνακας 40), η πλειοψηφία των ερωτηθέντων προέρχονται από την περιοχή του Δήμου Καλαβρύτων σε ποσοστό 66,7%, ενώ το ποσοστό των ερωτηθέντων που γεννήθηκαν σε άλλους Δήμους (Αθήνα, Πάτρα, Τρίπολη) ανέρχεται στο 33,4%.

Πίνακας 40: Τόπος γέννησης των επενδυτών

Τόπος γέννησης	Συχνότητα	Ποσοστό
Περιοχή Δ. Καλαβρύτων	14	66,6%
Πάτρα	1	4,8%
Τρίπολη	1	4,8%
Αθήνα	5	23,8%
Σύνολο	21	100,0

Σχετικά με τον τόπο κατοικίας τους κατά το παρελθόν, δηλαδή πριν την ενασχόληση τους με τον αγροτουρισμό διαπιστώνεται ότι σχεδόν τα 2/3 των επενδυτών ήταν κάτοικοι του δήμου Καλαβρύτων (Πίνακας 41):

Πίνακας 41: Τόπος μόνιμης κατοικίας των επενδυτών στο παρελθόν (πριν την ενασχόλησή τους με τον αγροτουρισμό)

Τόπος μόνιμης κατοικίας στο παρελθόν	Συχνότητα	Ποσοστό
Περιοχή Δ. Καλαβρύτων	13	61,9%
Περιοχή εκτός Δ. Καλαβρύτων	8	38,1%
Σύνολο	21	100,0

Αναφορικά με τον τόπο μόνιμης κατοικίας τους σήμερα (Πίνακας 42), διαπιστώθηκε ότι η συντριπτική πλειοψηφία διαμένει μόνιμα στην περιοχή όπου βρίσκεται η επιχείρησή τους, δηλαδή στο Δήμο Καλαβρύτων, ενώ μόνο το 23,8% των επενδυτών διαμένει σε άλλες περιοχές (Αθήνα, Πάτρα) και επιλέγει να μετακινείται τα Σαββατοκύριακα και τις αργίες στον τόπο όπου βρίσκεται η επιχείρησή του (στο Δήμο Καλαβρύτων), όταν δηλαδή υπάρχει ζήτηση των υπηρεσιών που προσφέρει. Τη λύση της μετακίνησης επιλέγουν, όπως προκύπτει από την έρευνα, αυτοί που διαθέτουν καταλύματα, διότι οι λοιπές επιχειρήσεις (χώροι εστίασης, ενοικιάσεις εξοπλισμού χιονοδρομίας) λειτουργούν και τις καθημερινές, τουλάχιστον κατά τους χειμερινούς μήνες.

Πίνακας 42: Τόπος μόνιμης κατοικίας των επενδυτών σήμερα

Τόπος μόνιμης κατοικίας σήμερα	Συχνότητα	Ποσοστό
Περιοχή Δ. Καλαβρύτων	16	76,2%
Περιοχή εκτός Δ. Καλαβρύτων	5	23,8%
Σύνολο	21	100,0

Όσον αφορά στην κύρια απασχόληση των ιδιοκτητών (Πίνακας 43) φαίνεται ότι οι μισοί από τους ερωτηθέντες (52,4%) έχουν ως κύρια απασχόληση την αγροτουριστική τους επιχείρηση, ενώ μόνο το 14,3% έχει ως κύρια απασχόληση τη γεωργία-κτηνοτροφία (συμπεριλαμβάνεται και ένας επενδυτής που ασχολείται με τις ιχθυοκαλλιέργειες). Το υπόλοιπο 33,3% δηλώνει ως κύρια άλλη απασχόληση.

Συγκεκριμένα οι τρεις (42,8%) δηλώνουν συνταξιούχοι (από τους οποίους ένας πρώην αγρότης), άλλοι τρεις (42,8%) ελεύθεροι επαγγελματίες και ένας δημόσιος υπάλληλος (14,3%).

Πίνακας 43: Κύρια απασχόληση των επενδυτών

Κύρια απασχόληση	Συχνότητα	Ποσοστό
Γεωργία – κτηνοτροφία	3	14,3%
Αγροτουριστική επιχείρηση	11	52,4%
Άλλα επαγγέλματα	7	33,3%
Σύνολο	21	100,0

Επιπλέον, το 76,2% των επενδυτών έχει δευτερεύουσα απασχόληση. Πιο συγκεκριμένα (Πίνακας 44), ποσοστό 23,8% δήλωσε ότι δεν έχει άλλη απασχόληση, το 47,6% των ερωτηθέντων έχει ως δευτερεύουσα απασχόληση την αγροτουριστική επιχείρηση, ενώ το 9,5% έχει ως συμπληρωματική απασχόληση τη γεωργία – κτηνοτροφία. Τέλος, το 19,1% (4 άτομα) δήλωσε άλλες δευτερεύουσες ασχολίες, ήτοι τρεις είναι ελεύθεροι επαγγελματίες και ένας δημόσιος υπάλληλος.

Πίνακας 44: Δευτερεύουσα απασχόληση των επενδυτών

Δευτερεύουσα απασχόληση	Συχνότητα	Ποσοστό
Καμία	5	23,8%
Γεωργία – κτηνοτροφία	2	9,5%
Αγροτουριστική επιχείρηση	10	47,6%
Άλλα επαγγέλματα	4	19,1%
Σύνολο	21	100,0

Σύμφωνα με την επιτόπια έρευνα το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα των επενδυτών (Πίνακας 45) κατανέμεται ως εξής: 10.000-15.000€ ποσοστό 19%, 15.000-20.000€ ποσοστό 28,6%, 20.000-25.000€ ποσοστό 9,6%, 25.000-30.000€ 19% και εισόδημα >30.000€ 23,8%. Το ετήσιο εισόδημα από τη γεωργία – κτηνοτροφία (Πίνακας 46) είναι σχετικά χαμηλό, καθώς το 20% δήλωσε λιγότερο από 5.000€, ενώ το υπόλοιπο 80% κυμαίνεται από 5.000-10.000€. Τέλος, το ετήσιο εισόδημα από αγροτουριστικές δραστηριότητες (Πίνακας 47) για το 42,9% των επενδυτών ανέρχεται σε 5.000-10.000 €, για το 33,3% σε 10.000-15.000 € και για το 23,8% σε 15.000-20.000 €.

Πίνακας 45: Οικογενειακό εισόδημα

Οικογενειακό εισόδημα (σε ευρώ)	Συχνότητα	Ποσοστό
10.000-15.000	4	19,0%
15.000-20.000	6	28,6%
20.000-25.000	2	9,6%
25.000-30.000	4	19,0%
>30.000	5	23,8%
Σύνολο	21	100,0

Πίνακας 46: Εισόδημα από γεωργία-κτηνοτροφία

Εισόδημα από γεωργία-κτηνοτροφία	Συχνότητα	Ποσοστό
<5.000	1	20%
5.000-10.000	4	80%
Σύνολο	5	100,0

Πίνακας 47: Εισόδημα από αγροτουρισμό

Εισόδημα από αγροτουρισμό	Συχνότητα	Ποσοστό
5.000-10.000	9	42,9%
10.000-15.000	7	33,3%
15.000-20.000	5	23,8%
Σύνολο	21	100,0

Όσον αφορά στο κατά πόσο οι επενδυτές είχαν λάβει κάποια εκπαίδευση (σεμινάρια κ.λπ.) σχετική με τη σημερινή, αγροτουριστική τους δραστηριότητα (Πίνακας 48), διαπιστώνεται ότι μόνο το 38,1% δήλωσε πως είχε εκπαιδευτεί σχετικά ή είχε παρακολουθήσει κάποια ενημέρωση ή σεμινάριο.

Πίνακας 48

Εκπαίδευση/Ενημέρωση/Σεμινάρια

Εκπαίδευση/ενημέρωση/κατάρτιση	Συχνότητα	Ποσοστό
Ναι	8	38,1%
Όχι	13	61,9%
Σύνολο	21	100,0

Σχετικά με το αν οι επενδυτές αγροτουριστικών επιχειρήσεων ασχολούνται με τη γεωργία – κτηνοτροφία (Πίνακας 49) τα αποτελέσματα δεν ήταν αναμενόμενα, αφού μόνο το 28,6% δήλωσε ότι ασχολείται με γεωργικές εκμεταλλεύσεις (εκ των οποίων ο ένας είναι “hobby farmer” και έχει γεωργική εκμετάλλευση για αυτοκατανάλωση και την κάλυψη κάποιων εκ των αναγκών της ταβέρνας). Το ποσοστό είναι αρκετά χαμηλό αν ληφθεί υπόψη ότι πριν την μεγάλη τουριστική ανάπτυξη, οι κάτοικοι ασχολούνταν κυρίως με τον πρωτογενή τομέα.

Πιο συγκεκριμένα, οι τέσσερις από τους έξι ερωτηθέντες ασχολούνται αποκλειστικά με την κτηνοτροφία, ένας ασχολείται αποκλειστικά με τη φυτική παραγωγή και ένας ασχολείται με τη φυτική αλλά και με τη ζωική παραγωγή.

Όπως προκύπτει από την έρευνα, ο λόγος που ασχολήθηκαν οι επενδυτές με τη γεωργία ήταν πρωτίστως η επιθυμία τους να εργαστούν και να ζήσουν κοντά στη φύση, καθώς, βέβαια, και ότι προϋπήρχαν οι αγροτικές εκμεταλλεύσεις.

Πίνακας 49: Απασχόληση επενδυτών στη γεωργία – κτηνοτροφία

Ενασχόληση με γεωργία – κτηνοτροφία	Συχνότητα	Ποσοστό
Ναι	6	28,6%
Όχι	15	71,4%
Σύνολο	21	100,0

Αναφορικά με τη σημερινή οικονομικοκοινωνική κατάσταση της περιοχής, οι επενδυτές δεν εμφανίζονται ικανοποιημένοι (Πίνακας 50), δεδομένου ότι στην πλειοψηφία τους (57,2%) δηλώνουν ότι δεν είναι ικανοποιημένοι/ευχαριστημένοι τόσο με τα πράγματα όπως είναι σήμερα γενικά στην περιοχή. Αν προστεθεί σ’ αυτούς και το 33,3% που εκδηλώνουν μία αμφίσημη στάση, η αναλογία των ευχαριστημένων αγγίζει μόλις το 9,5%.

Πλην όμως, ένα μεγάλο ποσοστό των συμμετεχόντων στην έρευνα (81%), μεταξύ των οποίων και δυσαρεστημένοι, δηλώνει πρόθυμο να συνεχίσει την ενασχόληση με την αγροτουριστική του επιχείρηση (Πίνακας 51). Από την άλλη, μόνο το 38,1% δήλωσε ότι έχει προοπτική κάποιας μελλοντικής επένδυσης, γεγονός που δείχνει ότι η παρούσα κατάσταση δεν αποτελεί σε καμία περίπτωση κίνητρο για μία νέα επένδυση (Πίνακας 52).

Πίνακας 50: Ικανοποίηση επενδυτών σχετικά με την περιοχή

Ικανοποίηση από τη σημερινή κατάσταση	Συχνότητα	Ποσοστό
Ναι	2	9,5%
Έτσι κι έτσι	7	33,3%
Όχι	12	57,2%
Σύνολο	21	100,0

Πίνακας 51: Συνέχιση αγροτουριστικών δραστηριοτήτων στο μέλλον

Συνέχιση αγροτουριστικών δραστηριοτήτων	Συχνότητα	Ποσοστό
Ναι	17	81,0%
Όχι	4	19,0%
Σύνολο	21	100,0

Πίνακας 52: Σχέδια για μελλοντική επένδυση

Μελλοντική επένδυση	Συχνότητα	Ποσοστό
Ναι	8	38,1%
Όχι	13	61,9%
Σύνολο	21	100,0

6.2 Χαρακτηριστικά των συζύγων των επενδυτών

Η ανά φύλο κατανομή των συζύγων των ιδιοκτητών των αγροτουριστικών επιχειρήσεων (Πίνακας 53), δείχνει ότι το 62,5% είναι γυναίκες και το 37,5% άνδρες.

Αναφορικά με την ηλικιακή σύνθεση των συζύγων των επενδυτών (Πίνακας 54), φαίνεται ότι υπερτερεί η ηλικιακή κλάση των ατόμων με ηλικία έως 49 ετών (37,6%), ενώ ακολουθούν οι ηλικιακές κλάσεις 50-59 και >59 (23,8% εκάστη).

Όσον αφορά στο μορφωτικό τους επίπεδο (Πίνακας 55), το ποσοστό που έχει ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση (Δημοτικό/Γυμνάσιο) και το ποσοστό που έχει πάρει απολυτήριο λυκείου ανέρχεται σε 25% έκαστο, ποσοστό παραπλήσιο με το μορφωτικό επίπεδο των επενδυτών-συζύγων τους. Το μεγαλύτερο ποσοστό τους (37,5%) κατέχει πτυχίο ανώτερης/ανώτατης σχολής ενώ ποσοστό 12,5% έχει ολοκληρώσει σπουδές σε ΙΕΚ ή τεχνική σχολή.

Όσον αφορά στην κύρια απασχόληση των συζύγων (Πίνακας 56), φαίνεται ότι σε μεγάλο ποσοστό (68,7%) αυτή δεν σχετίζεται με την αγροτουριστική επιχείρηση. Μόνο το 31,3% απασχολείται κυρίως στην αγροτουριστική επιχείρηση. Από τις/τους συζύγους που δεν απασχολούνται στην αγροτουριστική επιχείρηση, οι 5 είναι συνταξιούχοι, οι 2 δηλώνουν κατά κύριο επάγγελμα δημόσιοι υπάλληλοι, οι 2 ασκούν το επάγγελμα του δικηγόρου, ένας είναι αγρότης και ένας εργάζεται σε ιδιόκτητη καφετέρια.

Πίνακας 53: Φύλο συζύγου

Φύλο	Συχνότητα	Ποσοστό
Γυναίκα	10	62,5%
Άνδρας	6	37,5%
Σύνολο	16	100,0

Πίνακας 54: Ηλικία συζύγου

Ηλικιακή κλάση	Συχνότητα	Ποσοστό
Μέχρι 49	6	37,6%
50-59	5	23,8
>60	5	23,8
Σύνολο	16	100,0

Πίνακας 55: Επίπεδο εκπαίδευσης συζύγων των επενδυτών

Επίπεδο εκπαίδευσης	Συχνότητα	Ποσοστό
Δημοτικό/Γυμνάσιο	4	25%
Γενικό Λύκειο	4	25%

Ανώτερη/Ανώτατη σχολή	6	37,5%
ΙΕΚ/Τεχνική Σχολή	2	12,5%
Σύνολο	16	100,0

Πίνακας 56: Κύρια απασχόληση συζύγων των επενδυτών

Κύρια απασχόληση	Συχνότητα	Ποσοστό
Γεωργία – κτηνοτροφία	1	6,2%
Αγροτουριστική επιχείρηση	5	31,3%
Άλλη	10	62,5%
Σύνολο	16	100,0

Όσον δε αφορά στη δευτερεύουσα απασχόληση των συζύγων από τις/τους 16, οι 8 απασχολούνται στην αγροτουριστική επιχείρηση, ένας εργάζεται σε ιδιόκτητο κατάστημα και οι 2 απασχολούνται με τις γεωργοκτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις ως βοηθοί. Οι υπόλοιποι 5 σύζυγοι δεν έχουν καμία συμπληρωματική απασχόληση.

6.3 Χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων

Όσον αφορά στο είδος της αγροτουριστικής επιχείρησης (Πίνακας 57), το 57,1% των επενδυτών έχει επενδύσει σε καταλύματα, ενώ σε επιχειρήσεις εστίασης (ταβέρνες, καφετέριες κ.λπ.) έχει επενδύσει το 33,3%. Επιπλέον διαπιστώνεται μια περίπτωση καταλύματος σε συνδυασμό με μονάδα εστίασης (4,8%) και τέλος μια επιχείρηση ενοικίασης/πώλησης εξοπλισμού χιονοδρομίας (4,8%).

Πίνακας 57: Είδος αγροτουριστικής επιχείρησης

Είδος αγροτουριστικής επιχείρησης	Συχνότητα	Ποσοστό
Κατάλυμα	12	57,1%
Κατάλυμα-Εστιατόριο	1	4,8%
Κατάστημα Εστίασης (Καφετέρια/Ταβέρνα)	7	33,3%
Άλλο	1	4,8%
Σύνολο	21	100,0

Όσον αφορά στο μέγεθος των επιχειρήσεων, προκύπτει ότι ως επί το πλείστον το μέγεθος των καταλυμάτων δεν ξεπερνά τα 15 δωμάτια, με εξαίρεση δύο καταλύματα που διαθέτουν 20 και 31 δωμάτια, αντίστοιχα. Τα μισά εστιατόρια, δηλαδή 3 από τα 6, ξεπερνούν σε εμβαδό τα 150 m². Πρόκειται, συνεπώς, για μικρομεσαίες επιχειρήσεις, οι περισσότερες από τις οποίες είναι κατά βάση οικογενειακές και προσφέρουν κάποια θέση εργασίας, εποχιακή κυρίως, και συγκεκριμένα κατά τους μήνες υψηλής τουριστικής κίνησης (Δεκέμβριος έως και Απρίλιος). Τους υπόλοιπους μήνες στην επιχείρηση συνηθίζεται να απασχολείται μόνο η οικογένεια. Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί ότι οι περισσότερες επιχειρήσεις της περιοχής – με εξαίρεση τρεις – επιλέγουν να λειτουργούν κατά τη διάρκεια όλου του έτους.

Το μεγαλύτερο ποσοστό (81%) των αγροτουριστικών επιχειρήσεων, ιδρύθηκε την περίοδο 2000-2007. Τρεις επιχειρήσεις ιδρύθηκαν την περίοδο πριν το 1991 (14,3%), ενώ την περίοδο 1991-1999 ιδρύθηκε μόνο μία επιχείρηση (14,3%) (Πίνακας 58).

Όσον αφορά τα προγράμματα που έχει ενταχθεί η κάθε επιχείρηση (Πίνακας 59), το 47,6% εντάχθηκε στο ΟΠΑΑΧ, το 49,2% στο LEADER II και μόνο το 9,5% στο LEADER+. Οι τρεις επιχειρήσεις που ιδρύθηκαν πριν το 1991 εντάχθηκαν στα προγράμματα LEADER II, LEADER+ και ΟΠΑΑΧ για ανακαίνιση το 2005, 2008 και 2006 αντίστοιχα και είναι οι μόνες που δεν ιδρύθηκαν μέσω κάποιου προγράμματος. Την περίοδο 1990-1999 ιδρύθηκε μία επιχείρηση, η οποία εντάχθηκε στο επενδυτικό πρόγραμμα LEADER II. Τέλος, κατά την περίοδο 2000-2007 ιδρύθηκαν δεκαεπτά επιχειρήσεις, από τις οποίες οι οκτώ μέσω του τοπικού προγράμματος LEADER II, οι εννέα μέσω του ΟΠΑΑΧ και καμία μέσω του LEADER +.

Πίνακας 58: Έτος ίδρυσης της επιχείρησης

Έτος ίδρυσης	Συχνότητα	Ποσοστό
έως και 1990	3	14,3%
1991-1999	1	4,7%
2000-2007	17	81%
Σύνολο	21	100,0

Πίνακας 59: Επενδυτικό πρόγραμμα

Είδος προγράμματος	Συχνότητα	Ποσοστό
LEADER II	9	42,9%

LEADER +	2	9,5%
ΟΠΑΑΧ	10	47,6%
Σύνολο	21	100,0

Η χωρική κατανομή των αγροτουριστικών επιχειρήσεων παρουσιάζεται στον πίνακα 60. Οι περισσότερες από τις μισές επιχειρήσεις (57,2%) βρίσκονται στη δημοτική ενότητα Καλαβρύτων γεγονός που οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι το κέντρο των Καλαβρύτων αποτελεί τον κύριο τουριστικό πυρήνα/μαγνήτη, καθώς εκεί βρίσκονται τα περισσότερα σημεία τουριστικού ενδιαφέροντος (θρησκευτικά και ιστορικά μνημεία, χιονοδρομικό κέντρο κ.ά.). Ακολουθώς, το 19%, ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό συγκριτικά με τις υπόλοιπες δημοτικές ενότητες, συγκεντρώνεται στη δημοτική ενότητα Παΐων. Στη συγκεκριμένη περιοχή έχει αναπτυχθεί τουριστική δραστηριότητα, λόγω του φυσικού κάλους της περιοχής, προσελκύοντας τουρίστες, όχι μόνο κατά τη χειμερινή περίοδο αλλά και το καλοκαίρι όπου οι επισκέπτες δοκιμάζονται σε εναλλακτικά αθλήματα, όπως σε ποτάμιες και υπαίθριες δραστηριότητες. Τέλος, ακολουθούν η δημοτική ενότητα Κλειτορίας με 14,3% και η δημοτική ενότητα Αροανίας με 9,5%.

Πίνακας 60: Τοποθεσία επιχειρήσεων κατά δημοτική ενότητα

Δημοτική ενότητα	Συχνότητα	Ποσοστό
Καλαβρύτων	12	57,2%
Κλειτορίας	3	14,3%
Αροανίας	2	9,5%
Παΐων	4	19%
Σύνολο	21	100,0

Σχετικά με το εάν η απασχόληση στην αγροτουριστική επιχείρηση θεωρείται κύρια ή δευτερεύουσα ως προς το χρόνο απασχόλησης, το 61,9% τη θεωρεί κύρια, ενώ το 38,1% ως δευτερεύουσα (Πίνακας 61). Ως προς το εισόδημα, το 52,4% τη θεωρεί κύρια, ενώ το 47,6% δευτερεύουσα απασχόληση (Πίνακας 62). Κατά συνέπεια, ενώ οι αγροτουριστικές επιχειρήσεις αποτελούν για τους περισσότερους επενδυτές την κύρια απασχόληση ως προς το χρόνο απασχόλησής τους, δεν θεωρούνται ταυτόχρονα και ικανοποιητικά κερδοφόρες από αυτούς με αποτέλεσμα σχεδόν οι μισοί επενδυτές να στηρίζονται σε άλλες, εναλλακτικές πηγές εισοδήματος για να ανταπεξέλθουν στις

οικονομικές τους υποχρεώσεις. Επιπλέον, πρέπει να επισημανθεί το γεγονός ότι για τους περισσότερους επενδυτές η απασχόλησή τους έχει εποχικό χαρακτήρα και καθορίζεται από την τουριστική περίοδο. Συγκεκριμένα, ο ιδιοκτήτης καταστήματος ειδών χιονοδρομίας, λειτουργεί την επιχείρησή του κατά την περίοδο λειτουργίας του χιονοδρομικού κέντρου. Το ίδιο ισχύει και για τα καταλύματα και τις επιχειρήσεις εστίασης που βρίσκονται κοντά στο χιονοδρομικό κέντρο, τα οποία επιλέγουν να λειτουργούν κατά κύριο λόγο το χειμώνα. Δεδομένου ότι ο κύριος όγκος επισκεπτών των Καλαβρύτων οφείλεται στο Χιονοδρομικό Κέντρο, η περιοχή των Καλαβρύτων αποτελεί κυρίως χειμερινό προορισμό. Επομένως, αν και σχεδόν όλες οι επιχειρήσεις παραμένουν ανοικτές καθόλη τη διάρκεια του έτους, οι μήνες αιχμής για την επιχειρηματική δραστηριότητα είναι από τον Δεκέμβριο μέχρι και τον Μάρτιο.

Πίνακας 61: Απασχόληση στην αγροτουριστική επιχείρηση ως προς το χρόνο απασχόλησης

Ως προς το χρόνο	Συχνότητα	Ποσοστό
Κύρια	13	61,9%
Δευτερεύουσα	8	38,1%
Σύνολο	21	100,0

Πίνακας 62: Απασχόληση στην αγροτουριστική επιχείρηση ως προς το εισόδημα

Ως προς το εισόδημα	Συχνότητα	Ποσοστό
Κύρια	11	52,4%
Δευτερεύουσα	10	47,6%
Σύνολο	21	100,0

Ως προς τη νομική μορφή των επιχειρήσεων, το 71,4% αφορά σε ατομικές/οικογενειακές επιχειρήσεις. Ακολουθούν οι ομόρρυθμες (Ο.Ε.) με ποσοστό 19% και τέλος οι ανώνυμες εταιρείες (Α.Ε.) και οι εταιρείες περιορισμένης ευθύνης (Ε.Π.Ε.) με ποσοστό 4,8% η καθεμία (Πίνακας 63).

Πίνακας 63: Νομική μορφή επιχειρήσεων

Νομική μορφή επιχειρήσεων	Συχνότητα	Ποσοστό
Ατομική/οικογενειακή	15	71,4%
Ο.Ε.	4	19,0%
Ε.Ε.	0	0%
Α.Ε.	1	4,8%
Ε.Π.Ε.	1	4,8%
Σύνολο	21	100,0

Σύμφωνα με τους επενδυτές, οι λόγοι για τους οποίους ενεπλάκησαν με τις αγροτουριστικές δραστηριότητες είναι, κατά φθίνουσα σειρά: η μεγάλη ανάπτυξη που εμφανίστηκε στην περιοχή (10 άτομα), η επιθυμία τους να εξακολουθήσουν να ζουν και να εργάζονται στον τόπο τους (8 άτομα), η προϋπάρχουσα οικογενειακή επιχείρηση (4 άτομα), τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η πρωτογενής παραγωγή (1 άτομα) και, τέλος, η ανάγκη για επιπλέον εισόδημα (1 άτομο). Παρόλο που ένα μεγάλο ποσοστό δήλωσε ότι επιθυμεί να εξακολουθήσει να μένει και να επιχειρεί στον τόπο του καθώς και ότι είναι συναισθηματικά δεμένο με αυτόν, οι περισσότεροι έθεσαν ως προτεραιότητα την κερδοφορία της επιχείρησής τους, παραμελώντας την ικανοποίηση των πελατών και αγνοώντας την προοπτική οι τελευταίοι να αγαπήσουν και να επισκεφτούν ξανά την περιοχή κρατώντας την οικονομικά ζωντανή. Αυτό συμβαδίζει με το γεγονός ότι δημιούργησαν τις αγροτουριστικές τους επιχειρήσεις με αφορμή τη μεγάλη ανάπτυξη που εμφανίστηκε στην περιοχή και όχι σε ένα αρχικό στάδιο ώστε να υποβοηθήσουν στην ανάπτυξή της.

Σε σύνολο 20 καταλυμάτων και εστιατορίων, το 75% των επιχειρηματιών δήλωσε ότι δε χρησιμοποιεί δικά του προϊόντα (Πίνακας 64). Αντιθέτως, μόνο το 25% των επιχειρηματιών δε χρησιμοποιεί τοπικά προϊόντα (Πίνακας 65). Κατά συνέπεια, οι επιχειρηματίες αν και δε χρησιμοποιούν δικά τους προϊόντα, αφού ως επί το πλείστον δεν ασχολούνται πλέον με τη γεωργία-κτηνοτροφία, δείχνουν σαφή προτίμηση στα τοπικά προϊόντα, ενισχύοντας συμβάλλοντας έτσι στην τοπική οικονομία και ανάπτυξη και φυσικά αναδεικνύοντας την τοπική κουζίνα και γαστρονομία της περιοχής. Στην περιοχή μελέτης, τέτοια προϊόντα αποτελούν κυρίως το τυρί, το μέλι, βούτυρο, τοπικά γλυκά, κρέατα, γιαούρτι, ζυμαρικά, κηπευτικά, φρούτα, αυγά και σε

μικρότερο ποσοστό το γάλα. Τέλος, οι επιχειρηματίες που δε χρησιμοποιούν τοπικά προϊόντα δήλωσαν ως αίτιο της επιλογής τους το υψηλό κόστος των τοπικών προϊόντων ή ακόμα και τη δυσκολία εξεύρεσής τους.

Πίνακας 64: Χρήση δικών τους προϊόντων

Δικά τους προϊόντα	Συχνότητα	Ποσότητα
1-50%	3	15%
50-100%	2	10%
Όχι	15	75%
Σύνολο	20	100,0

Πίνακας 65: Χρήση τοπικών προϊόντων

Τοπικά προϊόντα	Συχνότητα	Ποσότητα
1-50%	6	30%
50-100%	9	45%
Όχι	5	25%
Σύνολο	20	100,0

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί ότι καμία αγροτουριστική επιχείρηση δεν έχει ενταχθεί σε κάποιο δίκτυο συνεργασίας και προώθησης των τοπικών προϊόντων και υπηρεσιών. Πρέπει, βέβαια, να επισημανθεί ότι το 2005 είχε γίνει σχετική προσπάθεια στην περιοχή. Συγκεκριμένα είχε δημιουργηθεί *Διεπαγγελματικό Σύμφωνο Ποιότητας και Συνεργασίας* (Δ.Σ.Π.Σ.), με έδρα τα γραφεία της ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ (ΑΧΑΪΑ Α.Ε.), και απευθυνόταν στους επαγγελματίες που εμπλέκονταν άμεσα ή έμμεσα με τον τουρισμό στην περιοχή, με στόχο την ανάπτυξη και προώθηση της ποιότητας των παρεχόμενων προϊόντων και υπηρεσιών και τη βελτίωση της συνολικής εικόνας της περιοχής και την τουριστική της ανάπτυξη. Η διάρκεια του Διεπαγγελματικού Συμφώνου για την Ποιότητα και τη Συνεργασία ορίζεται σε δεκαπέντε (15) έτη από την ημερομηνία υπογραφής του παρόντος. Στην περιοχή των Καλαβρύτων καμία από τις αγροτουριστικές επιχειρήσεις που εντάσσονται στο χώρο της εστίασης και διαμονής δεν έχουν ενταχθεί στο συγκεκριμένο Δίκτυο. Περαιτέρω, όσον αφορά στο αν και κατά πόσο θεωρείται σκόπιμη η ύπαρξη ενός Δικτύου Συνεργασίας για την περιοχή των Καλαβρύτων, μετά από σχετική επεξήγηση της έννοιας και του ρόλου

ενός Δικτύου και ειδικότερα του Δ.Σ.Π.Σ., οι επενδυτές εμφανίστηκαν πολύ θετικοί, ακόμη και στο ενδεχόμενο να συμμετάσχουν οικονομικά στην υλοποίηση μιας τέτοιας ενέργειας.

Πιο συγκεκριμένα, οι επιχειρηματίες που ήταν θετικοί, ανέφεραν ότι θα θεωρούσαν σκόπιμη την ένταξή τους σε ένα Δίκτυο, διότι με αυτόν τον τρόπο θεωρούν ότι μπορεί να ενισχυθεί σημαντικά η δυνατότητα να αντεπεξέλθουν στην νέα “απαιτητική” αγορά που θέλει πιστοποίηση των ποιοτικών προδιαγραφών του προσφερόμενου προϊόντος/υπηρεσίας. Επιπλέον, δεδομένου ότι οι επενδυτές ως επί το πλείστον είναι ιδιοκτήτες μικρομεσαίων επιχειρήσεων, βλέπουν μέσα από τη συμμετοχή τους σε ένα Δίκτυο τη δυνατότητα να αντλήσουν ορθές πρακτικές από μεγαλύτερες και πιο ‘εκσυγχρονισμένες’ επιχειρήσεις σε θέματα οργάνωσης, εφαρμογής νέων τεχνικών, ενσωμάτωσης νέων μεθόδων και τεχνολογιών. Κάθε επιχείρηση, μέσα από τη συμμετοχή της σε ένα Δίκτυο, μπορεί κατά συνέπεια να αναπτύξει προδιαγραφές ποιότητας και να εξασφαλίσει ευκολότερα την προώθηση των προϊόντων/υπηρεσιών της στους συνεργαζόμενους τοπικούς επιχειρηματίες, συντελώντας με αυτό τον τρόπο στη διασφάλιση της ανταγωνιστικότητας και κατ’ επέκταση στην ενίσχυση της επιχειρηματικής βιωσιμότητας. Επιπλέον, με τον τρόπο αυτό δύναται να εξασφαλιστεί η συνεργασία μεταξύ επιχειρήσεων όλων των παραγωγικών κλάδων σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, με έμφαση στους τομείς του τουρισμού και της παροχής υπηρεσιών, ώστε οι επιχειρήσεις να μοιραστούν τις ανάγκες τους, να αντιμετωπίσουν συλλογικά τα κοινά προβλήματά τους αλλά και να αξιοποιήσουν από κοινού τις συγκεκριμένες τους δυνατότητες, τις επιδεξιότητες και τις ευκαιρίες που τους παρουσιάζονται.

Πρέπει πάντως να αναφερθεί και το γεγονός ότι ένα μη αμελητέο ποσοστό επενδυτών (23,8%) κράτησε αρνητική στάση στην προοπτική δημιουργίας Δικτύου, υποστηρίζοντας ότι κατά τη γνώμη τους δεν υπάρχουν άτομα – μέλη ικανά να συνεργαστούν και να δεσμευτούν για την τήρηση των προβλεπόμενων προδιαγραφών.

Αναφορικά, τώρα, με την ηλικία των τουριστών-πελατών των επιχειρήσεων, από τα στοιχεία της έρευνας προκύπτει ότι πρόκειται κατά κύριο λόγο για άτομα νεαρής ηλικίας. Το γεγονός αυτό δείχνει ότι αν και τα Καλάβρυτα εξακολουθούν να αποτελούν έναν δημοφιλή ορεινό προορισμό, ιδιαίτερα προσφιλή σε άτομα ώριμης ηλικίας που αποζητούν ήρεμες διακοπές, κατά τους χειμερινούς μήνες ο κύριος όγκος των επισκεπτών αποτελείται από νέους λάτρεις των χειμερινών σπορ, ηλικίας έως 40

ετών. Επισκέπτες μεγάλης ή μεγαλύτερης ηλικίας, συναντώνται κυρίως κατά τους καλοκαιρινούς μήνες. Κατά τους καλοκαιρινούς μήνες παρατηρείται και έντονη διαφοροποίηση ως προς τη διάρκεια της διαμονής (σημαντικά μεγαλύτερη διάρκεια). Παρόλα αυτά, ως περίοδος αιχμής της τουριστικής περιόδου όσον αφορά τα καταλύματα θεωρείται, όπως προαναφέρθηκε, το χρονικό διάστημα από τον Δεκέμβριο έως τον Μάρτιο. Τέλος, από την έρευνα προέκυψε ότι οι τουρίστες-πελάτες είναι, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των επενδυτών, σχεδόν ισοκατανεμημένοι σε άγαμους, έγγαμους (ζευγάρια) και έγγαμους με παιδιά.

Κατά τα τελευταία έτη και δεδομένων των δύσκολων οικονομικών συγκυριών, η συνήθης διάρκεια παραμονής των επισκεπτών στα καταλύματα αφορά πλέον σε μία έως δύο ημέρες, με εξαίρεση την περίοδο των εορτών, όταν οι επισκέπτες συνηθίζουν να επιλέγουν διαμονή τριών ή τεσσάρων ημερών. Όπως ήδη αναφέρθηκε, τα παραπάνω έχουν διαμορφωθεί έτσι τα τελευταία δύο χρόνια, που η οικονομική κατάσταση του μέσου Έλληνα έχει επιβαρυνθεί σημαντικά.

Όσον αφορά στα αξιοθέατα και τις δραστηριότητες που προτιμούν οι επισκέπτες κατά τη διάρκεια παραμονής τους στην περιοχή των Καλαβρύτων, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των επιχειρηματιών δημοφιλέστερο είναι το Χιονοδρομικό Κέντρο, ένα από τα μεγαλύτερα κέντρα χιονοδρομίας της Ελλάδας. Ακολουθεί το εντυπωσιακό Σπήλαιο Λιμνών, καθώς και τα ποτάμια της περιοχής, τα οποία προσφέρονται για εναλλακτικές μορφές αθλητισμού (καγιάκ, ράφτινγκ κ.ά.). Ιδιαίτερα ψηλά στην προτίμηση των επισκεπτών της περιοχής φαίνεται πως είναι και οι χώροι θρησκευτικού ενδιαφέροντος (μοναστήρια). Πολύ σημαντικό αξιοθέατο για την περιοχή αποτελεί και ο Οδοντωτός Σιδηρόδρομος, τον οποίο προτιμά μεγάλος αριθμός επισκεπτών. Τέλος, ιστορικά μνημεία, όπως ο Τόπος Θυσίας και το Δημοτικό Μουσείο Καλαβρυτινού Ολοκαυτώματος, και αρχαιολογικοί χώροι, αποτελούν σταθερά σημεία ενδιαφέροντος για τον κάθε επισκέπτη.

Σχετικά με τις δυνατότητες αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου τους και τις υποδομές της περιοχής του δήμου, οι επισκέπτες, σύμφωνα πάντα με τις εκτιμήσεις των επιχειρηματιών, φαίνεται να εκφράζουν κάποια δυσαρέσκεια. Ως συνηθέστερη αιτία παραπόνων εμφανίζεται η προβληματική κατάσταση του οδικού δικτύου (δυσκολία προσβασιμότητας κάτω από δύσκολες καιρικές συνθήκες, έλλειψη ορατότητας). Επιπλέον, δυσαρέσκεια προκαλεί η ελλιπής ή και ανύπαρκτη φροντίδα και αξιοποίηση ορεινών και δασικών εκτάσεων, ποταμών, μονοπατιών, που σε ορισμένες περιπτώσεις δεν είναι προσβάσιμα καθώς και η έλλειψη ή περιορισμένη προσφορά

εναλλακτικών δραστηριοτήτων, όπως «διαδρομές με άλογα και με ποδήλατα». Επίσης, σύμφωνα με τους επιχειρηματίες, συχνά είναι τα παράπονα των επισκεπτών που σχετίζονται με την ποιότητα διασκέδασης, ψυχαγωγίας και φαγητού στο κέντρο των Καλαβρύτων. Τέλος, παράπονα αφορούν στην απουσία καταρτισμένου προσωπικού και την μη οργανωμένη λειτουργία του Χιονοδρομικού Κέντρου, την ελλιπή φροντίδα των χώρων θρησκευτικού ενδιαφέροντος, την έλλειψη ενδιαφέροντος των τοπικών παραγόντων και προγραμματισμού με στόχο την προσέλκυση τουρισμού και τις προοπτικές βελτίωσης της τουριστικής εμπειρίας και τέλος την απουσία τακτικής σύνδεσης με μέσα μαζικής μεταφοράς (ΚΤΕΛ και Σιδηρόδρομος), ακόμη και σε περιόδους υψηλής τουριστικής κίνησης.

Όσον αφορά στο κατά πόσον το πελατολόγιο των επιχειρήσεων αποτελείται από σταθερούς/τακτικούς πελάτες ή από διαρκώς ανανεούμενο κοινό, προκύπτει ότι τακτικούς πελάτες έχει μόνο το 9,1% ενώ το 27,3 δηλώνει πως προσελκύει κυρίως νέο πελατολόγιο, και το 63,6% θεωρεί ότι το κοινό του αποτελείται τόσο από τακτικούς όσο και από νέους πελάτες. Το γεγονός ότι ένα σημαντικό ποσοστό πελατών φαίνεται πως επισκέπτεται την περιοχή για περισσότερες από μία φορές, είναι πιθανό να οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στον χειμερινό αθλητικό τουρισμό, και συγκεκριμένα στις εγκαταστάσεις του Χιονοδρομικού Κέντρου. Ο λόγος της επανάληψης μιας επίσκεψης σε ένα κατάλυμα ή σε ένα χώρο εστίασης οφείλεται σε κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της επιχείρησης από τους επισκέπτες-τουρίστες. Πιο συγκεκριμένα, ως ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, νοούνται κατά κύριο λόγο, η τοποθεσία των καταλυμάτων (στο κέντρο του οικισμού ή σε όμορφο φυσικό περιβάλλον ή λόγω της ωραίας θέας). Επίσης, η φιλοξενία, η ευγένεια του προσωπικού και η καθαριότητα των καταλυμάτων και εστιατορίων παίζει καθοριστικό ρόλο για την επιλογή του πελάτη-τουρίστα. Ιδιαίτερα για τα καταστήματα εστίασης σπουδαίο ρόλο παίζει η ποιότητα του φαγητού.

Σε σχέση με την αποδοτικότητα και ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεών τους, οι επενδυτές δήλωσαν ότι θεωρούν πως με μικρές βελτιωτικές αλλαγές οι επιχειρήσεις τους θα ήταν οικονομικά αποδοτικότερες και πιο ανταγωνιστικές. Η πιο αποδοτική λειτουργία κατά τη γνώμη τους αφορά στον τρόπο κάλυψης των ενεργειακών αναγκών της επιχείρησης, και συγκεκριμένα στην «στροφή» στις εναλλακτικές πηγές ενέργειας (π.χ. γεωθερμία), καθώς το κόστος αγοράς πετρελαίου για την κάλυψη των καθημερινών αναγκών (θέρμανση και ζεστό νερό) κρίνεται πλέον ασύμφορο. Άλλες αλλαγές που θεωρούνται εξίσου σημαντικές από τους επιχειρηματίες είναι η

επέκταση ή ανακαίνιση της επιχείρησής τους. Γενικά οι επενδυτές δηλώνουν, σε ποσοστό 68,2%, ότι είναι ευχαριστημένοι με την επένδυση που έχουν κάνει, ενώ το 22,7% δηλώνει μέτρια ευχαριστημένο και μόνο το 9,1% δυσαρεστημένο. Τα αποτελέσματα δεν είναι, όμως, παρόμοια με αυτά που αφορούν στο βαθμό ικανοποίησης από το εισόδημα που αποφέρει η επιχείρηση, καθώς μόνο το 27,3% δηλώνει ευχαριστημένο, το 36,3% «έτσι και έτσι» ενώ το 36,4% δηλώνει δυσαρεστημένο.

Εκτός από βελτιώσεις που αφορούν τις ίδιες τις επιχειρήσεις τους, οι επενδυτές, θεωρούν ότι είναι αναγκαίο να υπάρξουν σημαντικές βελτιωτικές κινήσεις στην περιοχή, προκειμένου να προσελκυσθούν περισσότεροι επισκέπτες. Τέτοιες κινήσεις θα πρέπει να στοχεύουν, σύμφωνα με τους επενδυτές, στην αξιοποίηση του φυσικού περιβάλλοντος, στη βελτίωση της λειτουργίας του Χιονοδρομικού Κέντρου, στη συντήρηση και ανάδειξη των μνημείων θρησκευτικού ενδιαφέροντος, στη δημιουργία υποδομών για δραστηριότητες εναλλακτικού τουρισμού, στη βελτίωση του οδικού δικτύου, στη δημιουργία ζωολογικού/βοτανικού κήπου και επισκέψιμης φάρμας, στη διάνοιξη μονοπατιών, στη δημιουργία κέντρου νεότητας και ψυχαγωγίας, στην ανάδειξη αρχαιολογικών χώρων οι οποίοι είναι υπό εγκατάλειψη. Τέλος, κάποιος ανέφερε ότι ώθηση στην περιοχή θα έδινε η επέκταση του δήμου Καλαβρύτων προς την παραλιακή ζώνη της Ακράτας, ενώ τονίστηκε ότι η διαφήμιση της περιοχής θα βοηθούσε σημαντικά στην ενίσχυση του τουριστικού ενδιαφέροντος.

Όσον αφορά στον τρόπο προώθησης και προβολής της κάθε επιχείρησης, όλα τα καταλύματα που συμμετείχαν στην έρευνα ανήκουν στην «Ένωση Ξενοδόχων και Τουριστικών Καταλυμάτων της Επαρχίας Καλαβρύτων» και επιλέγουν να προβάλλονται στο διαδίκτυο, είτε με δική τους ιστοσελίδα, είτε ως φιλοξενούμενοι σε κάποια άλλη ιστοσελίδα. Επίσης, ένα μικρό για τα σημερινά δεδομένα ποσοστό (22,7%) επιλέγει να διαφημίζεται μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (social media), όπως facebook και twitter. Επιπλέον, κάποιιοι συνηθίζουν να διαφημίζουν την επιχείρησή τους σε περιοδικά και εφημερίδες. Βέβαια, αυτός ο τρόπος πλέον κρίνεται αρκετά δαπανηρός και πολλές επιχειρήσεις τον αποφεύγουν .

6.4 Τα παιδιά των επιχειρηματιών – προοπτικές διαδοχής

Σύμφωνα με την άποψη των περισσότερων επενδυτών, οι γενικότερες συνθήκες που επικρατούν στην περιοχή δεν ωθούν τους νέους να μείνουν, να ζήσουν και να εργαστούν στον τόπο τους. Ένας από τους βασικότερους λόγους είναι οι ασφυκτικά

περιορισμένες δυνατότητες απασχόλησης. Δυστυχώς, οι έτσι κι αλλιώς λιγοστές ιδιωτικές επιχειρήσεις κλείνουν κάτω από το βάρος της δύσκολης οικονομικής συγκυρίας και οι δημόσιες υπηρεσίες καταργούνται ή πρόκειται να καταργηθούν. Θετικό σημείο στην κατάσταση αποτελεί η, κατά καιρούς, στήριξη της πολιτείας, η οποία δίνει κάποιες ευκαιρίες στους νέους, μέσω προγραμμάτων και επιδοτήσεων για την ενίσχυση της νεανικής επιχειρηματικότητας. Συγκεκριμένα, όσον αφορά στο δήμο Καλαβρύτων, δυνατότητες απασχόλησης υπάρχουν μόνο στο κέντρο του δήμου, ενώ τα χωριά της ευρύτερης περιοχής ερημώνουν με τους κατοίκους να προσπαθούν όλο και συχνότερα να βρουν διέξοδο στα μεγαλύτερα αστικά κέντρα.

Το χαμηλό ποσοστό της ενασχόλησης των νέων με τη γεωργία-κτηνοτροφία επιβεβαιώνουν και τα στοιχεία της έρευνας. Συγκεκριμένα, μόνο δύο από τους 16 ερωτηθέντες που είναι έγγαμοι με παιδιά, δήλωσαν ότι τα παιδιά τους ασχολούνται και θα εξακολουθήσουν να ασχολούνται με τη γεωργία-κτηνοτροφία. Μάλιστα, στη μία περίπτωση ο ρόλος του τέκνου στην οικογενειακή εκμετάλλευση είναι καθαρά επικουρικός.

Ιδιαίτερα ενδιαφέροντα είναι και τα στοιχεία που προέκυψαν σχετικά με το βαθμό εμπλοκής/απασχόλησης των τέκνων των επιχειρηματιών με την επιχείρηση. Συγκεκριμένα, προέκυψε ότι στο 75% των επιχειρήσεων τα παιδιά των επιχειρηματιών ασχολούνται με την επιχείρηση αλλά στην πλειοψηφία τους ως συμβοηθούντα στην επιχείρηση μέλη, κυρίως της περιόδου αιχμής, δηλαδή σαββατοκύριακα, αργίες και τους χειμερινούς μήνες, που – όπως ήδη αναφέρθηκε – αποτελούν την περίοδο αιχμής για την περιοχή. Επιπλέον, σύμφωνα με τους επενδυτές το 56,3% θεωρούν ότι τα παιδιά τους θα συνεχίσουν τη λειτουργία της επιχείρησης, ενώ μόνο το 18,7% θεωρεί ότι τα παιδιά τους θα ασχοληθούν με κάτι άλλο. Το υπόλοιπο 25% των επενδυτών δηλώνει πως δεν μπορεί να γνωρίζει από τώρα τι πρόκειται να κάνουν τα παιδιά τους στο μέλλον.

Σχετικά με την εμπλοκή των τέκνων των επενδυτών στο ξεκίνημα της επιχείρησης, το 56,3% δήλωσε ότι τα παιδιά δε βοήθησαν στο «στήσιμο» της επιχείρησης, κυρίως λόγω της νεαρής τους ηλικίας. Όσον αφορά το 43,7% των παιδιών που βοήθησαν, στην πλειοψηφία τους ενθάρρυναν τους γονείς και συμμετείχαν στις γραφειοκρατικές διαδικασίες, ενώ μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό βοήθησε οικονομικά και συμμετείχε στις οικοδομικές εργασίες.

6.5. Αγροπεριβαλλοντικές τεχνικές – προγράμματα LEADER/ΟΠΑΑΧ

Όσον αφορά στο επίπεδο ενημέρωσης των επενδυτών σχετικά με τα μέτρα που πρέπει να εφαρμόζονται για την προστασία του περιβάλλοντος, το 57,1% των ερωτηθέντων απάντησε πως έχει λάβει κάποια ενημέρωση, η οποία όμως δεν προήλθε από κάποιο δημόσιο ή ιδιωτικό φορέα, αλλά από προσωπικό ενδιαφέρον και προσπάθεια. Ωστόσο, πρακτικές και τεχνικές για την προστασία του τοπίου εφαρμόζει, κατά δήλωσή του, το 76,2% των επενδυτών οι οποίοι τονίζουν ότι κάνουν ό,τι μπορούν για να προστατέψουν το περιβάλλον, όπως ανακύκλωση συσκευασιών, αντικατάσταση καυστήρων πετρελαίου με τελευταίας τεχνολογίας εξοπλισμό που επιβαρύνει λιγότερα το περιβάλλον.

6.6 Η άποψη των επενδυτών για τα προγράμματα, την αναπτυξιακή εταιρεία και την τοπική ανάπτυξη

Από τους επενδυτές που συμμετείχαν στην έρευνα, το 71,4% δε θα προχωρούσε στη δημιουργία αγροτουριστικής επιχείρησης αν δεν εξασφάλιζε την ενίσχυση επενδυτικού προγράμματος, ενώ μόλις το 28,6% θα έκανε ούτως ή άλλως την επιχείρηση. Από τους 21 επιχειρηματίες που συμμετείχαν στην έρευνα, οι 19 χρηματοδοτήθηκαν για την ίδρυση της επιχείρησης, ενώ μόνο οι δύο από αυτούς για εργασίες επέκτασης και ανακαίνισης.

Όσον αφορά τη γνώμη που έχουν, στο σύνολό τους, οι επιχειρηματίες για τα προγράμματα LEADER/ΟΠΑΑΧ, το 91% έχει θετική γνώμη, ενώ μόνο το 9% έχει αρνητική. Πιο συγκεκριμένα, αυτοί που έχουν θετική γνώμη δηλώνουν ικανοποιημένοι με το μέγεθος της οικονομικής ενίσχυσης και πιθανολογούν ότι αν δεν είχαν λάβει αυτή την οικονομική ενίσχυση, θα αντιμετώπιζαν σήμερα αρκετά οικονομικά προβλήματα και πιθανόν αδυνατούσαν να διατηρήσουν υπό την ιδιοκτησία τους την επιχείρηση.

Αναφορικά με αυτούς που είχαν αρνητική γνώμη, ως αιτίες αναφέρονται η γραφειοκρατία και η καθυστέρηση στην λήψη της ενίσχυσης, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα οι δανειστές να οδηγηθούν στον υψηλότοκο δανεισμό τους από τράπεζες με προφανείς αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομική τους κατάσταση.

Όσον αφορά τη γνώμη που έχουν οι επενδυτές για την Αναπτυξιακή Εταιρεία ΑΧΑΪΑ-ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ Α.Ε. στην υλοποίηση της επένδυσής τους, το 86,4% δήλωσε ικανοποιημένο, το 4,6% δήλωσε ότι έχει αρνητική γνώμη, ενώ το υπόλοιπο 9% κράτησε ουδέτερη στάση. Όσοι δήλωσαν πως έχουν αρνητική/ουδέτερη γνώμη για

την Αναπτυξιακή Εταιρία αναφέρθηκαν κυρίως σε προβλήματα γραφειοκρατίας και στην έλλειψη βοήθειας για την αντιμετώπισή της (π.χ. συγκέντρωση δικαιολογητικών). Η διαδικασία ένταξης στο πρόγραμμα για τους περισσότερους επενδυτές ήταν εύκολη, ενώ αρκετοί ισχυρίστηκαν ότι ήταν αρκετά χρονοβόρα με αποτέλεσμα να καθυστερήσουν να ξεκινήσουν τη λειτουργία της επιχείρησης.

Οι ερωτηθέντες κλήθηκαν επίσης να τοποθετηθούν σχετικά και με το θέμα της τοπικής ταυτότητας της περιοχής. Το 86,4% εκ των ερωτηθέντων δήλωσε ότι θεωρεί πως υπάρχει τοπική ταυτότητα στην περιοχή του Δήμου Καλαβρύτων και φαίνεται κυρίως από το τοπίο και από τα τοπικά προϊόντα τα οποία είναι κυρίως ζυμαρικά, μέλι, τυροκομικά προϊόντα και γλυκά κουταλιού. Επίσης, σύμφωνα με τους ερωτηθέντες, άλλοι παράγοντες καθοριστικοί για τη διαμόρφωση τοπικής ταυτότητας είναι ο πολιτισμός, τα παραδοσιακά επαγγέλματα, η κουζίνα, οι διάλεκτοι και τα έθιμα. Αντίθετα, το 13,6% που δήλωσε ότι δεν υπάρχει τοπική ταυτότητα στην περιοχή και υποστήριξε ότι δεν έχει γίνει καμία προσπάθεια δημιουργίας ή ενίσχυσης της τοπικής ταυτότητας της περιοχής μέσω στοχευμένης διαφήμισης ή άλλων μέσων. Αποτέλεσμα αυτού είναι, κατά τη γνώμη τους, να υπάρχει τουρισμός όχι εξαιτίας κάποιας ιδιαίτερης τοπικής ταυτότητας, αλλά εξαιτίας της ύπαρξης του Χιονοδρομικού Κέντρου.

Από τις απαντήσεις προκύπτει, ότι μόνο ένας από τους 21 ερωτηθέντες επιχειρηματίες πιστεύει ότι ο τουρισμός έχει αρνητικό αντίκτυπο στην περιοχή διότι «χάνεται ο πολιτισμός και γινόμαστε ξένοι στον ίδιο μας τον τόπο». Οι υπόλοιποι 20 πιστεύουν ότι η τουριστική κίνηση συνεισφέρει θετικά στην οικονομία της περιοχής, βοηθά στην προώθηση, ανάδειξη και προβολή των τοπικών προϊόντων και συνολικά της περιοχής και, εν γένει, βοηθά στην περαιτέρω ανάπτυξή της. Επιπλέον, σύμφωνα με τους επιχειρηματίες οι περισσότερες επιχειρήσεις της περιοχής στηρίζονται αποκλειστικά από τον τουρισμό.

Όσον δε αφορά στην έννοια της βιώσιμης τοπικής ανάπτυξης (ισχυρή οικονομία, «ζωντανά» χωριά και προστασία περιβάλλοντος), σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας μόνο το 27,3% γνωρίζει τον όρο. Από αυτούς που γνωρίζουν τον όρο, ως πηγές σχετικής πληροφόρησης αναφέρουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, κυρίως την τηλεόραση, καθώς επίσης και το οικείο τους περιβάλλον. Οι ίδιοι υποστηρίζουν ότι αν και θα επιθυμούσαν να δημιουργηθούν στην περιοχή οι κατάλληλοι όροι για βιώσιμη τοπική ανάπτυξη, διαπιστώνουν με λύπη ότι δεν έχει υπάρξει κανένα σχετικό ενδιαφέρον από τους φορείς ή την ίδια την κοινωνία και άρα δεν έχει γίνει κανένα

βήμα στην περιοχή προς αυτή την κατεύθυνση. Παράλληλα, οι επιχειρηματίες υποστηρίζουν ότι πρέπει να γίνουν νέες, συντονισμένες προσπάθειες στην περιοχή, ώστε να ενισχυθεί η βιώσιμη ανάπτυξη της. Συγκεκριμένα, η προσπάθεια μπορεί να ξεκινήσει με βελτίωση των υπαρχουσών υποδομών.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι οι περισσότεροι επενδυτές βλέπουν το μέλλον της επιχείρησής τους αβέβαιο και δύσκολο, αφού τα έξοδα ολοένα αυξάνονται και η κατάσταση στην Ελλάδα χειροτερεύει, αλλά παράλληλα είναι αισιόδοξοι πιστεύοντας πως με αρκετή δουλειά και προσπάθεια θα καταφέρουν να επιβιώσουν. Επισημαίνουν μάλιστα ότι μόνο στον τομέα της γεωργίας-κτηνοτροφίας το μέλλον φαίνεται να είναι κερδοφόρο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην παρούσα εργασία διερευνήθηκε το προφίλ των επιχειρηματιών και τα χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων του Δήμου Καλαβρύτων που συγχρηματοδοτήθηκαν από Ευρωπαϊκά προγράμματα στο πλαίσιο του αγροτουρισμού. Επίσης, μελετήθηκε κατά πόσο ο αγροτικός τουρισμός συμβάλλει στην ανάπτυξη της περιοχής, ιδίως οι διασυνδέσεις του με τη γεωργία, και η δυνατότητα των επιχειρήσεων και των γεωργικών εκμεταλλεύσεων να έχουν θεμέλια ζωής και προοπτικές διαδοχής.

Σκιαγραφώντας το προφίλ των επιχειρηματιών διαπιστώνεται ότι είναι κατά τα 2/3 πάνω από 50 ετών, κυρίως έγγαμοι (76,2%), κατά πλειοψηφία (71,4%) απόφοιτοι τουλάχιστον Λυκείου (και μάλιστα 42,8% απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης), καθώς και ότι κατάγονται (κατά τα 2/3) από τον τόπο στον οποίο εγκατέστησαν την αγροτουριστική επιχείρησή τους. Όσον αφορά στον τόπο κατοικίας τους πριν την ενασχόληση με τον αγροτουρισμό το 61,9% των επιχειρηματιών διέμενε στην περιοχή των Καλαβρύτων, ενώ σήμερα κατοικεί το 76,2%. Ενώ όμως έχει αυξηθεί ο αριθμός των μόνιμων κατοίκων μεταξύ της ομάδας αυτών των επιχειρηματιών, ο συνολικός μόνιμος πληθυσμός του δήμου Καλαβρύτων έχει υποστεί σημαντική μείωση.

Οι αγροτουριστικές επιχειρήσεις του δήμου Καλαβρύτων, αποτελούν κυρίως ατομικής/ οικογενειακής μορφής επιχειρήσεις που δεν προσφέρουν διαφοροποιημένο προϊόν καθώς περιορίζονται στην παροχή πρωινού για τα καταλύματα και τοπικών προϊόντων για τα εστιατόρια.. Οι εν λόγω επιχειρήσεις απασχολούν κατά μέσο όρο 1 άτομο, πέραν των ιδιοκτητών, και μάλιστα εποχιακά. Πιο συγκεκριμένα, όλοι οι ιδιοκτήτες έχουν ως κύρια ή δευτερεύουσα απασχόληση την επιχείρηση, ενώ από τους 16 συζύγους, οι 13 έχουν δηλώνουν ως κύρια ή δευτερεύουσα απασχόληση την απασχόληση στην επιχείρηση. Επίσης, από τους 16 επιχειρηματίες που είναι έγγαμοι με παιδιά, το 75% των παιδιών ασχολούνται με την επιχείρηση κυρίως ως συμβοηθούντα μέλη κατά την περίοδο αιχμής. Συνεπώς, ο βασικός στόχος των αναπτυξιακών προγραμμάτων, ο οποίος αφορά στη δημιουργία νέων θέσεων

εξωγεωργικής απασχόλησης φαίνεται πως έχει επιτευχθεί μέχρι ένα βαθμό, πλην όμως δε δημιουργήθηκαν αρκετές νέες θέσεις εργασίας.

Αξιοσημείωτο είναι ότι το μεγαλύτερο ποσοστό που ανταποκρίθηκε στις προσκλήσεις των προγραμμάτων δεν ήταν γεωργοί, αλλά εργαζόμενοι σε άλλους τομείς της οικονομίας. Αυτό μπορεί να αποδοθεί στο γεγονός ότι οι γεωργοί και οι κτηνοτρόφοι της περιοχής αντιμετωπίζουν σημαντικές δυσκολίες στο να αναπτύξουν δραστηριότητες σε τομείς που δε διαθέτουν παραδοσιακά την απαραίτητη εμπειρία. Επίσης, η ενημέρωσή τους σχετικά με τα σχετικά προγράμματα είναι σε μεγάλο βαθμό ανύπαρκτη ενώ κάποιοι που θα ήθελαν να επιχειρήσουν υστερούσαν σημαντικά σε οικονομικό επίπεδο, όπως άλλωστε το μεγαλύτερο ποσοστό των Ελλήνων γεωργών. Ακόμη, ο αγροτουρισμός δε λειτουργεί κατά κύριο λόγο ως συμπληρωματικό εισόδημα των γεωργών της περιοχής, αφού μόλις το 28,6% ασχολείται με τη γεωργία – κτηνοτροφία, ενώ μόνο το 14,3% είναι κατά κύριο επάγγελμα γεωργοί. Τα ποσοστά είναι πολύ χαμηλά αν ληφθεί υπόψη ότι το 2001 η απασχόληση στον πρωτογενή τομέα σε επίπεδο δήμου ήταν 41,5%. Συνολικά, στην περιοχή έρευνας παρατηρείται σημαντική ανάπτυξη του τουρισμού, που όμως δεν αφορά στον αγροτουρισμό αλλά στον τουρισμό υπαίθρου.

Η χρηματοδοτική ενίσχυση που έλαβαν από τα προγράμματα οι επιχειρηματίες φαίνεται ότι ήταν καθοριστικός παράγοντας για την έναρξη της επιχείρησής τους, καθώς μόνο το 28,6% θα την έκανε χωρίς την οικονομική ενίσχυση. Είναι αναμενόμενο λοιπόν το εύρημα ότι σχεδόν όλοι οι επιχειρηματίες έχουν θετική γνώμη για τα προγράμματα LEADER/ ΟΠΑΑΧ. Βέβαια δεν έλειψαν και τα αρνητικά σχόλια περί γραφειοκρατικών διαδικασιών και των δυσκολιών στη διαδικασία χρηματοδότησης. Παρόμοια ήταν και τα ευρήματα σχετικά με τη γνώμη των επιχειρηματιών για την ΑΧΑΪΑ-ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ Α.Ε., που τους στήριξε και τους βοήθησε σε κάθε τους βήμα.

Περαιτέρω, σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας, διαπιστώνεται ότι τόσο το γεωργικό όσο και το τουριστικό εισόδημα που αποκομίζουν οι επιχειρηματίες, αν ληφθούν υπόψη ως μεμονωμένα εισοδήματα, δεν είναι ικανοποιητικά. Παρότι η φιλοσοφία του αγροτουρισμού είναι οι δύο απασχολήσεις να αποτελέσουν συμπληρωματικές μεταξύ τους πηγές εισοδήματος, σχετικά λίγες είναι οι περιπτώσεις συνδυασμού τους αν και ο συνδυασμός των δύο δραστηριοτήτων φαίνεται ικανός να δώσει αξιόλογο επίπεδο οικογενειακού εισοδήματος. Η μικρή αποτελεσματικότητα της αγροτουριστικής επιχείρησης αντανακλάται εξάλλου και στις απαντήσεις των

επιχειρηματιών σχετικά με το βαθμό ικανοποίησης από τη λειτουργία της, όπου μόνο το 9,5% είναι ευχαριστημένοι με τη σημερινή κατάσταση.

Σημειώνεται ότι η διάρκεια παραμονής των τουριστών στην περιοχή των Καλαβρύτων είναι 1-2 διανυκτερεύσεις και οι μήνες αιχμής της τουριστικής δραστηριότητας εκτείνονται από το Δεκέμβριο έως και το Μάρτιο. Κατά συνέπεια, ο στόχος για επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου με τη δημιουργία εναλλακτικών δραστηριοτήτων δεν πέτυχε σε επιθυμητό βαθμό. Βέβαια, σε ορισμένες υπο-περιοχές, όπως για παράδειγμα στον πρώην Δήμο Παϊών, δημιουργήθηκαν εναλλακτικές δραστηριότητες και προσελκύουν τουρισμό και τους υπόλοιπους μήνες του χρόνου ακόμα και για διαμονή πλέον των δύο διανυκτερεύσεων.

Τα δεδομένα της έρευνας δείχνουν επίσης ότι η πλειονότητα των παιδιών των νοικοκυριών που συμμετείχαν στην έρευνα, δεν ασχολείται με τις γεωργικές δραστηριότητες, ενώ μόνο το 9,5% ασχολείται και επιθυμεί να συνεχίσει τις δραστηριότητες αυτές στο μέλλον. Αντίθετα, όπως προαναφέρθηκε το 75% των παιδιών ασχολείται, περισσότερο ή λιγότερο, στην αγροτουριστική επιχείρηση. Συνεπώς, διαπιστώνεται μια τάση εγκατάλειψης των γεωργικών δραστηριοτήτων οπότε ο στόχος της προώθησης του αγροτουρισμού για την ενίσχυση των διαρθρώσεων των αγροτικών εκμεταλλεύσεων δεν επιτυγχάνεται. Ο κίνδυνος εξόδου από τη γεωργία μέσω του αγροτουρισμού έχει επισημανθεί και στη διεθνή βιβλιογραφία (van der Ploeg and Renting 2004, Brandth 2005, Carrod et al 2006).

Η περιβαλλοντική διάσταση της ανάπτυξης της υπαίθρου είναι μια κοινή συνισταμένη, εμφανής σε όλα τα χρηματοδοτούμενα από την Ευρωπαϊκή Ένωση προγράμματα. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της επιτόπιας έρευνας, το 57,1% των επιχειρηματιών είχε κάποια ενημέρωση σχετική με τα μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος και το 76,2% δήλωσε ότι εφαρμόζει πρακτικές και τεχνικές για την προστασία του τοπίου.

Υπογραμμίζεται ότι βασικοί στόχοι της κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER ήταν, σε γενικές γραμμές, η τουριστική ανάπτυξη και προβολή της περιοχής, η συνεργασία-δικτύωση ιδιωτών και φορέων που δραστηριοποιούνται στην περιοχή παρέμβασης, η ενίσχυση των μονάδων που είτε έχουν καινοτόμο χαρακτήρα είτε αξιοποιούν παραδοσιακές/τοπικές τεχνικές, προϊόντα και φυσικούς πόρους, η συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού και τέλος η διατήρηση, βελτίωση, ανάδειξη και αξιοποίηση του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος. Αξίζει εδώ να αναφερθεί ότι οι περισσότεροι επενδυτές δήλωσαν ότι δεν υπάρχει μέριμνα για τη διαφήμιση της

περιοχής, δε γνώριζαν τι είναι τα δίκτυα και πώς μπορούν να ωφεληθούν από αυτά ούτε άλλωστε και τον όρο καινοτομία, σε μία χώρα όπως η Ελλάδα όπου η μικρή οικογενειακή επιχείρηση αποτελεί το βασικό κορμό των επιχειρήσεων και είναι απαραίτητο να τονωθεί η έφεσή της προς την καινοτομία και τη δημιουργικότητα. Όλα αυτά είναι σημαντικά προβλήματα, που ενώ διαπιστώθηκαν κατά την υλοποίηση του LEADER II και έπρεπε να ληφθούν υπόψη κατά την εφαρμογή του LEADER+ και ΟΠΑΑΧ, δεν υπήρξε ανάλογο ενδιαφέρον για την επίλυσή τους.

Η Κοινοτική Πρωτοβουλία I δεν εφαρμόστηκε στο Δήμο Καλαβρύτων. Στη LEADER II εντάχθηκαν 11 έργα αγροτουρισμού και άλλα 25 ιδρύθηκαν μέσω των LEADER II και Ο.Π.Α.Α.Χ. Έτσι οι περισσότερες επιχειρήσεις που εντάχθηκαν σε κάποιο επενδυτικό πρόγραμμα αγροτουρισμού ιδρύθηκαν μετά το 2000. Αν και με καθυστέρηση σε σχέση με τις υπόλοιπες περιοχές του νομού και της Ελλάδας (όπου υλοποιήθηκε η LEADER I), τα προγράμματα χρηματοδότησης (LEADER II & + και ΟΠΑΑΧ) διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του τουρισμού στο Δήμο Καλαβρύτων καθώς στο πλαίσιο των εν λόγω προγραμμάτων ιδρύθηκαν και λειτουργούν 20 καταλύματα (σε σύνολο 75), μια κατασκήνωση, 4 μονάδες εστίασης καθώς και 3 άλλες μονάδες (εξοπλισμού σκι, εναλλακτικών δραστηριοτήτων και κέντρο πληροφόρησης) ενώ ανακαινίστηκαν-εκσυγχρονίστηκαν 8 επιχειρήσεις. Από την άλλη, όπως προκύπτει από τα ευρήματα της έρευνας, οι επιχειρηματίες θεωρούν ως ανεπαρκή τόσο την αξιοποίηση του φυσικού πλούτου της περιοχής όσο και το οδικό δίκτυο. Η περιοχή όπου συγκεντρώνονται οι περισσότερες επιχειρήσεις είναι η τοπική ενότητα Καλαβρύτων, όπου όμως το σύνολο των τουριστών δεν είναι αγροτουρίστες, αλλά λάτρεις των χειμερινών σπορ που επισκέπτονται το χιονοδρομικό κέντρο και εκδρομείς που τα κύρια ενδιαφέροντά τους είναι η επίσκεψη στα αξιοθέατα της περιοχής, τα οποία έχουν σημαντική ιστορική αξία.

Η περιοχή των Καλαβρύτων στηρίζεται σε αρκετά μεγάλο βαθμό από τον τουρισμό. Ο τουρισμός, όπως υπογραμμίστηκε από σχεδόν όλους τους επιχειρηματίες που συμμετείχαν στην έρευνα, συμβάλλει θετικά στην περιοχή, αφού ένα μεγάλο ποσοστό των κατοίκων ασχολείται με τον τουρισμό. Επίσης βοηθάει στην ανάδειξη – προβολή των τοπικών προϊόντων και στη προώθησή τους. Συμπερασματικά, ο ρόλος του τουρισμού είναι αναπτυξιακός στην περιοχή έρευνας, καθώς στηρίζει την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξή της και συμβάλλει στη δημιουργία θέσεων εργασίας, με θετικό αντίκτυπο στη μείωση του ποσοστού ανεργίας και τη συγκράτηση του πληθυσμού – ιδιαιτέρως των νέων – στην περιοχή.

Τέλος, η ιστορικότητα της περιοχής των Καλαβρύτων, που οφείλεται σε διάφορα γεγονότα νεότερης και σύγχρονης ιστορίας (Επανάσταση του 1821, Β' Παγκόσμιος Πόλεμος) αποτελεί αναμφίβολα πόλο έλξης, προσελκύοντας όχι μόνο Έλληνες της Ελλάδας και του εξωτερικού, αλλά και επισκέπτες άλλων εθνικοτήτων που καταφθάνουν για να τιμήσουν τα θύματα του Ολοκαυτώματος του 1943, στέλλοντας ισχυρό μήνυμα υπέρ της ειρήνης και κατά του φασισμού.

Η παρούσα έρευνα επικεντρώθηκε στις απόψεις των επιχειρηματιών του αγροτικού τουρισμού οι οποίοι ενισχύθηκαν στο πλαίσιο σχετικών προγραμμάτων, διερευνώντας ουσιαστικά την πλευρά της προσφοράς. Ωστόσο δε διερευνήθηκαν οι στάσεις και οι προτιμήσεις των επισκεπτών της περιοχής, τόσο όσον αφορά στο χαρακτήρα της περιοχής ως αγροτουριστικού προορισμού όσο και σε συνάρτηση με το επίπεδο των προσφερόμενων υπηρεσιών. Επιπλέον, δεν είναι γνωστή και η άποψη των υπόλοιπων φορέων που εμπλέκονται στην ανάπτυξη του τουρισμού στην περιοχή.

Συμπερασματικά, ο στόχος της προώθησης του αγροτουρισμού στο πλαίσιο της ενίσχυσης των διαρθρώσεων των αγροτικών εκμεταλλεύσεων και της τοπικής ανάπτυξης στο δήμο Καλαβρύτων έχει ισχνή εφαρμογή. Από την άλλη, ο δήμος Καλαβρύτων έχει το πλεονέκτημα ότι διαθέτει έναν φυσικό πλούτο εκπληκτικής ομορφιάς ο οποίος εάν αξιοποιηθεί-αναδειχθεί μπορεί να συμβάλλει στην περαιτέρω ανάπτυξη περαιτέρω ως ενός από τους κορυφαίους αγροτουριστικούς προορισμούς. Προϋπόθεση αποτελεί η συμμετοχή όλων των τοπικών παραγόντων σε δίκτυα συνεργασίας και προώθησης των τοπικών προϊόντων και υπηρεσιών. Στο πλαίσιο αυτό, με την ενσωμάτωση της καινοτομίας, την εμπύχωση των τοπικών επιχειρηματιών και του τοπικού πληθυσμού, τη συμμετοχή τους στη λήψη αποφάσεων, την καθιέρωση τοπικών συμφώνων ή γενικότερα σημάτων ποιότητας, είναι δυνατή η βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής, έναν όρο που δυστυχώς το μεγαλύτερο ποσοστό των επιχειρηματιών αγνοεί. Οι περισσότεροι συγγέανε τον όρο βιώσιμη ανάπτυξη με τη βιωσιμότητα του τουρισμού, αναφέροντας παράλληλα ότι οι ενώ οι περισσότεροι επιχειρηματίες έχουν τη θέληση και ιδέες που θα βοηθήσουν στην ανάπτυξη του τόπου τους δε μπορούν να τις υλοποιήσουν γιατί δεν έχουν την απαραίτητη βοήθεια από τους δημόσιους φορείς, αλλά ούτε κάποια ομάδα ή κάποιο δίκτυο ώστε να μπορέσουν να λειτουργήσουν συλλογικά και όχι μεμονωμένα.

Ο αστικός πληθυσμός στις μέρες μας είναι τόσο κουρασμένος, αγανακτισμένος από τη ρουτίνα της καθημερινότητας και ψυχολογικά πιεσμένος από τις συνθήκες ζωής

στις πόλεις που νιώθει εντατική την ανάγκη μικρής συνήθως διάρκειας αποδράσεων. Ο τοπικός πολιτισμός/ παράδοση, το φυσικό περιβάλλον, η θρησκεία και τα πανηγύρια, τα ήθη και τα έθιμα και ο σύμφυτος με αυτά τρόπος ζωής, μπορούν άρα να αποτελέσουν το εφαλτήριο της παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών ποιότητας που θα απευθύνονται στους κατοίκους των αστικών κέντρων. Η ανάγκη αυτή μπορεί να ικανοποιηθεί στην περιοχή του Δήμου Καλαβρύτων. Καθώς όμως διανύουμε μία περίοδο δύσκολη στη χώρα μας και υπάρχει μεγάλος ανταγωνισμός μεταξύ των προορισμών, είναι δύσκολο για μία περιοχή που στηρίζεται οικονομικά σε μεγάλο βαθμό από τον τουρισμό να επιβιώσει, αν ο τελευταίος δεν ενταχθεί σε ένα ολοκληρωμένο αναπτυξιακό σχέδιο. Πρέπει, κατά συνέπεια, οι αρμόδιοι φορείς με σωστές αναπτυξιακές πολιτικές να υποστηρίξουν την περιοχή και παράλληλα να εμπυχώσουν τους γεωργούς και τους επιχειρηματίες ώστε να μείνουν στον τόπο τους και να συνεχίσουν τις δραστηριότητές τους και να τους ενημερώσουν σχετικά με τα προγράμματα οικονομικής ενίσχυσης λαμβάνοντας μέριμνα ώστε τα προγράμματα να μην αξιοποιούνται από άτομα που δεν έχουν σχέση με την περιοχή και τις αναπτυξιακές πρωτοβουλίες και δραστηριότητες. Επιπλέον, ενώ κατά την εφαρμογή των προγραμμάτων δημιουργήθηκαν δίκτυα μονοπατιών, εναλλακτικές δραστηριότητες, κλπ., πρέπει να ληφθεί μέριμνα για τη συντήρησή τους καθώς και για τη συνεχή προβολή τους και, συνολικά, την ανάδειξη της περιοχής.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- Αποστολόπουλος Κ. και Σδράλη Δ., 2007. Ήπιες μορφές τουρισμού, πανεπιστημιακές σημειώσεις, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Ασκέλη Σ., Ιανουάριος 2007 2^η έκδοση. Επιχειρήστε Αγροτουριστικά, εκδόσεις Κέρκυρα.
- Βαρβαρέσος Σ., 2000. Τουρισμός, Έννοιες, Μεγέθη, Δομές, εκδόσεις Πρόπομπος.
- Γκράβα Φ., 2011. Ο Αγροτουρισμός στην Ορεινή Κορινθία και η Συμβολή του στο Εισόδημα του Αγροτικού Νοικοκυριού. Μεταπτυχιακή Διατριβή. Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης.
- ΓΕΩ.ΤΕ.Ε., 2000. Ορεινές και μειονεκτικές περιοχές της Ελλάδας, Αγροτουρισμός. Ιακωβίδου Ο., Βάλτσου Α., Βλάχου Χ. και Παρταλίδου Μ., εκδόσεις Γεωτεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος.
- Δαράκης Ι., 2009. Ο Αγροτουρισμός και η περίπτωση του στο νησί της Κρήτης. Διπλωματική εργασία, Ανώτατο Τεχνολογικό Ίδρυμα Κρήτης.
- Θεοδωράκης Α., 2012. Πίσω στο χωριό, εκδόσεις Λιβάνη.
- Ιακωβίδου, Ο, 1991. Αγροτικός τουρισμός: νέα προοπτική απασχόλησης του γεωργικού πληθυσμού, Γεωτεχνικά Επιστημονικά Θέματα, Τεύχος 3.
- Ιακωβίδου Ο., 2006. Εμπειρίες από την ανάπτυξη του Αγροτικού Τουρισμού στην Ελλάδα. Εισήγηση στο 1^ο συνέδριο τουριστικής ανάπτυξης, Αθήνα 23-24/ 3/ 2006.
- Κόκκαλη Μ., 2012. Πολυδραστηριότητα και αγροτικός τουρισμός: Η περίπτωση του Δήμου Δωρίδος Φωκίδος. Μεταπτυχιακά Διατριβή. Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Τμήμα Αγροτικής Οικονομίας & Ανάπτυξης
- Λαγός Δ. και Τομάρας Π., 2005. Ο Αγροτουρισμός ως παράγοντας τοπικής ανάπτυξης: Η περίπτωση της Ελλάδας. Επιθεώρηση Χωρικής Ανάπτυξης, Σχεδιασμού και Περιβάλλοντος, ΤΟΠΟΣ, Τεύχος 24-25.
- Ματζουράνη Κ., Τζιφάκη Χ., 2008. Επιπτώσεις προοπτικές εξέλιξης του εναλλακτικού τουρισμού στην Ελλάδα, Ανώτατο Τεχνολογικό Ίδρυμα Κρήτης.

- Παπαδημάτος Α., Ρόκος Δ., 2000. Βιώσιμη και Αξιοβίωτη Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη στις ορεινές περιοχές της Ελλάδας και του κόσμου”, 3^ο Διεπιστημονικό Συνέδριο του Ε.Μ.Π.
- Παπαδόπουλος Α., 2004. Η Ανάπτυξη σε μία πολυλειτουργική ύπαιθρο, εκδόσεις Gutenberg - Γιώργος & Κώστας Δαρδανός
- Παπακωνσταντινίδης Λ., 1993. Αγροτουρισμός σταθμός στο δρόμο για την τοπική ανάπτυξη, εκδόσεις Δωρίκας.
- Παρουσίαση Ο.Τ.Δ. Κ.Τ.Α.Δ.Α – Πρόγραμμα LEADER Δυικής Αχαΐας. 7η σύνοδος Ελληνικού Δικτύου LEADER 24-25-26 Φεβρουαρίου. Κάτω Αχαΐα 1995.
- Π. Κόκκαλη, Α. Κουτσούρης και Π. Χρυσόχου (2010). Παράγοντες έλξης στον αγροτικό τουρισμό. Η περίπτωση της Λίμνης Ν. Πλαστήρα, Ν. Καρδίτσας, Πρακτικά 10^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αγροτικής Οικονομίας, 2010. Ανταγωνιστικότητα Περιβάλλον Ποιότητα Ζωής και Αγροτική Ανάπτυξη
- Ραφαήλ Μ., 2001. Θέματα Τουριστικής Πολιτικής, εκδόσεις Αντ. Ν. Σακκούλα.
- Σιαρδος Γ., Κουτσούρης Α., 2004. Αειφορική Γεωργία και Ανάπτυξη, εκδόσεις Ζυγός.
- Σφακιανάκης Κ., 2000. Εναλλακτικές μορφές τουρισμού, Έλλην
- Τελική έκθεση προγράμματος Ο.Τ.Δ. Ο.Κ.Τ.Α.Δ.Α. Α.Ε. Πρόγραμμα LEADER I, 1995.
- Τελική έκθεση τοπικού/ θεματικού προγράμματος πρωτοβουλίας LEADER II, “ΑΧΑΪΑ ΑΕ”. Αναπτυξιακή εταιρεία τοπικής αυτοδιοίκησης – Δεκέμβριος 2001.
- Τελική έκθεση υλοποίησης τοπικού/θεματικού προγράμματος LEADER+, ΑΧΑΪΑ – ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ Α.Ε. 2009.
- Τσάρτας Π. και Μ. Θανοπούλου (1994). Γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί στην Ελλάδα. Μελέτη αποτίμησης της λειτουργίας τους, Κέντρο Ερευνών Για Τις Γυναίκες Της Μεσογείου. Αθήνα: ΚΕΓΜΕ.
- LEADER magazine 1992-1993. Αριθμός 2. Τριμηνιαίο περιοδικό του κοινοτικού προγράμματος LEADER.
- LEADER magazine 2005. Ευρωπαϊκές κοινότητες.

ΞΕΝΗ

- Beurle 2011. Agrotourism Development Workshop Oregon Tourism Studio.
- Barke M., 2004. Rural Tourism in Spain, International Journal of tourism research. Volume 6, issue 3.
- Gaworecki W., 2006. Turystyka Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Jean – Luc Demarty, Leader+ magazine 5, Ευρωπαϊκές κοινότητες 2006.
- Jose Manual Silva Rodriguez, 2005. LEADER+ magazine 1, Ευρωπαϊκές Κοινότητες 2005.
- LEADER+ magazine 2, Ευρωπαϊκές κοινότητες 2005
- Opperman, M., 1996, Rural Tourism in Southern German, Annals of Tourism Research
- Pina I.P.A.& Delfa M.T.P. (2005). Tourism Management 26
- Ray MacSharry, 1993. Commissioner for Agriculture Commission of the European Union.
- Roberts, L. & Hall, 2003. Consuming the countryside: Marketing for rural tourism.
- VAN DER Ploeg J.D. and Renting H. (2004), “Behind the redux”: A rejoinder to David Goodman”. Sociologia Ruralis

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

- Αγροτουρισμός και άλλες μορφές εναλλακτικού τουρισμού, www.agrotourismos.wordpress.com
- Αναπτυξιακή Δυτικής Μακεδονίας Α.Ε, www.anko.gr
- ΑΧΑΙΑ – ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ Α.Ε, www.achaiasa.gr
- Πλάτων Σύμβουλοι τεχνολογίας και ανάπτυξης, www.investingreece.gr
- Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων, www.sete.gr

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Αγαπητέ Κύριε/ Αγαπητή Κυρία,

το ερωτηματολόγιο αποσκοπεί στη συγκέντρωση πληροφοριακού υλικού που θα χρησιμοποιηθεί σε έρευνα με θέμα « Αγροτουρισμός και τοπική ανάπτυξη: η περίπτωση των αναπτυξιακών προγραμμάτων στο Δ. Καλαβρύτων». Η έρευνα αποτελεί τμήμα μεταπτυχιακής εργασίας στο πλαίσιο του ΜΠΣ « Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη και Διαχείριση του Αγροτικού Χώρου» του τμήματος Αγροτικής Οικονομίας & Ανάπτυξης του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Τα στοιχεία που καταγράφονται είναι ανώνυμα, εμπιστευτικά και μη ανακοινώσιμα σε τρίτους και θα αξιοποιηθούν αποκλειστικά για την εκπόνηση της προαναφερόμενης μεταπτυχιακής εργασίας.

Ευχαριστούμε για τη συμμετοχή σας!

1. Φύλο

Άντρας	1
Γυναίκα	2

2. Ποιο είναι το έτος γέννησης σας;.....

3. Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;

Άγαμος/η	1
Έγγαμος/η	2
Χήρος/α	3
Διαζευγμένος/η	4

4. Ποιος είναι ο τόπος γέννησης σας;

.....

5. Ποιος είναι ο μόνιμος τόπος κατοικίας σας;

Στο παρελθόν(πριν την απασχόληση με τον αγροτουρισμό).....

Σήμερα.....

Εάν μένατε αλλού πριν πόσα χρόνια ήρθατε στην περιοχή.....

6. Ποια είναι η εκπαίδευσή σας;

Δημοτικό	☐	Ανώτερη σχολή	☐
Γυμνάσιο	☐	Ανώτατη σχολή	☐
Γενικό Λύκειο	☐	Δεν απαντώ	☐
Τεχνική Σχολή ή Τεχνικό Λύκειο(ειδικότητα.....)	☐		☐
ΙΕΚ(ειδικότητα.....)	☐		☐

7. Ποια είναι η κύρια απασχόληση/κύριο επάγγελμά σας;

.....

8. Εάν έχετε, ποια είναι η συμπληρωματική απασχόληση σας;

.....

9. Ποιο επάγγελμα/ επαγγέλματα κάνατε πριν;

.....

10. Έχετε λάβει κάποια εκπαίδευση – ενημέρωση – σεμινάρια σχετική με τη σημερινή δουλειά σας;

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2

11. Εάν ΝΑΙ ποια (θέμα, φορέας, διάρκεια σε ώρες ή μέρες);

.....

12. Μπορείτε να μου δώσετε μερικές πληροφορίες για τα μέλη του νοικοκυριού σας;

	Φύλο	Μένει μαζί σας/ εάν ΟΧΙ πού μένει	Ηλικία	Εκπαιδ. επίπεδο	Κύρια Απασχ.	Συμπληρ. Απασχόλ.
Σύζυγος						
1 ^ο παιδί						
2 ^ο παιδί						
3 ^ο παιδί						
4 ^ο παιδί						
5 ^ο παιδί						
Άλλος/η*						
Άλλος/η*						
Άλλος/η*						

* άτομο που μένει μαζί στην ίδια κατοικία (και συντρώνει με την οικογένεια) – άτομο που συμβάλλει/συνεισφέρει στο οικογενειακό εισόδημα

13. Ασχολείστε σήμερα με τη γεωργία – κτηνοτροφία (έχετε γεωργική εκμετάλλευση);
 .....

14. Εάν ΝΑΙ, για ποιο λόγο ασχοληθήκατε επαγγελματικά με τη γεωργία;

- Είμαι ο μοναδικός κληρονόμος της εκμετάλλευσης 1
- Είχαμε πολλά κτήματα 2
- Αναγκάστηκα για οικονομικούς λόγους(π.χ. θάνατος πατέρα, γάμος) 3
- Δεν υπήρχε άλλη επαγγελματική διέξοδος 4
- Μου άρεσε η δουλειά/ η ζωή κοντά στη φύση 5
- Δεν μου άρεσαν τα γράμματα και το σχολείο 6
- Δεν έμαθα άλλη τέχνη 7
- Δεν ήθελα να φύγω από το χωριό μου 8
- Για συνταξιοδοτικούς λόγους 9
- Άλλο(προσδιορίστε)..... 10

15. Τι ακριβώς καλλιεργείτε;

Καλλιέργεια	Είδος	Έκταση (στρ.)	Ποτιστική έκταση (στρ.)	Αριθμός μονάδων (δένδρα)	Βιολογική
1 ^η					
2 ^η					
3 ^η					
4 ^η					
5 ^η					

16. Ασχολείστε με την κτηνοτροφία; Αν ΝΑΙ, τι ζώα εκτρέφετε σήμερα;

α/α	Είδος ζώου	Αριθμός ζώων	Βιολογική
1			
2			
3			
4			
5			

17. Η απασχόλησή σας στην επιχείρησή σας είναι κύρια ή δευτερεύουσα απασχόληση;

α. ως προς το χρόνο που ασχολείστε:

Κύρια Δευτερεύουσα

β. ως προς το εισόδημα που κερδίζετε:

Κύρια Δευτερεύουσα

18. Έτος ίδρυσης επιχείρησης
 .....

19. Τοποθεσία της επιχείρησης
 .....

20. Νομική μορφή επιχείρησης

Ατομική/ οικογενειακή Ο. Ε. Ε. Ε Α.Ε.
Ε. Π. Ε

21. Είδος επιχείρησης ως προς τη μορφή κατοχής

Ιδιόκτητη Ενοικιαζόμενη
Μεικτή = (Διαχειριστής/manager???)

22. Είδος επιχείρησης ως προς τις προσφερόμενες υπηρεσίες

Αγροτουριστικό κατάλυμα Ταβέρνα
Μικτό(π.χ. κατάλυμα και ταβέρνα) Άλλο

23. Έχετε ενταχθεί σε κάποιο πρόγραμμα οικονομικής ενίσχυσης επενδύσεων (π.χ αγροτουρισμού, LEADER, ΟΠΑΑΧ);

ΝΑΙ 1
ΟΧΙ 2

24. Εάν ΝΑΙ, η επιχείρηση (πολλαπλές απαντήσεις)

Ιδρύθηκε μέσω προγράμματος Προϋπήρχε
Ιδρύθηκε με ίδια χρηματοδότηση
Ανακαινίστηκε μέσω προγράμματος
Άλλο.....

25. Σε ποια προγράμματα έχει ενταχθεί η επιχείρηση

Πρόγραμμα	Έτος	Ποσοστό ενίσχυσης	Ύψος ενίσχυσης	Ιδία συμμετοχή

26. Ποια/ Ποιες ήταν η/ οι πηγή/ ες πληροφόρησής σας για τη συμμετοχή σας σε αυτό/ α το/ τα προγράμματα;

α)..... β).....
γ)..... δ).....

27. Ποιες ήταν η διαδικασία ένταξης στο πρόγραμμα και ποιες δυσκολίες αντιμετωπίσατε;

.....

28. Ποιος ήταν ο λόγος που έχετε ή ξεκινήσατε αυτή τη δραστηριότητά σας; (ανοικτή ερώτηση)

- Η μεγάλη ανάπτυξη που εμφανίστηκε στην περιοχή 1
- Τα προβλήματα της γεωργίας 2
- Για να συνεχίσετε να ζείτε και να εργάζεστε στον τόπο σας 3
- Προϋπήρχε στην οικογένεια 4
- Άλλος λόγος 5

29. Είστε ευχαριστημένος/ η με τα πράγματα όπως είναι σήμερα στην περιοχή σας

ΝΑΙ	1
ΕΤΣΙ ΚΙ ΕΤΣΙ	2
ΟΧΙ	3

30. Εάν ΝΑΙ, ποιοι είναι οι λόγοι;(ανοικτή ερώτηση)

- Νέες, κερδοφόρες επιχειρήσεις 1
- Νέα, ευχάριστη απασχόληση 2
- Κοινωνικοποίηση 3
- Αλλαγή τρόπου σκέψης των ανθρώπων 4
- Άλλος λόγος 5

31. Θα συνεχίσετε τις δραστηριότητες αυτές στο μέλλον;

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2

32. Εάν ΝΑΙ, θα θέλατε να ασχοληθείτε εσείς ή κάποιος από την οικογένειά σας και με κάτι άλλο όπως:

- Αγροτουρισμό(δωμάτια, ξενώνα, εστιατόριο) 1
- Μικρή βιοτεχνία 2
- Μικρό κατάστημα 3
- Γεωργία 4
- Άλλο 5

33. Χρησιμοποιείτε δικά σας ή τοπικά προϊόντα στην επιχείρησή σας (αν ναι, σε τι ποσοστό);

Για παράδειγμα, ΔΙΚΑ ΣΑΣ:.....

Για παράδειγμα, ΤΟΠΙΚΑ: .....

Αν ΟΧΙ, για ποιους λόγους δεν χρησιμοποιείτε;

34. Πώς συμβάλλει η επιχείρηση στην τοπική ανάπτυξη (θέσεις εργασίας στην επιχείρηση, απασχόληση σε άλλες υπηρεσίες, κλπ.)

.....

35. Πιστεύετε ότι η περιοχή δίνει σήμερα πια ώθηση στους νέους να θέλουν να μείνουν στον τόπο τους για να εργαστούν και να ζήσουν;

.....

36. Τα παιδιά σας ασχολούνται με τη γεωργία; (% χρόνου ή αριθμός ημερών ή ΠΣΚ ή κάθε πότε;)

.....

37. Τα παιδιά σας θα συνεχίσουν τη λειτουργία της γεωργικής εκμετάλλευσης;

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2
ΔΞ	3

38. Τα παιδιά σας ασχολούνται με την επιχείρησή σας(% χρόνου ή αριθμός ημερών ή ΠΣΚ ή κάθε πότε)
.....

39. Τα παιδιά σας θα συνεχίσουν τη λειτουργία της επιχείρησής σας;

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2
ΔΞ	3

40. Τα παιδιά σας, σας βοήθησαν για το στήσιμο της επιχείρησής σας;

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	

41. Εάν ΝΑΙ, πως;

- Σας ενθάρρυναν 1
- Συμμετείχαν στις γραφειοκρατικές διαδικασίες 2
- Συμμετείχαν οικονομικά 3
- Συμμετείχαν στις εργασίες (οικοδομικές κλπ.) 4
- Άλλο 5

42. Έχετε ενταχθεί σε ένα δίκτυο συνεργασίας και προώθησης των τοπικών προϊόντων και υπηρεσιών σας/ΤΣΠ; Εάν ΝΑΙ σε ποιο δίκτυο και γιατί;
.....
.....

43. Ποια τα οφέλη και πόσο σκόπιμο και αναγκαίο το θεωρείτε;
.....
.....

44. Εάν όχι, θα σας ενδιέφερε η συμμετοχή σας σε ένα δίκτυο τοπικών επιχειρήσεων;
.....
.....

45. Ποιες ενέργειες θα σας ενδιέφερε να υλοποιηθούν μέσω ενός δικτύου, που μόνοι σας δεν θα μπορούσατε να υλοποιήσετε;
.....
.....

46. Θα συμμετείχατε οικονομικά, προκειμένου να υλοποιηθούν οι παραπάνω ενέργειες;
.....

47. Έχετε ενημέρωση πάνω σε μέτρα που πρέπει να εφαρμοστούν για την προστασία του περιβάλλοντος;

ΝΑΙ	1
ΕΤΣΙ ΚΙ ΕΤΣΙ	2
ΟΧΙ	3

48. Εφαρμόζετε πρακτικές και τεχνικές για την προστασία του τοπίου;

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2

Παραδείγματα (στη γεωργία/ στον αγροτουρισμό)

.....

49. Η επιχείρησή σας ιδρύθηκε με αφορμή το LEADER/ ΟΠΑΑΧ Πρόγραμμα;

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2

50. Θα κάνατε την επιχείρησή σας χωρίς την ενίσχυση από το πρόγραμμα LEADER/ ΟΠΑΑΧ;

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2

51. Η επιχείρησή σας τροποποιήθηκε με αφορμή την ένταξή της στο LEADER/ ΟΠΑΑΧ Πρόγραμμα;

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2

52. Έχετε θετική ή αρνητική γνώμη για τα προγράμματα LEADER/ ΟΠΑΑΧ; Γιατί;

.....

.....

53. Πώς αξιολογείτε τη συνδρομή της Αναπτυξιακής Εταιρίας ΑΧΑΪΑ-ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ Α.Ε. στην υλοποίηση της επένδυσής σας (θετικά και αρνητικά στοιχεία της δράσης της/ διευκολύνσεις και δυσκολίες);

.....

.....

54. Πιστεύετε ότι υπάρχει τοπική ταυτότητα στην περιοχή;

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2

55. Εάν ΝΑΙ, φαίνεται από: (ανοικτή ερώτηση)

• Το ίδιο το τοπίο	1
• Τη φιλοξενία των κατοίκων	2
• Τα έθιμα	3
• Τοπική κουζίνα	4
• Παραδοσιακά επαγγέλματα	5
• Τοπικές διάλεκτοι	6
• Πολιτισμό	7
• Τοπικά προϊόντα	8
• Άλλο	9

56. Εάν ΟΧΙ, γιατί δεν υπάρχει;

.....

57. Πιστεύετε ότι οι τουρίστες συνεισφέρουν θετικά ή αρνητικά στην περιοχή; Γιατί;

.....
.....
.....

58. Ποιος πιστεύετε πως είναι ο ρόλος του τουρισμού στην περιοχή σας; (Δώστε παραδείγματα)

.....
.....
.....

59. Έχετε ακούσει για τη βιώσιμη τοπική ανάπτυξη (καλή οικονομία, ζωντανά χωριά και προστασία του περιβάλλοντος);

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2

60. Εάν έχετε ακούσει, από πού;

.....

61. Ποια είναι η γνώμη σας γι' αυτή την ιδέα;

.....

62. Τι σημαίνει για εσάς καινοτομία, τι θα ήταν κάτι το καινούργιο στην περιοχή ώστε να ενισχυθεί η βιώσιμη ανάπτυξή της;

.....
.....

63. Πως βλέπετε το μέλλον της γεωργίας ή/ και της επιχείρησής σας (αιτιολογείστε)

.....
.....

64. Πιστεύετε πως έχουν δημιουργηθεί τα τελευταία χρόνια πολλές επιχειρήσεις και υπάρχει αυξημένος ανταγωνισμός μεταξύ τους;

.....

65. Κατατάξτε τους τουρίστες – πελάτες της επιχείρησής σας στις παρακάτω κατηγορίες (περίπου %)

Ομάδες ηλικιών	Προέλευση	Οικογ. κατάσταση
< 25 ετών ☐	Ελλάδα ☐	Άγαμοι ☐
26 – 40 ετών ☐	Αμερική ☐	Έγγαμοι μόνοι ☐
41 – 60 ετών ☐	Ασία ☐	Έγγαμοι με παιδιά ☐
> 60 ετών ☐	Δυτ& Β. Ευρώπη ☐	
	Βαλκάνια& Ανατ. Ευρώπη ☐	
	Άλλο..... ☐	

66. Χωρητικότητα χώρου εστίασης
.....
67. Αριθμός δωματίων: .....
- α) Από αυτά:
Μονόκλινα..... Δίκλινα..... Τρίκλινα..... Τετράκλινα.....
- β) Συνολικός Αριθμός Κλινών .....
68. Ποιες υπηρεσίες παρέχονται από την επιχείρησή σας(πρωινό, γεύμα, κάτι άλλο);
.....
.....
69. Ποια είναι η διάρκεια παραμονής των επισκεπτών στο κατάλυμά σας;
1 – 2 διανυκτερεύσεις
3 – 5 διανυκτερεύσεις
6 – 8 διανυκτερεύσεις
>8 διανυκτερεύσεις
70. Ποια είναι συνήθως τα ενδιαφέροντα των επισκεπτών σας; Τι επισκέπτονται;
α).....
β).....
γ).....
71. Ποια είναι τα συνήθη “παράπονα” των επισκεπτών σας;
• Σχετικά με την επιχείρηση;
α).....
β).....
γ).....
• Σχετικά με τις δυνατότητες αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου τους και τις υποδομές της περιοχής του δήμου;
α).....
β).....
γ).....
72. Ποια είναι η περίοδος λειτουργίας της επιχείρησής σας;
Όλο το χρόνο 1
Συγκεκριμένη χρονική περίοδο 2 Από..... έως .....
- Σαββατοκύριακα και εορτές 3
Άλλο (προσδιορίστε.....) 4
73. Ποια είναι η περίοδος αιχμής(μήνες);
.....
74. Οι περισσότεροι πελάτες σας είναι τακτικοί ή νέοι κάθε φορά;
Τακτικοί 1
Νέοι 2
Τακτικοί και νέοι 3

75. Ποιο πιστεύετε πως είναι το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της επιχείρησής σας στο οποίο οφείλεται και η ταυτοποίησή της από τους επισκέπτες – τουρίστες;

.....

76. Τι πιστεύετε πως λείπει αυτή τη στιγμή από την επιχείρησή σας που αν το διέθετε θα ήταν οικονομικά αποδοτικότερη και πιο ανταγωνιστική;

.....

77. Πώς διαφημίζετε την επιχείρησή σας;

.....

78. Σκέφτεστε να κάνετε κάποια επένδυση στο μέλλον;

ΝΑΙ	1
ΟΧΙ	2

79. Αν ΝΑΙ, τι είδους επένδυση;

.....

80. Τι έργα νομίζετε ότι θα πρέπει να γίνουν στην περιοχή/ στο χωριό σας προκειμένου να προσελκύσει περισσότερους τουρίστες;

α).....
β).....
γ).....

81. Ποιες είναι οι υποδομές/ δυνατότητες της περιοχής σας που χρήζουν αξιοποίησης;

α) φυσικό περιβάλλον
β) χιονοδρομικό
γ) τοπική αρχιτεκτονική
δ) γαστρονομία
ε) θρησκευτικά μνημεία
στ) άλλο.....

82. Είστε ικανοποιημένος με αυτό που επιλέξατε να κάνετε;

ΝΑΙ	1
ΕΤΣΙ ΚΑΙ ΕΤΣΙ	2
ΟΧΙ	3

83. Είστε τελικά ικανοποιημένος από το εισόδημα που σας αποφέρει η επιχείρησή αυτή;

ΝΑΙ	1
ΕΤΣΙ ΚΑΙ ΕΤΣΙ	2
ΟΧΙ	3

84. Εάν μπορείτε υπολογίστε παρακαλώ ποιο είναι το ετήσιο οικογενειακό σας εισόδημα; (ποιοι συμπεριλαμβάνονται/ συνεισφέρουν)

< 5.000	1	.....
5.000 – 10.000	2	.....
10.000 – 15.000	3	.....
15.000 – 20.000	4	.....
20.000 – 25.000	5	.....
25.000 – 30.000	6	.....
> 30.000	7	.....

85. Ποιο είναι το εισόδημα σας από τη γεωργία;

< 5.000	1
5.000 – 10.000	2
10.000 – 15.000	3
15.000 – 20.000	4
20.000 – 25.000	5
25.000 – 30.000	6
> 30.000	7

86. Ποιο είναι το εισόδημα σας από τον αγροτουρισμό;

< 5.000	1
5.000 – 10.000	2
10.000 – 15.000	3
15.000 – 20.000	4
20.000 – 25.000	5
25.000 – 30.000	6
> 30.000	7

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

Στους πίνακες που ακολουθούν (Πίνακας 1, 2 και 3) παρουσιάζονται οι επιχειρήσεις που χρηματοδοτήθηκαν από τα προγράμματα LEADER II, LEADER+ και ΟΠΑΑΧ και συμμετείχαν στην έρευνα.

Πίνακας 1: Επιχειρήσεις που ιδρύθηκαν μέσω προγράμματος LEADER II

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΕΝΔΥΤΗ/ ΤΕΛΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΥ	ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ
Ξενοδοχείο τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων Γ΄ τάξης	Γ. Μηλιτσόπουλος & ΣΙΑ Ο.Ε.	Κλειτορίας
Ξενοδοχείο τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων Γ΄ τάξης	Σαμαρτζοπούλου Χρυσούλα	Καλαβρύτων
Ανέγερση και λειτουργία συγκροτήματος αυτοεξυπηρετούμενων καταλυμάτων	Λερούνης Βασίλειος	Καλαβρύτων
Ξενοδοχείο τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων Γ΄ τάξης	Μαγκαφάς Βασίλειος	Καλαβρύτων
Τουριστικές επιπλωμένες κατοικίες	Μακαρίτης Πέτρος	Παΐων
Δημιουργία αγροτουριστικών καταλυμάτων	Τουριστικές Επιχειρήσεις Αλεξάνδρας Ν. Ζαφειροπούλου Ο.Ε	Καλαβρύτων
Ξενοδοχείο τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων Γ΄ τάξης	Τουριστικές και Αγροτικές επιχειρήσεις Καλαβρύτων Α.Ε.	Καλαβρύτων
Αγορά εξοπλισμού σκι	Κοκκότης Βασίλειος	Καλαβρύτων
Δημιουργία παραδοσιακής ταβέρνας	Θεοδωρόπουλος Αντρέας	Παΐων

Πίνακας 2: Επιχειρήσεις που ιδρύθηκαν μέσω προγράμματος LEADER+

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΕΝΔΥΤΗ/ ΤΕΛΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΥ	ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ
Επέκταση δραστηριοτήτων και βελτίωση υπηρεσιών σε υφιστάμενη ξενοδοχειακή μονάδα	Ξενοδοχειακές Επιχειρήσεις- Μπαρλογιάννη ΕΠΕ	Κλειτορίας
Εκσυγχρονισμός – επέκταση κέντρου εστίασης	Ραπάνου- Καραμάνου Γεωργία	Κλειτορίας

Πίνακας 3: Επιχειρήσεις που ιδρύθηκαν μέσω προγράμματος ΟΠΑΑΧ

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΕΝΔΥΤΗ/ ΤΕΛΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΥ	ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ
Εκσυγχρονισμός και βελτίωση παραδοσιακού καφεενείου και κέντρου εστίασης	Γεωργουλοπούλου Γεωργία	Αροανίας
Αυτοεξυπηρετούμενες Τουριστικές Επιπλωμένες Κατοικίες	Θεοχάρης Βασίλειος	Αροανίας
Ανέγερση διώροφου Ξενοδοχείου Κλασσικού Τύπου 3*	Λεβέντη Δήμητρα	Παΐων
Δημιουργία πολυχώρου εστίασης και αναψυχής στην θέση «χάνι καλαθά» στο Πάος Αχαΐας.	Νικολακόπουλος Νικόλαος	Παΐων
Δημιουργία χώρου εστίασης	Δούβου – Φράγκου Μαρία	Καλαβρύτων
Εξοπλισμός ειδών χιονοδρομίας	Θωμόπουλος Θεόδωρος & Σία Ο.Ε.	Καλαβρύτων
Ανέγερση ξενοδοχείου επιπλωμένων διαμερισμάτων 3*	Καραπαναγιώτη Αθανασία	Καλαβρύτων
Ίδρυση εστιατορίου - ταβέρνας	Ν. Μπίρμπας – Ε. Μπίρμπας Ο.Ε.	Καλαβρύτων
Ανέγερση και λειτουργία τουριστικών επιπλωμένων κατοικιών	Μαρία Κοσκολού & Σία Ο.Ε.	Καλαβρύτων
7 Μονόχωρες τουριστικές κατοικίες	Σούκα Γεώργιο	Καλαβρύτων
Ξενοδοχείο κλασσικού τύπου 3*	Δαφαλιάς Βλάσιος	Καλαβρύτων